

*Impensis F. Crem. Niscal. S. P.
Augustini ad S. Josephum Laibach.*

TOPOGRAPHIA
GERMANIÆ AUSTRIACÆ
CONSCRIPTA

A
CAROLO GRANELLI

SOC. JESU SACERDOTE,
NOVIS ACCESSIONIBUS LOCUPLETATA

MARIÆ THERESIÆ
AUGUSTÆ

HONORIBUS DICATA

A
MAURITIO L. B. DE BRABECK,
DUM IDEM

IN COLLEGIO REGIO THERESIANO S. J.

TENTAMEN PUBLICUM

EX
DISCIPLINIS PHILOSOPHICIS
ATQUE HISTORICIS

SUBIBAT

ANNO SAL. M. DCC. LIX. MENSE SEPTEMBRI.

VINDOBONÆ,

TYPIS JOANNIS THOMÆ TRATTNER, CÆS.

REG. AULÆ TYPOGRAPHI ET BIBLIOPOLÆ.

M. DCC. LIX.

Handwritten text at the top of the page, likely a title or address, written in a cursive script.

TOPOGRAPHIA

GERMANIAE AUSTRIACAE

CONSTITUTIO

CAROLUS AUSTRIACUS

ROMANUS ACCESSIONIS IMPERATORIS

MARIE THERESIA

AUSTRIAE

IMPETRI

MAGISTRO

IN COLLEGIUM

PHYSICAE

DISCIPLINAE

PHYSICAE

PHYSICAE

PHYSICAE

PHYSICAE

AUGUSTISSIMÆ
INVICTISSIMÆ, AC GLORIOSISSIMÆ
ROMANORUM
IMPERATRICI
MARIÆ THERESIÆ

HUNGARIÆ ET BOHEMIÆ

REGI

APOSTOLICÆ,

ARCHIDUCI AUSTRIÆ,
DUCI

BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, MEDIOLANI, STYRIÆ,
CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ, LUXENBURGI, WURTENBERGI,
UTRIUSQUE SILESIAE,

PRINCIPI SUEVIAE

MARCHIONI,

S. R. I. BURGOVIAE, MORAVIAE, UTRIVSQUE LUSATIAE,

COMITI

HABSPURGI, FLANDRIA, TYROLIS, &c.

PRINCIPI

AC

DOMINAE, DOMINAE
CLEMENTISSIMAE.

AUGUSTINE

INVESTIGATING, AND GLORIOUS

ROMANORUM

IMPERIAL

MARITIME

MUNICIPAL

REGI

ATOTOTIC

ARCHIDUCI

DUCE

PURCHASING, BARRISTER, MEDICAL, STUDENT,
CAPTAIN, CARRIAGE, LIVERY, AND WAGON

OUTRIGGER, SAILOR, AND

PRINCIPAL

MARCHION

ST. I. PURCHASING, BARRISTER, MEDICAL, STUDENT,

OUTRIGGER, SAILOR, AND

PURCHASING, BARRISTER, MEDICAL, STUDENT,

PRINCIPAL

ST. I. PURCHASING, BARRISTER, MEDICAL, STUDENT,

PURCHASING, BARRISTER, MEDICAL, STUDENT,

PURCHASING, BARRISTER, MEDICAL, STUDENT,

AUGUSTISSIMA IMPERATRIX!

*magna profecto semper habita laus
est, quæ a resuscitatis propa-
gatisque scientiis Principibus
accessit, hanc Imperiorum fun-
datores Augusti, hanc Cæsares bello & vi-
ctoriis inclyti gloria sua quantumvis magna
non credidere inferiorem: ex quibus omnibus
nemo unquam tanto illam meruit jure quam
TU AUGUSTISSIMA, quæ non uno conatu,
non legibus tantum prudentissimis, non insti-
tutis solum optimis huic Reipublicæ parti con-
suluisti*

*fuluisti, sed quæ præmiis etiam propositis, col-
latis honoribus constanter illud indefessa age-
re pergis.*

*Atque ipse ego hodie rursus, gloriosum
huius TUÆ sedulitatis documentum fio, utpote
cui, tanto a TĒ licet me mea tenuitas sejungat
intervallo, tantis etsi TU obruta sis negotiis,
ad TE ipsam tamen aditum præbes, proposito-
que TUO nomine, progressuum a me in litteris
factorum publicum dare ut possim experimentum
concedis: non satis TIBI erat, fratribus id
meis*

*meis hoc quondam in Collegio TUO degentibus id concessisse : Tertio beneficium repetis, nec TE dando fatigari posse ostendis, quamdiu merendo nos non fatigaremur : frustra ego hic gratitudinem pollicear ! quid enim ad felicitatem optimæ Principi deesse potest ! quid ad magnitudinem invictæ THERESLÆ conferam ego ? Dicam tamen & TE non invita, imo annuente dicam : beneficiis etiam TUIS cumulate responderi posse credis : si beneficia non in immeritum collata videantur : id igitur præstabo ut
divin-*

divinētissimo TIBI animo, constanti in scientias affectu, perpetuo in patriam studio, tanto TUO favore non indignum me fuisse exhibeam.

TU interim AUGUSTISSIMA patere, ut dum sub TUIS pugno auspiciis, MAIESTATI TUÆ offeram Topographiam Germaniæ: hanc olim avi TUI consecratam gloriæ, nihil pudet, orbi iterum TUO illustratam nomine producere, nihil enim amoris in TE nostro congruum magis esse arbitratus sum.

Fam

*Jam pridem indignabamur tanta quibus
TU regnum TUUM illustrasti miracula iis
vix non tantum nota quibus profunt, non om-
nium circumferri linguis : metropolim quidem
TUAM Imperiique Sedem lætabamur avidis
advenarum omnium oculis, TUAM loqui ma-
gnificentiam ; dolebamus in remotioribus oppi-
dis obscura latere, non pauciora hic a TE po-
sita seu benignitatis seu Magnitudinis TUÆ
monumenta. Topographiam hanc idcirco edi-
dimus, novisque quæ sub MAJESTATE TUA*

) (

acces-

*accesserunt incrementis locupletavimus , ut in
ea , quasi in unum collectam fascem gloriam
TUAM videat lector stupensque fateatur, nul-
lam esse tam remotam regni TUI plagam quam
maternæ TUÆ sollicitudinis non pervasit af-
fectus & quæ non suam MAIESTATI TUÆ
celebritatem felicitatemque debeat : admirabi-
tur profecto orbis universus, aureum hoc quod
Provinciis his attulisti sæculum : admirabitur
a TE sola, hæc erecta institutaque fuisse, quæ
non dicam Atavorum TUORUM omnium glo-
riam*

*riam longe superant, quæ sæculorum, quæ MA-
RIAM THERESIAM antecesserunt, omnium
suo splendore famam obscurant, sed quæ tam
breui temporis intervallo vix humanis perfici
potuisse manibus posteritas fatebitur : frende-
bunt adversarii felicitatis nostræ invidi, vota
homines quotquot in terris sapiunt omnes jun-
gent nobiscum, ut naturæ prodigium AUGU-
STAM THERESIAM, orbis delicias, Pa-
triæ Parentem, piam, felicem sospitent superi,
in generis humani ornamentum ad seram usque
ætatem*

*ætatem conservent : hæc mihi votorum summa :
in eo solo repositam incolumitatem meam æter-
num existimabo ut sim*

MAJESTATIS TUÆ

Clientum infimus

MAURITIUS L. B. DE BRABECK.

P R Æ F A T I O E D I T O R I S.

Prodit iterum Topographia Germaniæ Austriacæ, quam eruditissimus Vir Carolus Granelli S. J. in sua quondam ediderat juventute, & qua famæ illi quam sibi in Republica Litteraria, postmodum peperit, proluisse videbatur.

Non pauca erant, quæ novam hanc Editionem exigere videbantur: operius ipsius præstantia, utpote quod luculentam affundit lucem Historiæ Patriæ, in qua cæcutire in tanto hodie eruendæ antiquitatis studio, indignum foret; tum operis ejusdem raritas, quod scilicet, avidis Lectorum manibus undique coëmptum, plurimum hodie expetebatur, votis; accedit, quod, cum recentia juxta ac antiqua urbium ornamenta complectatur, aliqua sui parte mancum esset; cum ab eo, à quo prima hujus operis facta est editio, tot tantaque Provinciis his accesserint ut, si antiqua cum præsentibus comparentur, novas munifico Imperorum dono hic creatas regiones diceres.

Hæc ergo omnia impulerunt ut, dum nova editione Litteratorum votis fieret satis, non omitterentur illa, quæ illustrandis his Provinciis accefferant: hunc in finem corrogata fuere undique instituta nova Litteraria, Oeconomica, Religiosa: factum inde ut ducentis facile locis vel aucta, vel immutata Topographia hæc prodeat: nec tamen asserere auderem omissum nihil: id unum asseverare possum, diligentiae solertiaeque impensum esse quam plurimum: ast negligentiores fuere quidam, quorum per varias Provincias in id opus petita fuerat opera; id ipse facile Lector conjiciet, dum Provinciarum quarundam multo cæteris exactiorem descriptionem offendet; inter eas eminet Tyrolis, idque attribuendum industriæ Clarissimi Viri JOSEPHI SPERGESII DE PALENS, Secretioris Archivii Status Custodis, cui debemus vix non omne quod hic reperietur novi: mappas non addendas judicavimus, tum quod passim hæc nostro tempore omnium circumferantur manibus, tum quod eæ quibus ex limitum immutatione, quædam accessere, ab ordinibus Provinciarum editæ necdum fuerint: Tu interim Lector qualicumque nostra opera utere & vale.

TOPOGRAPHIA ARCHIDUCATUS AUSTRIÆ.

Ustria, Germanici Orbis Gemma, quæ modo ab Ortū Hungariam, ab Occasu Bavariam, ab Austro Styriam, & ab Arcto Bohemiam, Moraviamque respicit, Romanæ Reipublicæ, & primorum Cæsarum tempore in tres discissa partes amplioribus Provinciis insertas, totidem simul nomina fortiebatur: nam ad interfluentis Danubii dextram, quod ab Oeno fluvio ad Cetium montem extenditur, Ripensi Norico, reliquum Superiori Pannoniæ, Græcis Pœoniæ, adhærebat; sola vero ea pars, quæ fluvii lævam occupat, Germania tunc audiebat, a Quadis & Marcomannis, aliisque

Topogr. Austr. P. I.

deinceps populis habitata. Quæ ante hæc tempora inibi fuerit rerum facies, ob sincerorum annalium defectum, quod & plerisque totius mundi nationibus contigit, prorsus intercudit: apage enim inania somnia, quæ a Matthæo quodam nimis credule desumpta Henricus Gundelfingius anno millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto in Austriacos fastos invexit; primum scilicet Austriæ Marchionem, nescio quem Abrahamum fuisse, trecentis annis, si Superis placet, ante Patriarcham Abraham ex Terra admirationis in transmarinis partibus sita, a Domino Sathan expulsum, & cum uxore Susanna in hanc oram jam prius ab aliquo Judæo Judæilaptam dictam adver-

A

so

fo Istro advectum; huic vero subrogatum primogenitum Achaym cum conjuge Namyaym, Comitibus Hungariæ filia, dein alios partim Ethnicos, partim Judæos, nempe Raban, Leptan, Nynter, Lynal, Peyna, Zavan, &c. Supervacaneum equidem est, hujusmodi nugæ pluribus refellere, cum temporum, locorum, ac personarum ratio merita esse imposturam luce meridiana clarius evincat: merito proinde tanquam absurdas fabulas Lambecius Cæsareæ Bibliothecæ Præfectus, (a) cæterique omnes eruditi Austriæ scriptores cariosam hanc antiquitatem explodunt, ita ut ejusdem authorem Cuspinianus (b) nugatorem perditissimum, Æneas Sylvius, Friderici Imperatoris a secretis, dein Summus Pontifex Pius II. ineptissimum Sycophantam nuncupare non dubitarint. Hisce figmentis ansam præbuisse videntur quatuor vetusta monumenta, hebraicis literis exarata (ubi nulla tamen fit illius pseudo-Abrahami mentio) Guntendorfii, ut fertur, inventa, & a Lazio in suo de gentium migrationibus opere exhibita, de quibus proluxa nimis dissertatio foret contexenda, quare hoc tantum interim observasse sufficiat, characteres iis esse incisos, prout Esdras Nehemias secundum D. Hieronymi sententiam illos innovavit; annum autem in uno lapide expressum certo, in alio probabiliter Esdræ ætatem prævenire.

Pannoniam Romanorum primus armis adortus est anno ante Christianam epocham 171. P. Licinii Crassi tunc Consulis Legatus suscepta in Illyricum expeditione; hujus quippe Provinciæ latius sumptæ pars, teste Strabone, (c) etiam Pannonia censebatur, ad cujus usque urbem Carnuntum T. Livius (d) diserte asserit, Legatum cum exercitu penetrasse. Eandem rursus tentavit Octavianus Augustus anno ante Christi nativitatem circiter 30., ac quadriennio post de ea triumphum egit; sed hoc, de quo sermo est, Danubii littus attingisse nunquam videtur. Cessit id postmodum Tiberio necdum Imperatori, qui anno a partu Virginis septimo in hac Austriæ ora hybernavit, bellum sub Octaviani auspiciis Maroboduus Marcomannorum Duci illaturus. Excussere quidem sæpius Romanorum jugum Pannoniæ, verum iterum debellati, anno 12. aut ad summum 25. in Romanam Provinciam sunt reducti. Parem quoque fortunam, & eodem prope tempore expertum est Ripense Noricum a Claudio Druso, aliisque Ducibus, Vindelici, Rhætici, ac Pannonici belli occasione subjugatum. Transdanubiana autem Austriæ pars communi Germaniæ felicitate fruita, & fortitudinem æmulata Romanæ potentiæ nunquam succubuit, sed hostilibus duntaxat incursionibus interdum patebat.

(c) De situ Orbis l. 7.

(d) Lib. 42. c. 1.

(a) Comment. de bibl. lib. 2. c. 6.

(b) Descript. Austr.

Romana Castra Romana quoque Christi fides in has regiones comitata est: Diocletiano liquidem imperante S. Quirinus Siscianus Episcopus Illyricum ingressus, a Prætorè Maximo ad Galerium Superioris Pannoniæ Præsidem, & ab hoc ad Amantium Judicem catenis victus raptabatur; unde factum, ut adjacentes Danubio Urbes, Evangelii semina ubique spargens peragravit, anno demum 308. gloriosam martyrii palmam consecutus. Feliciores Norici, quibus jam sexto a Christi morte lustro D. Laurentium primum Laureacensem Præfulem ejusdem legem annunciasse, ex Passaviensibus, aliisque annalibus edocemur. Hujus vestigia pressere Syrus, & Juventius S. Hermagoræ discipuli; sed omnium maximam in agro Domini segetem ab anno 453. demersit celebris Noricorum Apostolus S. Severinus. Neque adeo sero reliquæ ultra Danubium Austriæ fidei lumen affulsit; anno enim 396. narrat coævus author D. Paulinus, Frigilem Marcomannorum Reginam ab Ambrosio Mediolanensi Antistite divinis mysteriis per epistolas imbutam, marito & subditis eadem communicasse.

Imperio Romano nimia sua mole jam tandem fatifcente, varii Teutonici Populi, Boii videlicet, Suevi, Marcomanni, Gepidæ, Gothi, Longobardi, aliique plures in Noricum, ac Vindeliciam effusi, quidquid a

Danubio ad Alpes porrigitur, Germaniæ albo inscripsere. Interea Avars quoque, Hunni, sive Hungari, & Slavi Scythiam suam in has usque plagas progressi sunt; sed Franci & ipsi Teutones Duce Carolo Magno Imperatore, Bavaris uniti, relata anno 791. ad Anisum fluvium, qui hos tunc a Barbaris dirimebat, celebri victoria, illos strenue repulerunt, Orientali limite longius promoti. Hic itaque terræ tractus Teutonice virtutis præmium, & gloriæ testis, vernacule Oostryck, sive Oesterreich, & latino flexu Austria, vel etiam Marchia Orientalis dici cœpit, præerantque illi Comites, seu Præfecti germanice Marggraffen (unde & latinum Marchionum nomen defluxit) qui adversus Slavos & Hungaros excubantes Bavarie Ducibus primo obtemperabant, postea Germaniæ Regibus, vel Imperatoribus immediate subiciebantur. Quam dignitatem hæreditario in posteros jure primus omnium adeptus unanimiter fertur Leopoldus I. ex illustri Comitum Babenbergensium stirpe, qui adhuc adolescens, cum Henricum Aucupem Germaniæ Regem venandi studio per avia abreptum solus insequeretur, Principis in feram collimantis arcui repente disrupto suum adeo celeriter substituit, ut ille desperata jam præda adhuc potiretur. Ita arripuit juvenis gratia Henrico, ut Provinciam proxime vacaturam in

præmium pollicitus, decedente anno 928. Rudingero de Pechlarn Orientali Marchiæ Præfecto, hanc ei in perpetuum familiæ feudum contulerit. Marchionatus terminos ab Aniso fluvio non adeo ultra Cetium montem eo tempore extensos S. Leopoldus Austriæ Marchio, qui obiit anno 1136. post geminas clades Stephano II. Hungariæ Regi fines suos infestanti inflictas, ad hodiernam amplitudinem in Ortum produxit. Quod vero ad Occasum inter Anisum, & Oenum intercipitur, non nisi anno 1156. Bavariæ adentum, Austriæ accessit, consentiente Friderico I. Imperatore, qui ut Henricum II. tum Austriæ Marchionem ad reliquam Bavariam, quam ejus frater, & prædecessor Leopoldus Largus a Conrado III. Cæsare obtinuerat, facilius deferendam alliceret, Austriam insignibus privilegiis auctam, Cor, ac clypeum Imperii eam in diplomate appellans, eodem anno in Ducatum erexit. Quandonam autem Austria Archiducatus titulo cæteris Europæ Ducatibus præeminere cœperit, sub judice lis est; non illi enim a Friderico IV., alii ab Alberto I. Imperatoribus eam prærogativam exordiantur: Cuspinianus (a) a Friderico II. Babenbergico initium sumere videtur, dum ait Fridericum II. Cæsarem, ut Fridericum Austriæ Ducem, qui ab avo suo Friderico I. Imperatore ferto pu-

(a) Deser.
Aust.

niceo, sive corona rostrata, & ab ejusdem filio Henrico Rege diademate, & circulo aureo fuerat exornatus, amplius condecoraret, crucem auream, qualem Cæsares suis in coronis gestant, prioribus insignibus adjecisse, quo ipsum patrem regiæ dignitati efficeret, ut inter reliquos Imperii Duces, veluti Archidux eniteret; Altius adhuc illius originem indagat Fuggerus (b) mentem reflectens tum ad ea verba, quæ Henricus IV. Imperator in suo diplomate signato anno 1058. ita usurpat: *Nos preces præclarissimi, & nobilissimi Principis Domini Ernesti Marggravi Austriæ, S. R. Imperii PRIORIS &c.* tum ad alia quibus Fridericus I. in memorato jam anni 1156. diplomate ita decernit: *Si quibusvis Imperii Curiis publicis Dux Austriæ præsens fuerit, unus de Palatinis ARCHIDUCIBUS censendus est.* Ego itaque in re obscura ne veritati obsem, Babenbergicos Austriæ Principes Ducis, Habspurgicos vero Archiducis nomine distinctionis ergo, ubi opus fuerit, indicabo.

(b) Specul. Con.
lib. 3. c. 5.

Friderico II. Babenbergicorum Ducum postremo anno 1246. sine liberis extincto, magni motus Austriam tenere, pluribus Principibus in spem erectis, & pulcherrimam Provinciam sibi certatim deposcentibus, inter quos prævaluit prius Hermanus Badensis uxoris jure fretus, quæ erat Gertrudis Friderici ex Fratre neptis, post-

postmodum Ottocarus Bohemiæ Rex, suæ itidem conjugis Margarethæ Friderici Sororis jura prætexens, quam cum ille ob senium repudiatam paulo post veneno sustulisset, ad secundas nuptias transiturus, & nihilominus, Austriæ dominatum, Imperio, cujus intererat id ratum habere, prorsus abnuente, contra fas retineret; imo gloriosissimi æque, ac piissimi Imperatoris Rudolphi I. electionem contumeliis excipiens eum colere detrectaret, in Imperialibus Comitibus anno 1275. Augustæ convocatis rogati sententiam Principes Ottocaro veluti Imperii hosti bellum jure merito indicunt. Quare Cæsar biennio post in Austriam movens, unico illam anno in sui potestatem redegit, Rege post firmatam pacem in Bohemiam remeante: at cum is convitiis Kunegundis adactus ignaviam conjugii exprobrantis bellum redintegraret, a Cæsare profligatus miserrime interiit. Exinde Austria in Comitibus anno 1282. Augustæ similiter habitis ex communi Principum, & Ordinum consensu, orantibus ejusdem Provinciæ Legatis, Alberto Rudolphi filio postea Imperii beneficio concessa. Porro Alberto anno 1308. ab Archiduce Joanne confosso, Imperium adiit Henricus Lucemburgius, cui iniquior erat in illius filios animus nihil non agenti, ut Austriæ possessione eos dejiceret, adeo ut Ar-

chiduci Friderico jus suum more majorum Spiræ ab eo repetenti renuntiavit, ob unum Austriæ Ducatum quinque Reges interemtis, satis utique causæ suppetere; ut rerum in ea Provincia ordo mutetur: Ea voce iectus Fridericus id duntaxat reposuit, Cæsarem, si in sententia persistat, fieri sextum posse, qua dicendi libertate Henricum a proposito deduxit. Hinc Austria sub clementissimo Habsburgicæ Domus regimine hætenus felicissime perennavit.

Jacet Austria in climate secundum veterem Strabonis calculum septimo, secundum recentiores octavo: geographica ejus longitudo ab Insula Palma computata intra gradum 36. cum 15. minutis, & 40. cum 50. minutis: latitudo vero inter gradum 47. cum 26. minutis, & gradum 48. cum 56. minutis continetur. Solo gaudet amœno, fluviiis irriguo, & partim in planitiem æquato, partim in colles, montesque assurgente, atque omnis generis frugum præsertim vini admodum feraci. Quod unum deerat fertilissimæ huic regioni, opportunitatem nempe ampliorem quaquā versum commodioribus devehendi viis, quidquid natura loci, & incolarum industria gignitur, amplissime procuravit augustissimus Carolus VI. structis undequaque ab an. 1725. ex lapide viis amplissimis, per complanatos montes, æquatas valles, substructis pontibus,

tibus, omnibus demum huc collatis, quæ Romanorum hic Majestatem, soliditatemque prope æquarent; e quibus in Austria binæ singularem sui memoriam merentur, altera per sylvam. Viennensem confragrosam admodum hodie plana mire, atque commoda; altera prodigiosa per montem Semering ad Neapolim, qui Austriam a Styria dividit, & qua mons arduus incredibili labore facilis viatori redditus fuit. Dividitur Austria in Inferiorem, & Superiorem, hæc ad Occidentem, illa ad Orientem vergit: communem utriusque terminum ex Australi Danubii parte constituit fluvius Anisus, aliis Onasus, aut Anassus, ex Boreali autem linea, quæ facta a Danubio paulo supra Ipsum initio ad Bohemiam usque, trans Urbem Weitram ducta concipiatur. Inferior quadrifariam a Cuspiniano, (a) & quidem duplici ratione subdividitur, primum per campos; quorum duo cis Danubium Steinfeld, & Tulnerfeld, ac totidem trans Danubium Marchfeld, & Gensfeld, vulgo efferuntur. Secunda divisio maxime in usu est, cum Provinciæ Status coguntur, & tum una cis Danubium pars intra nemus Viennense, altera supra nemus Viennense, ultra Danubium vero una sub monte Meinhardi, altera supra montem Meinhardi appellatur: hæc eadem divisio, in nova Provinciæ administratione, de qua

infra, servata est; mutato tantum nomine quatuor hi districtus, qui quadrantes ab ordinibus dicuntur, mutato a Bohemorum divisione nomine, circuli dicti sunt, quibus præfecti vulgo Capitanei sunt præpositi. Hæc de Austria universim sumpta; nunc autem ad singularia ejus ornamenta descendens a metropoli exordiar, reliquas dein Urbes, & Oppida memoratu digniora, servato literarum initia-
lium ordine, profecturus.

V I E N N A.

Vienna, vel (ut ante tria secula etiam latine scribebatur) Vienna, vulgo Germanis Wien, Gallis Vienne, Hispanis, Italisque Vienna, Polonis Wieden, Turcis Beetz, Urbs Orbi clarissima, juxta Australe Danubii brachium subditur latitudinis gradui 48. cum 22. minutis, longitudinis vero gradui 40.: abest itaque Roma, Summi Pontificis Sede, secundum directam, & genuinam distantiam, milliari-
bus germanicis 105., Madrito Regis Hispaniæ 260.; Ulyssipone Regis Lusitaniæ 335., Parisiis Regis Galliæ 154. Londino Regis Angliæ 175., Hafnia Regis Daniæ 116., Stockolmia Regis Sueciæ 165., Cracovia Regis Poloniæ 40., Moscua Czari Moscoviæ 248., & Constantinopoli Turcici Sultani 173., In quarum distantiarum calculo assumpta sunt quidem de more pro quo-

(a) Descrip-
t. Austr.

quovis gradu æquatoris 15. millia germanica, sed ut mensura accurate percipiatur, talia intelligenda sunt, quæ 5400. passus, quinque geometricis pedibus constantes singillatim adæquent.

Prima Urbium commendatio ab antiquitate plerumque petitur; quare ne & hæc Viennæ desideretur, an, & sub quo latitans nomine apud Romanos ea olim flourerit, sedulo disceptatur: varii varia obsoleta Civitatum nomina e latebris in lucem revocant; nonnulli vero ingeniosa potius, quam probata unius in alterum derivatione integrum eorum catalogum sane liberaliter admittunt. Ponderatis igitur ubique rationum momentis, & exploratis meliorum opinionum fontibus, verosimillimum videtur, præsentem Urbis Viennensis situm veteri Vindobonæ, corrupte Vindomonæ (unde Vindomana, Vindomina, & Vindoniana in MSS. prodiit) adjudicari posse: eam autem eandem esse, quam apud (a) Ptolomæum modo sub Viliobonæ, modo sub Julio- bonæ nomine, depravato, ut plerique autumant, textu legimus, inde luculente patet, quod hæc post Cetium montem Orientem versus prima secus Danubium ab eo collocetur. Sententiam hanc comprobant Peutingerianum Hodæporicon a Velfero excusum, ubi ab Arabone fluvio vulgo Rab in Noricum proficiscentibus Vindobona

6. passuum millibus ante Cetium occurrit. Mentionem quoque illius facit Itinerarium Antonino Augusto attributum; nec obest, eandem ibi a Cetio longius removeri, cum omnibus in comperto sit, pluribus præsertim circa numeros mendis illud scatere. Consonat Jornandes, (b) qui sub Justiniano I. Imperatore vixit, dum Vindobonam ad extimam Pannoniæ plagam Norico conterminam relegat. Adstipulantur denique opinioni nostræ vetusta monumenta Viennæ effossa, & a Grutero, & Lazio, (c) in lucem edita, ex quibus, atque ex Ptolomæo, aliisque insuper colligitur, in Vindobonensi Romanorum Municipio Legionem decimam Geminam, & Fabianam cohortem refedisse; (d) additque Notitia utriusque Imperii sub Theodosio Juniore composita, Præfecturam Danubianæ classis Carnunto Vindobonam fuisse translata. Verum non modo dignitatibus, sed & præsentia sua hanc urbem cohonestarunt antiqui Cæsares; nam præter Tiberium, de quo dictum est supra, M. Aurelium Antoninum Philosophum Vindobonæ mortuum testatur sextus Aurelius Victor, (e) & Antoninum Caracallam Pannoniam obeuntem, venando, & aurigando ibidem se oblectasse tradit ex Herodiano Lambecius, (f) quod ex numismate anno 1662. Viennæ in regie aulæ Fundamentiis reperto quam

(b) Rer. getic. c. 50.

(c) Chron. Vien. lib. I. c. 4.

(d) Apud Lamb. lib. 2. c. 2.

(e) Orig. gent. Rom. c. 16.

(f) Lib. 4.

(a) Geogr. I. 2. c. 15.

quam optime confirmatur. Quibus ob Carnuntinæ Urbis propinquitatem ii omnes Imperatores facile adjungi poterunt, quos in illa aliquando moratos suo loco dicemus. Quod si etiam Vindobonæ etymologiam altius rimari libuerit, a vero abludere minime videtur Lambecii sensus, (a) qui eam vocem ex Vindone amne, nunc vulgo Wien dicto, & ex verbo Bahn, quod viam sonat, coaluisse opinatur, quasi sic denotaretur, caput isthic esse viæ militaris, quæ a Vindone amne, & Legionis decimæ Geminæ stativis in Italiam ducebat: vel forsitan ea vox confurgit ex Vindone, & Wohn, quasi diceretur habitatio ad Vindonem; nullatenus autem admittenda est Lazii conjectura, (b) qui a Vendo, vel Venedis populis eandem oriri putat, cum hi certe eo tempore nondum has terras incoluerint, & apud veteres Scriptores Vindobona non Vendobona constantius legatur. Quæ cum ita sint, manifeste elucet, Viennam nostram Vindobonæ successisse, in cuius rei assertionem Cluverius, Lazius, plurimique recentiores unanimi suffragio conspirant, in hoc solum discordes, quod aliqui adhuc alia nomina agglomerent, eamque cum distinctis alias Civitatibus confundant: quapropter, ne meo muneri desim, illorum etiam opiniones breviter discutiam.

Inprimis itaque indubitatum mi-

hi est, Viennam non fuisse Strabonis Vendum, cum hoc ille ad Japodes Adriatici maris accolæ spectasse scribat, (c) eosque a Pannonibus diserte sejungat; non Plinii, (d) aut Ptolomæi (e) Vianam, nam eam hic Rhætia, ille Norico, neuter Pannoniæ tribuit; non item Ptolomæi Aras Flavianas, (f) aut Plinii Flavium, (g) quia hoc Norico similiter ab authore adscribitur, illas vero Ptolomæus inter Germaniæ Urbes in Septentrionali Danubii latere fitas recenset. Una adhuc superest observatione digna sententia, quæ post Ottonem Frisingensem S. Leopoldi filium ob facilem in Viennæ vocabulum inflexionem quam plurimis placuit, Viennam nimirum Flavianam, aut Fabianam fuisse antiquitus appellatam. Præcipuum ejus fundamentum innititur vita S. Severini ab Eugippio conscripta, & apud Velferum, & Bollandum reperienda, idque per citata superius monumenta firmiter solidari illius patroni arbitrantur. Attamen omnibus rite perpensis neque hoc asserendum existimo; nam quantum ad inscriptiones attinet, etsi in iis Ala Flaviana, aut Fabiana cohors, ejusque Præfectus Titus Ampius Flavianus sapius memoretur, qui inde inferri potest Vindobonam ob ejus nominis legionem ibi commorantam in Flavianam transiisse? quod tamen veluti inexpugnabile

(c) Lib. 4.
& 7.

(d) Lib. 3.
c. 24.

(e) Lib. 2.
c. 12.

(f) Lib. 2.
c. 11.

(g) Lib. 3.
c. 24.

(h) Chron.
Vien. l. I.

tum c. 4.

tum longe vero similis contendo, sub præfectura scilicet Titi Flaviani, qui uti ex Tacito (a) apparet, Galba Imperante in Pannonia versabatur, præfensam nominis mutationem accidere nequivisse, cum prout supra vidimus, etiam apud posterioris ævi Scriptores non aliter quam Vindobona nuncupetur. Verum nec ex S. Severini Vita conjicere licet, Flavianam vel Fabianam ibi indicatam Viennensi solo convenire, illius enim & præmissæ Præfationis contextus innuere videtur, S. Severinum post suum ex Oriente adventum in Norico semper substituisse, quare in occidua potius Cetii montis declivitate antiquæ Flavianæ sedes foret inquirenda, præsertim cum Paschasius Diaconus Romanus in Epistola ad Eugippium (b) *Beati Severini finitimas Pannoniorum Provincias non Pannoniam incolentis meminerit, & Paulus Warnefridus Diaconus Aquilejensis S. Severini Cœnobium, quod Urbi Flavianæ Vitæ author connectit, intra Noricorum fines non obscure reponat. Qui plura expetit, Lambecium consulat, (c) hæc fusius deducentem, sentiatque inde, quod libuerit, namque ego interim me conferam ad certiora.*

Cum Divus Leopoldus Austriæ Marchio promotis, ut jam monuimus, ad Orientem finibus, Aulam suam Cetii montis vertici imposuisset, cœpit Viennense solum primo
Topogr. Austr. P. I.

venatoriis mapalibus, dein nobilioribus ædibus illustrari; jacebat enim ante 500. circiter annos deleta a barbaris Vindobona, nec ullum sui vestigium posteris reliquerat, sed solæ betulæ aliæque sylvestres arbores incultam terram obumbrabant: unde non aliud erat loco nomen, quam Perkhoff seu Birkhoff, cui concordi calamo subscribunt & ii, qui perpetuam alibi nominum *Flaviana, Fabiana, Biana, Viana, Vienna* successionem invehere conantur, assertionis suæ constantiam parvi pendentes. Hæc itaque fuere grandævæ jam Viennæ incunabula a præterfluente amne Wienn, sicut prius Vindobona a Vindone nomen mutuata, quæ ea dein fecit incrementa, ut brevi justæ Civitatis speciem præse tulerit, atque Henricum II. tum Austriæ Ducem ad Aulam suam in eo foro, quod adhuc Hoff vulgo dicitur, anno 1156. extruendam loci opportunitas invitaverit. Ducalem Urbem novis ædificiis auctam paulo post circa annum videlicet 1192. lateritio muro turribus immixto, cujus vestigia apud rubræ turris, ut vocant, portam etiamnum supersunt, Leopoldus VII. cognomine Virtuosus circumdedit, impenso in id lytro Richardi Angliæ Regis, quem ob injuriam Accone, seu Ptolemaide in Syria ab eo sibi illatam, ad sua revertentem in carcerem conjece-
rat; in illius siquidem Urbis ex-

(a) Hist.
1. 2.

(b) Ep. vi.
tæ præfixa.

(c) Bibl. 1.
2. c. I.

pugnatione, cum Leopoldus superato ante omnes muro ad turrim elatus, suum in ea vexillum explicuisset, Rex inde deturbari, & conteri perquam inique iusserat. Quinque alaudas Austriacorum tunc insigne vexillum ostentabat; at cum in eo ipso assultu candida Ducis vestis hostili cruore conspersa ubique rubesceret, solo spatio, quo balthus medium hominem cingebat, adhuc albente, in rei memoriam clypeum rubrum alba intersectum linea, quod insigne hactenus in usu est, a Cæsare obtinuit: licet alii Austriam ipsam Danubio per medium sectam ab illo ob oculos poni interpretentur. Leopoldi VII. filius Leopoldus VIII. cognomine Gloriosus post Friderici fratris natu majoris mortem ab anno 1198. Austriæ Dux deserta priori Aula multo splendidiorem in eo loco erexit, in quo Augustissimorum Cæsarum Sedes per terna pene sæcula perseverat, quorum occasione in eam, quam modo admiramur, Civium opulentiam, & Palatiorum splendorem successu temporis floridissima hæc Civitas evasit, latis insuper mœnibus, amplisque propugnaculis ab anno 1540., & peculiariter anno 1636. ad hostium invidiam probe communita; sed nec præaltis aggeribus coerceri potuit Vinnensis Urbis Majestas, quin se foras effunderet, utpote Suburbii magnas Civitates adæquantibus un-

dique septa, quæ olim fossis adiacebant, ab anno vero 1683. statuto spatio ab iisdem remota augustis nitent Palatiis, totque horum affluunt deliciis, ut Æmonia Tempe huc diceres commigrasse.

Sexies obfessa Vienna ter restitit, ter cessit. Restitit primo anno 1477. Matthiæ Corvino Hungariæ Regi ob submissas a Friderico Imperatore copias hinc recedenti: secundo anno 1529. Solimano Turcarum Sultano, Urbem moderante Philippo Comite Palatino Rheni, muros autem propugnantis ad Carinthiacam portam, ubi majus periculum imminabat, Hispanis, inde ad Stubensem, & aliam a rubra turri cognominatam Ernesto a Brandenstein cum auxiliaribus Imperii cohortibus & duobus Bohemorum millibus, item Wilhelmo a Wartenburg, & Comite Joanne ab Hardeck Equitum Ductoribus, ab his ad Judæorum turrim, vulgo im Ellend, prope novam portam cum Austriacis Reiprecht ab Eberstorff; hinc ad Scotensem, & Aulicam cum suis militibus Maximiliano Leisser, & præterea cum Civibus Joanne a Greifneck, & Joanne Hauser, Aulam ipsam Leonhardo a Velsis: ab ea ad Augustinianorum Cœnobium cum Styris Abello ab Hölneck, inde rursus ad Carinthiacam portam Eckio a Reischach tribus peditum millibus stipato, ac insuper

(a) Apud
Scharidium

per cum Carinthis Joanne Caccianer: ita synchronus author, Ferdinandi I. Epheborum Præceptor: (a) tertio demum gloriosissime refutit anno 1683. Primo Turcarum Vifrio Mustapha Cara, a S. R. I. Comite Rudigero Ernesto a Starenberg strenuo defensa, & a Joanne III. Polonorum Rege, ævique nostri Annibale Carolo V. Lotharingæ Duce Cæsarei Exercitus Archistratego, nec non aliis Imperii Electoribus ac Principibus in auxilium advolantibus, post celeberrimam de Turcis victoriam liberata. Cessit econtra primo anno 1241. Friderico II. Austriæ Duci, quem quadriennio prius Viennenses expulerant, invitato atque in urbem admissio Friderico II. Cæsare, qui nova Viennæ insignia præfigens, Aquilam scilicet auream in campo nigro, eam liberam, atque Imperialem declaravit: secundo Rudolpho I. Imperatori Habsburgico anno 1277. ab iniquo Ottocari Bohemiæ Regis dominio eam vindicanti: tertio denique anno 1485. Hungarorum Regi Matthiæ, qui cum Viennæ maximos inter cruciatus anno 1490. vivere desisset, illico Cives adventantem cum equitibus Maximilianum Friderici IV. tunc imperantis filium undecimo Calendas Septembris gratulabundi recepere. Parergi loco veniunt irrita tentamenta Henrici Comitis Mathesii a Thurn Bohemorum Ducis, qui an-

no 1619. aulicam, novamque portam bellicis tormentis laceffere præsumsit, & Suecorum, qui ad majorem Danubii pontem Urbi incubantes continuis trajiciendi molitionibus eam fatigarunt. Anno dein 1741. novus obsidionis subeundæ terror Viennam invasit: Gallis, Bavarisque in Austriam inferiorem atque ad fanum usque S. Hyppoliti hostiliter grassantibus, quæ licet expeditio, versis in Bohemiam hostium armis, inter solum metum steterit, manifestum tamen hic documentum fidelitatis, devotique in Principes suos animi dederunt incolæ, cum summi, infimique sacri, & profani manus admoverint laboribus, paratosque se obtulerint, qui in periculi, mortisque adeo ipsius societatem cum militibus in Urbis tutelam venirent: ipsa quoque urbs mutationem quampiam subiit, nam populi frequentia, longaque pax non tantum pomærium, sed ipsum murorum ambitum atque adeo interius munitiois vallum, domibus, hortisque compleverant, exiguis quidem illis, sed situ, locique amœnitate conspicuis, quæ omnia instante hoste diruta, soloque fuerunt æquata: ita ut & robur munitioibus majus, aer urbi patentior, publicoque accesserint, toto urbis ambitu non inamœna ambulacra: ipsis quoque operibus externis, dirigente primum Comite a Khevenhüller, deinde Comite a

Daun utroque urbi, cum militari potestate præfecto, munitiones adjectæ sunt aliæ, veteres emendatæ ampliataque sunt: deinde Stubensem inter & rubram portam, ducta per minus quodpiam interjacensque propugnaculum via, nova constructa est porta quæ Theresiana dicta est.

Singularia Viennæ decora jam subnexurus, a sacris auspicabor. Primus Urbi Parochus præesse iustus est Eberhardus anno 1140., vel potius ejusdem seculi 57. a Passaviensi Antistite Remberto. Successorum nomina longa ævi vetustas oblitteravit: ab hac tamen temporis edacitate Petrum Magistrum etiam titulo clarum exemit Provinciale Concilium anno 1267. sub eo Viennæ celebratum, cui præsedit Guido ex ordine Cisterciensi, S. Laurentii in Lucina Cardinalis Presbyter, & Apostolicæ Sedis Legatus; interfuere, prout (a) recenset Henricus Stero, qui sub Rudolpho I. floruit, *Joannes Pragensis, Petrus Pataviensis, Bruno Brixinensis, Cunradus Frisingensis, Leo Ratisbonensis, Amulricus Lavadinensis Episcopi, & alii quamplures Diæcesibus Prælati, Archidiaconi, & Decani.* Lazius (b) multo recentior author omisso Lavantino addit Patriarcham Aquilejensem, Archiepiscopum Salisburgensem, Episcopos insuper Tridentinum, Olomucensem, & Uratislaviensem, quod de primis tribus verosimile non est,

coævus quippe scriptor anonymus apud Lambecium (c) duntaxat re- (c) Bibl. fert, Guidonem convocasse *Episcopos in Salisburgensi Episcopio constitutos,* & testatur ad eundem annum Stero Uladislauum in Salisburgensem Archiepiscopum consecratum primo fuisse festo Sanctissimæ Trinitatis, hoc est 12. Junii, post absolutum jam Sede vacante concilium, quod a sexto Idus Maji non nisi triduo teste anonymo duraverat. Anno dein 1364. Parochiam Vinnensem in Præposituram, Wernhero ad novam dignitatem assumpto, erigi curavit Rudolphus IV. Archidux Austriæ, subjectis illi circumfritis Parœciis, adjunctisque 24. Canonicis, qui purpurea micantes veste auream in pectore crucem portarent, & cum supplicationes ducendæ forent, duodecim ex iis, Religiosos Carmeli assecclas præcederent, totidem subsequerentur; ut sic gentilitium Austriæ insigne repræsentarent: quæ consuetudo una cum rubea Canonicorum toga postea obsolevit, his etiam ad quatuordecim solummodo redactis. Demum anno 1480. obtenta ante decennium a Paulo II. summo Pontifice facultate, Fridericus IV. Imperator Episcopatum nulli Archiepiscopo subjectum Viennæ fundavit, ad quem primus evectus est Leo a Spaur patria Tyrolensis; hunc exceperunt 13. alii ante Melchiorem Clefelium S. R. E. Cardinalem, cujus anno 1630.

vita

(a) Histor.
Aleman.

(b) Chron.
Vien. 1. 2.
c. 4.

vita functi successor Antonius Cremifanensis Abbas, omnium primus Principis dignitate fulsit a Ferdinando II. Cæsare collata: ad preces dein augustissimi Caroli VI. anno 1721. ab Innocentio XIII. Pontifice maximo Viennensis Cathedralis Archiepiscopali dignitate insignita fuit, Neostadiensis Episcopatus Viennensi Suffraganeus, ut ajunt, datus est; primus Viennæ Archiepiscopus fuit Sigismundus Comes a Kollonitz anno dein 1727. a Benedicto XIII. purpuratos inter Patres adlectus.

Cathedrale Templum substitutum est alteri, quod a Remberto Passaviensi Præfule omnium Sanctorum honori consecratum posuerat anno 1140. Henricus II. necdum Marchio, vel, ut probabilius videtur, anno 1157. jam Austriæ Dux. Jecit amplæ hujus Basilicæ, quam hodie spectamus, fundamenta Archidux Albertus II. cognomento Sapiens, qui alias etiam Contractus dicitur, eamque S. Protomartyri Stephano Albertus Episcopus Passaviensis anno 1340. Dominica in albis, hoc est 23. Aprilis, sacris ritibus de more dicavit; ad supremam vero coronidem perduxit anno 1364. Archidux Rudolphus IV. inchoata superiori anno nobilissima turri, quam Albertus III. Templi tecto æquavit, ac demum Albertus IV. anno 1400. ad 460. pedum altitudinem promotam absolvit: opus non modo tri-

bus, quibus jam stat, sed infinitis seculis dignissimum, quod cum aliquando inspexissent Bosniensium Legati, teste Ænea Sylvio postea Pio II. Papa, in eam ivere sententiam, ut turrin illam pluris *constituisse dicerent, quam regnum Bosniæ venditari posset.* Commendant præterea Ecclesiam tum plurium Lipsanorum gazophylacium, tum Rudolphi IV., Alberti III., IV., & VI., item Wilhelmi, & Leopoldi Superbi Archiducum tumbæ, atque multo marmore dives Friderici IV. Imperatoris Mausolæum; minorem turrin æs campanum supra 200. centenarios grave, & cœmeterium lapidea Cathedra, ex qua S. Joannes Capistranus latino idiomate etiam a plebe divinitus percepto concionem exhortabatur.

Episcopali Basilicæ undecim Religiosorum Tempia, quæ Urbem non parum condecorant, paucis subjiciam. Scotensium Benedictinorum Abbatia fastos suos orditur ab Henrico II. Austriæ Duce ibidem sepulto, qui anno 1158. eam *in honorem Dei, & laudem suæ Genitricis gloriosissimæ Virginis, denique in commemorationem Beati Gregorii in prædio proprio fundavit; prout sonant dati hac super re diplomatis verba; simulque præter Parœciam hospitalitatem instituit erga Peregrinos in Terram Sanctam commean- tes exercendam, inter quos cum frequentiores viderentur Scoti, Scotorum, vel Scotensium nomen*

(a) Descri. Cœnobio adhæsit: Cuspinianus (a)
 Aufr. tamen ab ipsis Religiosis ex Sco-
 tia accitis illud derivat. Venu-
 stum, quod hodie visitur Templum
 ab anno 1590. assurgere cœpit,
 quo scilicet antiquum ab horribili
 terræ motu totam Civitatem im-
 maniter quatiente jacuerat prostra-
 tum. Carmeli Viennensis funda-
 tionem (in quem a Carmelitis de-
 sertum Societas Jesu per Ferdinan-
 dum I. Romanorum Regem anno
 1554. introducta est) Leopoldo
 Glorioso Austriæ Duci sub seculi
 decimi tertii initium vetustiorē
 suam Aulam iis donanti attribuit
 Fuggerus, (b) & Cuspinianus; (c)
 eandem vero Lazius (d) differt us-
 que Rudolphum IV. Austriæ Archiducem; sed litem opportune
 (b) Spec. dirimit Gerardus de Roo (e) asse-
 hon. l. 2. rens Rudolphum plura elargitum
 c. 3. Carmelitis fuisse, sicque promeri-
 (c) Descri. tum, ut Fundatoris titulo ab iis-
 Aufr. dem insigniretur: inter munera
 (d) Chron. autem conjicere fas est, numeran-
 Vien. l. 3. dam quoque esse novi Templi stru-
 c. 3. cturam, quam Lazius in Beatissi-
 (e) Annal. mæ Virginis honorem tunc factam
 Aufr. l. 3. docet, cum ea non tantam offen-
 det ætatem, ut quinque seculorum
 intervallum assequatur, est enim
 illud, quod Professorum Domui
 contiguum in foro vulgo Hoff di-
 cto specioso inititur vestibulo. No-
 bile etiam Templum ad S. Mariam
 Rotundam sub Ferdinando II. Cæ-
 sare primo constructum, veteris
 insisit ruderibus, quod anno 1190.

a Leopoldo Virtuoso erectum, alius
 Leopoldus Austriæ Archidux anno
 1325., deletis jam ante 18. annos
 Templariis primis illius possesso-
 ribus, sacro Prædicatorum Ordini tradiderat. Adnexa huic est am-
 pla Bibliotheca a Fundatore Wind-
 hagianæ dicta publico usui statutis
 horis exposita. Seraphico Ordini
 Fridericus II. Austriæ Dux, qui
 ab anno 1227. gubernare cœpit,
 facellum, ædesque assignaverat;
 sed Ottocarus Bohemiæ Rex am-
 pliori Templo, quod S. Cruci di-
 catum voluit, initium dedit; Blan-
 ca Philippi Pulchri Gallie Regis
 filia, & Rudolphi III. Archiducis
 uxor illud profecuta est; tandem
 Elisabetha Aragonia Friderici III.
 Imperatoris conjux perfecit, a Mi-
 noribus Conventualibus modo de-
 core exornatum. Parochiale S.
 Michaëlis Templum, diruto alio
 angusto, quod antea ibidem exta-
 bat, a Rudolpho III., & Ottone
 Archiducibus ædificatum, Clerici
 Regulares S. Pauli anno 1626. a
 Ferdinando II. obtinuerunt, secula-
 ribus Sacerdotibus Parochiæ mu-
 nia prius administrantibus substitu-
 ti. S. Annæ Templum anno 1320.
 pro peregrinis exstructum prima
 fuit Societatis Jesu Sedes a Ferdi-
 nando I. anno 1551. Viennam ad-
 vocatæ, sed paulo post ea ad
 hodiernam Professorum Domum
 transmigrante Equestri S. Stephani
 Ordini commodatum est, & rursus
 anno 1626. eidem Societati, Tyro-
 cinii

cinii excitandi gratia restitutum. Anno 1748. Templum illud cum adfita turri, fulmine conflagravit, ast eodem adhuc anno e cineribus surrexit magnificentius. Aulica S. Augustini Ecclesia cum adjuncto Cœnobio ortum suum duxit ab Ottone Archiduce anno 1338., vel sequenti, vita functo, cessitque Eremitis S. Augustini; nunc vero ab Augustinianis, quos discalceatos vocant, incolitur, & illustratur. Templo S. Dorotheæ sacro, quod ab Alberto II. Archiduce inchoatum, a Rudolpho IV. completum, & secularium Presbyterorum curæ traditum fertur, Regularium Canonorum S. Augustini Collegium adnexuit anno 1414. Andreas Blanck, vel Planckner Parochus in Gars, dein Alberti V. Archiducis Præceptor, & Cancellarius. Minores Observantes, qui S. Theobaldi Monasterium in Suburbio quondam inhabitabant, eo ob Turcarum metum solo æquato, in Urbem admissi, tandem circa annum 1589. ad D. Hieronymi Templum invitati sunt, quod Conradus Holzerus Civitatis Viennensis sapius Judex, ac Consul pœnitentibus fœminis horas Canonicas Germanico idiomate quotidie concinentibus, decimo quinto seculo ineunte fundaverat. Academicum Societatis Jesu Collegium, ejus, quo modo fruitur, Templi Mœcenatem Ferdinandum II. Cæsarem ab anno 1628. veneratur. Denique S. Fran-

cisci ad novum forum Ecclesia cum crypta Austriacis Principibus destinata, & Capucinatorum Asceterio, cui locuples sacrarum Reliquiarum thesaurus magnam famam conciliat, erigi quidem cœpit a Matthia Cæsare, & Anna ejusdem consortis, sed anno duntaxat 1631. coronidem adeptæ. Principum exuviis destinata crypta cum plures non caperet, novum sibi posterisque suis Sacellum funebre Augustissima Theresia, e solido erexit marmore, in hujus medio Mausoleum surgit, artificis manu superbum, Augustorum aliquando urnas excepturum: victoriæ, memorabiliaque iis regnantibus facta stanno affabre cœlata opus vestiunt; circumquaque minora sunt receptacula, meatusque, quibus cœlo recepta illustris Familia mortalis corporis reliquias deponet: hic altiore animo solet Augusta, humani fastigii vanitatem contemplari, dumque longas hic horas, proavorum manibus parentat, mortis, quam hic præsentem contemplatur, terrorem deponere, & integra adhuc vita mori, rara in Principibus fortitudine discit.

Tot Religiosorum pietatem æmulantur sacre Deo Virgines per septem Urbis Parthenones distributæ. Antiquitate præstat S. Jacobi Templum, quod nonnulli a Leopoldo Largo Austriæ Marchione anno 1113. ædificatum volunt, ansam ei, ut ferunt, porrigente S.

Jacobi, imagine quæ torrentis Viennæ aquis innatans ad ejusdem ripam spatiantem occurrerat; alii vero cum Lazio (a) sub Duce Leopoldo Virtuoso anno 1190. illius exordia autumant contigisse: Accessere postmodum Matronæ quædam ex Carinthia huc profectæ, & D. Augustini regulam amplexæ. S. Claræ Monasterium ad cœli portam vulgo Himmelpfort dictum, cui Catharina Alberti II. Archiducis filia aliquando præfuit, anno 1267. a M. Gerardo Viennensi Parocho S. Norberti Monialibus erectum, ampliavit anno 1331. Agnes Austriaca Andræ Hungariæ Regis uxor, incolatu vero suo nobilitavit Anna Friderici III. Imperatoris filia, & Poloniæ Regis Vidua; verum iis admodum imminutis Cardinalis Cleselius S. Augustini Canonicas suffecit. S. Laurentii Templum, ac Cœnobium Archidux Otto anno 1337. quorundam Monialium habitationi addixerat, quarum deficientium vices explerunt aliæ D. Augustini legibus obnoxie e suburbano saltu, quem vulgo Prater dicimus, huc translata. Ad S. Nicolai Ferdinandus II. Imperator suadente piissima conjuge Anna Eleonora Sanctimonialibus ex Ordine D. Claræ Posonio adductas collocavit, monasterio dein anno 1651. amplius dilatato: extiterat ibidem prius pauperum studiosorum Collegium, cui Joannes Fabri Viennensis Episco-

pus Bibliothecam his terminis legavit. Donamus Collegio nostro apud S. Nicolaum, ordinamusque, ut in perpetuum studentibus usui sit juxta statuta & præscripta nostra. Actum Viennæ I. Septembris anno 1540. Regium ad S. Angelos Cœnobium ab Elisabetha Austriaca Caroli IX. Galliæ Regis vidua, Caroli Antonii Archiducis Aula in eum usum cœmentata, anno 1583. fundatum ingressæ sunt Moniales Ordinis S. Claræ Monachio ab eadem accitæ. S. Josephi Monasterium Fundatricem agnoscit Eleonoram Ferdinandi II. Cæsaris consortem, quæ illud sacris Carmeli Virginibus una cum suis exuviis concredidit. Demum Ursulinæ ab Eleonora Ferdinandi III. Imperatoris conjuge Viennam invitata, anno 1675. Templum, & Monasterium sibi erexere.

Supersunt omiſſis tenuioribus Sacellis vetustate sua celebria Tempula S. Petri, & S. Ruperti, nec non S. Joannis Baptistæ, & S. Elisabethæ, quorum hoc ad Teutonicos Equites, illud ad Melitenses pertinet; at dum majorem eis aetatem, quam temporum, locorumque ratio patiat, plures Lazium

(b) secuti arrogare contendunt, (b) Chron. Vienn. l. 2. veram illorum originem assequi neglexerunt. Certe eruditissimus Lambecius (c) anile commentum, & (c) Bibl. 2. c. 1. prolixiori refutatione indignum vocat Meriani sententiam arbitrantis Viennense S. Petri Templum a Carolo Magno fuisse eo in loco ex-

citatum, in quo olim super Flavianas Aras Domitiano Cæsari litabatur: hujus interim opinionis infirmitas, uti & alterius hariolantis, reliqua tria prædicta Tempia S. Severini opus esse, facile elici potest ex iis, quæ de Viennæ ortu, veterique nomine, quantum præscripta brevitatis finit, superius differuimus. Magnam quoque antiquitatem sibi vendicat Templum Deiparæ sacrum, quod cum addita Parœcia a quodam Passaviensi Antistite, cujus Dicecesi etiamnum subest, ædificatum, olim a littore, am Gestadt, modo vero a gradibus cognomen suum mutuatur. Templis subnecto bina Augustissimæ pietatis monumenta, æneam scilicet Immaculatæ Virginis statuam super editam columnam in antiquatæ Aulæ foro ab Imperatore Leopoldo Magno anno 1667. erectam, & parem Ægyptiacis obeliscum ab eodem Augustissimo Cæsare solemniter primi lapidis positione in herbario foro anno 1682. inchoatum, & decennio post solemniori adhuc ritu tanquam sopiti epidemici morbi, qui anno 1679. in Urbem sævierat, anathema Sanctissimæ Triadi consecratum. Tertius in foro alto accessit Colossus, quem Josephinum vocant; voverat hunc D. Leopoldus Aug. S. Josepho Virgini Matri Desponsato, si filium Josephum Romanorum Regem, quem anno 1702. ad Landavii expugnationem mittebat,

Topogr. Austr. P. I.

reciperet: voti reum mors & Leopoldum, & Josephum, quo minus solverent, prohibuit; Carolus VI. pari cum duobus aliis magnificentia opus absolvit, dedicavitque anno 1730. Eodem foro uti & duobus aliis, commodis usibusque publicis perpetui fontes manare cœpere: canales receptaculaque, statuis ornatuque alio instructa miram quantam civitati attulerunt magnificentiam.

Neque defunt sacra Suburbiiis Pallatia; complectitur enim Leopoldina Civitas Danubianæ Insulæ ad Boreale Viennæ latus insidens, Parœciam D. Leopoldo sacram a Leopoldo Magno anno 1670., pulsis inde Judæis restauratam; Discalceatorum Carmelum a Ferdinando II. Cæsare exstructum; & Fratrum S. Joannis Dei Nosocomium cum S. Joannis Baptistæ Templo a Matthia Imperatore primum erectum, dein post anni 1652. incendium a Ferdinando III. in meliorem formam redactum, & ab Augustissimo Leopoldo Sancti eorum Patriarchæ brachio ex Hispania submisso ditatum.

Extra Hungaricam seu Stubensem portam in viâ regiæ aditu ege-
norum Domicilium conspicitur, vastum illud magnificumque, quod a D. Joanne Nepomuceno, cujus honoribus in pauperum sustentationem æs mœcenates contulere, agnomen obtinuit. Primum anno 1723. Domus aliqua conductâ est,

in qua egeni complures liberalitate privata, corrogataque stipealebantur, donec D. Alberti Kaufman a Mansegg pia donatione an. 1724. census annuus alendis pauperibus quatuordecim, destinatus fuisset: accessere subinde alii, ut adeo 50. hodie viribus atque opibus destituti, ex perpetua, plures alii ex corrogata indies Eleemosyna sustententur: quorum in numerum puellæ orphanæ 24. veniunt anno 1729. cæteris adjunctæ, quæ idoneis sexui artibus, ac laboribus informantur, ut sibi dein ipsis honesto questu alimenta procurare valeant: hi omnes cum angustæ alibi essent egenorum numero ædes, in Principis Hannoverani hortum, ubi nunc degunt, Mœcenatum ære comparatum, instructumque anno 1727. translati sunt. In ipsa via regia, ædes occurrit sacra cum Sanctimonialium a Sancta Elisabetha Parthenone: Asceterii alumnae incredibili Charitate, delatis ad se sexus sui ægris ministrant; locum hunc, annuosque redditus Serenissimæ Archiducis Elisabethæ Belgii olim Gubernatricis pietati, in acceptis referunt, quæ anno sæculi labentis nono fabricam utramque condere cœpit, atque ad eum, quo nunc visitur statum perduxit integrum, magno indigentium præsidio; eadem via visitur insigne Templum cum Divi Augustini Eremitæ in SS. Sebastiani, & Rochi honorem anno

1542. a Ferdinando III. conditum, sed post atroces anni 1656. flammæ, & Turcarum Viennam ultimo obsidentium barbariem his proximis annis longe splendidius renovatum.

In via ut vocant cursoria (Stennweg) Divæ Matri visitanti sacrum est templum, cujus & asceterii lapidem primum Wilhelmina Amalia Augusta, 1717. jecit, anno, dein 1719. Moniales instituti a S. Francisco Salesio cœpti e Belgio Cæsareo evocatas, ipsa Augustissima sub instructo supplicantium ordine huc deduxit: Templum vero cum Asceterio anno 1730. ad Cæsaream vere magnificentiam perduxit: hæc templi moles, externa specie ad omnem Majestatem magnifice exstructa est, fulcraque super circumstructa tectum in hemisphærium coiens sustentat. Non procul inde: ad Suburbii aditum quod *Widen* dicimus, Templum jacet D. Carolo Sacrum, Augustæ Magnificentia opus, cui vix per totam Germaniam par quidquam est cernere. Devotum id fuit ab Augustissimo Carolo VI. anno sæculi labentis XIII. quo dira Pestilentia grassabatur: biennio post primus lapis ab eodem jactus est, atque in exstruendo, ornandoque eo primi pictores & Architecti Italiæ desudarunt, suæque præbuere scientiæ specimen; tota Basilica in rotundæ formam constructa est; anteriorem ædificii partem præter

appositam utrimque turrim raræ pulchritudinis, ornant columnæ altissimæ duæ Cochleatæ; interius ædificium pario marmore multique pretii pictura superbiens conditoris sui majestatem loquitur. Templi Cura Presbyteris commissa est Crucigeris, qui rubea Stella insigniti sunt.

Ab Austro Urbem coronant Templum cum Monasterio Minorum D. Francisci de Paula, qui anno 1624. ex consensu, & munificentia Ferdinandi II. ibidem Sedem fixerunt; S. Josephi Templum cum antiquiorum Carmelitarum Cœnobio, qui post absentiam seculo diuturniorem anno 1661. Viennam regressi sunt. Paucis abhinc annis in illa Suburbii parte, quam Neuviden dicunt, novum surrexit Collegium PP. Piarum Scholarum, qui ex privatorum liberalitate, annuente Augusta Theresia, suis ibidem Tyrocinium erexerunt, adjectum est Templum non inelegans Divæ Theclæ sacrum: apertus est literarius ludus, in quo summo viciniæ comodo, ars scribendi, numerandique juventuti traditur. Aliud vero amplius Collegium iidem Patres obtinent in Suburbio quod a Josepho Augusto *Josephinum* dicitur, huic lapidem primum jecit idem Imperator anno 1698. Romanorum tum rex: Ecclesia anno 1718. Deo in honorem Virginis fidelis dicata est magnifico

opere, dignoque, quod amplissimo Suburbio celebritatem adjiceret: anno sæculi hujus 19. pars ipsa Suburbii Parœcialibus curis excolenda his Patribus concessa; apertæ quoque Scholæ sunt, in quibus fructuoso labore primis Elementis juvenus excolitur; adjacet vastissima Domus educationi nobilium destinata quæ a Fundatore suo Comite Lœwenburgio, Lœwenburgica, dicitur ubi partim suo ære partim e Fundatoris liberalitate, nobilium quam plurimi scientiis virtuteque ab iisdem Patribus Piaristis instituuntur. Non procul hinc ipsa B. Matris Auxiliatricis Ecclesia tam celebris jacet, ut suum ipsi Suburbio nomen dederit; ab anno 1669. prioris sæculi, ad hæc usque tempora cultu semper, & magnificentia crevit: Principum nostrorum peculiari devotione, in cultus liberalitatisque imitationem non paucos alliciente; ara major, cui prodigiis clara icon imposita est, etsi olim non invenusta, in ampliorem magnificentiam tum ipsa materie, tum artis pretio a biennio surrexit. Regularibus S. Pauli Clericis Ecclesiæ Cura commissa est.

Ad Occasum desistentibus occurrit S. Udalrici Parœcia, Capucinorum Asceterium; Monasteria item Benedictinorum de Reformatione, & Patrum Sanctissimæ Trinitatis de Redemptione Captivorum, qui huc ex Hispania trans-

migrarunt; & hi quidem, patrocinante iis Augustissimo Leopoldo; illi vero anno 1633. Ferdinando II. Fundatore. Totum denique Urbis ambitum non procul a Danubio claudit Servorum Beatæ Virginis, qui jam ab anno 1639. se inibi collocarant, Templum, & Cœnobium ab Octavio Piccolomini Amalphitano Duce anno 1651. a fundamentis excitatum.

Addere adhuc liceat ædificia duo Charitati Christianæ non minus quam cultui Divino sacra: in Alsrhenano vico primum est; grande scilicet Xenodochium humili alias nomine pauperum Domus dicta, inter præcipua Viennæ monumenta, atque in eam provecta magnitudinem, ut toto orbe amplitudine cedat nulli. Levibus quondam sub Leopoldo crevit initiis, ubi in summa rerum inopia collectis septingentis pauperibus, novem indies cruciferi viris, seni fæminis, pueris terni distributi sunt, habita pro reliquis eorum cura, quos vel senium vel excepta bello, casuve vulnera inhabiles fecerant: donec plurium charitas accederet, quos Baro de Thavonat superavit, qui ultimis tabulis tantum domui huic æs legavit, ut 600. veterani milites ex eo largiter ali possent, unde & aræ in tam vasta domo alteri, Thavonatiænæ nomen hæsit, ut ita apud posteros Benefactoris memoria ad gratitudinem pauperes ad ex-

emplum divites traheret. In vico Waringo aliud est Nosodochium Hispanicum a Carolo VI. fundatum in eorum subsidium, qui Principem relicta Patria, secuti fuerant. 2. Augusti 1722. primum lapidem posuit Augustissimus ipse Monarcha, Templum aris, cæteroque cultu elegantissimum una cum ipsa Domo amplissimis redditibus locupletavit, atque non Hispanis solum, sed & Belgis, Mediolanensibusque patere voluit, ampliata nuper Domus, & Foundationes alias, minus commode locatas alibi, excepit.

A Cœlestis Monarchæ Ædibus ad terrestres Aulam descendere lubet: Hanc a Duce Leopoldo Glorioso, uti diximus, illi, quo modo gaudet, solo primum impostam magnificentius innovavit, vel ut contra plerosque scribit Lazius, (a) primus ibi eandem erexit Ot-

(a) Chron.
Vien. l. 3.
c. 2.

tocarus Bohemiæ Rex, eam nimirum partem, quæ ab Augustissimo Cæsare hodie incolitur; reliquum enim est proxime elapsi seculi additamentum ab anno 62. inchoatum. Hippodromum adjacentesque partes exstrui jussit Carolus VI. partes futuras novæ aliquando Principum Aulæ, cujus prototypon e ligno affabre factum, visitur hodie in Suburbano horto, qui Cæsareus dicitur, quodque si melioribus aliquando temporibus executioni detur, jure gloriari Vienna poterit nec toto orbe præ suis

potentiores esse Principes, nec augustioribus alibi posse ædibus excipi. Magna interim majestas aulæ accessit hoc sæculo, ædificata ala magnificentissime una, qua receptum est supremum, ut vocant, imperii Concilium Aulicum: nuper vero regnantes Principes nostri, qui non desierunt hactenus tum interiorem tum etiam splendorem habitationi suæ exteriorem addere, ædificato ambulacro majori, eam conjungere amplissimo huic ædificio, quod ad mœnium prope PP. Augustinianos Conscensum, Cancellaria Belgica dicebatur, quod hunc in finem an. 1748. magno urbis ornamento extructum esset, cum autem Senatus hic anno 1757. esset abolitus, Domus hæc in partem Aulæ assumpta est, & Serenissimo Duci Carolo Belgarum Gubernatori habitatio ibidem decreta.

Illustrant Cæsaream Aulam ditissimus thesaurus ob singularem gemmarum copiam simul & raritatem Europæorum facile primus; excellentium pictorum labores ab Archiduce Leopoldo Guilielmo plurimum collecti, atque in variis appensi conclavibus, quæ uno Galleriæ, seu Kunst-Kammer nomine vulgo indicantur. Nobilissimæ quoque Bibliothecæ mentio præprimis facienda, quæ ultra centum tum Manuscriptorum tum Voluminum millia numerat, librariam tanto Voluminum numero pretio-

que dignam Carolus VI. eo quo olim loco celebre Theatrum extitisse ferunt, ædificavit: moles hæc ædificantis Majestatem imitatur: medius Tholus rara arte in fornicem arcuatus peritissimo Graneti Penicillo expictus est: novæ literariæ merces accessere, additis hoc sæculo librariis Principis Eugenii de Sabaudia, Hohendorffiana, & Episcopi de Valentia cum selectissima parte Bibliothecæ illius, quam vir Clarissimus Pius Nicolaus Garelli Caroli VI. quondam Protomedicus collegarat, Filius autem ejus Joannes Baptista publico legarat. Nec minus celebre illud est, quod Museum Domini de Baillou nuncupant, & quod vir solertissimus hic naturæ Scrutator, partim longo annorum spatio mira industria toto collegit orbe, partim ab aliis, qui rei huic pari solertia olim vacarant, redemit: rara, stupendaque rerum ipsarum exhibitione visitur hic, tota lapidum Historia, eorumque mira a Natura formatio ab ipsis maritimis herbis orditur, quibus prima lapidis rudimenta insunt, & in durissimum definit adamantem; tanta est variarum rerum copia, ut selectissimæ licet sint singulæ, vel toti dies obiter percurrendis non sufficiant. Mirum hunc Thesaurum, qua in res eruditas nobili est Studio Augustissimus noster, vix viderat, cum Cæsare dignum judicavit, magnoque redemit ære,

atque in contiguo Bibliothecæ Cæsareæ Conclavi reponi jussit, cura eum & disponendi, & augendi penes doctissimum Collectorem relicta. Superfluum foret de alio hic Thesauro mentionem facere, rei nempe numariæ, cujus tantum tamque pretiosum possidet Augustissimus acervum, ut Cæsare ut Francisco I. scientiarum Augustissimo cultore solus omnium judicio habeatur dignus; satis enim impressa hunc docent volumina, quorum unum, rariores Augustissimæ exhibet numos antiquos, aliud vero partem Collectionis continet rarissimæ imperialium, monetæque majoris, Germaniæ Principum: utrumque Typis hic Viennæ hisce annis editum est. Magno similiter decori Urbi sunt instituta administrandæ Reipublicæ Dicasteria, quorum præcipua præter Viennensis, & Passaviensis Diœcesis, atque Universitatis Consistoria, decem recensentur, videlicet Consilium Imperiale Aulicum, in quo Romano-Germanici Imperii causæ discutiuntur; Tribunal Aulæ Mareschalli, quod aulicis Ministris, & Officialibus, atque Consilium bellicum, quod militibus moderatur; item Regimen; Camera, in qua fisci rationes procurantur; Provinciæ Comitia, quæ eternis Prælatorum, scilicet, Dominorum, & Equitum Statibus coalescunt; Cancellaria Aulica, Bohemica, & Ungarica; Civicus de-

nique Senatus, cui Cives omnes, & reliqui nullo privilegio exempti subduntur. Sed cum diversa Tribunalia hæc, memorabilem paucis ab annis subierint mutationem, fusius aliquantisper persequendam hanc duxi, uno ut conspectu Civile pateat Hæreditariarum Provinciarum regimen. Cum Augustissima Imperatrix conspiceret variis Tribunalibus non secretas factis esse fori sui materias, indeque vel imperii conflictum inter Senatus diversos oriri, vel sententias nimis sæpe cum litigantium damno protelari, vel Principis Imperium lentius quam Reipublicæ expediret, executioni dari, anno 1749. edictum solemne dedit, quo Tribunal supremum erexit, quod res internas Civiles publicasque omnes in Hæreditariis suis dirigeret Provinciis, inde Directorium nuncupatum: huic duo ubivis alia subjecit Tribunalia vel ex uno potius quod *Regiminis* dicebatur, formavit duo: unum, cui nomen esset Senatus regiminis in publicis, qui & Camera, & Repræsentatio dein vocatus est: alterum autem nuncupatum fuit, Senatus Regiminis in judicialibus: huic demandatum, causas omnes dirimere, quæ inter privatos ortæ contentiosæ dici solent, quocunque tandem orientur ex fonte: omnis huic relicta cura exequendi Cives inter, quæ legibus, æquitæque naturali constituta, jura postulant, in-

jun-

junctumque, ut si vel a lege quadam onerosa, immunitas peteretur a Principe, vel munus meritorumve merces, hujus Magistratus foret, de precum æquitate certiorum reddere Principem. Multo amplior nobiliorque authoritatis pars Regimini publico seu Repræsentationi concessa est, hæc enim Principi propior, felicitatem, quietemque publicam latius curat, omniaque quocunque demum huc veniant nomine inspicit: telonia dirigit, Domus institutaque publica tuetur, de annona providet, vicis, oppidisque Magistratus præficit, rem Ærariam ut exacte geratur, bona Principis ut colantur, attendit; Privilegia, immunitatesque ex Principis Imperio largitur, omnia demum tractat ea, quæ ipsum propius concernunt Principem, ita tamen ut in Provinciis omnibus hic Senatus dependeat a supremo Viennæ Directorio, per quem Senatum, Princeps summum ubivis in Civilibus Imperium exercet; variæ dein Provinciæ, in Circulos, Austria inferior in quatuor, divisæ sunt; singulis præpositi sunt Capitanei, per quos sua Mandata ubique exequitur Repræsentatio: tum supremum institutum est Viennæ in Causis Criminalibus iudicium, ad quod Capitalium provocatio spectat. Eodem quo hæc instituebantur edicto, limitata est potestas Tribunalis Aulæ Mareschali, qui enim illi ex

Aulæ Officialibus parebant, subiecti sunt regimini in judicialibus, cui cessit contentiosa omnia, præterquam si hæc concernant eos, qui vel Aulico adhærent Imperii Consilio, vel in obsequiis sunt eorum, qui Principum externorum legatos agunt: ut etiam breviori via, quæ publico utilior plerumque conspicitur, omnia tractarentur, varia, quæ a variis solebant agi Senatibus sub eundem supremum revocata sunt Præsidem, ita Directorio conjunctum est, quidquid olim Camera, ut vocabant, regia, in hæreditariis provinciis curabat, huic tamen relicta sunt ea, quæ Principis Ærarium in Hungaria Transylvaniaque concernunt; res etiam monetaria, quæ proprio suo parebat præsidi, cui etiam suprema fodinarum erat administratio anno 1756. exeunte, Directorio subiecta est, uti & quidquid quæstores exercituum supremi, quod Commissariatum vocabant militarem, si in Hæreditariis Provinciis exercitus sint, curabant: ita tamen hæc omnia iidem parent Tribunali, singulis ut partibus deputati Assesores invigilent, suum etiam quædam proprium habeant Præsidem, uni, qui magnus Cancellarius in publicis internisque dicitur, subiectum; ut pulcherrimo ordine, quem etiam ipsa in operibus suis natura docet, a variis Reipublicæ partibus ad unum devolvantur omnia; perque hunc ad Principem; singulis ita curas im-

per-

pertinentem suas ut adsit omnibus, desit nulli.

Sedebant adhuc Viennæ supremi Senatus duo alii, unus Belgarum, Italarum alter res curabat; sed pari viæ compendiosioris studio, uterque an. 1757. abolitus est: harumque rerum omnium inspectio suprema, magnæ Aulæ in externis negotiis Cancellario delata est. Non minor quoque sollicitudo fuit Augustissimæ, ut Senatus a se vel instituti, vel formati congruis habitarent Sedibus, ut orbi pateret non magnificentiæ minus quam justitiæ, æquitatisque studiosam nos nactos Principem: magnificentissime ergo an. 1754. ad Pompam, & Majestatem exstructum est palatium, quo supremus in Civilibus Senatus sederet, & ex eo hodie Directorium vocatur: erat olim hic Cancellaria Bohe-mica; conjunctis autem ab Augustissima tum Austriæ, tum Bohemæ Senatibus, una habitatio destinata est, ampliataque cœmtis Civium vicinorum ædibus; occupat illa quadrati oblongioris spatium, in foro quod Judæorum appellatur, e quatuor partibus libero exposita est aeri, ornatissima statuis, figurisque queis Themidis munia, abundantiaque publicæ exhibentur decora: sua hic magno Cancellario sedes, sua etiam Officialibus habitatio est: hic quoque tamquam in Sacerrimo deposito conservantur quæcunque inferio-

res Magistratus concernunt acta, pupillorum etiam, piarumque causarum pecuniæ & instrumenta; atque hæc pars vocatur *Universal-Depositen-Amt*. Tandem quidquid ex publico pro Officiis Stipendii datur, quidquid publico a Civibus, vel penditur, vel in necessitate mutuum datur, hic solvitur: locusque huic destinatus das K. K. Universal - Cammer - Zahl - Haus, dicitur. Ad Franciscanos Patres aliud novum an. 1754. erectum est palatium, quod Præsidi negotiationum pecuniæque publicæ, quæ banco dicitur, incolendum cessit: huic addita est Domus alia non minor, quam a Nofocomio a SS. Trinitate dicto cœmerunt, & in eam an. 1757. translati sunt ii, qui Thesauro huic præpositi, census annuos exsolvunt, quique hactenus in Domo Civica degerant. Non exiguum etiam rei monetariæ splendorem nova attulit habitatio; cum enim illa olim exercitata fuisset in platea, quæ *Wolzeil* dicitur, anno 1754. ab ipsa Augustissima in amplissimas has ædes deducta est, quas olim sibi exstruxerat se & nominis famæque suæ magnitudine dignas Eugenius Sabaudia Princeps, & dein ab ejus hærede Victoria Sabaudia Principe Imperatrix emerat: palatium illud in ingentem longitudinem porrectum, totam illam plateam ornat, quæ a cœnobio portæ cæli descendit: triplici Augusto patet aditu

aditu quorum ille, qui ad sinistram jacet, ad Officinas varias deducit, quibus metallum per varios ignes, variasque laborantium artes in eam formam conflatur, quæ usibus nostris sit accommoda: nil, seu instrumenta, quibus imago Principum imprimitur, seu furnorum dispositionem spectes, ad perfectionem artis desideres: in contabulatione superiori sedes est, quæ Academia dicitur, ubi Tyrones sub præstantissimis artificibus artem cælandi docentur eo successu, ut toto hodie orbe, atque in ipsa adeo Asia Moneta Austriaca in perfectissimis habeatur, & exteri etiam populi satis mirari nequeant, quantum celeberrimus artifex D. de Donner non pridem vita functus monetæ nostræ splendoris attulerit. Ædes illæ ubi olim monetaria res fuerat, eodem tempore, novis usibus accommodatæ, Senatus supremi bellici sedes factæ sunt. Memoratu quoque digna sunt bina Armamentaria, Cæsareum unum, Civicum alterum, omni militari apparatu apprime instructa; sed ne justo prolixior sim, a pyrio pulvere ad scholasticum divertam.

Fridericus II. Imperator Viennam, uti supra retuli, ingressus in diplomate dato anno 1237. volens commodo studio provideri, per quod prudentia docetur in populis, & rudis ætas instruitur parvorum, aperiendæ scholæ facultatem Viennensibus

Topogr. Austr. P. I.

impertiit, sed quæ, prout ex Academicis Alberti III. privilegiis, præsertim ex Rubrica 38., aliisque infra dicendis colligitur, ultra humaniores literas, & Philosophicas ad summum disciplinas se nequaquam extenderet. Erecta autem fuit hujusmodi schola apud primariam S. Stephani Ecclesiam, cujus curæ, & dispositioni scholæ aliæ minores apud S. Michaëlem, & in Xenodochio subiacebant, quæ omnes in præcitatæ privilegiis antiquæ, respectu nimirum Universitatis, vocari consueverunt. Et enim hujus primam institutionem luculente exhibet Urbani V. Summi Pontificis diploma datum Avinionione 19. Junii anno 1365. ex Cæsarea Bibliotheca a Lambecio (a) Bibl. 1. 2. c. 5. erutum, publicique juris factum, cujus verba, omiſſis pluribus interjectis ad rem nostram non pertinentibus, ita sonant: *Cum itaque sicut nuper ex parte dilecti filii Nobilis Viri Rudolphi Ducis Austriæ fuit propositum in Consistorio coram nobis, ipse Dux in Villa sua Viennensi Pataviensis Diæcesis plurimum desideret fieri, & ordinari per Sedem Apostolicam Studium Generale in qualibet licita facultate, Nos auctoritate Apostolica statuimus, & etiam ordinamus, ut in dicta Villa de cætero sit Studium Generale, tam in Juris Canonici, & Civilis, quam in alia qualibet scientia, præterquam Theologica Facultate. Fuit is Rudolphus hujus nominis quartus anno 1365. 31. Julii Mediolani defunctus, a quo exo-*

D

rienti

rienti Universitati præter antiquas scholas in pristinis stationibus tunc perseverantes, assignatum fuit amplum in Urbe spatium, quod aliqui penes S. Augustini Aedem, alii secus alterum Aulae latus versus Scotorum portam describunt. Statuit præterea idem Rudolphus, ut Canonicorum ad S. Stephanum Præpositus Academici Cancellarii munere constanter fungeretur; unde liquet Wernherum omnium primum utramque dignitatem obtinuisse. Rudolphi successor, & frater Albertus III. cognomine cum trica, etiam Theologicam Facultatem una cum priorum confirmatione ab Urbano VI. Summo Pontifice impetravit, uti manifesto patet ex hujus diplomate dato Neapoli anno 1384, die 20. Februarii, quo itidem anno idem Albertus Universitatis statuta, & privilegia pene ad verbum ex Parisiensibus desumpta condidit, atque advertens publica studia aulico strepitu interpellari, Academiam transtulit ad pacatiorem locum Prædicatorum Cœnobio proximum, comparatis ad hoc vastissimis ædibus, quas olim Templarii incoluerant, prout refert in Rectorum catalogo Georgius Eder & ipse Magnus Rector per primum anni 1559. semestre; estque id longe verosimilius Fuggeri, (a) Laziique (b) opinione attribuentium Academiae translationem Rudolpho IV., ejus vero apud Au-

lam erectionem Alberto II., utpote cum reliquis certissimis actis nullatenus cohærente. Quod autem prima genuinæ Universitatis fundatio Archiducibus Rudolpho IV., & Alberto III. debeatur, non Friderico II. Imperatori, ut prætere videtur cum suis asseclis (c) Lazius (d) licet ex hucusque adductis abunde constet, stabiliri potest non tam ex Cuspiniano, (e) & Austriaca Gerardi de Roo (f) historia accuratissime contexta, quam ex privilegiorum procœmio, in quo Albertus III. ita præfatur. *Sancti Spiritus admonitione in memoriam revocato, quod dudum alias in annis minoribus constituti, una cum Serenissimo quondam Principe Germano nostro dilectissimo, Domino Rudolpho celebris memorie Duce Austriæ, &c. de gratia quoque, concessione, & indulto Sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri Urbani Quinti felici auspicio ereximus, & dotavimus rite, & legitime publicas, & privilegiatas scholas, & studium Generale in Oppido, seu Villa nostra Wiennensi, indignum arbitramur, &c. item ex ipsorum privilegiorum rubrica, cui hic præfigitur titulus: Conclusio Ducis Alberti Fundatoris; quam conclusionem excipiunt statutorum, ac privilegiorum approbationes a Leopoldo Probo Alberti fratre, Pilgrino Archiepiscopo Salisburgensi, Joanne Passaviensi Antistite, Austriæ Proceribus, Civibusque Viennensibus factæ, in quibus Universitatis fundatio, & erectio*

(c) Fug.
spe. hon.
l. 8. c. 8.
(d) Chron.
Vien. l. 3.
c. 2.
(e) Desor.
Austr.
(f) L. 4
Annal.
Austr.

(a) Spe. ho.
l. 3 c. 8.
(b) Chron.
Vien. l. 3.
c. 2.

Alberto III. expresse adjudicatur. Illius porro dignitates cumulavit Fridericus IV. Imperator decreta præstantioribus Poëtis laurea, qua omnium primus Conradus Celtes redimitus est. Fundata sic Academia accurrere magno affluxu longinquæ etiam nationes per septem Burlas, seu studentium domicilia distributæ, quæ, ut suorum commoditati confulerent, Viennenses, Austriaci, Styri cum Salisburgensibus, Suevi cum Wirtembergicis, Silesitæ, Carinthe, atque Hungari intra Urbem comparaverant: ad quatuor tamen solummodo Nationes, in quas tota discriminatur Universitas, nempe Austriacam, Rhenanam, Hungaricam, & Saxonicam tum ii, tum cæteri omnes referuntur. Hujus itaque Antiquissimæ, ac Celeberrimæ Universitatis primus Rector a prælaudato Eder statuitur ad annum 1377. Joannes de Randegg Constantiensis, & Augustanæ Ecclesiæ Canonicus, cui subnectuntur reliqui usque ad annum 1628. semestres, deinceps annui. Interea autem anno 1622. sub Magnifico Domino Rectore Guilhelmo Rechperger, jubente Ferdinando II. Cæsare, Collegium Archiducale, Schola Provincialis, Pauperum Contubernium, sive Aureus Mons, Domus Facultatis Philosophicæ, & quinque Bursæ Societati Jesu sunt tradita, ut hæc eorum ipatio ad Collegium cum scholis, Templo-

que sibi erigendum uteretur. Bursarum loco censeris modo possunt quatuor studiosorum Collegia, seu Seminaria, hoc est Convictus ad S. Barbaram ab Apostolici Nuntii domo ad Lycei viciniam translatus una cum Clericis Gregorii XIII. Papæ alumnis: hanc Foundationem uti hic, ita tota Germania abolevit Benedictus XIV. quem nuper sibi ereptum luget orbis; cum enim fatis provisum videret hisce partibus florente in tantum religione, atque copiosa incolarum hunc in finem collata munificentia, redditus hos urgentioribus Ecclesiæ necessitatibus applicandos judicavit. Collegium Pazmanianum a Petro Pazmany e Societate Jesu S. R. E. Cardinali, & Strigoniensi Archiepiscopo, Episcopis item Jaurinensi, & Nitriensi pro suarum Dioecesum Clero erectum: Seminarium SS. Ignatii, & Pancratii ex variis quoque veterum Bursarum foundationibus conflatum: Collegium Croaticum a Venerabili Zagrabienfi Capitulo pro suis Clericis institutum: quæ omnia, ultimo excepto, Societatis Jesu curæ, atque administrationi subjiuntur. Novum Universitati splendorem attulere elapsi recentior anni, nec enim curis id suis indignum judicavit omnibus reipublicæ commodis intentissima Imperatrix, atque adeo an. 1757. pluribus legibus, qui in Scholas taciti irreperant, Squalores abster-

fit; Juribus, Medicinæ, Anatomia, Botanicæque docendis, Clarissimos tota Germania magnis Stipendiis conquisivit Magistros, Philosophiam Naturæ, Experimentiæque præsidio fultam amœniorem simul utilioremque reddidit: Mathesim, Eloquentiam, Historiam, politiores artes omniaque, quæ mores temperant, ingenia formant, deinceps, ut loco honoratiori essent, sancivit: novos quoque Magistratus Directorum nomine Academia præposuit, & ut cultiores musæ augustiores quoque ædes incoherent, suo ære emtis inter utramque pistorum plateam, variis domibus, magnificam erexit Basilicam oblongiori forma, cujus anterior facies fontibus, statuis Sapientia Symbolis instructa Academico Societatis Collegio obversa est. In Palatio hoc suæ Professoribus habitationes positæ sunt, sua variis scientiis Lycea: spectabilis maxime est aula concertationibus Scholasticis decreta, quæ in eximiam altitudinem fornicato opere educta celeberrimorumque pictorum artificio ornata, merito scientiarum matris nomen Augusta peperit: superstructa est ædificio turris edita astris observandis opportuna, in qua & Professore hęc qui speculetur, suo ære constituit; instrumenta vero illi necessaria concessa sunt illa, quæ doctissimus quondam vir Jacobus Marinoni suis usibus comparata

moriens reliquerat: sua etiam hic est aula in qua Anatomia curiosis corporis humani fabrica, dissectis membris proponitur; est & alia ubi naturæ studiosis mira ejus proponuntur opera variis instrumentis quorum partem Eminentissimus Card. a Trautsohn, Archiepiscopus nobis non ita pridem ereptus, moriens legavit, partem suo ære Augusta comparavit. Hic quoque Dominicis diebus ne ulli opportunitas discendi desit varia mechanicæ adjumenta a peritissimo viro artificibus exponuntur. Liceat tandem & hicce loci mentionem facere musæi alicujus celebrioris, cum Universitate Scholisque publicis non quidem conjuncti, sed quod non minorem literatæ Reipublicæ utilitatem adfert: illud est Aula experiendiis ut ajunt Physicis destinata; hæc in Academico Societatis Collegio jam ab anno hujus sæculi 1715. instrui cœpta, curatorum industria Mecenatumque ære tantopere creverat, ut nec apparatus nec instrumenta locus caperet; anno ergo 1754. supra Scholarum atrium, ubi Collegii olim theatrum fuerat, aula parata est, in qua, seu locum ipsum, seu loci structuram, seu varia in Mathematicos æque ac Physicos usus instrumenta, seu rerum omnium naturalium collectionem spectes, facile dices nec in celeberrimis Europæ urbibus parem reperiri ne dum superiorem.

Nec

Nec pauca de ædificiis, queis ornantur Suburbia, profanis, dicenda superessent; ab eo enim tempore, quo vallo per ingentem circuitum ducto suis muris ingens illud spatium cinctum fuit, in magnas venustissimasque urbes pagi abierunt, quibus & privata Civium ædes, & sacra Deo templa, & horti nobilium, & palatia amœnitatem Majestatemque vix alibi visam conciliant; longus sim, si enumerarem singula, copia ea est, quæ libros posceret; decem duodecimque solum spectantur a triginta annis erectæ vel Principum ære, vel auspiciis domus, ubi quidquid ad necessitatem, ad luxum etiam humana invenit industria, ab evocatis undique artificibus dexterrime paratur. Splendida Nobilium conficiuntur hic ornandis Palatiis Aulæa, Damascena Bombyx, multitum simplex juxta & duplicatum, attalica vestis, seu illa quæ ex auro, argentoque, seu quæ ex bombyce auro intertexta; tæniæ ac fimbriæ omnis generis, Hosolericum: item Strophia serica, & eodem e filo tibialia: Metallum in tenuissimas bracteas ac folia subtilissima variis usibus apta extunditur: nihil tandem desideratur amplius eorum, quibus tamdiu gentes aliæ se supra nos efferre superbius consueverant; ast parum foret æqualle, nisi superasse etiam gloriari possemus: una ergo e fabricis, id

quæ præstitit, memoranda est: ea scilicet, in qua Porcellania seu Murrhina vasa e candida facibusque omnino purgata argilla ad toreuticæ artis leges elegantissime formantur; ejus initium factum est anno 1722. a D. Claudio du Parqueur, ejus artis longe scientissimo; hujus conatus, etsi ab invidis, ut fit, varie exagitati brevi tamen magnam sunt adepti celebritatem: magnumque in Rossaviæ Suburbio excitatum est arti huic exercendæ ædificium: hodieque merces olim quæsitæ trans æquora, domi tolerabili nasci pretio gaudemus; rerumque periti fatentur vasa Viennensia, materiæ puritate, candoreque & figulino artificio nihil Saxonice concedere: picturæ vero encausticæ præstantia longe antecellere, neque alibi uspiam reperiri terram, quæ igni etiam ferventissimo resistat tantum. Inter ædificia autem reliqua, delibare tantum juvat ea, quæ Augustissimis vel sumtibus vel auspiciis surrexere, nimis que sunt celebritatis quam ut, cum de Vienna sermo est, prætereantur. In Suburbio, quod a via curfioria dicitur, regiæ ædes jacent, quæ, quod in edito sitæ amœnissimo prospectu gaudeant, *Belvedere* hodie vocantur; extruxerat has regia prorsus magnificentia quondam Princeps Eugenius a Sabaudia Viridariumque hoc habuerat Suburbanum; ultimisque tabulis

cognatæ suæ & hæredi Principi Victoriæ scripserat, a qua cum in Italiam abiret, id Augustissimi Principes redemerunt, palatium hoc, quod auctorem virum virtute rebusque super reliquos ita elevatum habuerat, augustissimo incolatu non indignum esse rati: duplex est ædificium, majus unum ampliusque, alterum minus, utrumque horto, qui in fastigium leni, longoque confurgit tractu, divisum: utrumque, ab architectorum ingeniis magnam sortitum est magnificentiam, fastuosaque simulacrorum serie cumulatam potius quam ornatum est; utriusque Conclavia tum præstantissimorum pictorum manus ornarunt, tum pretiosissima supellex vestit, recentia æque ac vetera oculos perstringunt; hæc conditoris animum ingentem, illa eorum, ad quos domus transiit, magnificentiam loquuntur: ædificio huic adjacet hortus, quem Botanicum nuncupant, quique studiorum, & Universitatis quasi appendix est: ne Subsidium aliquod deesset perficiendæ Medicinæ, quæ, ubi certa est, humanitati tantum proficit, ubi incerta, non minus nocet, hoc ære suo spatium coemit Augustissima, instruxitque, in quo medicæ toto orbe conquistæ ingenti industria herbæ a peritissimo Viro colerentur, earumque cognitio, virtusque, statis diebus impertiretur Medicinæ Candidatis; eaque, quæ

in recentissima jam institutione conspiciuntur, animo ingerunt spes ingentes, quas Respublica & scientiæ ex saluberrimo hoc instituto, ubi adoleverit amplius, aliquando capient.

Nec filendum est de Collegio nobilium educationi destinato, quod & suis erigi Augustissima auspiciis, honorificaque nominis sui appellatione Theresianum dici voluit; huic cessit æstiva quondam Cæsarum habitatio, *nova Favoritta* nuncupata: hic, cum extremum diem obiisset Carolus VI. pientissima Filia locum, qui perpetuo tristissimi casus revocaret memoriam, relaxando animo nequaquam congruum judicans, nullis eum sacrare voluit, ut illustrata tot Cæsarum vestigiis domus ad virtutum æmulationem juventutem traheret: hunc in finem an. 1747. Societatis Jesu Patres huc transmigrarunt, nobilesque hic omni scientiarum genere imbuendos susceperunt, quorum numerus Augustissimæ favoribus studiisque ita crevit, ut nova, alæ uni contabulatio superimponenda fuerit, adjungendaque paris amplitudinis altera, atque ita domus, quæ modestiæ magis, quam Majestati Cæsarum olim erat conformis, amplissimi nunc Palatii formam præfert. Disciplina Domus ex Celeberrimis Europæ petita Academicis, moribus, genioque patrio accommodata fuit: ab infimis Ele-

men-

mentis scientiæ docentur hac in Domo a Professoribus omnes, artes a Magistris illæ, quæ nobilem & ad magna natum hominem decent: eo successu, ut exiguo quo stetit tempore plurimos variis reipublicæ partibus collaborantes Patriæ, Alumnos emiserit, atque hoc bello in castris numeraverit ultra quinquaginta, qui stipendia facerent hic exculti, e quibus aliqui probatæ virtutis præmia altiores jam in militia gradus consecuti fuerunt. Nec immerito gloriatur hæc Domus Fundatrice Augustissima, quæ non solis tantum auspiciis profuit, sed & collatis in Professores alendos censibus, magnisque in Nobiles, natalibus qui magis quam opibus conspicui sunt, stipendiis nascentem hanc Domum in eam quam conspicimur, erexit amplitudinem; inter varia beneficia, quæ commemorare gratitudo exigeret, sed operis vetat brevitæ, non minimum est amplissimæ hic positæ Bibliothecæ donum: Clarissimus scientiis muniisque vir Pius Nicolaus Garelli, Caroli VI. quondam Archiater hanc collegerat, Filiusque ejus Joannes Baptista sine prolibus obiens legaverat publico; hanc Imperatrix cognomini sibi Collegio adscripsit, tantaque est, ut etsi magna hujus pars Cæsareæ inserta sit librariæ, residui tamen libri selectissimum omni condiscendæ scientiæ Thesaurum contineant.

Anno dein 1755. cum numerus nobilium augeretur indies, juris studiosos separavit Augustissima ab aliis, diversæque disciplina in recter exstructa ædificii parte educari seorsim voluit.

Qua ex Carinthiaca porta ad Suburbium itur, quod ab argillaceo solo nomen accepit, & Laimgruben dicitur, equile jacet Cæsareum, tum a magnificentia tum ab amplitudine memoria dignissimum, frontem Suburbii an. 1723. ad hunc statum perfectum, occupat, centum quinquaginta duos supra mille pedes longitudine, protenditur, duplici fenestrarum serie in altum attollitur: infera parte equos aulæ obsequiis destinatos, quos ante per Civium Domos distribui necesse erat, suas per stationes ordinatos longa serie continet, superior, mediæ altiorisque fortunæ Cæsarei equilis Curatoribus præfectisque domiciliis servit, uti etiam prætorianis Helvetis, qui regnante Augustissimo Francisco I. ex Hetruria huc adlecti, corporis Custodia honorati fuere.

In ipso Suburbio, viaque, qua ad D. Virginem Auxiliatricem itur, quæque hoc sæculo ædificiorum longe pulcherrimorum continua serie, in justam crevit Civitatem jacebant olim ædes, in quibus ex munifica liberalitate Domini de Richthausen, Baronis de Chaos, magnus juvenum honestissimorum

numerus, liberalibus enutriebatur artibus; hic anno 1752. suis sumtibus alendos constituerat Imperatrix centum vel patricios, vel veteranorum filios, militari educatione formandos, quod cum paritatis in varios curis minus recte fieret, quam cuperet optima Princeps, commodorum publicorum studiosissima, vastissimum emit spatium, traductisque alio, qui e pio Domini de Chaos ære vivebant, novis usibus amplissimum erexit ædificium, atque rebus omnibus finitis anno 1754. prima Novembris ducenti huc introducti sunt minoris ætatis juvenes, qui vestitu militari inspiciente viro in militia conspicuo, a minoribus præfectis, ab ipsis quasi incunabulis ad bellicos enutrientur labores; hinc Neostadiensibus centuriis Supplementa leguntur, nec nisi hic aliquantisper probati ad ampliorem Neostadii Domum Militarem migrant; quare & hæ ædes militare Seminarium dicuntur; dein una ædificii pars, ea nempe, quæ plateam respicit, duplicique contabulatione magnificam formam præfert, adultioribus destinata est iis, qui natalibus illustres, militiam professuri suo vel ære, vel Principis liberalitate scientias bello necessarias condiscere cupiunt; aperta hæc primum est Academia anno 1755. atque ita effectum, nullum ut sit in Republica vitæ genus, nullus

ordo, quem sollicitudine sua non sit complexa Imperatrix, cuique omnia, quæ virtutibus, scientiisque hauriendis obstabant, non aperuerit; adjacet utrique huic ædificio vastum, amplumque aliud, venustate & augusta etiam quadam pulchritudine conspicuum, quod ingenti ære erexit, amploque donavit reditu, paucis ab annis Theresia Anna Felicitas Princeps a Lichtenstein, Thomæ Emmanuelis, Sabaudia quondam Principis, vidua: hic juventuti nobili sub Patrum Piaristarum Cura aperuit Academiam, quæ vel Sabaudica vel Emmanuelistica compellatur, quam a biennio Fundatrix Augustissimæ transcripsit, cujus hodie auspiciis gloriatur. Lustrata Metropoli per amœnissimos Austria campos tandem calamus exspatiatur.

AGGSPACENSIS CARTHUSIA.

Aggspacensem Carthusiam, quam cognominis rivus Danubio paulo post haustus non multum infra Melicium fundasse fertur anno 1386. Hadericus de Messau Austria Mareschallus, illique Portæ S. Mariæ nomen inditum fuisse testatur Petrus Dorlandus, qui ducentis abhinc annis scripsit, mox subjungens futuram hujus Ecclesiæ erectionem, antequam fundator eam meditaretur, Matronæ cui-

cuidam divinitus manifestatam, quæ etiam sibi videbatur campanam inibi pulsando confregisse. Hujus rei consummato jam ædificio certior factus Hadericus Matronam ad tentandum campanæ pulsus acciri voluit, quæ illico diffiliens præfagium eventu comprobavit.

ALTENBURGENSE COENOBIIUM.

Altenburgenſe Ordinis S. Benedicti Cœnobium non procul a Kampo fluvio, quem ad Moraviam accedens ab Austro relinquit, extruxere anno 1144. Hildeburgis de Rebigau Gebehardi Comititis de Buige confors ejusque filius Hermannus de Buige itidem Comes.

A N I S I A.

Anisia five Anasum, aut Anasianum vulgo Enſs elegans Urbs, & Superioris Austriæ Archiducalis, lævo Anisi fluvii lateri non procul ab ejus ostio insidens, & ternis miliaribus Lincio in Ortum recedens, exiguum duntaxat vestigium est celeberrimæ Urbis duo passuum millia in diametro extensæ, cujus nomen Laureacum (vel potius Lauriacum, uti plura monumenta exprimunt) a literis laureatis dimanare, licet in Theodosii Codice reperit, ex-
Topogr. Austr. P. I.

plodit Velferus, (a) & post eum (a) Rer. Cluverius, (b) aliique: credit boi. l. 3. tamen Lazius, (c) quasi eas vi- (b) Opus de Vin. & Nor. c. 5. (c) Chron. Vien. l. 2. ibidem commemoraretur, ubi evidenter is author fallitur, Carnuntum cum Laureaco ineptissime confundens, non minus, quam cum ob unicum inscriptionem perperam descriptam Urbem hanc ab eodem Cæsare primo conditam arbitratur: eam enim antea floruisse ex mox dicendis manifeste elucescet. Tolerabilior est Cuspiniani opinio, (d) vocem Laureacum a S. Laurentio primo illius Episcopo deducens, quamvis & huic annuere nequeam, cum sic nulla urgente ratione erroris, vel socordiae arguantur vetusti annales, qui S. Laurentium Laureacum a S. Marco ablegatum referunt; aliud siquidem Urbi nomen tunc fuisse oporteret. Tertiam init viam, & quidem meo judicio veritati proximam Lambecius (e) Bibl. 1. 2. c. 8. Cluverium secutus, dum Laureaci etymon a torrente Laurone derivat, qui mediam olim Civitatem dissecuit, nunc vulgo Lorbach, vel Lorbach dictus penes pagum, cui Lorch nomen Danubio miscetur, illamque ab indigenis Laurich, vel Lorch antiquitus appellatam suspicatur; quare adventantes Romani patria inflexione Laureacum enunciaverint,

rint, prout in Juliaco, Vitellia-
co, Abudiaco, aliisque complu-
ribus fecisse deprehenduntur. Com-
pertum porro est Romanorum
Coloniam olim Laureaci extitisse,
& quidem sub Octaviani Augusti
Imperio eo deductam, quod ex
erutis inscriptionibus dilucide ha-
betur; in his quippe Colonia Lau-
reacensis Aug. id est Augusta co-
gnominatur, ut Janus Gruterus
legit, non Aur. id est Aurelianen-
sis, ut Lazio, & nonnullis aliis
videtur. Cæterum præcipuum in-
ter Norici Urbes locum eam ob-
tinuisse suadet tum Danubianæ
Classis, ac legionis secundæ, non
tertiæ Italicæ Præfectorum Sedes,
tum Archiflaminum Metropolis,
unde fuis late accolis sacrum jus
dicebant, ibidem instituta; quo-
rum primum ex utriusque Impe-
rii Notitia, atque ex lapideis in-
scriptionibus duce Dione Cassio

(a) Lib. 55.

(b) Appar.
ad Ann.
Hung.

(a) melius elucubratis didicimus;
alterum vero Melchior Inchoffer
(b) iisdem pene terminis asseverat.
Demum veterem Urbis splendo-
rem, ac majestatem loquuntur tot
cælata marmora, atque incisa mo-
numenta a temporis ingluvie, &
barbarorum sævitia diutissime sub-
ducta, quæ ante centum, & plu-
res annos se inspexisse Pighius af-
firmat, modo vero vel ædificiis
inserta, vel alio fato, non levi
eruditionis dispendio evanuerunt.
Supersunt tamen etiamnum plura
antiquitatis testimonia, quæ in ef-

fodienda humo sæpius offendun-
tur, ita ut Lambecius (c) septem (c) Bibl.
abhinc lustris una tantum die su- l. 2. c. 8.
pra centum antiqua numismata
partim argentea, partim ænea se
ab agricolis redemisse fateatur.
Veruntamen longe clarius Lau-
reacensis Urbis gloria inde emi-
cat, quod ab ipsis Ecclesiæ incu-
nabulis Orthodoxæ fidei lacte per
primos Apostolorum affeclas in-
stillato fuerit enutrita; consono
enim tum veterum, tum plurium
recentiorum suffragio certo con-
stat, S. Petri Apostolorum Prin-
cipis jussu, ac autoritate a S.
Marco Evangelista Aquileiæ resi-
dente, vel ad summum a S. Her-
magora ejus discipulo, quem sibi
ibidem substituit, Laurentium
quemdam ad id muneris missum
esse Laureacum, ubi primus illius
Episcopus a multis fertur initia-
tus: Quod sub annum Christi 60.
contigerit necesse est, integro vi-
delicet seculo, antequam Marcus
Aurelius Antoninus Imperium ad-
iret; unde quæ de Lazii laurea-
tis literis, & Colonia Augusta po-
tius, quam Aurelianensi superius
attulimus, solidissime roborantur.
Laurentio inter Cœlites relato
Laureacenses beneficii memores
Templum posuere, extra Anisiæ
muros cum annexa Parœcia ad-
huc hodie superstes. Plantatæ ita-
que Ecclesiæ alii deinceps præ-
rant Antistites, ordinis tamen ra-
tione tenebris involuta. Inter hos
san-

sanctitate eminebant Maximilianus, & Quirinus, quem Philippi Senioris primi inter Cæsares Catholici filium quidam existimant, & cum Sisfienti Episcopo confundunt. Peculiari quoque memoria dignus est Jerardus, ad cuius tempora pertinet, quod in vetusto, & hactenus inedito Archiepiscoporum Lauriacensium catalogo se legisse narrat Lambecius (a) his verbis conceptum: Anno Domini CCL. Philippus cum Philippo fratre suo regnat. Is Philippus Cæsar Pannonie Superioris, & Inferioris, ac etiam Mæsiarum fuit Dominus, qui Archiepiscopum Laureacensem, qui usque ad sua tempora pauper fuerat, divitiis, & opibus exaltavit. Attamen tenuia hæc fidei germina Martyrum sanguine fuerunt irriganda, ut radicibus altius defixis, etiam latius efflorescerent; etenim refert ex Burschio Inchoffer 40. S. Quirini socios sacrarum literarum studio Laureaci vacantes, fame eo in loco enecatos, quem Minorum Cœnobio inclusum Romanorum carcerem appellant, Evangelii veritatem gloriosa morte obsignasse; quam historiam paululum variat Brunnerus, (b) dum ait, circa annum 297. 40. laureas nihilo inferiores iis, quæ cœlo lapsæ 40. Sebastenos Martyres coronarunt, Laureacensem agrum 40. militibus imposuisse: quorum generoso exemplo impulsus D. Florianus Aquilino Norici Ripensis Præsidi in

hac Urbe degenti ultro se obtulit Christiani nomen palam professus; quare fustibus semel, iterumque acceptus, & scapulas ferro confractus, Aniso flumine submersus est, feruntque licetorem, qui suspensio de cervice saxo Martyrem in aquas præcipitavit, illico oculis orbatum, sacrum vero corpus neque mole sua, neque molaris pondere depressum, fluctibus etiam post mortem innatasse, donec a religiosa quadam fœmina fuerit tumulto illatum. Florentem posthac sub Christianis Imperatoribus Laureacensem Ecclesiam Scythicus turbo anno circiter 450. fœde prostravit, Urbe scilicet ab Hunnis funditus eversa; sed paulo post revirentem metropolitana dignitate, concessio pallii usu, condecoravit Symmachus Papa anno 498. ad Pontificatum evectus, uti in ejusdem Pontificis epistola ad Theodorum Archiepiscopum data videre est: sæva tamen rursus procella ab ethnicis hostibus suscitata sub annum 570. Laureacum oppressit; quapropter & Christi fides languebat, donec anno 616. a ferventi S. Ruperti zelo, plerisque a vana Deorum superstitione revocatis, teste Velfero (c) fuerit pristino vigori restituta, Philone vel tunc, vel non multo tardius Archiepiscopalem hujus Urbis Cathedram obtinente. Orta dein inter Gerardum Laureacensem, & Heroldum Salisburgensem

(a) Bibl.
l. 2. c. 8.

(b) Rer.
boi. lib. 4.

(c) Rer.
boi. lib. 4.

fem Antiftitem de finibus contro-
verfia, fummus Pontifex Agapi-
tus II. anno 946. Ecclefiae clavo
admotus in data ad primum epi-
ftola illam his verbis diremit:
Conftat quidem, quod Canonice fingulis
provinciis finguli ordinantur Metropoli-
tani, proinde diftribuire, atque ordina-
re ita vobis parochias, bonum, & pa-
cificum aestimamus, ut divifis duabus No-
ricae regionis provinciis, Heroldo Ar-
chiepifcopo occidentalis Pannoniae cura
committatur, & custodia; tibi autem,
fuccefforibusque tuis propter emeritam an-
tiquitatem sanctae Laureacensis Ecclefiae,
cui jure juniorum reverentia affurgit, in
benedictionis & sedis ordine Prælatiſ,
atque Præpoſitiſ providentiam orientalis
Pannoniae, regionemque Avarorum, at-
que Maraharorum, ſed & Slavorum,
qua modo Chriſtiani, vel adhuc per ba-
ptiſma Chriſto lucrandi ſunt, circumqua-
que manentium credimus, noſtramque
Apoſtolicam vicem in illis partibus præ-
dicandi, & pro arbitrio veſtro, ubi
opus eſt Epifcopos conſtituendi, omniaque
diſponere, atque ordinare tali authorita-
te, atque poteſtate delegamus, ac ſi ipſi
præſentes fuiſſemus. Quod ſi jam di-
ctus Heroldus Archiepiſcopus deinceps,
ſuorumque quiſpiam Succeſſorum minime
diſſinito limite contentus, ſed interdictam,
atque a ſua poteſtate ſeparatam Diæce-
ſim repetere pervicaciter conatur, nec a
prohibita contentiſ ſchiſmate per iſtas
noſtras Apoſtolicas traditiones, atque de-
terminationes compeſcitur, ipſe etiam pie
conceſſa dignitatis munificentia penitus
privetur, atque ſecundum juſ priſtinum

Superior Pannonia continuetur Inferiori,
atque tuæ, tuorumque Succeſſorum am-
bæ perpetualiter ſubjaceant ditioni. Re-
pullulante rurfus diſſidio, jurium
ſuorum confirmationem a Piligrino
Laureacenſi Archiepiſcopo, &
ferventiſſimo Hunnorum Apoſto-
lo imploratam Benedictus VII.,
qui anno 975. D. Petri Cathedralam
conſcendit, non tantum illi eſt
impertitus, verum etiam ejusdem
Archidiœceſim Ottoni II. Impera-
tori, omnibus Germaniæ Archie-
piſcopis, Ducique Baviariæ Hen-
rico ſpeciali epiſtola commenda-
vit, quam tanti fecit Otto, ut no-
vis prædiis, & fundis illius Ec-
clefiae patrimonium continuo cu-
mularit. Memoratas hætenus epi-
ſtolas commentariis ſuis inferuere
Lambecius, (a) Inchoffer, Lazius, (a) Bibl.
aliique, ad quos recurrere lector
poterit fuſiorem horum notiſiam
haufſurus. Quod autem ad præ-
ſentis Urbis ſtatum attinet, fertur
ea inprimis originem ſuam ducere
ab anno circiter 900., quo Lu-
dovicus Rex, Arnulphi Cæſaris
filius arcem, cui Enſburg nomen,
ibidem ſtruxerat; additque ex La-
zio Merianus, (b) eandem ad Do-
minos ab Enſ, & Spilberg quon-
dam ſpectantem ab eorum poſtre-
mo Eberhardo Rudolphum I. Im-
peratorem 600. argenti pondo
comparaſſe, quibusdam Florianen-
ſis Præpoſiti prætenſionibus ſimul
extinctis, & permiſſo Paſſavienſi-
bus Epifcopis jure Anſienſem Ar-
chi-

(a) Bibl.
l. 2. c. 8.

(b) Topo-
gra. Auſtr.

chidiaconatum conferendi : interim extra controversiam tamen est apud Gerardum de Roo, (a) Urbem hanc primam fuisse, quæ eundem Rudolphum ad subigendam Austriam cum exercitu progredientem, reſeratis a Sumeruno illius Præfecto foribus, prono animo excepit. Experta quoque est Anisia Hunnorum loco, qui Laureacum deleverant, furentium Rusticorum vesaniam, qui in eam anno 1626. astu dicuntur irrupisse. Denique silentio prætereunda non est alta fori turris, in qua inscriptio proſtat his versibus comprehensa.

Aspicias exiguam, nec magni nominis Urbem,

Quam tamen æternus curat, amatque Deus.

Hæc de Laureaco reliqua est: his Marcus in oris,

Cum Luca Christi dogma professus erat.

B A D E N A.

BAdena vulgo Baden Civitas est Archiducalis, 4. milliaribus ſecus montium radices Vienna in Meridiem recedens, quam Cluverius (b) non vane autumat eandem esse cum Pannoniis Aquis in ter Vindebonam, & Scarabantiam ab Antonino collocatis. Nomen a thermis mutuatur frequenti ad-

ventantium affluxui perpetuo patientibus; quarum aqua modice alumine, plus ſale, maxime vero sulphure imbuta plurimis ægrotis opitulatur.

CAMPILILIUM.

Campililium vulgo Lilienfeld opulentissimum Cisterciensis Ordinis Monasterium denominat, 8. Vienna milliaribus in Zephyronotum distans, quod a quodam Salisburgenſi Præſule S. Andreae ſolemniter dicatum, datis amplis proventibus anno 1206. fundarunt Leopoldus Gloriosus Austriae Dux, ejusque ſors Theodora Emmanuelis Comeni Constantinopolitani Cæsaris filia, ut Wichardus de Polhaim Archiepiſcopus Salisburgenſis anno 1315. vita functus apud Lambecium (c) teſtatur, non tantum conſanguinea, quod multo poſterior author Cuſpinianus (d) contendit. Leopoldi oſſa ex Apulia, ubi fato ceſſit, inteſtinis in monte Caſſino ſepultis, huc adveſta in monumento, quod in Eccleſiæ choro eminet, conduntur.

(c) Diar.
Itin. Cell.
Seg. 22.
(d) Deſcr.
Auſtr.

C E L L A.

Cella duplex est Austriae Cœnobium; unum Inferioris Cellæ Mariæ appellatum, & ſacro Benedictinorum Ordini ab Henrico, & Rapoldo de Schwarzenberg anno 1336. erectum: alterum

(b) Opuf.
c. de Vin.
& Nor. c. 5.

rum Superioris, quod 4. infra Passavium milliariibus præterfluens Danubius dextrorsum relinquit, Angelorum Cella, vulgo Engelhartszell dictum, & a Bernardo Prambachio Passaviensi Antistite an. 1293. Cisterciensibus fundatum.

CETIUS MONS.

Cetius, non Cefius, nec Cæsius, mons est veteribus celebris, qui juxta Ptolomæum Pannoniam a Norico ea ætate dissecabat; quapropter hoc nomine non primum tantum ejus jugum indicatur, quod a dextro Danubii littore surgens vulgo Kalenberg audit; verum etiam tota ea montium catena, quæ inde ad Savum usque per 50. circiter milliaria protenditur; sub eadem proinde appellatione veniunt Caumberg, Annæberg, Saurussel, Teufelsstaig, Golach, Schneberg, Simmering, & quidquid demum usque ad descriptum terminum interjacet, quem etiam a Germanis Kalenberg nuncupari pereruditus Schönleben, attestatur. Veruntamen assentiri cogimur, Cetii verticem ad Danubium prominentem reliquos omnes celebritatis suæ fulgore offuscare; namque Romanis hisce Regionibus primum potitis, is maxime idoneus visus est, ex quo veluti ex specula tum navibus ex Norico in Pannoniam defluentibus, tum maxime Germanis hostibus in adver-

sa ora degentibus invigilarent; quare munimentum ei prius superstructum subsecuta est Colonia Aelia Cetiensis P. Aelii Hadriani Imperatoris jussu ad subjectum clivum, ubi modo Pagus Kalenfitus est, a Romanis deducta, cui ad ejusdem Cæsaris honorem adoptivus ejus filius, ac successor Antoninus Pius Aelianum Flaminem cum Aelianis fodalibus adjecit, quod effossa monumenta a Jano Grutero, & Lazio excusa posteris prodidere: & quidem Urbem Cetium, seu Cetiam ibidem viguisse luculente declarant non tam S. Floriani acta, ex quibus etiam certiores sumus S. Martyrem Tribuni, seu Centurionis munus in ea administrasse, quam Peutingerianæ Tabulæ, in quibus Vindobona in Occasum proficiscentes post 6. passuum millia, hoc est Germanicum sesquimilliare illam obviam habuerunt; unde patet veritati minus consentaneam esse Lazii sententiam, Cetiam, ubi nunc Zeislmair, quod longius abest, collocantis, & mera qualicunque vocis affinitate more suo persuasi. His vero prærogativis temporis vetustate expunctis, novum monti Cetio accessit decus, quando S. Leopoldus Austriæ Marchio ad Orientalem terræ tractum a se primo subjugatum contra Hungaros propius tuendum, nobili arce illius apicem coronavit, ubi nimirum Sacellum eidem Sancto dicatum

ad

ad perpetuam rei memoriam hodie cernitur, quod una cum propinqua Camaldulensium Eremonon levem monti celebritatem etiamnum adsciscunt. Atque hæc fuere decora, quæ Cetii in Pannoniam se demittentis latus illustrarant; si enim superato jugo per Occiduum ejus declivitatem, in Ripense Noricum descendamus, obviabit in eo districtu, quantum Eugippii indicia nos conjicere sinunt, antiqua Flaviana, sive Flaviana cum Plinii Flavio fortassis coincidens, pro qua Episcopus undique emendicat Lazius, (a) & quam Comagenis evocatus S. Severinus dira fame, qua vexabatur, plurimis ex Rhætia ratibus comenatu onustis insperate appellentibus, divinitus liberavit, deinde in remotiorem locum, qui ad vineas vocabatur, secedens, exiguum incoluit cellulam, ex qua Flavianam divina revelatione regredi compulsus, prope Civitatem Monasterium construxit, quod primum omnium in Austria erectorum tuto asseremus, a Friderico Favæ Rugorum Regis fratre post Sancti obitum barbare direptum. Verum qui Eugippii Flavianam eandem cum Vindobona Urbem opinantur, pago Siesering Viennæ propinquo illius Monasterii situm adscribunt, nominis consonantia procul dubio allecti. Templum in Cetio monte D. Leopoldo sacrum, cum Turcæ Viennam obsi-

dione cingerent, a barbaris omni late populantibus dirutum fuerat; se restauraturum Imperator Leopoldus voverat, quod & eo loco prima facta fuisset ad memorabilem victoriam via: (b) pium Principem destituit vita priusquam gravibus semper implicitus bellis rempericeret: patrium votum, erecta ibi augustiore æde sacra, Carolus VI. anno 1730. exsolvit.

(a) Hist.
Leop. I. 5.

CREMBSIUM.

Crembsium vulgo Krembs Urbs est Archiducalis, Boreali Danubii lateri in clivum elevato ad Cremsæ amnis ostium imposita, 10. Viennæ milliaribus in Occasum dissita, & duplicibus quovis announundinis frequentata. Quatuor in ea surgunt Tempia, quorum primum S. Viti cum notabili turri ab anno 1464. erecta Urbis Parochus, alterum sacer Prædicatorum Ordo administrat, tertium vero Societatis Jesu Collegio a Michaelle Adolpho Comite ab Althan fundato, & quartum DD. Philippo, & Jacobo sacrum Nosocomio adheret. Anno 1723. Anglicæ Virgines, ex fano Sancti Hippolyti hic etiam introductæ sunt, dependensque ab ibidem loci constituto, Collegium erexerunt, adnitente potissimum, suasque & curas, & opes conferente Maria Anna Kriechbaum, de qua in descriptione fani S. Hippolyti pluribus agemus

(a) Chron.
Vien. I. 2.
c 4.

mus infra. Bohemos anno 1619. Duce Carpizano hanc Civitatem aggressos, fortiter ea quidem repulit, sed anno 1645. Torstenfornio Suecorum Archistratego succubuit, unico tamen elapso anno, ad pristinum dominum postliminio reversa.

CREMIFANUM.

Cremifanum vulgo Krembsmünster Superioris Austriae Oppidum ob splendidissimum Ordinis S. Benedicti Cœnobium maxime illustre, juxta sinistram alius Cremsflæ amnis ripam, 4. Lincio milliariibus in Austrum recedit. Auspicatus illud est in S. Salvatoris honorem anno 777., deducta ex Inferiore Altagio Religiosorum Colonia sub Faterico primo ejus Abbate, Bavariæ Dux Thassilo hujus nominis secundus, Templumque adjecit per Valdericum Laureacensem, seu Passaviensem, Virgilium Salisburgensem, & Sinspertum Reginoburgensem, seu Ratisponensem Antistitem consecratum, ad id se cœlitus commonescieri persuasus, cum filio suo Gunthero ab apro in venatione interempto idoneum in ea, quæ tunc hic erat, sylvestri solitudine tumulum delecturus, intempestæ noctis silentio cervum e nemore prodeuntem vidit, qui in cornibus faces accensas gestaret, nec a loco, cui insisterat, divelli posset. Quæ

præter Velferum, (a) ac Brunnerum, (b) ex antiquis monasterii tabulis uberiori calamo extraxit Simon Rettenpacher, (c) paulo post subjungens Caroli Magni, Ludovici Pii & Lotharii Cæsarum, Carlomanni & Arnulphi Regum integra diplomata, quæ amplæ Thassilonis donationes confirman-
 (a) *Rer. Boic. l. 5.*
 (b) *Ann. Boic. l. 5.*
 (c) *Ann. Cremif. l. 1. 2. & 5.*
 tur, novisque latifundiis augmentur. Adeo floridum Cœnobium circa noni, & decimi sæculi confinia, præmissa 50. inquilinorum cæde, ab Hungaris direptum centum ad minimum annis suis in ruinis sepultum jacuit; donec undecimo seculo ineunte D. Henricus Imperator, S. Gothardo Altagii Inferioris Abbate potissimum hortante, illius instaurationem exorsus est, Templo ab Engelberto Passaviensi Episcopo post annum 1050. rursus consecrato. Verum non multo post, eo cum Monasterio flammis absumto, fuit tertio erectum, & a Passaviensium pariter Præsule B. Altmanno, Salvatori mundi, Sanctisque Agapito, & Blasio anno 1082. solemni ritu dicatum. Tot calamitatibus pressosuppeditas interim tulere, ultrodatis, aut restitutis prædiis Henricus IV., & Fridericus I. Imperator, Bavariæ Dux Welfo, aliique Principes, quos dein imitati Rudolphus I. Cæsar, Ottocarus Bohemiæ Rex, atque Austriae Archidux Otto novis illud privilegiis, & gratiis prosecuti sunt; al-
 ter-

ternante tamen iterum fortuna, & prospera adversis permiscente; sub annum siquidem 1480. Oppidum majori ex parte conflagravit, & cætera Monasterii bona, quod & plerisque evenit, Austria tunc hostium, ac perduellium tumultibus plurimum agitata, ferro & igne vastabantur. Sedatis hisce procellis plures Abbates splendida ædificia diversis usibus destinata sensim adjicientes, apertis etiam a Gregorio Lechnero, qui anno 1558. decessit, externæ juventuti scholis, augustam, quæ hodie eminet molem ad fastigium evexere. Conditæ hic coluntur sacræ S. Agapiti Martyris exuviae ab Hadriano I. Papa Roma transmissæ, S. Wisintonis Monachi ejusdem Monasterii incolæ, qui ante annum 1080. florebat, & S. Candidæ Martyris ab A. R. P. Emerico ex Venerabili Capucinatorum Ordine postea Episcopo Viennensi liberaliter donatæ. Paucis ab annis impetrata a Principe licentia, hic erecta est nobili juventuti Academia, laudabili religiosorum zelo, nullam qui prætermittant opportunitatem, qualem qualem demum adferendi patriæ utilitatem.

S. CRUCIS COE- NOBIUM.

S. Crucis illustre Ordinis Cisterciensis Cœnobium, quod
Topogr. Austr. P. I.

peramœni colles, saltusque ambiunt, 4. Vienna milliaribus abest. Conditorum suum ab anno 1136. veneratur S. Leopoldum Austriæ Marchionem, cui pii hujus operis author fuerat ejusdem filius Otto Cisterciensium legibus in Morimundano Burgundiæ Monasterio eo tempore obstrictus. Alium autem natu minimum D. Leopoldi filium Conradum, Abbatis munus ad S. Crucem obiisse, Lambecius (a) docet, antequam anno 1148. ad Passaviensem, & anno 1146. ad Salisburgensem Insulam condignis viam meritis sibi stravisset. Communem mortalium anastasin operiuntur hic gloriosi multorum Principum cineres: prævit illis Ernestus IV. Conditoris itidem filius, quem pone secuti sunt, fratres duo Leopoldus Largus, & Henricus Austriacorum Ducum primipilus S. Parentis sui in exedificando Monasterio, & novis prædiis ditando munifici æmulatores: Acceperunt præterea Leopoldus Virtuofus, Fridericus I., & II. Babenbergensium Austriæ Ducum postremus honoratiori sarcophago donatus.

(a) Diar.
iti. Cell.
leg. 73.

DROSENDORFFIUM.

Drosendorffium vulgo Drosendorff, speciosum cum arce Oppidum, quod Teia fluvius Moraviæ, Austriæque limes alluit, anno quidem 1278. Ottocaro Bohemico

hemia Regi se submisit, sed anno 1620. diuturnam Christiani Anhaltini Bohemorum Ducis obsidionem generosius elusit, Suburbiis tantum igne vastatis, quod tamen damnum abunde repararunt Urbes Horna, Retza, & Eggenburgum interim a Bohemis amissæ.

DUCUMBURGUM.

Ducumburgum vulgo Herzogenburg ad lævam Traſenæ fluvii, qui vernacule Traſam, antiquitus vero apud Latinos Trigifamus vocabatur, inter Fanum S. Hippoliti, & Danubium medio fere itinere occurrens, in dotis partem venerat, quam Leopoldus IV. Austriæ Marchio filia Elisabethæ Ottocaro IV. Styriæ Marchioni nuptæ decrevit, sed una cum Styria ad Austriacos Principes deinde regressum. Traditione fertur vetustius loco nomen Traſamburgum fuisse, quo oblitterato hodiernum invalescere cœpit a geminis Ducibus desumptum, quos cujusdam Austriæ Ducis conjux pertransiens uno partu fuerat enixa. Adjacet illi celebre, & per vetustum Canonorum Regularium Collegium illius loco substitutum, quod ab Ulrico ex Comitibus Cileæ Episcopo Passaviensi anno 1112. non procul Hollenburgo in D. Georgii honorem fundatum, exundantis Danubii æstus labefactarat. In dextro Trigifami

littore huic Oppido ferme e regione opponitur aliud ibidem Canonorum Regularium S. Augustini Collegium D. Andreae a quodam Anglo Principe Henrico, Ottonis III. Imperatoris nomine anno 998. excitatum.

EBENFURTUM.

Ebenfurtum Oppidum cum arce juxta Laytam fluvium, muro, fossisque cinctum Vienna sex miliaribus distitum, & a Templariis primo extractum, D. Udalrici lancea in Parochiali ejusdem Sancti Ecclesia religiose custodita plurimum gloriatur, ea quippe armatus S. Præful teste Meriano (a) fertur Ethnicos Hunnos hoc in districtu profligasse. (a) Topog. Austr.

EBERSBERGA.

Ebersbergæ Superioris Austriæ Oppido prope Lincium in dextra Trauni ripa, quæ longo ibidem ponte cum læva jungitur, ædificato venusta imminet arx a Comite Sichoardo Santha, alias Sempta, regnante in Germania Ludovico IV. Arnulphi filio, 10. nimirum seculo ineunte primitus erecta, ut ab iteratis Hungarorum insultibus Provinciam tutaretur: cumque idem Comes Bavaricam quoque Ebersbergam possideret, consonum & huic arci nomen indidit præcepit: nostra autem ætate ea Passaviensi Antistiti obedit.

EBERS.

EBERSDORFFIUM.

EBersdorffium splendidissimum Cæsarum Palatium autumnalibus feriis destinatum uno post Viennam milliari inter amœnam nemorum coronam Meridionale Danubii latus illustrat. Ejus situs plurimum coincidit cum Antonini Ala Nova Equitum Dalmatarum Romanis merentium statione, & Villa Caji Peutingerianæ Mappæ inscripta. Adjunctum Oppidum cum anno 1485. Matthias Hungariæ Rex moræ, quæ in Viennensi obsidione trahebatur, impatiens cum Prætoriano milite castris egressus capere moliretur, manifestum vitæ discrimen illum adiisse testatur Gerardus de Roo, (a) dum enim in humili quodam tugurio cum familiaribus accumberet, ferreus globus inde evibratus disjecto pariete penes Regem decidit, qui hinc animo jam commotior Oppidum summa vi aggressus, in illud perrupit. Totum hoc ædificium Augustissima, cui patriæ civiumque salus, suis antehabatur longe commodis, publico cessit, atque anno 1745. hiece loci utriusque sexus homines quos privata inopia ad mendicitatem redegerat, ali voluit, debitisque laboribus a periculoso vitæ otio præservari; sed his in vicina minora loca dispersis, anno 1756. nova ædificio ala, contabulatione duplici instructa erigi cœpit, qua perfecta, puel-

læ iniquiori fortuna pressæ hic collocatæ sunt, quæ sub sui sexus inspectoribus, quæ conditionis sunt suæ, docentur omnia: virtutis Christianæ elementa, primum hic locum habent, dein & legere, & scribere discunt, omnesque labores illos, qui providam matrem familias decent; non procul ab hoc loco ædificium illud, quod nova Fabrica dicebatur, olimque receptaculum erat, quo feræ, peregrinaque Animalia oblectationi Principum reservabantur, in usum militares conversum est, variorumque, quæ belli necessitas postulant, receptaculum est: adeo sibi Patriam potiore esse Theresia exhibet, unicam hanc sibi voluptatem seligens, ut se communem civium castrorumque matrem profiteri queat.

EGENBURGUM.

EGenburgum vetus, ac Archiducalis Civitas famoso Mainhardi monti adjacet, anno 1407. in Civili Austriæ bello ab Archiduce Leopoldo IV., & 1485. a Matthia Hungarorum Rege occupata.

FANUM S. FLORIANI.

FAnum S. Floriani Superioris Austriæ Oppidum duobus miliaribus Lincio in Austrum recedens a nobilissimo Canonicorum

Regularium Collegio nomen suum defumit. Fuerat hic olim ex Raderi mente non multo post S. Floriani Martyrium, illius memoriae conditum illustre Templum, & adjectis posteris seculis Cœnobium a D. Benedicti Sodalibus possessum, quod cum Hungari delevisent, ab Engelberto Passaviensi Antistite, qui ab anno 1045. per 4. lustra sedit, postea instauratum, & Canonicis D. Augustini disciplinam profitentibus traditum, idem author, atque Hundius fastis commiserunt. Demum illud ex modicis initiis circa annum 1080. in majorem extulit splendorem ejusdem Urbis Præsul B. Altmannus; cui foundationi cooperati quoque dicuntur Quintinus, Lotharius, & Conradinus Austriæ Dynastæ. Nostriis vero temporibus Reverendissimi Præpositi studio augustum sane Templum raro marmore affatim emicans, paucisque invidens assurrexit. Suspiciatur hic admodum apte Henschenius (a) Benedictinos Patres ad declinandas Hungarorum infestationes in Italiam confugientes S. Floriani Martyris ossa prius hic honorifice asservata Romam asportasse, cum ex Cromero, & Casario ab ipso allegatis constet, inde Lucium III. Summum Pontificem, qui ab anno 1181. Ecclesiæ præfuit, ea per Ægidium Mutinensem Episcopum Cracoviam, regnante Casimiro transmississe.

Memorabilis etiam est huic Collegio proximus fons, qui ab ægris haustus, pluribus saluti fuit; eundem enim esse ex pervetustis Sancti actis docemur, qui ad cujusdam piæ sceminæ, nomine Valeriæ, preces prodigiose erupit, ut jumenta currui juncta, quo illa S. Martyris Floriani corpus ad designatum sibi divinitus tumulum clam Ethnicis avehebat, nimio solis æstu lassata, pro ulteriori via reficerentur.

FANUM S. HIPPOLYTI.

FAnum S. Hippolyti vulgo Sanct Pölten Archiducalis Urbs ab adjacentē Canonicorum Regularium S. Augustini Collegio denominatur: jacet ea ad lævam Trigisami fluvii a Danubio tribus miliaribus ad Meridiem, Vienna vero sex ad Occidentem remota. Ejus exordia ex Privilegiorum diplomatibus Monasterio Tegernseensi ab Ottone II., Henrico VI., & Friderico II. datis, & apud Wiguleium Hundium extantibus sic fere describit Lambecius: (b) Cum Pipini Francorum Regis duo limitanei Comites, fratresque germani Adalbertus, & Otgarius, sive Ottocarus ex Bavariæ Principum stirpe Oriundi Sancto Zachariæ Papæ, qui obiit anno 752. in Italia contra Saracenos strenuam navassent operam, & inter præmia Sanctorum Quirini, & Hippolyti cor-

(a) In act.
S.S. ad
diem 4.
Maji.

(b) Bibl. l.
2. c. 8.

corpora ab eo accepissent, bina in eorum cultum fundarunt Cœnobîa; unum scilicet juxta Tegarinum Superioris Baviaræ lacum vulgo Tegernsee, quod S. Quirini lipianis donarunt, ipseque Adalbertus primum Abbas rexit; alterum vero in eo, de quo agimus situ, sacris S. Hippolyti exuviis ditatum, ubi cum tam incolæ, quam ædificia forsan religionis ergo indies accrescerent, non obstantibus damnis ab Hungarorum incurfionibus sæpius illatis, utpote quæ Passavienfes Præsules semper repararant, anno demum 1276. Petrus ejusdem loci Episcopus ab Imperatore Rudolpho I. frequentes jam inibi ædes in Civitatis formam redigendi, murisque, ac fossis pro libitu muniendi licentiam impetravit. Præter universale Austriæ a Matthia Rege oppressæ infortunium, aliud sibi peculiare hæc Civitas tulit, obsidionem videlicet a circumjacentibus Rusticis duce sartore quodam Georgio Brunner anno 1397. tentatam, quam tamen capti aliquot ex illis a Tribuno Kolonisch prius inde abactis, sequenti mox anno fune solverunt. Inter monumenta sacra nec exigua, nec communia, quibus hæc urbs ornata est, memorandum venit Collegium hujusce sæculi anno 1706. hic erectum, habitatumque ab Anglicanis Virginibus illustribus, quo compellantur nomine illæ, quæ no-

vum institutum S. Mariæ sequuntur, qui ordo religiosus cum hisce ultimis temporibus postliminio quasi Austriæ rediderit, non abs re opinor esse illius utpote pluribus ignoti ampliorem mentionem facere: Fundatricem venerantur Virginem natalibus non minus, quam virtutibus illustrem, Mariam de Wart ex antiquo genere apud Eboracenses in Britannia natam: anno 1585. a Parentibus Catholicam nacta fidem, mores conformes fidei, infans etiam prætulit, vix ipsam egressa infantiam ad opulentas sæpe nuptias vocata non sine parentum tædio constanter eas aspernata est. Jam tum Deo unice deinceps vivere decreverat; nec minorem prætulit constantiam in acerbissimis persecutionibus, queis cum parentibus ob Catholica, quæ sequebantur, sacra tum sæpius affligi cœpit; Ex Anglia provolavit Audomarum in Belgium, inter Virgines Deo sacras ut viveret, atque ut voti sui compos fieret, non renuit nobilitate quantumvis inclinata, inter Laicas ut ajunt, Sorores apud Sanctæ Claræ Moniales adoptari; sed cum alio vocaret Deus, tantis animi angustiis identidem cruciata est, ut semel atque iterum deferenda vita Religiosa fuerit: tota dein zelo conversionis animarum abrepta, in Angliam rediit, tantoque profectu huic incubuit operi; ut plurimis atque hos in-

ter etiam, duobus ministris ad faniora reductis sacra, fama illius celeberrima fieret, collectis hic illustrioribus Virginibus aliquot, rediit in Belgium, quodque impellente Deo, illius animo injectum prudentissimi, quibus se regendam commiserat, judicant, institutum auspicata est: suis alumnis regulas scripsit, ab ipso Societatis Jesu Fundatore Ignatio, quantum sui sexus pateretur conditio, mutuatas penitus. Ordinario loci subjectas, votisque duntaxat ligatas simplicibus suarum proximorumque saluti unice intentas voluit; post varias difficultates ab æmulis suscitatas, anno tandem 1617. adnitente potissimum Jacobo Blasio Audomarensium Episcopo, a Paulo V. Pontifice maximo regulæ probatæ sunt, hoc successu læta Patriæ se statim reddidit Maria, primum ut illa operis fructum sentiret, cujus præcipue utilitati rem erat exorsa: variis hic locis, instituti sedes fixit, cui operi gloriose vix non fuisset immortua, ab hæreticis sæpius ad martyrium quæsitæ; sed gravioribus reservabatur a Deo laboribus: tertio in Belgium redux, cum jam late virginum suarum spargeretur fama, certatim urbes sibi tam felix educationi puellarum expetebant præsidium; Leodium ergo in Treviros, & Ubios ducendæ fuerunt Coloniae; in Italiam deinde ipsa Fundatrix ivit, solemnem ordinis

sui confirmationem petitura: spe, illam adversariorum molimina dejecerunt, Scholas tamen ubivis aperiendi facultatem amplissimam a Gregorio XV. adeptæ est, inde Neapoli, Perusæ, in ipsa quoque Sicilia novus ordo sedit; sub idem tempus Monachium ab Elisabetha Lotharingica Maximiliani I. Electoris Coniuge invitata novum hic, amplissimumque excitavit domicilium; Viennæ a Ferdinando II. admittæ, & hic, & Posonii, & Pragæ suum intulit institutum. Læta tam initia calamitatum longa series excepit: etsi vitam Maria cum suis duceret adeo ab omni nævi suspicione remotam, ut illibatam omnes testarentur, Urbano tamen VIII. Pontifici Maximo adversariorum querelæ gravissimas de crescente indies instituto, curas injecerant; Virgines natalibus, forma illustres, ætate teneras, toto libere vagari orbe periculosum videbatur aliquibus; increpabant institutum alii, utpote ab reliquis discrepans, Claustrum impatientes, non esse tolerandas, famineam virtutem, ni cincta sit repagulis, male tutam, imo nullam esse criminati: accedebant aliæ, fundatrici ipsi, impactæ calumniæ: jussu ergo Pontificis Monachii in Carceres conjecta est. Domicilia ejus lege Pontificis suppressa sunt; & quamquam favens Electricis animus, a communi ruina Monachiensem præservaverit sedem, alibi

tamen atque etiam in Austria cor-
ruerunt ; seu quod recentes ni-
mis, minus essent perfectæ, ac fir-
mæ, seu quod accusatio alibi vero
haberetur propior, ex ipso ta-
men carcere prodivit Maria illu-
strior, innocentiaque ejus mani-
feste patuit; quare ipsa Romam
ivit, se & institutum suum plenif-
sime Pontifici purgavit, qui etsi
pauca ex illo immutarit quæpiam,
ea tamen ipsa, quæ fundamenta
instituti erant, probavit, amplif-
simamque prosequendi operis tam
pii facultatem præbuit: tardiora
a vulnere hoc incrementa habuit,
nec omnes, quæ periverant, re-
diere domus, in Angliam, quo fa-
ma Carceris pervaserat, redire
voluit Maria, ne virtus illius su-
specta maneret illic, ubi institu-
tum a se fundatum, tam necessa-
rium erat Religioni præsidium:
apud Henricam Caroli I. uxorem
admissa, magnam iniit gratiam;
sed ingruentibus paulo post civi-
libus furoribus fugere coacta an.
1645. Hevarthi apud Eboracenses
febris exusta inter suarum com-
plorantium amplexus pie ut vixe-
rat, obiit 30. Januarii. Sanctita-
tis eximie, zeli supra sexum, con-
stantiæ non fæmineæ famam nacta,
virtutibus etiam supra humanam
conditionem conspicua: sublata
fundatrice, quo animabatur divi-
næ gloriæ ardor, filiabus trans-
misit, his tamen dudum cum ad-
versa fortuna luctandum; ast su-

peratis demum, quæ veræ virtutis
fors est, obstaculis, florentiores
resurrexere; tandemque anno sæ-
culi hujus tertio a Clemente XI.
regulas, institutumque suum con-
firmari viderunt. Monachii inter-
rim constanter floruerant, atque
hinc annuente Imperatore Josepho
ad sanum Sancti Hippolyti anno
1706. commigrarunt ducente illas
nobilissima Virgine Maria Anna
Kriechbaum, quæ ejusdem insti-
tuti alumna, Collegio novo prima
præfuit, atque acceptam a fratre
suo hæreditatem pinguisimam il-
lius Foundationi transcripsit, non
sine ingenti Austriæ commodo in
Virginibus hisce tam luculenta
virtutum exempla mirantis, tam
proficuum educationi puellarum
præsidium possidentis. Antiquior,
& meritis non inferior Religiosa-
rum ordo huc etiam paucis ab an-
nis invecus est, scilicet alumna-
rum Sanctæ Theresiæ, quas Car-
melitas vocant, a defuncta Princi-
pe de Montecuculi fundatæ; & ut
juventuti potioris sexus consul-
tum etiam esset, a quadriennio pio-
rum liberalitate, aperuerunt hic
Patres Piarum Scholarum Colle-
gium, & Scholas publicas, in qui-
bus, quæ sui sunt instituti, non si-
ne summo profectu indefesse tra-
dunt; modo etiam Religiosi Car-
melitarum viri, ejusdem ex Prin-
cipis de Montecuculi Foundatione,
in Urbem admissi erigendo vacant
sui Ordinis Cœnobio.

FREY.

FREYSTADIUM.

Freyftadium vulgo Freyftadt Archiducalis Auftriæ Superioris Civitas annuis nundinis frequentata 4. Lincio milliaribus Bohemiam versus removetur, commodisque ædibus habitatur, licet magnam a Rusticis cladem, in Arce præsertim, passa, anno nempe 1626., quo in eandem dolo captam extemporanei illi milites irruerunt, mox tamen inde extrusæ, & ad stivam relegati. Subiacet huic amplus districtus, quem vulgo Machland dicunt, binas Urbeculas Danubio proximas complectens, scilicet Matthausen, & Greynam, cujus sub Artagrünæ nomine Ludovici I. Cæsaris literas meminisse asserit Lazius, atque complura insuper Oppida, & Arces, qualia sunt Neukirchen, Helmesed, Keffermarckt, Bergen, Windhag, Klam, Klingenberg, Königwisen, Bregarten, Lustenberg, &c. Potiebantur olim illo Comites a Burckhausen, & Machland cognominati, quibus deficientibus anno 1186. Imperii beneficio ea Regio Auftriæ Principibus cessit, a Rudolpho I. Cæsare Ottoni Brandenburgico genero suo in Catharinæ filiæ dotem anno 1280. assignata, sed ad Austriam postmodum rediit in plures privatos Dominos sensim discissa.

GEMINGA.

Geminga Carthusianorum est Eremitus ab Alberto II. Archiduce in ea sepulto anno 1332. inchoata, & 1358. ab eodem paulo ante obitum absoluta, cui subdita est Urbecula, quam vulgo Scheibs vocant, ad amnem Erlap non procul inde sita.

GEMUNDA.

Gemundam vulgo Gmunden veterum Laciicum ex itinere ductum, & intervallis interpretatur optime Cluverius; Antonini siquidem itinerarium concordit trium itinerum numero 28. passuum millibus, & Peutingeriana Tabula 27. itidem passuum millibus eam Urbem Juvavio, seu Salisburgo separant, Oviliam versus, de qua alibi agemus, procedendo. Est hodie Gemunda Archiducalis Auftriæ Superioris Civitas, Lincio 5. milliaribus in Austrum abscedens, & cognomini lacui vulgo Gmundersee dicto, quem Traunus annis interfluit, ad Boream adjacens, quæ a proximis salis fodinis, ejusque commercio magnam sibi nominis claritatem mercatur. Primæ illarum inventionis gloria Elisabethæ Meinhardi Comitis Tyrolensis filiæ, & Alberti I. tum Auftriæ Archiducis, dein Imperatoris conjugii omnium scriptorum calculo adjudicatur, sed circa annum

(a) Spec. Fuggerus (a) 1303. statuat, & Gerardus de Roo, (b) quem accuratorem judico, eum 12. annis prævertat. Descriptionem vero a P. Joanne Eissert (c) subtilissimo naturæ a secretis Kircherō transmissam, ab hoc contractius desumptam exhibeo. Aqua itaque adhuc extrinsece dulcis data opera intra concamerata fodinarum salis receptacula, quas stantias vocant, deducitur, ubi ex Salinæ mineræ dilutione tota in aquam salisam convertitur, & ubi jam sale satis fuerit imbuta, quod per lignei instrumenti immersionem aquæ pondus explorando dignoscunt, rotas fitulis, hausfrisque instructa e fossis extrahitur, & in canales effusa ad lebetes coquenda emittitur, longo tamen itinere interim emenso, cum montis Halburg aqua ad lebetem penes lacum positum 4. milliaria Germanica inde remotum per 24000. canalium sibi invicem innexorum, quorum quivis 10. Geometricos pedes continet, derivetur: ejus autem lebetis, qui in ovalem figuram inflexus ex tribus aliis maximus est, latitudo 30. passus, duplum longitudo adæquat, sed profunditas non nisi ad sesquipedem descendit. Duplex hic salis genus effoditur, prius solidum, purum, & instar crystalli nitidissimum est, verumque sal gemmæ dicitur; alterum varie coloratum, & nunc subru-

Topogr. Austr. P. I.

brum, nunc violaceum, nunc ali-
um obscurum colorem imitatur,
quod tamen uti viscosum est, &
sulphureum odorem prodit, ita
passim relinquitur. Observatum
quoque fuit a fossoribus sub certo
annorum curriculo fodinas novo
sale repleri, de cujus rei veritate
minime dubitandum esse prælaudatus author physico ratiocinio demonstrat. Coronant præterea Gemundensem lacum altissima rupes, quam Traustein vocant; peramœna Arx, vulgo Ort dicta in insula solo ponte continenti juncta; & Traunkirchium Oppidum cum Societatis Jesu Residentia Passaviensi Collegio subordinata, ubi nimirum olim floruerat Sanctimonialium Monasterium D. Benedicti regulam sectantium, cujus fundamenta jecit anno 900. Marchio Ottocarus Agilofinus in memoriam victoriæ, quam una cum Luitpaldo, sive Leutholdo Bavaro ibidem de Hunnis retulerat; illius vero filius Albertus cœptum opus feliciter perfecit, uti refert ex Bucelino Zeillerus.

GERASSENSE MONASTERIUM.

GERassense Ordinis Præmonstratensis Monasterium Moraviæ propinquum fundavit Ego-
bertus, Cuspiniano (d) Ecquardus Comes a Perneck ex Austriaco-
rum Marchionum prosapia natus;

*(d) Descrip-
Austr.*

G

con.

confirmasse vero fertur anno 1188. Dipoldus Passaviensis Episcopus. Eundem Comitem conditorem agnoscit quoque Pernecense prædicti Ordinis Monasterium a Moravia in Austrum remotius.

GLUNICENSE COENOBIMUM.

Glunicense Benedictinorum Cœnobium, quod ad Superiorem Austriam pertinet, inchoasse dicitur Arnaldus, sive Arnhalmus Dominus de Gluinck anno 1120. vita functus, ejusque filius Brunorius absolvisse.

GOTWICUM.

Gotwicum vulgo Gottwich vel Götwein percelebre Monasterium editæ rupi Crembsenfi Urbis adversæ non procul Danubio 10. supra Viennam milliaribus, insistit. Moliri illud cœpit sub annum 1076. (Brunnerum sequor) B. Altmannus Passaviensis Episcopus inductisque Canonicis secularibus in communitate viventibus Deiparæ honori ea occasione dicavit, quod Patronum loco quærenti ejusdem Divæ icon græci operis oblata fuerit, Ducis Bohemæ donum. Verum Beato Fundatore anno 1091. in Zeislmurano Vico febribus extincto, & a S. Thyemone Salisburgenfi Archiepiscopo in Gottwicensi Ecclesia

terræ mandato, flaccebat religiosæ disciplinæ viror; quod ab ipsa Beatorum Sede respiciens Altmannus Joannem insignis probitatis virum gente Scotum, quem vivens olim tuguriolo ad sacram Ædem affixo receperat, ore, voceque, quibus agnosci posset, hortatus est, ut torpentes excitaret, & pristinum monti suo virtutum redderet nitorem. Hæc cum ille Canonicis aperuisset, optimum factu visum fuit, ut ex D. Benedicti præscripto vita impofterum institueretur, quod per Hartmannum ex alio S. Blasii Cœnobio accitum executioni datum, idque divinum Joanni Spiritum suggestisse eventus felicitas comprobavit. Monasterii foundationem pluribus seculis fertur hoc in monte præcessisse vetustum Castrum a quodam Gotefrido aliquando possessum, qui Idolum Martis, a Gothis Wick vocati, ibidem venerabatur, unde primum montis nomen Gothwick creditur emanasse. Adjectum virorum Monasterio postmodum fuit aliud Sanctimonialibus destinatum, quarum numerus anno 1388. ad 24. ascenderat, sed anno 1557. ad 7. duntaxat redactæ, Ferdinando I. Cæsare id curante, alio commigrarunt. Prope montis autem radicem memorabilis est fons hactenus perennans, ubi, cum tres adolescentes Parisiis alias literarum studio vacantes convenissent, cœpit quivis joci gratia Episcopalem

Insulam sibi ominari, qua im-
trata Cœnobium aliquod esset con-
diturus: ex his unus fuerat præ-
laudatus Altmannus, qui Passa-
viensem sibi delegit, eandem post-
ea consecutus; alter Gebhardus,
qui Salisburgensem optaverat, vo-
tisque compos factus Admontense
in Styria Cœnobium erexit; ter-
tius Adalbero Herbipolensis, uti
sibi tunc augurabatur, Antistes,
& Lambacensis Monasterii funda-
tor. Inter reliqua huic inclyto
Cœnobio ornamenta accedit con-
spicuum illud trinum chronogra-
phicon inscriptum parieti illius cu-
biculi, quod anno 1677. Augustis-
simis Neo sponſis Leopoldo Cæsari,
& Eleonoræ Passavio ex nuptiis
Viennam redeuntibus thalamum
hospitalem instruxit, tanto pro
æterna memoria cedro dignius,
quanto pretiosius ab ingenio, &
propria manu Augustissimi chro-
nologistæ compositum extat, &
exaratum; textus autem illorum
est iste:

LeopoLDVs IMperator, & ELEo-
nora eIVs VXor,
peractIs passavII nVptIIs LætI
ViennaM reDeVntes,
In gottVICensI asCeterIo DIVI
beneDICTi reLIgIonI saCro hoC
sCrIpserVnt.

GREIFFENSTEINA.

GReiffensteina Vicus est, uti
recentissima Fischeri Tabula

indicat, in Danubii ripa Stockera-
viæ ferme oppositus cum vetusta
Arce editæ rupi insidente; ubi ce-
lebris olim vigeat Urbs Comage-
na, seu Castra Comagena statio-
nis Equitum Promotorum, & Lan-
ceariorum Comagenensium, qui
in utriusque Imperii Notitia me-
morantur. Claro ad id nobis in-
dicio est sæpius dilaudatum Peu-
tingeri Hodœporicon eandem fer-
me intercapedinem, quæ hodie in-
terjacet, Vindobonam inter, &
Comagena dimetiens, quorum men-
tionem facit quoque in suo Itine-
rario Antoninus, sed inverso or-
dine ea Cetio perperam præponit.
Non me quidem latet, Cluverium
Comagenorum Urbem apud Vi-
cum, cui Langenleber nomen,
statuisse; verum hic longius Vin-
dobona dissitus cum signatis apud
veteres distantis minime concor-
dat; unde opinor eximium hunc
authorem a paulo antiquioribus
Mappis fuisse seductum, quæ præ-
dictum Langenleber Stockeraviæ
falso opposuerunt. Hæc prima
fuit D. Severini Noricum subeun-
tis sedes, ad cujus adventum ge-
mebat, sub nescio quibus barba-
ris, Civitas. Hortatur itaque San-
ctus vir incolas ad expiandas spon-
taneis pœnis conscientiæ labeſ, si
grave illud jugum excutere lu-
beat: hi primum tergiversari, dein
percepto Asturensium excidio,
quod Severinus furdīs prædixe-
rat, ad jejunia, & vota recurre-

re, quæ in tertium diem continuata Cælum, terramque exorarunt; hæc enim inveto fragore concussa tantum pavoris barbaris iniecit, ut Urbe dilapsi, & mente moti mutuis semet vulneribus conciderint. Hoc primum Caroli Magni de Hunnis trophæum post victoriam, cujus alibi memini, ultra Arrabonem fluvium abactis, siquidem ii in indicata superius rupe ad sui defensionem Arcem singulari tunc studio nequidquam adornarant; cum ad primum Francorum conspectum fugam continuo capeffiverint.

HAMBURGUM.

Hamburgum Archiducalis Urbs cum Arce celsiori colli infidente, in dextra Danubii ripa Moravi fluvii ostio opposita, octo infra Viennam milliaribus Hungariæ fines attingit. Hanc famosissimi Carnunti mœniis olim inclusam erudite autumat Lambeccius (a) spondens in peculiari dissertatione veterum testimoniis se id solide confirmaturum; tripartitam quippe Carnuntinam Urbem fuisse ex certissimis indiciis colligere sibi videtur, primamque ejus partem, quæ Carnuntum vetus continebat ab ipsis Pannonibus aliquot ante Christum seculis conditum, una cum sua Acropoli solo Hamburgensi adstruit; secundam vero, ubi Pannonica hyberna

fueraut legionis decimæ quartæ. Geminæ una cum Palatio Imperatorio, & Thermis, Germano-Altenburgo respondisse putat; tertiam demum, ad quam splendidis ædificiis exornatam, Augusto imperante, deducta fuit a Romanis Colonia, usque ad S. Petronellæ Vicum extendit. Deleto Carnunto, de quo uberius infra disfleret, non adeo longa temporis intercapedo usque ad præsentis Civitatis erectionem potuit effluxisse, cum anno 1080. in Norimbergensi Conventu decretum emanasse scribat Merianus, (b) ut Hamburgum ob bellum, quod intra Henricum III. Germaniæ Regem, & Hungaros exarserat, incendiis fœdatum pristino splendori restitueretur, quo adimpleto, nobile ibidem Emporium reffloruit a Duce Leopoldo Virtuoso sub annum 1200. Viennam translatum, & decem hinc lustris elapsis Margaretha Ducis Friderici II. soror, diviso cum Gertrude Hermannî Badensis vidua Austriæ dominio, Aulam sibi Hamburgi delegit. Prima hæc deinde ex Austriacis Urbibus anno 1482. Matthiæ Corvini Austriæ inhiantis impetum excepit, sed non nisi post 200. florenorum millia in ea obsidione a Rege expensa, cogente annonæ defectu, illi fores reclufit, reparata tamen a Maximiliani legionibus post octennium jactura.

(b) Topog. Austr.

(a) Bibl.
1. 2. c. 9.

HIE-

HIEZINGA.

Hiezingense Deiparæ Sacrum Claustro-Neoburgensis Collegii administratione subditum, & tertio ab Urbe Viennensi lapide remotum natales suos recolit ab anno 1529., quando Solimano arcta obsidione Austriæ Metropolim premente Christiani quatuor a Turcis capti, arborique alligati, cum nullum aliud decretæ necis suppeteret effugium, Beatissimæ Virginis opem eo affectus ardore implorarunt, ut hæc sub suæ iconis in prædicta arbore tunc latentis forma miro circumfusa splendore se iis noctu spectandam exhibuerit, hæc verba ingeminans Hiets euch, Hiets euch, eosque solutis prodigiose vinculis in optatam asseruit libertatem. Quæ cum illi jurejurando firmata, postea aliis aperuissent, erectum est ibidem Partheniis honoribus Templum, ad quod veluti ad coelestium gratiarum emporium vicini populi miraculorum, quæ subsecuta sunt, fama acciti, supplices advolabant ad annum usque 1604., quo sacra Ædes ab Hungarorum Duce Stephano Bozgay accensa in cineres abiit; sed ea sequenti mox anno reparata novum patuit accurrentibus asylum; donec anno 1683. secundam passa a Turcis cladem, iterata indiguerit restauratione; qua præsentem nitoris elegantiam consecuta magnum pio-

rum attrahit affluxum, benignissima Deiparæ manu favores suos etiamnum liberaliter dispensante. Hujus Odæi viciniam condecorat splendidissimum Palatium a pulchro fonte nomen sumens, & magnificam undequaque spirans Majestatem, quod Augusti Romanorum, Hungariæque Regis Josephi auspiciis, olim inchoatum, nostris modo temporibus celebritatem adeptum est; vix turbis queis sub imperii sui exordia se oppressam viderat, Dei beneficio, & sua constantia evaserat, Augustissima, cum ornandæ patriæ adjecit animum, primasque convertit curas, ut Majestate Austriaca dignam erigeret sedem, quod proavis defuisse tacite omnes ingemuerant: arx in Schönbrunn a Josepho ædificata, delecta est; quod amænissimo loco sita, parum Vienna abesset, atque adeo puriori semper, liberiorique aere frui liceret, nec tamen publica interrumpentur, absente Principe, negotia: an. 1744, prima manus operi apposita est; retenta ædificii parte, duæ utrinque alæ, paris magnificentiæ, & amplitudinis adjunctæ sunt; continuoque ædificiorum ordine, spatiosissima ante arcem area cinctæ est: hic iis, qui a Principum obsequiis eorum semper lateri adhærere debent, data habitatio est: hic militibus Contubernia posita sunt; maximum vero hæ ædes ornamentum

aræ præbent, & quo ipsæ sunt servato ordine minores, eo majorem ædificio principi speciem faciunt; nil ipso ingressu magnificentius, longo per Viennam aditur ponte, obelisci duo aquilis coronati, portam circumstant, fontes in aræ medio profiliunt, omnia intranti testantur terrarum Dominos hic sedem figere debuisse; nil tamen est ipso magnificentius horto, qui licet circuitu suo muris cincto, Viennam ipsam superare dicatur, exiguus videtur; adeo multa sunt, quæ artificiosa varietate euntis levent fastidium; omnia recensere, quantumvis commemoratu sint dignissima, prolixum foret: duo seligimus, quæ Augustissimo Imperatori suam celebritatem debent; vivarium nempe, in quo bestiæ remotissimis ab oris allatæ suis singulæ domiciliis; atriisque arbore confitis aluntur; nil hic elucet magis, quam altilia, avesque peregrinæ, quæ raram naturæ sæcunditatem prodigiosa hic specierum diversitate exhibent: non procul inde hortus est quem Hollandicum ab ejus, qui eum colit, gente vocant; in quo toto anni tempore fructus varii domita per artem natura florent; etsi perpetuo multorum manus orandæ, ampliandæque huic domui infudent, anno tamen 1749. ad eum, quem hodie miramur, statum fuiteducta, atque ab eo

tempore æstivæ Principum habitationi servit; via regia, qua in Austriam inferiorem Vienna itur, huc quoque ducit, perpetuaque quamdiu principes foris commorantur, lampadum serie ingruentibus tenebris in commigrantium commodum illustratur. Dispositis etiam per intervalla militum stationibus, Augustissimorum incolumitati juxta ac Majestati consultum est.

HOLLENBURGUM.

Hollenburgum Oppidum, quod uno infra Cremsium miliari Danubius pertransit, Lazio inepte videtur antiquis Comagenis Cetio propioribus successisse. Ejus Arcem anno 1710. a Bertholdo Frisingensi Episcopo, cujus Ecclesiæ subdebatur, majori ex parte ædificatam asserit ex Hundo Merianus. (a) Verum paulo post, sedente Joanne IV., in Friderici IV. Cæsaris potestatem Oppidum concessit, donec a Sixto ejusdem loci Præsule ante annum 1495. pretio 1500. Rhenensium fuerit redemptum.

HORNA.

Horna Urbs est Arce instructa ad amnem Teffer in Kampum fluvium mox influentem sita, quæ 9. Vienna milliaribus distans ad Mo-

(a) Topog. Austr.

Moraviam accedit, a Bohemis aliquando occupata, sed anno 1620. per Cæsareum militem ab iis rursus recepta.

HOSPITALE COLLEGIUM.

Hospitale vulgo Spital nobile est in Superiori Austria Canonorum Secularium in communitate viventium Collegium, quod non procul a Styriæ finibus prope montem, cui Pirn nomen, illis erexit Fridericus ab Auffseß trigessimus secundus Bambergæ Episcopus, qui anno 1440. e vivis sublatus in eo Templo jacet, uti & quadragesimus nonus ejusdem Urbis Antistes Joannes Georgius Fuchs a Dornheim anno 1633. ibidem defunctus.

I P S I U M.

Ipsium, seu Ibisa vulgo Ips Archiducalis, sed tenuis Civitas ad Ipsii amnis Danubio illabentis ostium, a quibusdam Ptolomæi Gessodunum, quod Australius fuit, perperam existimatur: quare iis Cluverium (a) præfero, qui Ipsum cum Ponte Isis in Peutingeriana Tabula annotato quam optime conciliat; mire enim concordat non tam nominis affinitas, quam hodierna Viennensis distantia cum 60. passuum millibus inter Vindobonam, & Pontem Isis, seu Isipon-

tum, vitiate Ponteises ibi numeratis. In altero autem, id est Bo-reali Danubii littore, ubi amnis vulgo Uspen dictus eundem subit, stetit olim Ptolomæi (b) Usbium (b) l. 2. c. ex Germanica ejusdem Tabula li. 1. quido colligitur. Fuit hoc municipium Romanorum absolutum anno 370., quem produnt Consulles cœvo foundationis monumento a posteris eruto inscripti; sic vero illud se habet, prout Lambecius (c) ex Grutero, & Pighio (c) Bibl. l. 2. c. 8. castigatum exponit: D. D. D. N. N. N. *Valentiniani, Valentis & Gratiani Perennium Augustorum saluberrima jussione hunc Burgum a fundamentis, ordinante viro Clarissimo Equilio Comite, & utriusque militiæ Magistro, insistente etiam Leontio P. P. Milites auxiliares Laureacenses curæ ejus commissi, Consulatu eorundem Dominorum tertio, ad summam manum perduxerunt perfectionis.* Perseverat fortassis Usbium in Oppido, & Arce Pösenpoigo ibidem sitis, & vulgo Posenbeug, vel Persenpeug vocatis, quæ una cum Ipsienfi Civitate anno circiter 1045. Adalbero Ebersbergæ Dynasta, qui hic ad quatuor miliaria secus Danubium dominabatur, Ebersbergenfi Bavariæ Cœnobio legarat; sed vidua Richildis, teste Brunnero, (d) Pösenpoigum D. Sebastiano ejus Cœnobii Patrono mariti voto destinatum transferre in Welfonem fratris filium iniquissime avebat, Altmanno Abbate Ebersbergenfi haud

(a) Opus. de Vin. & Nor. c. 5.

(d) Ann. Boi. l. 10.

refragante, Regeque Germaniæ Henrico III., qui cum Brunone Herbipolitano Episcopo Hungariam petens ibi fortuito hospitabatur, ad id exorato, ut munus ratum esse vellet; jamque is elata manu vocem ex formula erat emisurus testem suæ autoritatis, cum triclinium repente concidit, convivasque gravi casu allisit. Rex etsi imus volveretur, effusique super ejus caput complures magno ei pondere incumberent, incolumis tamen evasit, non nisi brachii summa cute perstricta: Episcopus, Abbas, & Richildis semianimes sublati post dies paucos expirarunt, neque ulli dubium fuit, iratum Numen has avaritiæ in D. Sebastiani opes grassantis pœnas exegisse, involutis eadem ruina omnibus, ad quos mali consilii noxa pertinuit. Traditus itaque est uterque locus Monasterio, a quo postmodum Austriaci Duces facta cum aliis bonis commutatione utrumque pariter redemerunt.

L A H A.

LAha, sive Lava vulgo Laa, aut Lab Archiducalis Urbs 8. milliariibus Vienna absens dextro Teiæ fluvii lateri insidet; modica quidem, sed ob frequentes bellorum casus magnam sui famam per annales late diffudit. Hac enim imprimis Dux Fridericus II. tota pene Austria a Friderico II.

Cæsare viduatus Wenceslaum Bohemiæ Regem donavit, ut promtas ab eo suppetias ad potentem adeo æmulum repellendum mercaretur; sed Duce in integrum restituto, ipsa Civitas ejectis Bohemis ad Austriacos Principes refugit, quæ res ingentem belli flammam inter utroque succendit, novis Hymenæi ignibus deinde sopitam, relata tamen prius a Friderico insigni de Bohemis victoria. Bina itidem prælia Urbis hujus pomœrium fastis memorabile fecerunt: primum incidit in annum 1260., quo Ottocarus Bohemiæ Rex Belam Regem cum Stephano filio innumera pene militum caterva stipatum immani clade cecidit: ducenta equitum, totidem peditum millia Belæ meruisse, vixque quartam ex iis partem necem evasisse exaggerat apud Balbinum Cuthenus: sane non modo Hungaros, sed Russos, Valachos, Moldavos, Cumanos, & Tartaros in ejus exercitum confluxisse, & 14. eorum millia solo flumine absorpta plures memoriæ tradiderunt. Alterum longe celeberrimum, quod inclytæ Hapsburgicæ Prosapiæ partem paulo ante Austriam integre firmavit, ad annum 1278. referri debet, quando scilicet inter Rudolphum I., & Ottocarum fuit acriter dimicatum. Eleganter illud describit Gerardus de Roo, (a) ex cujus sententia Cæsarem tuebantur præter Austria-

(a) Ann. Austr. l. 1.

ftriacos, & Suevos, quorum maximus numerus, Archiepiscopus Salisburgensis cum 300. equitibus, Basileensis Præsul, Burggravius Norimbergensis, & Henricus Marchio Hachbergicus cum 1,400.: Albertus Comes Goritienfis 150. equites, Meinhardus trecentos, totidem Fridericus, & Albertus Ortemburgici ducebant: Udalricus Hainburgicus Carnus cum ducentis, Henricus Pfannebergensis Styrys cum 100. aderant: mille præterea Styris communi Provinciæ nomine conscriptis præerant Fridericus Petovienfis, Otto Liechtenstainius, & Colo a Seldenhoven: diviso in 4. ordines exercitu, duos fere Suevi, tertium Austriaci, reliqui quartum ipso Rudolpho Ductore constabant: accessere cum Ladislao Stephani Hungariæ Regis filio 20. Cumanorum millia, gens nondum Christo adjecta, & bello acerrima. Qui a Rege stabant, sex ordines compleverant: primus ex Bohemis, ex Moravis alter constabat, tertius Misnienfium, & Thuringorum erat, duos conficiebant Poloni, sextum, ubi Saxones, & Bavari, sibi Ottocarus delegerat. Conferta pugna res strenue utrinque agebatur, donec inclinante in Cæsa rem victoria, Styri duo fratres Merenbergici Regem toto agmine perquisitum adorti, fortiter pugnantes equo dejiciunt, & 18. vulneribus confodiunt, cui

Topogr. Aufir. P. I.

jus vulgata morte Regius exercitus fugam capeffivit. Verumtamen Lahensis Urbs non otiosa semper cladium spectatrix fuit, sed etiam hujusmodi calamitatum sæpius compars, uti anno 1620. evenit, quo a Moravis, ejusdem seculi 45., quo a Suecis fuit occupata.

L A M B A C U M.

L Ambacum vulgo Lambach Superioris Austriæ ad Traunum fluvium Oppidum antiquatæ Urbis rudera, quam Antoninus Tegolapem nominat, premere putant Cluverius, (a) & Lambecius (b) cum Ovilabi, seu Welsio & Laciaco, seu Gemundæ in ejus Itinerario interferatur, & Peutingeriana milliarium intervalla eximie concordent: iique veritatem propius affecuti mihi omnino videntur, quam Lazius Ovilabim Lambaco adstruens, reliquis circumstantiis neglectis, quæ sic minime consistunt: at quæcunque olim fuerit Oppido gloria, parum interest, cum illi modo plurimum adferat ornamentum nobilissimum Monasterium, cujus hæc narratur a Brunnero (c) primordia. Arnoldus Comes a Lambach, cui Schardinga, Neoburgum, Varnbachium, Welsium, & Buttinum itidem suberant, Lambacense Castrum in Templum converterat: hoc cum adjecto etiam Cœnobio

(a) Op. de Vind. & No. c. 5.
(b) Bibl. l. 2. c. 8.

(c) Ann. Boi. l. 11.

H

la-

facro Benedictinorum Ordini incolendum tradidit illius filius Adalbero Herbipolitanus Antistes biennio ante obitum, quem in annum 1090. incidisse compertum est; verum anticipanda necessario est aliquot annis fundatio (quam ipsi Arnolde, ejusque consorti Regillæ Bruschi attribuit) si fidem Paulo Langio habemus apud Lambecium hæc referenti. (a) Anno 1078. Imperator Henricus Adalberonem Episcopum Civitatis Wirtzburg propter adhesionem Papæ, & Rudolphi novi Regis expulsum, suum ad Monasterium Lambach redire coëgit: ubi exul e vivis decessit sanctitate illustris, quam crebra post mortem miracula manifestarunt, prout fidem facit Epitaphium ejusdem tumulo affixum, quem in Ecclesiæ medietullo post plura secula Placidus Abbas aliquot a solo pedes elevavit.

LAXEMBURGUM.

Laxemburgum amœnissimum Cæsarum Palatium duobus Vienna miliaribus ad Meridiem recedit, & jucundioribus veris deliciis reservatur. Illud una cum refertissimo ferarum vivario opus est Alberti III., qui anno 1390. ibidem mortem oppetiit. Est hic idem ille Albertus, qui cognominatur cum trica, vel quod in hujusmodi scirpum inflexos gestaverit capillos, ac barbam, vel

prout refert Albermannus, (b) quod dum anno 1385. redux ex peregrinatione Hierosolymitana in eodem hoc Castro Beatricem conjugem tunc balneo infidentem colligatis in tricam capillis invenisset, eam in lætitiæ signum absciderit. Quamvis alia longe vetustissima sit traditio; nempe prædictam Beatricem ob inopinatum Alberti sui, quem perditum jam credebat, adventum, gaudio superabundanter obrutam, in balneo animam egisse. Quo forte collimat imposita ibidem turri statua etiamnum superstes, ac matronam quandam balnearibus linteis indutam referens, sive in unius, sive alterius testimonium facti, de quo tamen satis, nisi sola constanti fama, non constat.

LEYTHÆPONTUM.

Leythæpontum, vulgo Bruck an der Leytha, Urbs est cum Arce juxta Leytham fluvium Hungariæ, Austriæque limitem 4. miliaribus Vienna in Ortum remota, quam non nisi longa & difficili obsidione cinctam, uti Gerardus de Roo testatur, Matthias Rex anno 1483. expugnavit; sed dum ejus jam vita functi Præfectus Johannes Tarcianus quadam die ex Arce ad Templum descendisset, Cives advocatis clam Maximiliani copiis Hungaros ejecere, qui sub Gabriele Bethleno anno 1619. illam,

(a) Epist.
Ger. c. 9.

(b) In not.
ad 2. c. l. 3.
Chron.
Laz.

lam, non multo post tamen red-
ditam, iterato occuparunt.

L I N C I U M.

Lincium vulgo Lintz amœnissi-
ma, & nobilis Urbs, Supe-
rioris Austriæ Metropolis; ambi-
guum valde est, an & quo nomi-
ne sub Romanorum dominio cla-
ruerit. Aurelianum, seu Aure-
lianam Coloniam ibidem extitisse
ex quibusdam monumentis minus
recte examinatis conjicit Lazius:
alii Gefodunum, sed prorsus ine-
pte, cum hoc a Danubio remo-
veat Ptolomæus, (a) alii Areda-
tem autumant, sed hæc eadem ef-
se cum Arelape infra aliter expla-
nanda omnino videtur. Cluve-
rio (b) Urbem Lentiam, cujus in
utriusque Imperii Notitia mentio
fit, istic statuenti tum situs, tum
vocis similitudo maxime suffragan-
tur. Jacet modo Lincium in Au-
strali Danubii littore 24. supra
Viennam milliaribus Occasui pro-
pius. Celebrem hanc Civitatem
reddunt bini Principum Conven-
tus in ea coacti, quorum primum
conflarunt anno 1289. arbitri pa-
cis inter Albertum Austriæ Ar-
chiducem, & Salisburgensem Ar-
chiepiscopum constituti, videli-
cet duo Baviaræ Principes, tres
Episcopi Arnoldus Bambergensis,
Enicho Frisingensis, Henricus
Ratisponensis, duoque Comites
Udalricus Emburgicus, & Fride-

ricus Ortemburgicus, sed re in-
fecta abiire. Alteri autem qua-
driennio post ad pacem pariter in-
ter eundem Albertum, & Bohe-
miæ Regem, aliosque contermi-
nos Duces firmandam feliciori
exitu convocato, interfuere præ-
ter Archiducem Ludovicus Co-
mes Palatinus Rheni, Otto Ba-
variæ, Meinhardus Carinthiæ Du-
ces, Conradus Salisburgi, Ber-
nardus Passavii, & Henricus Ra-
tisponæ Præfules, quibus etiam
Bohemiæ Regem, reliquis silenti-
bus, adjicit Aventinus apud Ger-
ardum de Roo. (c) Munimento-
rum defectum Lacedæmonum mo-
re affatim supplere Civium pe-
ctora, cum Urbs hæc ab Ottone
Baviaræ Duce Friderici II. Cæsa-
ris tempore, & a seditiosis Rusti-
cis anno 1626. irritò semper co-
nato fuerit obsessa: imò ex 15.
Turcarum millibus, qui anno 1532.
Lincium usque excurrere tenta-
verant, nullus omnino superfuit,
qui acceptæ cladis nuncium ad
suos referret. Celebrior evasit
Urbs hæc, anno 1741. cum despe-
ratis propemodum Austriæ rebus,
prima hic benignioris fortunæ lux
affulsit. Carolo VI. vivis erepto,
Bavari, quorum Princeps specio-
so magis quam æquo titulo, opi-
mam Austriæ hæreditatem petebat,
Gallorum ingentibus adjuti co-
piis, Austriam superiorem inva-
serant, populabundi magis quam
victores, quod in Imperio tot in

(c) Anna.
Austr. 1. 2.

(a) Lib. 2.
c. 8.

(b) De
Vin. &
Nor. c. 8.

Provincias extenso, miles qui invadentum vires infringeret, ad manum non esset: jam ipsi imminabant Viennæ, qua Aula nobilesque fugam ceperant, cum aviditate Coronæ Regiique nominis, abreptus Bavarus, vel quod superi fortunæ Austriacorum propitii in transversum agerent, exercitum in Bohemiam Pragamque convertit, relictis sub Segurio Comite Lincii præfidiariorum veteranorum decem facile millibus: statim collectis tyronum Hungarorumque decem & octo millibus Franciscus I. magnus tum Hetruriæ Dux, Inferiorem hostibus purgavit primum Austriam, dein ipsi Lincio oppugnationem admovit, & fortitudine sua animato milite, tam impigre paucos intra dies opus promovit, ut indecoris de non militando per reliquum anni tempus pactis, Segurium cum suis Urbe excedere compulerit: læta dein secuta sunt omnia: Austria tota hostili erepta jugo: Bavaria armis occupata nostris, hostes ipsi qui de inferendo bello, evertendaque superis gratissima Domo, hætenus cogitarant, de salute sua laborare compulsi: magnum hinc in fastis Austriacis, Lincii nomen: majus Lotharingicæ fortitudinis fortunæque, decus: atque ita, quam avo, Cæsaris nostri, Vienna salutem debebat, Francisco Primo, novo se titulo debere fatetur & aeternum testabitur Austria. Hac

expeditione plus gloriæ quam damni Lincio accessit: cui grave olim detrimentum attulerat fortuitum incendium anno 1542. longe tamen majori restitutum decori ut præsens testatur domorum splendor. Annus 1749. ornatum Civitati non exiguum peperit; erectum enim ibi est tribunal novum, quod Repræsentatio dicitur, aliud quod regimen in judicialibus compellatur additum: primo incumbit summa Austriæ totius Superioris, in civilibus cura: alterum lites decedit omnes, justitiæque vigorem conservat. Sacra inter ædificia eminet Parochiale Templum, aliudque D. Ignatio sacrum cum annexo Societatis Jesu Collegio ab Imperatore Matthia condito, atque insigni Gymnasio, in quo præter Philosophicas disciplinas, Jus Canonicum, & Moralis Theologia publice præleguntur: paucis quoque ab annis nitidiori hic cultu, prodivere musæ: & licet non amplo Universitatis nomine gaudeant, nihilo tamen secius hodierno eruditionis ornamento superbiunt: Matheos præsertim Naturæque arcana comparatis ad hunc finem instrumentis, instructoque museo, & tradi & oculis exhiberi cœpta. Exornant insuper Civitatem Cæsarea Arx eximiae magnitudinis in adjacenti clivo exstructa; Provincialis Domus, in qua Superioris Austriæ Status comitia sua celebrant; atque

que peramplum forum ab una ad aliam Urbis portam fere extensum, & famosis nundinis bis quot annis frequentatum: in hoc ab anno 1717. usque ad 1724. ab inclytis Provinciæ proceribus, colossus opere pretioque insignis albo ex marmore erectus est, & Sanctissimæ Triadi matrique intemeratæ inscriptus, in perenne ut epigraphæ testatur, gratitudinis monumentum, ob pestem, ignes, bella amota, sopitaque.

Nihil tamen æque Civitatem hanc ornat, ejusque civium imo & Provinciæ totius utilitati confert quam pannorum omnis generis fabrica, domusque amplissima, qua hæc exercetur: jam ab anno prioris sæculi septuagesimo secundo, annuente ordinum precibus Leopoldo Imperatore, a privatis Civibus, hæc erecta, exercitaque fuerat, ad annum hujusce sæculi 1715. quo Viennense Xenodochium magnum, venditionis jure sibi illam propriam fecit: anno dein 1724. in orientalem mercatorum Societatem transmigravit, qua dilapsa, ad Augustissimorum Principum jus transivit: hoc intervallo crevit semper, & a novis semper aucta Dominis ingentem celebritatem acquisivit; a Societate orientali anno 1727. domus hæc vastissima, qua exercetur hodie, centenis quindecies florenorum millibus exstructa est. Amoenissimo ad alluentem Danubium situ, in qua-

drum producit atque præter spatiosa præfectorum, artificumque conclavia, tot instructa est promtuariis tamque amplis, ut centies & amplius mille centenarii lanæ filorumque commode in iis reponantur; machinis instrumentisque multiplicibus queis tempus simul & labor minuitur, & utilitas augeatur, instructissima est. Hydraulicis machinis varios in usus quaqua versum ducitur aqua; in media domus area, vento siccata fila, brevissimo temporis intervallo, mirabili quadam rotatili in machina (filatorium dicunt) certas in classes convolvuntur, tanto compendio ut horæ spatio, unius industria, diurnus plurium labor exequetur: quantumvis vasta appareat domus, tanta tamen amplitudine opus erat, maximo illi operarum numero recipiendo, quem qui in calculum subduxit 327. homines hic quotidiano labore distineri affirmat. Hoc affecti sunt, providi Provinciæ ordines ut auctis commerciis, homines in tota Provincia circumfistisque pagis plurimi, a turpi illa mendicitate, Civibus non raro molesta ac perniciofa avvocati fuerint: ferunt enim 4739. netrices, textores, præter eos qui in domo ipsa, 354. domus hujus ære annis totis victitare, hyemali etiam tempore Rusticorum multa millia utili hoc occupari labore magno certe suo adjumento, civium quiete,

Patriæ commodo, quæ jam omnis generis pannos, seu laneos, seu sericos, seu ex serico & camelorum crinibus mixtos, obvios vulgaresque non secus ac peregrinos, pretio parabili, domi habet, quos aliunde repetere hæcenus magna sua molestia cogebatur. Neque defunt foris cum Capucinatorum Cœnobio anno 1606. erigi cœpto spatiosa Suburbia pluribus Nobilium ædificiis referta. Parvo autem itineris intervallo contra Danubii fluxum emenso, obviat Hilarienſe Ordinis Cisterciensium Monasterium ab Ulrico, & Calone de Wilhering anno 1146. fundatum. Opponitur huic in altera Danubii ripa Oppidum Ottensheimium ab Ottone Archiduce Austriæ ibidem nato sic dictum, & ab eodem, uti & successoribus suis in hujus memoriam multis privilegiis donatum.

M A N S E E.

Manse Superioris Austriæ Oppidum cognomini lacui adjacent, qui per rivum Ag in alium multo majorem vulgo Attersee dictum exoneratur. Diversa illi quondam fuerant nomina, id est Menen, & Lunelach; unde factum, ut & illustre, quod ibi adhuc floret, Benedictinorum Cœnobium Lunælacense in antiquis codicibus interdum audierit. Prima hujus fundamenta posuit jam

ab anno 748. Utilo II. Baviaræ Dux plurium aliorum parens, id maxime promovente S. Pirminio Episcopo ex Gallia in Germaniam fidei propagandæ causa profecto, qui tum etiam ejusdem Ecclesiæ SS. Petri, & Michaelis cultui consecravit. Munificam Utilonis pietatem pone sectatus Thassilo II. itidem Dux largis muneribus Manſeense Monasterium anno 771. locupletavit. Bavaricæ alias Regioni, cujus fines attingit, Oppidum addicebatur, sed bellum, quod inter Maximilianum I. Imperatorem, & Ducem Albertum effebuerat, secuta pax, ut bellicis sumptibus fieret satis, illud Cæsari detulit; a quo ad Leonardum Salisburgensem Archiepiscopum, hinc ad Superioris Austriæ Status persoluto semper pretio devolutum est. Non procul inde tertius expanditur lacus, quem Abernsee vulgus indigitat, vel a S. Wolffgango denominat; cujus ibi aliquando degentis honori erecta est in ea crepidine Præpositura a Manſeensibus Monachis administrata.

M A R C H E C K U M.

Marcheck, seu Mareck Oppidum, quod ab Hungariæ ora solo Moravo fluvio abscinditur, natales suos debet Ottocaro Bohemiæ Regi, qui dum Austriæ imperaret, ut Hungaros ab infectis

ffis velitationibus cohiberet, illud anno 1268. excitavit.

MAURBACENSIS CARTHUSIA.

Maurbacensis Carthusia magnifico ædificii nitore commendanda tribus Vienna milliaribus distita, undique cingitur Vindonensi, seu Viennensi sylva ab amne Vindone, sive Vienna ibidem exoriente nomen mutuata. Condidit eam Fridericus III. Imperator cognomento Pulcher, qui cum anno 1330. ex hac vita migrasset, in eadem tumultus conquiescit.

MEDLINGA.

Medlinga nobile Oppidum 2. Vienna milliaribus in Meridiem abscendens, ob plurium Austriæ Principum ex Babenspergica stirpe ibi sæpius inhabitantium Aulam jam antiquitus inclaustrat. Templariorum hic quoque Sedem fuisse traditio fert, ubi Parochiale hodie Templum raræ in hujusmodi locis amplitudinis ex subjecta planitie late prospicitur.

MELICIUM.

Melicium vulgo Melck Urbecula est Vienna in Occasum 12. milliaribus absens, cui magnam parit famæ nobilitatem amplissimum, ac natura probe mu-

nitum Ordinis S. Benedicti Cœnobium in præcella rupe Danubio imminente ita firmatum, ut anni 1619. obsidionem, qua Superioris Austriæ Heterodoxi Bohemis fœderati menstruo spatio illud presserant, feliciter eluserit. Vetus ejus historia a Monacho anonymo conscripta nullam asserti sui allegans auctoritatem apud Lambecium (a) tradit nomen Melck, seu Medilich ex latina voce *Mea dilecta* derivari, qua Cajus Julius Cæsar (qui vix hic unquam comparuisse ostendetur) stationi huic adblandiri consueverat. Lazii opinio quam levissimo fulcit fundamento, est, Urbem Melissam ibi olim extitisse, cujus nominis Castrum in Neapolitano Regno haberi quidem novimus, Noricarum autem Urbium catalogo nemo ante illum inseruit: quidam alii cum Ptolomæi Claudinio, vel Claudinonio Melicium componunt; satius tamen erit Cluverio (b) subscribere, qui Nomale, vel prout in nonnullis exemplaribus alteratur, Nomare eidem respondere aptius conjecturat, cum locus ille a Peutingeriano Hodœporico Danubio admoveatur, & additæ ab exploratis jam Urbibus distantiae utcunque convenient. Admodum verosimile interim est ob loci opportunitatem aliquod munimentum a veteribus Romanis in eo scopulo fuisse excitatum, quod Lambecius (c) ulterius fra-

(a) Bibl. 1. 2. c. 8.

(b) De Vin. & Nor. c. 5.

(c) Bibl. 1. 2. c. 8.

det ex attrito lapide, cui imago Lupæ cum Romulo, & Remo insculpta est, in exteriori Ecclesiæ pariete, a se ibidem observato; ubi quoque monet in MSS. & hactenus ineditis Cæsareæ Bibliothecæ codicibus modo Medicum, modo Medilicham Melicii loco subrogari. Super hanc itaque rupem, prout ex præcitata Cœnobii historia didici, anno 928. fortissimæ Arci dominabatur quidam potens Dynasta nomine Giso, qui a Lazio Stillo vocatur, & a Fuggero (a) cum Geisa Hungariæ Duce confunditur. Nomen Arci Castrum ferreum fuisse author est Cuspinianus: at relatio cujusdam Melicensis Abbatis Meriano (b) transmissa illam in tres partes discriminat, quarum una Medelick, altera turris fortissima, tertium Castrum ferreum dicebatur. Gifone armis extruso Leopoldus I. cognomine illustris Orientali Marchia tum ab Imperatore donatus, munitiones diruit, Arcemque in 12. Canonicorum Collegium convertit, Aula quoque sibi, & successoribus non procul inde constituta. Alter dein Leopoldus cognomento Pulcher juxta Fuggeri calculum hujus nominis IV., juxta alios, qui Leopoldi I. filium omittunt, III. rejectis anno 1089. Canonicis, horum vices supplere Benedictinos jussit, quibus primus Abbatis dignitate præfuit Sigibolus. Demum S. Leopoldus hujus

nominis V. Leopoldi IV. filius, renovato a se Monasterio, nova largitus prædia, sex insuper Parochiales subjecit Ecclesias, quæ fuerunt Medling, Dräfskirchen, Weickendorff, Lauchsee, Wulderstorff, & Rauelsbach, anno videlicet 1113. die 13. Octobris, quando & solemnem illius consecrationem ab Udalrico Passaviensi Antistite in SS. Petri & Pauli honorem peractam memoratus anonymus consignat; eam autem Cuspinianus, (c) & Fuggerus, (d) nescio quo duce ad annum 1122. differunt, & Calisto II. Summo Pontifici adstruunt, quem Pontificia Tiara jam redimitum Ecclesias aliquas in Viennensi Galliæ Provincia, cujus fuerat Archiepiscopus, anno 1119. dedicasse, ex Baronio quidem percepi, at nec ii, nec Ciacconius, nec Platina eum in Germaniam pedem unquam intulisse meminerunt, præterea præsertim anno, quo Oecumenico Lateranensi Concilio Romæ præfedit. Deposita hic jacent pretiosa pignora nempe S. Colomanni, & B. Gothalmi corpora, quorum primum miraculorum fama permotus Austriæ Marchio Henricus I., biennio post ejus martyrium infra narrandum, Stockeravia Melicium transferri voluit, ibique honorifice sepeliri per Meinhardum Halberstadiensem Episcopum, quem adducit Fuggerus, (e) vel, quod probabilius est,

(a) Spe.ho.
l. 2. c. 8.

(b) Descr.
Austr.
Topogra.
Austr.

(c) Descr.
Austr.
(d) Spe.ho.
l. 2. c. 2.

(e) Spe.ho.
l. 2. c. 2.

(a) Bibl.
I. 2. c. 8.

est, per Meingaudum Aichsteten-
sem, in quem præter anonymi
historiam duo MSS. chronica Zwe-
thalense, & Cremifanense a Lam-
becio (a) allegata conspirant. Per-
git porro referre anonymus, qua-
liter Trevirensis Archiepiscopus
Poppo Petri Hungarorum Regis,
& D. Stephani successoris partim
precibus, partim minis circum-
ventus a fratre suo Henrico S.
Colmanni corpus pro illius Re-
gno impetravit, quod dum pestis,
& fames, aliaque infortunia fu-
issent in Hungariam comitata, ter-
riti indigenæ Melicium revexere;
sed cum constet, Henricum I. an-
no 1023., & D. Stephanum anno
1038. mortem oppetiisse, aliqua
saltem hujus eventus circumstan-
tia a veritate aliena convincitur.
S. Colomanni domesticus fuerat B.
Gothalmus, qui peregrinum do-
minum quæsiturus Austriam petiit,
& in proxima hujus Cœnobii vil-
la Maur dicta e vivis sublatus,
multis post mortem miraculis co-
ruscavit; quare defuncti cadaver
honoratiori sarcophago illatum;
quo Rudolphus IV. Archidux Au-
striæ anno 1362. clam recluso, cum
Abbate, & Bernardo Monacho
postremæ hujus narrationis autho-
re, Beati ossa pie veneratus in-
spexit. Quiescunt hic præterea
quinque Marchionum cineres, ni-
mirum Leopoldi I., & IV. funda-
torum, Henrici I., qui S. Colo-
manni lipsanis, Adalberti Victo-

Topogr. Austr. P. I.

riofi, qui Dominicæ Crucis par-
ticula magnis prodigiis fulgente,
atque Ernesti Strenui, qui S. Mau-
ritii lancea, D. Udalrici patera
Templi gazophylacium locuple-
tavit.

NEAPOLIS.

Neapolis, seu Neostadium vul-
go Neustadt nobilis, probe-
que munita Urbs Maximiliani I.
Imperatoris patria, 8. milliarium
itinere Vienna in Meridiem rece-
dit, atque ab Hungariæ limite vix
duobus divellitur; in palustri so-
lo a Leopoldo Glorioso Austriæ
Duce ad reprimendas Hungaro-
rum incurfiones circa annum 1200.
primum ædificata; cumque illo-
rum Rex Emericus Leopoldum
prævertere meditans alterum in
proximo loco munimentum erige-
re adornasset, ut dissidiis obviam
iretur, pactum ambo iniere, ut
qui prius Civitatem absolveret,
victor censeretur, eamque serva-
ret, alter vero suspenso opere lo-
co decederet; stetitque pro Duce
victoria, utpote qui velocius suam
Neapolim vallavit, Rege cum de-
decere inde remeante: subjungit
hic Cuspinianus (b) discerni adhuc
sua ætate non procul Neostadio
potuisse aream illam Hungaricæ
Urbi destinatam post Platonis an-
num primo condendæ. Fuit hæc
Civitas unicum pene refugium
Friderici II. Austriæ Ducis anno

(b) Descr.
Austr.

1237. Viennapulsi, & a Friderico II. Cæsare reliqua Provincia spoliati. Verum majorem adhuc sibi gloriam comparavit, imperatorem Fridericum IV. contra Udalricum Eitzingerum & Udalricum Cileæ Comitem cum suis popularibus, & quinque Viennensium millibus Urbem arcte obsidentes anno 1452. strenue propugnando; ubi novi Horatii Coclitis Andræ Paumkircheri virtus enituit, qui egressis Civibus, & intra muros repulis, hostium impetum portam una cum fugientibus subire tentantium pene solus gladio sustinuit, donec Civium aliquot tandem reversis eos inde omnino removerit, soluta non multo post obsidione. Anno autem 1485. non nisi post 7. mensium molimina Matthias Hungariæ Rex, deficiente demum annona Urbem hanc ad deditionem compulit, post quinquennium Maximiliano Friderici Cæsaris filio restitutam. Idem hic Fridericus IV. nova dignitate, nimirum Episcopali, ejus institutione a Paulo II. Summo Pontifice impetrata, anno 1470. Neapolim nobilitavit, ubi jam ab anno 1444. novum SS. Trinitatis Cœnobium Ordini Cisterciensi erexerat. Extat ibidem quoque præter Cathedralem Ecclesiam, & Capucinatorum Asceterium, Sanctimonialium Carmelus a Comite Maria Euphrosyna Seredezgin anno 1665. erectus, nec non Societatis Jesu Collegium ab

Archiduce Leopoldo Guilielmo fundatum, cujus Ecclesiam sacro D. Martyris Venantii corpore Augusta Imperatricis Eleonoræ Magdalenæ munificentia locupletavit. In eo, quo Vienna aditur Suburbio, nova Societati Sedes posita est, non justii Collegii sed Residentiæ ut loquimur. Hanc fundavit D. Franciscus L. B. de Zunckenberg piæ ut parentis sui satisfaceret voluntati: fuerat hic natione & secta Mahummedanus Urbis & Arcis Budensis, cum hæc a Cæsarianis elapso sæculo caperetur Vicepræfectus: in captivitatem Neapolim ductus est; atque non procul ab urbe prima animum cogitatio subiit meliora Christi sacra amplectendi: locus, quo tam pia mens primo esse cœperat, animo hæsit, eumque lustralibus postea a Societatis Patribus undis ablutus, religionis monumento quopiam decorare statuit: morte impeditus cum foret, filius in quem beneficii quoque pars migraverat, in partem gratitudinis venire voluit, atque cum e vita sine prolibus excederet pecuniæ summam in id opus Societati legavit, sed quia procul ab urbe deserto in loco Societatis muniis stetisset domus inutilis, annuente Augustissimo Carolo VI. in Suburbio delecta sedes, sanctoque dicata Leopoldo: quatuor ibi Societatis Patribus decreta habitatio: templum satis elegans erectum

ætum, & quinque instructum aris totidem inscriptis sanctis, quos peculiari coluerat Fundator devotione. Totum ædificium ad culmen perductum est, novosque primum accepit incolas anno 1747.

Magnifica demum Neapoli emicat Cæsarum Aula a Leopoldo Archiduce Alberti Sapientis filio extracta, & a Ferdinando I. Imperatore splendidius restaurata, cujus foribus præfixum quinque vocalium literarum A, E, I, O, U. symbolum complurium Oediporum ingenia contorsit, qui in 40. saltem diversæ interpretationis sententias abiere; sed quid opus est Oedipo? quando ipse earum author, adeoque optimus interpretæ Fridericus IV. Imperator in suamet vitæ diario propria manu exarato, & a Lambecio diligenter perlecto tum Romano, tum Germanico idiomate illud his terminis evolvit.

Austriæ Est Imperare Orbi
Univerſo.

Alles Erdreich Ist Oesterreich
Unterthan.

Hanc Aulam anno 1752. Augusta Theresia militaris Academiæ usibus concessit, quam suis erexit sumptibus, suis auspiciis instituit: degunt hic ducenti ex nobili stirpe aut genere militari juvenes qui sub militiæ præfectis probatæque fortitudinis, virtutisque vi-

ris nutriuntur bello: equestris pedestrisque militiæ tyrocinium hic ponunt in duas divisi centurias: qui eminent, decurionum partes agunt reliqui gregariorum disciplinæ subjiciuntur, melius ut imperent, cum parere in juventute didicerint. In statas horas, diviso labore, studiis conjungunt, quidquid labor bellicus secum fert: atque ita sunt disposita omnia, toto ut die in castris agere videantur, scientias tamen quascunque militum vitæ congruas, varias gentium quibuscum vel sociare vel opponere arma debebunt, linguas condiscunt: ubi primum ad ætatem congruam venerint, si impigro labore adhibito exculti reperiuntur, legionibus addicuntur quibus veteranam virtutem tyrones adferunt, summo emolumento patriæ quæ ex hoc indigæ nobilitatis asylo nova semper fulcra, nova salutis suæ pignora accipit: sua his abeuntibus supplementa semper, Vienna submittit ex militari Seminario; ita ut ambæ Neostadii centuriæ justum ducentorum numerum semper expleant: tota hisce usibus destinata domus antiquæ Aulæ interiorē amisit faciem: immutatus tamen mansit sacer ille recessus quem solitudinis ad instar Maximilianus I. sub finem vitæ hic Deo animæque vacans erexit: ut hujus intuitu disceret juvenus a viro tanto, totque jactato bellis potissimam in-

milite laudem esse, si virtutem religionemque coluerit, illam demum veram esse fortitudinem, quæ pietati in superos conjuncta est. Uno vix non a Neapoli milliari, orientem versus, jacet locus, qui olim pagus Liechtenwirt, dictus modo celebritatem adeptus majorem, Nadlbourg vocatur: jam sub Augustissimo Carolo VI. coli cœpit hic acuum conficiendarum fabrica, sed lento successu; quo ad usque Augustissima Imperatrix nostra, curas hic suas præbuisse: ab eo enim tempore derivatis huc aquis magna ædificiorum multitudine hic erecta, in splendidissimi oppidi speciem locus crevit: ferrum & æs in fila hic ducitur, limæ calyx æ Anglicis pares si non superiores ope machinarum, quas rotæ aquis actæ impellunt, cuduntur: tanta autem acuum copia fabricatur ut non hæreditariis solum terris sed & provinciis diffitis abunde provideri queat: triennio abhinc alius adjectus est labor pari successu: varia ex ære & auricalcho domestica utensilia igne liquata funduntur atque torneato parantur labore: erecta hic S.^a dicanda Theresiæ magnifico cultu surgit sacra ædes.

NEOBURGUM.

Neoburgum duplex est Archiducalis Austriæ Civitas, nem-

pe una a Monasterio, seu Claustro Closter-Neuburg, & altera a frumento Korn-Neuburg vulgo indigitata. Ambas duobus supra Viennam milliariibus sibi invicem adversas Danubius alluit: dextram tenet Claustro-Neoburgum Cetio monti subjacens, quod adnexo Canonorum Regularium Collegio vetustate cedit; annosæ siquidem arbores locum opacabant, cum D. Leopoldo, ejusque consorte Agnete Cetiensis Arcis fenestris innixis, ac de situ ad excitandam Deiparæ Ædem idoneo solícite deliberantibus, hujus flammeolum, seu velum levis aura ex capite surripiens procul ab oculis in subjectum nemus devexit, quod, cum venationis ergo S. Marchio post novennium lustraret, deperditum olim flammeolum, illæsum adhuc, extensumque pendere ex sambuco offendit. Hoc ille pro divino nutu præmeditata tunc Ædis locum indicante interpretatus, augustum illico Templum Cœlorum Reginæ dicandum anno 1114. ibi erigi jussit: cumque illius fundamenta jacienda forent, S. Leopoldus, ut primum poneret lapidem a Proceribus invitabatur; at ille Sacerdotum id esse munus reponens, eum honorem detulit Ottoni primo loci Præposito, quem ejusdem filium fuisse teste Cuspiniano, quidam perhibent, sed ipse, & Polzmannus, qui S. vitam plusquam 100. abhinc annis edi-

edidit, secundo inter Neoburgen-
ses Præpositos loco numerant Ot-
tonem D. Leopoldi filium, quem
dein Parisios studiorum causa ite-
rato profectum, & Cisterciense
institutum Morimundi amplexum
Frisingensem Ecclesiam ultimo re-
xisse palam est. Templi mole ad
coronidem ducta, dotem munifi-
cus fundator privilegio sanxit, &
Canonicos, quos seculares vocant,
sacris præesse voluit, quibus se-
gnius administrantibus, Religio-
sos D. Augustini affectas anno
1134. coram Conrado Salisbur-
genfi, Regimaro Passaviensi, &
Romano Gurzensi Antistite sub-
rogavit. Porro in his omnibus
recensendis facem mihi prætulit
præter mox citatos auctores ipsa
Advocati Consistorialis oratio an-
no 1484. Romæ coram Innocen-
tio VIII. recitata, quando Leopoldi
apotheosis ab eo Pontifice fuit
obtentâ. Hinc sacrum ejus corpus
ex humili ejusdem Templi
crypta, cui post obitum fuerat
commissum, anno 1506. Maximili-
ano I. Cæsare id curante in ma-
gna Præfulum, ac Principum fre-
quentia fuit elatum, & pretiosa
modo inclusum theca peculiaris
Sacelli aræ, crebro venerantium
affluxui expositum, incumbit. Ip-
sum quoque flammeolum, & sam-
bucus illustres prodigiosæ origi-
nis thesseræ, nostro adhuc tempo-
re custoditæ adventantibus exhi-
bentur, uti & Archiducalis Au-

striæ pileus, multo auro, & gem-
mis renitens, quo Archiduces in
D. Stephani Basilica Viennæ in-
augurantur, Venerabilis hujus
Collegii fidei demandatus. Exi-
mium hoc Leopoldinæ pietatis mo-
numentum cinxere sensim acce-
dentium inquilinorum ædes, ita
ut paulo post in justam excreverint
Civitatem, quæ appropinquante
olim Rudolpho I. Cæsare a pluri-
bus Austriæ Urbibus jam sponte
admisso, suis freta munimentis pri-
ma vim statuit experiri; verum
Bavariæ Dux, qui Imperatori mi-
litabat, certior factus, novum ab
Ottocaro Rege præsidium per Bru-
nonem Olomucensem Præfulem
obsidendis submitti, cum nulla
ejus inhibendi spes amplius afful-
geret, quadraginta audaciores ju-
venes selegit, qui modo bini, mo-
do quaterni cum Episcopi comi-
tatu in Urbem subrepserunt: tum
cædibus, tumultuque omnia ab iis
intus misceri, donec interim Dux
cum exercitu advolans tanto Ci-
ves terrore affecit, ut hi Bohemis
in carcerem datis se subjecerint
victori. Alterum Neoburgum, seu
Korneoburgum, quod in fluminis
læva spectatur, communi Austriæ
fato subjacuit, quando utraque Ci-
vitas in Matthiæ Regis potestatem
anno scilicet 1477. devenit, sed
cum reliqua pariter Provincia a
Maximiliano recepta. Occupavit
etiam hoc Neoburgum elapso se-
culo Torstenfonius Suecorum Dux

aggeſſiſque vallis muniverat, ſed ſubſequenti ſtatim anno, id eſt 1646. a Cæſareis coactus deceſſit.

NEOBURGUM AD OENUM.

Neoburgum item aliud eſt ad Oenum fluvium Superioris Auſtriæ Oppidum egregia inſtructum Arce, & Comitatus titulo inſigne, quod magnam quondam belligerandi materiam Auſtriacis, Bavarisſque ſuppeditavit. Moverat, uti ferme ſcribit Brunnerus anno 1307. in Bavariam Albertus I. Imperator, cui cum exercitu Oenum trajicere penes Neoburgum paranti Nobilitas Boica excitis raptim agreſtibus ſe ſe oppoſuit, quod ubi Cæſari innotuit, copias partitus partem Paſſavii tranſire flumen jubet, partim ipſe ſub ſolis ortum propter ora hoſtium velut triumphans traducit, qui ne unum quidem telum auſi in Cæſareos evibrare, ideoque ingenti pudore ſuffuſi, ut hujus dedecoris labem abſtergerent, bienio poſt longe majori virium apparatu Neoburgum repetunt, ejuſque obſidionem adornant, quæ, etſi rigente bruma, in quartum menſem protracta eſt, donec actis per metallarios ſub terra cuniculis, Oppidum ſubingreſſi expugnarint: Lambergicus Arcis Præfectus ultra obſiſtere deſperans igne in tecta conſecto alio ſe recepit. Re-

diit tamen poſtliminio ad Auſtriacos, & quidem ante annum 1459., quo Alberto Archiduci permiſſum eſt, ut demum acquieſcens Auſtriam ſineret a civili in fratrem bello reſpirare.

PECHLARNUM.

Pechlarnum vulgo Pechlarn Urbecula eſt, quam inter Melicium, & Ipſium Danubius præterfluit, ubi ab amne Erlaph augetur, & procul dubio illi Urbi reſpondet, cujus Antonini Itinerarium, & utriuſque Imperii Notitia ſub Arlape nomine meminerunt fortassis Aræ lapideæ a Romanis primitus appellata: imo eadem quoque eſſe omnino videtur cum ea, quam Ptolomæus in Norico ſecus Danubium, & Peutingeriana Tabula Nomale inter & Ponteſes, 52. paſſuum millibus, ſeu 13. Germanicis ſupra Vindobonam milliaribus collocat, vitiato tamen utrobique ab Amanuenſibus textu, cum hic Arelate ibi vero Aredate ſcriptum reperiatur. Navalem inſuper Romanorum claſſem ſtativa ſua ibidem aliquando habuiſſe ſubnectit ex Imperii Notitia Cluverius. Quæ ſaltem longe magis rationi, ac veterum monumentis conſona elucent, quam inanis, nulloque teſtimonio firmata Lazii opinio, qui Civitates pro libitu ædificans, Urbem nomine Præclaram iſtic claruiſſe ſomniat.

De-

Deleto autem ab Avaribus, seu Hunnis Arlope, fertur S. Wolffgangus Ratisponensis Præsul Bavarorum Coloniam huc deduxisse ab Ottone II. Cæsare ratihabitam, ipsique Ratisponensi Ecclesiæ, quod & modo perseverat, subjectam.

PETRONELLA.

Petronella Pagus nunc modicus ad dextrum Danubii latus Vienna 7. milliariibus in Ortum distans, ingentis olim fuit Civitatis sedes Carnuntum vocatæ, cuius situm istic potius, quam Hamburgi, quod Cluverio (a) placet, statuendum esse vetera ejusdem rudera etiamnum extantia demonstrant; nisi cum Lambecio (b) dicere malis, Urbem hanc Romanos ita ampliasse, ut a Petronellæ Vico Hamburgum usque se extenderet, prout jam superius attigimus. Congruunt jam optime antiquorum testimonia; Peutingerianum enim Hodœporicon, atque Antonini Itinerarium 28. passuum millibus Carnuntum Vindobona ad Orientem juxta Danubium remouent: Plinius (c) adversus Mari fluvii, qui nunc Moravus, vel Morava dicitur, ostium fere opponit, atque alio in loco his verbis ejusdem meminit: (d) 100. fere millia passuum a Carnunto Pannoniæ abest litus id Germaniæ, ex quo invenitur succinum percognitum nuper: uti in castigatis codicibus legere est,

quædam enim editiones id sæde depravant. Carnus Carnuntis apud Ptolomæum, (e) & T. Livium (f) audit; eundem quippe locum huic ille assignat. Floruit insignis hæc Civitas ad minimum duobus ante Christi nativitatem seculis, utpote quam anno ante eam 171. Licinii Consulis Legatus subactis jam aliis Illyrici, Pannoniæve Urbibus, nec, ut se dederet, compellere, sicut ipse Livius scribit, neque capere potuit obsidendo. Anno tamen post Christum 9. submisit se Tiberio famosam de Dalmatis, & Pannoniis victoriam sub Augusti auspiciis consecuto. Porro Colonia Civium Romanorum eo deducta, electa simul ea Urbs est in Legionis decimæ quartæ Geminæ Sedem, & Istricæ classis stationem; neque vane conjicit Lambecius, (g) illum longo ævo exesum arcum, quem vulgus Das alte heidnische Stadt-Thor appellat, non Carnuntinæ Civitatis portam, uti passim putatur, sed unum ex binis triumphalibus arcubus fuisse, quorum meminit Dio Cassius (h) victori Tiberio ab Augusto in Pannonia decretum, quod ex ejusdem situ, & residuis lateralis ornatus indicibus se manifeste judicat intulisse. Ad eam Carnuntum interim excrevit majestatem, ut plurium Cæsarum Aula fieri meruerit. Constat siquidem ex Eutropio, (i) & Orosio (k) M. Aurelium Antoninum Philosophum

(e) Lib. 2.
c. 15.
(f) Deca.
5. l. 3.

(g) In add.
adl. 2. Bib.

(h) Li 55.

(i) Li 8.
(k) Li. 2.
c. 15.

jugi

(a) In Vin.
& Nor. c.
5.

(b) In add.
ad li. 2.

(c) Li. 4.
c. 12.

(d) Li 37.
c. 3.

jugi triennio, quo Marcomannicum bellum confecit, hic resedisse; ex Spartiano (a) L. Septimium Severum a Legionibus Germanicis fuisse Imperatorem acclamatum, ex Eusebio Cæsariensi Licinium a Galerio hic quoque in Cæsarem assumptum, atque ex Ammiano Marcellino,

(a) In vita Severi.

(b) Valentinianum in hac pariter Urbe, jam quidem tum pene deserta, & squalida trimestri spatio fuisse commoratum. Præterea Antoninum Caracallam non modo Vindobonæ, sed & Carnunti venerationibus vacasse existimat citatus alias Angelonus. Mentionem denique celeberrimæ hujus Civitatis faciunt vetusti alii scriptores, cujusmodi sunt Author Notitiæ Imperii, Vellejus Paterculus, Zosimus, & Aurelius Victor. Ab extructo deinde in Carnunti rudibus Monasterio S. Petronillæ sacro hodiernum loci nomen teste (c) Chron. Vien. l. I. Lazio dimanavit. (c)

(c) Chron. Vien. l. I.

PEUERBACHIUM.

Peuerbachium vulgo Peurbach muro cinctum Superioris Austriæ Oppidum cum ampla Arce 6. Lincio milliaribus versus Baviariam diffitum, valde fœdavit incendium anno 1626. a Rusticis excitatum, sed illud pristinae, imo majori venustati jam reddidit incollarum solertia. Schaumburgici olim Comites eo fruebantur, ex quibus Henricus cum Alberto III.

Austriæ Archiduci obsequi detrectans, in libertatem se vindicare, novasque res moliri adniteretur, Peuerbachio expugnato Albertus eum domuit, cumque bello impar Principem suum apud Cæsarem accusasset, causa quoque cecidit; arbitri enim, qui erant Fridericus Norimbergensis, Berchtoldus Magdeburgensis Burggravii, & Babo Abenspergicus, Comitem Henricum aliquot bonis multatum Archiduci subjecere. Addit Michael Bojemus in Vita Alberti Saxoniae Ducis apud Marianum (d) ab hoc Oppido, utpote a propria patria denominari famosum illum Mathematicum Georgium Puerbachium Joan. Regiomontani Professore.

(d) Topog. Austr.

PIXENDORFFIUM.

Pixendorffium Tulnensis campi Arcem ex situ, intervallis, & aliqua vocabuli consonantia interpretatur Cluverius (e) esse Antiquorum Pirum tortum, quod 8. passuum millibus post Comagena Trigifamum versus tendentibus in Peutingeriana Tabula occurrit. Utrum autem jam olim locus fuerit dictus ab indigenis Pirndorff, unde supervenientibus Romanis formatum fuerit nomen Pirotortum; an vero vocem tortum Norici, vel Quadi huc transgressi detorserint in vulgare illud Torff, five Dorff, quod vicum significat decidere diffidit.

(e) Vind. & Nor. c. 5.

P L A G E N S E
COENOBIIUM.

Plagenſe Ordinis Præmonſtratenſis Cœnobium vulgo Schlegl in Superiori Aſtria prope Bohemiam ſitum fundaſſe dicitur Colthagiſ de Falckenſtein.

POMARIII MONS.

Pomarii Mons vulgo Baumgartenberg eſt Ciſterciienſis Ordinis Monaſterium in Machlandia Superioris Aſtriæ Provincia comprehenſum, quod alias ad Montem Pomœrium perperam latine redditur, quodque Comes Otto de Machland ſub annum 1143. fertur erexiſſe.

R E T Z A.

Retza vulgo Retz Urbs Archiducalis, ſed exigua duobus milliariis Znomya Moraviæ Urbe ſolummodo diſtans peramœno fruitur diſtrictu, quem tamen ſæpius depopulati ſunt hoſtes, quibus illa in Huſſitico, Hungarico, Bohemico, & Suecico bello in prædam ceſſit.

SCHODTWIENNA.

Schodtwienna vulgo Schodtwien ſvel Schaidwiena quod Lambecius præfert, Schuzwien, amplum eſt Oppidum ad radices montis Sem-
Topogr. Auſtr. P. I.

meringi Styriæ limitis, quod Æneas Sylviſ Schadviennam, Bonfiniſ Scaam Viennam, & Noricorum fauces appellat. Anguſtant hic rupes aditum, a viatoribus ex Aſtria in Styriam, & viciffim com-eantibus, valde frequentatum. Arx Clam edito ſaxo impoſita locum inſuper tuetur; attamen anno 1485. parum obſuit Matthiæ Regi, qui illum occupavit, ſed ultra progredi, & præruptum montis jugum non auſus ſuperare.

SEITENSTOTTENSE
COENOBIIUM.

Seitenſtöttenſe Ordinis S. Benedicti Cœnobium ab Udaſcalco Comite de Heefft conditum ortum ſuum ducit ab anno circiter 1112.

S T E I N A.

Steina vulgo Stein Archiducalis Civitas vix uno ſupra Crembſium lapide, Danubio ad Boream adjacens, eodem cum ea Urbe utitur Magiſtratu, ita ut primo triennio Conſul Crembſium, & Steinam Judex incolat, altero autem viciffim Crembſii Judex, Conſul Steinae reſideat, habitationis ordine ſic ſemper alternato. Tota pene Urbs unica, ſed longa definitur platea tribus portis operta, & binis Templis inſtructa, quorum unum ad S. Nicolaum Parœciæ, alterum Minoribus Conventuali-
K bus

bus ufui eft; bellicos vero eventus eosdem, quos Cremsium experta. In media utriusque via obviat Capucinatorum Afceterium prodigiofa Deiparæ icone clarum. Steinam longiffimus fupra Danubium pons alteri Urbeculæ, quam Mautern vocant, Paffavienfis Antiftiti fubditæ conjungit.

STOCKERAVIA.

STockeraviam Vicum in læva Danubii ripa fitum, & Vienna 4. milliariibus in Occafum remotum, Aftura fuiſſe antiquitus appellatam indicat Eugippius, ea in Norici & Pannoniæ vicinia, Comagenis, quæ Greiffenftain diximus, proxima describens; depravato tamen ab Amanuenſibus nomine pro Afturis, modo Auſturis, modo Caſturis in quibusdam codicibus reperitur. Quadorum hoc erat oppidum, fed & Romanis aliquandiu paruiſſe demonſtrat utriusque Imperii Notitia, ubi legitur: *Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Ducis Pannoniæ, & Norici Ripenſis fuiſſe Tribunum cohortis Aſturis.* Ante Aftura Aureatim inibi fuiſſe commentitii illius Marchionis Abrahami Regiam gratis deblaterant fabularum nundinatores: longe æquiori & certiori jure gloriantur Aſturenſes ob primam S. Severini ſtationem in has oras ex Oriente proſecti, donec præviſo, quod loco proxime imminabat excidio, eo-

que incolis prædicto Comagena declinavit. Excifis Auſtris poſt aliquam temporis intercapedinem ſuſſecta eſt Stokeravia S. Colomanni natione Scoti martyrio plurimum illuſtrata; hic ſiquidem Hieroſolymam peregrinaturus, uti Erchenfridus Melicenſis Abbas coævus author in ſpeciali hujus Sancti hiſtoria teſtatur, velut alii affirmant, ab ea redux anno 1012. huc appulerat, ubi pro hoſtium exploratore captus, poſt atrociora tormenta illi crudeliter inflicta, a furenti plebe contorto vimine aridæ arbori appenſus eſt eo in loco, quem Minorum Conventualium Cœnobium poſtmodum occupavit. Verum vimine juxta Erchenfridum, velut Ditmarus Mersburgenſis Epifcopus pariter coævus, (a) ſed remotior author re-^{(a) Infin.}
fert: arbore ipſa ſubinde efflo-^{l. 7.}reſcente, & Sancti corpore vividum colorem, atque illæſam membrorum compagem per ſeſquiannum jugiter ſervante, ejusdem demum patuit innocentia, decretumque, ut cadaver terræ mandaretur, quo peracto iteratis prodigiis Viri ſanctitas eluxit, quippe cum intumefcens Danubius Cœmiterium inundaret, aquis uſque ad mediam Templi altitudinem aggeſtis, hæc tumultum, quo ſacrum pignus condebatur, reveritæ, neque ſupergredi auſæ portentoso eum pariete vallarunt.

S T Y R A.

STYra vulgo Steyramœna, & Archiducalis Superioris Austriae Urbs penes Styrae amnis in Anisum influentis Ostium 4. milliari-
 (a) Lib. 3. ribus Lincio diffusa, Plinii, (a)
 c. 24. & Ptolomæi (b) Aguntum a qui-
 (b) Li. 2. busdam censetur; a Lazio autem
 c. 14. Ptolomæi Gefodunum creditur,
 (c) Li. 5. sed ex Strabonis (c) textu perpe-
 ram intellecto illud a Gefatis po-
 pulis conditum infeliciter divinat,
 non enim Gefatas, sed Boios tan-
 tum ad Tauriscos commigrasse scri-
 bit præcitatus author. Tertiam
 Nauclerus præfert sententiam his
 (d) Vol. 2. verbis expressam. (d) *Erat & Ci-*
 genera. 24. *uitas in Norico Noris, hodie Styra di-*
cta, ubi optimi fiebant enses, inde dicti
Norici enses. Quos nimirum Hora-
 (e) Li. 1. tius commendat. (e) Quæ ex his
 Oje 16. opinionibus prævaleat, incertum;
 cum nulla solido nitatur funda-
 mento, nec ulla falsitatis convinci
 evidenter possit. Nauclero forsi-
 tan favere videbitur florens etiam-
 num ferri commercium e Styria-
 cis fodinis effossi, quod in cultros,
 aliaque hujusmodi instrumenta
 istic affabre elaboratur. Tutius
 fides adhiberi potest Grünbeckio
 asserenti Styrensis Arcis exordium
 deberi Comitibus de Steur circa
 annum 983., quo in Comitibus ab
 Henrico Bavarie Duce, Leopoldo
 Austriae Marchione, & Chris-
 tiano Passaviensi Episcopo Tulnæ
 habitis, impertita est omnibus fa-

cultas munitas Arces erigendi,
 quibus se ab Hungarorum infesta-
 tionibus tutarentur. Arci adnata
 Civitas ab illius conditore nomen
 desumpsit imo in nobilis, ampli-
 que Comitatus Metropolim eva-
 sit; sed hic sub annum 1186. ob
 vias foundationes, aliisque de cau-
 sis huc, illuc distractus, usque
 ad solum, quo nunc Arx gaudet,
 dominium ultimo defecit, quod a
 Dietmaro veteris prædictorum Co-
 mitum stirpis furculo Austriaci
 Principes anno 1252. sibi compa-
 rarunt, transacta cum Arce Losen-
 stein, unde præsens familie no-
 men oritur, compensatione. Sæ-
 vis deinde procellis agitabatur Sty-
 ra, dum civile bellum inter Fri-
 dericum IV. Cæsarem, & Alber-
 tum Archiducem ferveret, donec
 anno 1459. huic tradita fuerit, ut
 imposterum pacatior sancita semel
 foedera haud amplius violaret; at-
 tamen gravius Styrensis accide-
 rit anno 1629. in Rusticorum po-
 testatem devenisse. Urbis Eccle-
 siæ præter Parochialem S. Ægi-
 dii, tres memorantur a sacris Præ-
 dicatorum, & Capucinatorum Or-
 dinibus, atque Jesu Societate, cui
 P. Bernardus a Thonhausen Col-
 legium contulit, administratæ.
 Non procul hinc Anisi ripam con-
 decorat splendidum Garstense Mo-
 nasterium, quod in Deiparæ hono-
 rem Religionis S. Benedicti affectis
 extruxit Ottocarus Carinthiæ &
 Styriæ Marchio; sanctitate autem

bini ex iis illustrarunt, nempe S. Wirnto postea Formpacensis in Bavaria Abbas, & S. Bertholdus e Comitum Haimburgensium propapia anno 1140., ut fertur defunctus, cujus festum 27. Julii ibi quot annis solemniter celebratur.

TRASMURENSE OPPIDUM.

Trasmurense Oppidum vulgo Trafmaur in dextro Trigilami, modo Trafam fluvii littore, Danubio propinquum, antiquum Trigifamum in Peutingeriana Mappa adnotatum esse putant Cluverius, (a) & Lambecius, (b) ex situ, distantis, & vocabuli similitudine id inferentes, sed hæc non minus conveniunt Ducumburgo, quod Trafamburgum alias vocatum superius docuimus.

TULNA.

Tulna pervetusta, & Archiducalis Urbs, atque florentissimum quondam Austriæ emporium prope Tulnæ amnis Danubium subeuntis ostium sita, anno 1277. Rudolphum I. Cæsarem Austriam ab Ottocaro Rege justis armis exposcentem reclusis ultra foribus longe propensius excepit, quam Matthiam Hungariæ Regem solo armorum jure Austriam invadentem post bina inde secula ab eo ad deditionem compulsa, aut Ovo-

nem, quem Petri loco Hungari regnare jusserant, anno supra millesimum 44. Saturnalibus feriis ab eo improvise oppressa, atque expilata. In hac Urbe præter Parœciæ Templum, & Capucinatorum Asceterium singulare sibi vindicat encomium sacrarum Virginum Cœnobium, quod ad Dominicæ Crucis cultum idem Cæsar Rudolphus auspicatus est, voti reus, quo ante gloriosissimam de Bohemis victoriam ad Laham obtentam se obstrinxerat; in more quippe eum habuisse ferunt, quoties prælium aliquod ineundum immineret, diem Veneris, si integrum sibi foret, præstolari, quæ cum adesset, nuncupato hujusmodi voto Cœlitum cohortes secum in hostes provocabat. Cœptum a parente opus ad fastigium deduxit Hartmannus cum Friderico fratre ibidem humatus. Tulnensi pomœrio famosum eum conflictum Merianus (c) adscribit, quo Roma-

(c) Topog. Austr.

nus Provinciæ Præses Macrinus ab Hunnis cum exercitu cæsus interiit, quamquam non inultus, cum illorum etiam 40000., Ducesque Bela, Kame, & Kadicha simul occubuerint.

TYRENSTEINA.

TYrensteinam Oppidum uno supra Steinam milliari Danubius allambit. Pertinebat id quinque abhinc seculis ad Dominos de Chu-

(a) Vin. &
Nor. c. 5.
(b) Bibl. l.
2. c. 8.

Chuvering; at Friderico II. Austriam moderante, cum duo ex iis fratres Henricus, & Hadmarus, absente a Provincia Duce Steinam, & Cremsium incendiis defœdassent, reversus Fridericus, illis in criminis pœnam expulsis, Tyrensteinense dominium fisco addixit, ex quo ad Dominos a Zelking, aliosque processu temporis devolutum est. Imposita monti Arx Oppidum despicit, cujus custodiæ Richardus Angliæ Rex a Leopoldo Duce, ut alias diximus, captus fuerat demandatus: nunc tamen sola illius extant rudera, venustiori in ejusdem locum Arce inferius subrogata. Accedit Canonicorum Collegium D. Augustini legibus obstrictum, quod jam anno 1395. Joannes de Meisslau large fundavit.

VECLÆPONTUM.

VEclabriga, sive Veclæpontum vulgo Föklabruck Civitas est Archiducalis in Superiori Austria ad præterfluentem rivum Veclam sita, & Lincio 8. milliariibus absens, pulchro foro, commodisque ædibus instructa, quamvis anno 1638. fuerit incendio labefactata. Viciniam coronant Arces Wartenberg; Wagram, Puchenstein, aliæque complures; illustrat vero clades anno 1626. tumultuantibus Rusticis a Papenheimio tertium inflicta.

VISCHAMUNDA.

Vischamundam 4. infra Vienne milliariibus alluit Danubius Vischam amnem ibidem recipiens. Veterum Æquinoctium in Peutingeriano, & Antonini Itinerariis memoratum istic circiter extitisse ex situ, & milliarium intervallis indubitate colligit, & quidem more suo eximie Cluverius. ^(a) Vind. & Nor. c. 5.

W A I D H O V I U M.

WAidhofen duplex est Inferioris Austriæ Urbs, una Archiducalis, quam Bohemicam vocant, Arce instructa, & Teyæ fontibus proxima; altera, quam Bavaricam dicunt, & fluvius Ipfus irrigat, Frisingensi Episcopo paret, ab Ottone III. Cæsare anno 995., vel sequenti eidem attributa. Hanc Berchtoldus illius Ecclesiæ Præsul ad annum 1410. fossa cinxit, atque egregiam Arci turrim adjunxit. Non procul inde memorabile est pratum, quod nigrum, seu Schwarze Wisen vulgus nominat; anno siquidem 1529. aliquot Turcarum Turmæ in eo castrametari ausæ, ab incolis ad internecionem cæsæ audaciam suam extremo sanguine luerunt.

(a) Topog.
Austr.

Antonini Loco, vel Lacu foelice, quem Danubio liquet adhæsisse, infirma utique conjectura Welfium detorquet. Fide dignius spero fore, quod idem author apud (a) Merianum affert, Welfii nempe dominatum a propriis Comitibus ad Herbipolensem Ecclesiam translatum, & ab hac per Leopoldum Austriæ Ducem persoluto pretio postliminio redemptum. Spectantur modo hac in Urbe præter facram Parœciæ Ædem, & nobilem Arcem bina Templâ, quorum unum Sanctimonialium, alterum Capucinatorum Monasterio adnexum est.

W E Y T R A.

Weytra Urbecula est apud amnem Launiz Bohemiæ finibus juncta ad Fürstenbergicos ex Suevia Comites quondam pertinens, anno autem 1619. a Bohemis intercepta, sed statim a Buccoio Cæsari vindicata.

Z U E T L A.

Zuetla vulgo Zwetl, aut Zwenthal, Urbs est Archiducalis, sed exigua ab ejusdem nominis rivulo, qui paulo infra in fluvium Campum effunditur, irrigata. Hanc anno 1422., teste Gerardo de Roo (b) Taboritarum agmen e propinqua Bohemia egressum acriter oppugnabat, quare Archidux Albertus cum suis accurrens Bohemos

(b) Annal.
Austr.

ad certamen provocavit. Pugnatum est in quartam usque horam dubia victoria, donec Bohemi amissis curribus prælio exceßerint, & Albertus castris exutus receptui cecinerit. Adjacens Urbi Clara vallense Cœnobium sub Leopoldo IV. Austriæ Duce Cisterciensibus fundavit Adalberto a Chuvring, cujus uxor Elisabetha cum filio Hadmaro ædificium perfecit, donariis auxit, ac censibus locupletavit, uti loquitur Cuspinianus, (c) cujus relationi apte consonat annus 1139. a Jongelio foundationi assignatus.

c Descrip.
Austr.

Coronidis instar subijcio illam tum sacris, tum profanis fastis celeberrimam, atque Orthodoxæ fidei gloriosissimam victoriam, quam M. Aurelium Antoninum Philosophum contra Marcomannos adeptum testantur Tertullianus, Eusebius: Orosius, Xiphilinus, Gregorius Nyssenus, alique complures. Quamvis enim singulare illius spatium indicare arduum sit, vix tamen ambigi potest, quin Austriaci campi eandem spectaverint. Siquidem M. Aurelium, dum in Austria degeret, Marcomannicum bellum confecisse supra ostendimus, & Meridionali cis Danubium Austriæ Romanos, Septentrionali vero trans Danubium Austriæ Marcomannos tunc dominatos compertum omnino est; quare seu cis, seu trans fluvium conflixisse illos velis, nunquam Austriæ finibus egre-

egredieris. Gentes omnes teste Julio Capitolino, ab Illyrici limite usque in Galliam cum Marcomannis conspiraverant, videlicet Narisci, Hermunduri, Quadi, Suevi, Sarmatæ, Latringes, Buri, Victovali, Sosibes, Sicobotes, Roxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, & Castoboci. Contra hos itaque profectus Imperator, cum exercitus siti laboraret, nec tutum foret eam stationem deserere, Deorum opem fufis precibus implorabat, sed furdis utique canebat; tunc Christiani milites, qui magno numero ei merebant, flexis humigenibus verum Deum adeo efficaciter exorarunt, ut non modo pluviam reficiendis Romanorum copiis, sed & grandinem, & flumina, quibus hostes petebantur, extorserint, hinc ea legio fulminatrix dicta, & Imperator publico edicto sanxit, ne quis Christianus ob religionem in iudicium amplius vocaretur. Neque invisum lectoribus futurum spero, si ipsis Dionis Cassii tum viventis verbis prodigium hoc enucleatus exposuero. *Videre licebat, inquit ille, in eodem loco aquam, ignemque de Cælo cadere, atque ob eam causam valere alios; alios exuri, ac prorsus interire. Non attingebat ignis Romanos, aut si forte iis misceretur, extinguebatur subito: neque imber juvabat barbaros, sed eos non secus inflammabat, atque oleum, ut aquam requirerent, plurima persufi, infligerentque pars sibi vulnera, quo ignem sanguine reslinguerent,*

pars confugerent ad Romanos, quasi illis tantummodo aqua salutaris esset.

Postremo placuit supra memoratum Friderici I. Cæsaris diploma, in quo maxima Austriæ in Ducatum tunc erectæ privilegia continentur, Lectori id, uti spero, benevole admissuro istuc exhibere.

In nomine Sanctæ & individue Trinitatis, Amen. Fridericus divina favente Clementia Romanorum Imperator Augustus, Primus ejus nominis. Quamquam rerum commutatio ex ipso corporali institutione possit firma consistere, nec ea quæ legitime geruntur, ulla possit refragatione convelli: tamen ne causæ rei gestæ ulla possit esse dubietas, Imperialis intervenire debet autoritas. Noverit igitur omnium Christi, imperiique nostri fidelium ætas & futura posteritas, qualiter Nos, ejus cooperante gratia, a quo cælitus pax missa est hominibus super terram, in generali nostra curia Ratisponæ, in nativitate S. Mariæ celebrata, in præsentia multorum religiosorum, & Catholicorum, litem, & controversiam, quæ inter charissimum nostrum Henricum Ducem Austriæ & inter nepotem nostrum charissimum Henricum Ducem Saxonie, diu agitata exstitit, super Ducatu Bavarie, & super Marchia a superiori fluminis parte Anasi, terminavimus hoc modo: quod Dux Austriæ resignavit Nobis Ducatum Bavarie, & dictam Marchiam, quos tenebat. Qua resignatione facta, mox eundem Ducatum Bavarie in beneficium contulimus Duci Saxonie. Prædictus vero Dux Saxonie cessit, & renunciavit omni juri, & actioni, quas habebat

bat ad dictam Marchiam, cum omnibus suis juribus & beneficiis: Ne autem in hoc facto honor & gloria patris nostri charissimi aliquatenus minuat, de consilio & iudicio Principum, illustri Uladislao Duce Bohemiæ sententiam promulgante, quam cæteri Principes approbabant, Marchionatum Austriæ, & dictam Marchiam supra Anasum, commutavimus in ducatum: ejusdemque Ducatum, cum subscriptis juribus, privilegiis, & gratiis omnibus, liberalitate Cæsarea contulimus Heinricho prædicto patrio nostro charissimo, prænobili suæ uxori Theodoræ, & liberis eorundem, ob singularem favorem, quo erga dilectissimum patrum nostrum Heinrichum Austriæ Ducem, ejus conthoralem prænobilem Theodoram, & eorum successores, nec non erga terram Austriæ, quæ clypeus, & cor Sacri Romani Imperii esse dinoscitur, afficimur. De consilio & assensu Principum Imperii, dictis conjugibus, eorum in eodem Ducatu successoribus, nec non prædictæ terræ Austriæ, subnotatas constitutiones concessione & indulta, auctoritate Imperiali in jura plena & perpetua redactas, donavimus liberaliter vigore præsentium, & donamus: primo quidem, quod Dux Austriæ quibusvis subsidii & servitiis non tenetur, nec debet esse obnoxius sacro Romano Imperio, nec cuiquam alteri, nisi ea de sui arbitrii libertate fecerit: eo excepto duntaxat, quod Imperio servire tenebitur, in Hungariam duodecim viris armatis per mensem unum sub expensis propriis, in ejus rei evidentiam, ut Princeps Imperii agnoscatur. Nec pro conducendis feudis requirere seu accedere debet Imperium extra metas Au-

striæ, verum in terra Austriæ sibi debentur, sua feuda conferri per Imperium, & locari. Quod si sibi denegaretur, ab Imperio requiratur, exigat literatorie trina vice: quo facto, iuste possidebit sua feuda, sine offensa Imperii, ac si ea corporaliter conduxisset. Dux etiam Austriæ non tenetur aliquam curiam accedere, editam per Imperium, seu quemvis alium, nisi ultro de sua fecerit voluntate. Imperium quoque nullum feudum habere debet Austriæ in ducatu. Si vero Princeps aliquis, vel alterius status persona nobilis vel ignobilis, cujuscunque conditionis existat, haberet in dicto Ducatu possessiones ab ipso jure feudali dependentes, has nulli locet seu conferat, nisi eas prius conduxerit a Duce Austriæ memorato: cujus contrarium si fecerit, eadem feuda ad Ducem Austriæ devoluta, libere sibi ex tunc jure proprietatis & directi domini pertinebunt. Principibus Ecclesiasticis, & Monasteriis exceptis duntaxat in hoc casu. Cuncta etiam secularia iudicia, bannum sylvestrium & ferinarum, piscinæ & nemora in Ducatu Austriæ, debent jure feudali a Duce Austriæ dependere. Etiam debet Dux Austriæ de nullis oppositionibus vel objectis quibuscunque, nec coram Imperio, nec aliis quibuslibet, cuiquam respondere, nisi id sua propria & spontanea voluerit libertate: sed si voluerit unum locare, poterit de vasallis seu homologis, & coram illo secundum terminos præfixos parere potest & debet justitiæ complemento. Insuper potest idem Dux Austriæ, cum impugnatus fuerit ab aliquo de duello, per unum idoneum, non in enormitatis macula detentum,

tum, vices suas prorsus supplere: & illum ipse eadem die seu Princeps vel alius quisquam pro alicujus nota infamiae non potest impetere, nec debet impugnari. Præterea quicquid Dux Austriæ in terris suis seu districtibus seu fecerit vel statuerit, hoc nec Imperium, nec alia potentia modis seu viis quibuscunque debet alio quoquomodo in posterum commutare. Et si, quod Deus avertat, Dux Austriæ sine hærede filio decesserit, idem Ducatus ad seniore filiam, quam reliquerit, devolvatur. Inter Duces Austriæ qui senior fuerit, dominium habeat dictæ terræ, ad cujus etiam seniore filium jure hæreditario deducatur: ita tamen, quod ab ejusdem sanguinis stipite non recedat, nec Ducatus Austriæ ullo unquam tempore divisionis alicujus recipiat sectionem. Si quis in dicto Ducatu residens, vel in eo possessiones habens, fecerit contra Ducem Austriæ occulte vel publice, est dicto Duci in rebus & corpore sine gratia condemnatus. Imperium dicto Duci Austriæ contra omnes suos injuriatores debet auxiliari & succurrere, quoad justitiam assequatur. Dux Austriæ, principali indutus veste, supposito pileo ducali, circumdato ferto pinnito, baculum habens in manibus, equo insidens, & insuper more aliorum Principum Imperii, conducere ab Impe-

rio feuda sua debet. Dicti Ducis institutionibus; & destitutionibus in Ducatu Austriæ suo, est parendum. Et potest in terris suis omnibus tenere Judæos, & usufructuarios publicos, quos vulgus vocat *Gezwertthein*, sine Imperii molestia & offensa. Si quibusvis Imperii curiis publicis Dux Austriæ præsens fuerit, unus de Palatinis Archiducibus est censendus. Et nihilominus in confesso, & incessu ad latus dextrum Imperii post Electores Principes obtineat primum locum. Dux Austriæ donandi & deputandi terras suas, cuicunque voluerit habere debet potestatem liberam, si, quod absit, sine hæredibus liberis decederet: nec in hoc debet per Imperium aliquam impedi. Præfatus quoque Ducatus Austriæ habere debet omnia & singula jura, privilegia & indulta, quæ obtinere reliqui Principatus Imperii dinoscuntur. Volumus etiam, ut, si districtus & ditiones dicti Ducatus ampliati fuerint, ex hæreditatibus, donationibus, emptionibus, deputationibus, vel quibusvis aliis devolutionum successibus, præfata jura, privilegia, & adulta ad augmentum dicti Domini Austriæ plenarie referantur. Et ut hæc nostra Imperialis constitutio omni ævo firma & inconvulsa permaneat, præsentis literas scribi & sigilli nostri impressione fecimus insigniri.

TOPOGRAPHIA DUCATUS STYRIÆ.

STyriam, Germanis Steyer, vel Steyermarch, ambiunt ab Oriente Hungaria & Slavonia; ab Occidente Salisburgensis Ditio, & Carinthia; a Meridie Carniola; a Septentrione Austria. Distinguitur in Inferiorem, & Superiorem, hæc montibus horret; illa, etsi illis non careat, in planos tamen campos alicubi expanditur. In hac montium asperitatem alternantes mitigant valles frugibus refertæ; leniores in illa colles, qua Ortum respicit, generoso superbiunt vino. Cæterum agri utrobique fertiles, sylvæ multa fera plenæ, acidi fontes, amœna in summis etiam alpihus pascua, & rupes ferro, aliisque metallis gravidæ Provinciam celebrant.

Sub Romanorum Imperio Styriæ pars Occiduis adjacens regionibus ad Noricum mediterraneum pertinebat, reliqua Ortivis contermina Pannoniæ adscribebatur. Norici Tauriscis ibidem successe-
rant, quod Plinius diserte docet, (a) dum ait: *Juxta Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici.* Latius tamen, quam ea Styriæ portio Tauriscorum patebat tractus, utpote per totum Australe Noricum alpihus proximum ad Rhætiam

usque se extendens; quod itidem ex subjunctis Plinii verbis: *His contermini Rhæti, & Vindelici, com-
pertum est. Tauriscis vero adhuc
latius habitasse Noricos, ex Stra-
bone (b) discimus, cujus hæc sunt (b) Li. 4.
verba: Noricorum sunt etiam Tauri-
sci, uti Cluverius vertit, vel ut
in Lugdunensi legi editione: In
Noricis & Taurisci sunt. Ubi clare
innuit, hos ad illos velut speciem
ad genus referri. Demum quam-
vis vacillare videatur Cluverii
sententia omnes Alpinos populos
Tauriscos appellantis, cum Plinius
hos a reliquis alpium incolis
manifeste dirimat eos in præcita-
to loco ita enumerans: *Incolæ Al-
pium multi populi, sed illustres a Pola ad
Tergetis regionem Secusses, Subacrimi,
Catili, Menocaleni, juxtaque Carnos
quondam Taurisci appellati, &c.* Nihil-
ominus Australiora Cetii in Austria
descripti juga, quæ modo Styriæ
includuntur, Noricos alias Tau-
riscos tenuisse, ratum plurimis est,
siquidem omnem ambigendi ansam
adimunt tum Strabo (c) & Plinius (c) l. 3. c.
illos Carnis adjicientes, quod hic 2. 3.
alibi magis dilucidat, a tergo Car-
norum, & Fapidum eisdem statuens,
tum alia quoque indicia, quæ mox
emergent.*

(a) Li. 3. (a) dum ait: *Juxta Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici.* Latius tamen, quam ea Styriæ portio Tauriscorum patebat tractus, utpote per totum Australe Noricum alpihus proximum ad Rhætiam

c. 20.

Inter hæc non leve momentum inest ipsi Styriæ vocabulo, quod a Germanico verbo Stier, hoc est latine Taurus dimanasse pronum est; hinc vetustiores aliqui non Steyrmarch, sed Styrmarch scripsisse reperiuntur. Videntur itaque Germanici populi trajecto Danubio in has terras egressi Romanum Tauriscorum nomen, quasi hoc a tauris derivaretur, in consonam proprii idiomatis vocem commutasse: unde & taurum olim feruntur in suis insignibus habuisse, cui flammivomam deinceps pantheram subrogarunt. Quod tamen non evertit, uti Schönleben

(a) In Carn
Antiq. App.
pa. c. 1. §. 4.
(b) De
Vin. &
Nor. c. 2.

(a) prætendit, eruditam Cluverii (b) conjecturam, quam ille hac ratione deducit. Hoc Tauriscorum nomen esse derivatum, non e Gallia allatum, ut antiqui Grecorum crediderunt scriptores; sed hisce in oris natum testantur Noricorum montes, qui inter Dravum, & Salsiacum amneis (vulgo hic est Saltzbach) etiamnum vulgari vocabulo dicuntur Tauru variis cognominis distincti, ut Krumler tauru, Windisch tauru, Felber tauru, Karn tauru, Kaiser tauru, Rauffiser tauru, Kastein tauru, Vellacher tauru, &c. Aquorum vocabulo haud dubie Celtico sermone gens accola dicta fuit Thi Taurischen, quod postea Greci, atque Latini fecere Taurischi, quemadmodum thi Theutischen Theutisci Non, inquam, evertit; hæc quippe nominis origo ante Romanorum adventum Celtis istic degentibus attribuitur, atque hi sal-

tem dialecto ab iis veteris Germaniæ gentibus discrepabant, quæ labente Romanorum potentia Noricum inundarunt. Sub una autem Celtarum voce hodiernam Germaniam, & Galliam, aliasque ad Septentrionem Provincias apud vetustissimos scriptores singularem districtum adhuc ignaros latuisse, ex eorundem testimoniis passim demonstratur. Porro Romanos, cum Imperium ultra Italiæ claustra promovissent, usurpata ab indigenis locorum nomina latino more inflexa, plerumque acceptasse, innumera exemplorum serie stabiliri facile potest. Indubitatum enim est has voces Marcomanni, Langobardi, Nortmanni, Hermunduri, Langobriga, Asciburgium, Marcodurum, Teutoburgium, aliasque hujusmodi a latinis illius ætatis authoribus admittas eam originem præferre. Discussis iis, quæ de Tauriscorum ortu, atque etymologia probabiliter saltem ratione fulciri possunt, postremum locum nunc fabulis demus.

Congerit has Lazius, & ut tales merito explodit Schönleben; (c) Teyram scilicet Jovis fratrem post diluvium egressum ex Persia, ubi mons Taurus Tauriscorum indicat primordia, per longas viarum ambages in Europam commigrasse, ibique primo secus Pontum Euxinum Tyragetibus populis, & Tyræ fluvio nomina indidisse.

(c) in Car.
Antiq. App.
c. 1. §. 4.

Hinc

Hinc ad Istri crepidinem concessit, ubi condito Tauruno, seu Alba Græca ad Carpathum montem progressus Teuriscorum Coloniam eo deduxit; sed fertiliores appetens terras Germaniam petiit, in qua Thuringiæ Regnum auspiciatus Teuriscos, & Tauriscos in Cælticas Alpes propagavit. Verum *quid tandem est* (ut Velferi (a) verbis utar, quibus in aliud Lazii commentum invehitur) *quid, inquam, tandem est, si hoc non est, aliorum abuti patientia, neque mentem, neque frontem scribendis libris afferre?* Quæ est, quæso, inter Thuringos recentius nomen, & Tauriscos affinitas? cur hic Tyrages, ibi Taurisci procreantur? Quis adeo accurate tot itineris flexus eo tempore conscripsit? quis demum ille post diluvium Teyras, & quidem Jovis frater? forsitan unus ex iis, quos parens Saturnus adhuc vagientes devoravit?

Altera Styriæ pars, quam minus montibus asperam Pannoniæ adscripsimus, specialius quoque nomen fortita, supra Dravum fluvium Valeria, infra eundem Pannonia Savia aliquando dicebatur. Namque illam inter Pannonios Danubio, & Dravo diserte claudunt Sextus Rufus, (b) & Jörnandes, (c) hanc vero idem Rufus Valeriam inter & Dalmatiam extendit. Savia cognomentum a Savo fluvio, quo a Meridie terminabatur, derivari palam est. Valeriam te-

ste Aurelio Victore (d) ita appellari jussit Galerius Maximianus Imperator in Valeriæ uxoris gratiam Diocletiani filiæ. (d) De Cæsa. c. 40.

Romanas aquilas cum Norico, & Pannonia venerata est utraque Styria, sed Tauriscos, & nonnullos alios populos Coss. L. Cornificio, & Sexto Pompejo, id est anno ante Virginis partum 35., ab aliis defecisse, ac tributa pendere detrectasse tradit Dio Cassius (e) quare necesse habuit Cæsar Augustus ex Sicilia, unde in Africam meditabatur, exercitum reducere, quo reprimerentur. Cæterum qui, & quando hæ regiones in Romanorum potestatem redactæ sint, præcitatus Sextus Rufus paucis complectitur; unde haud pigeat, eum ita enarrantem audire: *Sub Julio, & Octaviano Cæsaribus per Alpes Julios iter factum est: Alpinis omnibus victis Noricorum provinciæ accesserunt. Bathone Pannoniorum Rege subactio, in ditionem nostram Pannoniæ venerunt. Amantinis inter Savum, & Dravum prostratis, regio Savensis, ac secundorum Pannoniorum loca obtenta sunt. Marcomanni, & Quadi de locis Valeriæ, quæ sunt inter Danubium, & Dravum pulsi sunt: & limes inter Romanos, & barbaros ab Augusta Vindelicum per Noricum, Pannonias, & Messias est constitutus. Romanos Styria hac ratione positos, variæ a Septentrione gentes infestant, donec tandem ejecerint. Post Marcomannos, & Quados, ab anno*

(a) In Scho. ad c. 24. vitæ S. Severini.

(b) In Brev. rer. Rom.
(c) De regno. fuc. cæ. l. 1.

(e) Li. 49.

Christi 332. reliquis præviffe videntur Vandali Germanica natio a Vindis, Vendis, seu Venedis omnino distincta, impetrata a Constantino magno sedis in inferiori Pannonia figendæ potestate, cum a Geberico Gothorum Rege non procul a Danubii ostiis, quo ex balthicis oris advenerant, gravi clade cæsi, alio declinare compellerentur: iis vero recedentibus, subingressi sunt Gothi, dein Longobardi ex Germania pariter oriundi; mox secuti Vindi, seu Slavi, Hunni, atque Avars; postremo Franci, cum Carolus Magnus sub annum 790. amplissimos ditionis suæ fines usque ad mare Adriaticum protenderit.

Francorum nomine primum, dein suo, Styriæ imperitarunt Boiorum, seu Bavariæ Duces, quorum erat Marchia, seu limes adversus Slavos, & Hungaros constitutus, Carinthiæ Principibus subinde traditus; donec anno 1030. Conradus II. Imperator Styriam ab his avulsam imperialem Marchiam seu Marchionatum creavit, ei præesse jussu Ottocaro Comite in Muerztal, & Auelanz, Domino in Eppenstein, Marquardi Carinthiæ Ducis ex fratre nepote; non tamen hæreditario in posteros jure, licet hi ordine successerint; id enim ab Henrico V. Imperatore anno 1120. primo obtinuisse Leopoldum Ottocari III. filium Fuggerus testatur; (a) in præmium sci-

licet victoriæ, quam contra Abam Hungariæ Regem prope Petovium retulerat. Nonnulli tamen opinantur apud Merianum, Ottocarum I. non toti, quatenus hodie patet, Styriæ præfuisse, sed duntaxat Superiori, Styrensi insuper Comitatu Austriæ nunc inserto, quem author Anasperg vocat, a Conrado Cæsare donatum. Inferiorem autem, seu Græcense territorium post Waldonis Comitis Runensis mortem Henrici V. indultu Leopoldo accessisse. Fate-ri interim necesse est, historiæ hujus veritati densam apud historicos caliginem offundi. Leopoldi porro filius Ottocarus IV. primus Styriæ Dux a Friderico Oenobarbo anno 1165. renunciatus, ducta in conjugem Kunigunde Leopoldi VII. cognomento Virtuosi Austriæ Ducis filia, cum nullam ab ea prolem adipisceretur, consentientibus Provinciæ Statibus, Ducatum socero vendidit: hinc Babenbergicis Principibus Styria paruit, quorum successore Hermannio Badensi terris subducto, & Ottocaro Bohemo Austriam occupante, Styri hujus dominatum abhorrentes, Henricum Bavariæ Ducem invitarunt, qui cum Belam Hungariæ Regem, suumque socerum consilii gratia prius adivisset, hic reintellecta, conciliatis sibi clam Styrorum animis, atque Henrico consilii, & auxilii inope ad suos remisso, Styria potitus

(a) In spec.
hon. l. 2.
c. 3.

titus, Ottocarum, qui hanc sibi adimi non patiebatur ad arma concivit, quibus ille Belam ad Provinciam secum dividendam, primo adegit, dein ingenti clade eidem reliquam rursus partem repetenti inflicta, universam sibi vendicavit. Tandem Ottocaro a Rudolpho I. Cæsare, uti notum est, profligato, Styriæ Ducatus una cum Austria Adalberto victoris filio non sine motibus cessit, a quo ad nostram usque ætatem sub Habsburgicæ, nunc Austriacæ Prospiciæ Imperio, invidenda a cunctis populis sorte, prospere perseverat. His itaque, quæ ad universam Provinciam spectant de more præmissis, ejusdem prius Metropolitim, dein cætera relatu digniora consveto Alphabeti ordine deducam.

GRÆCIUM.

GRæcium vulgo Grätz nobilissima Urbs lævo præterfluentis Muræ littori insidens, solo gaudet peramœno partim in planitiem explicato, partim in montes abietibus confitos se se attollente. Respondet latitudinis gradui 47. cum min. 2., longitudinis vero gradui 39. cum min. 40.; quare 20. Vienna miliaribus recta linea in Meridiem abscedit, licet tritum ab ultro citroque commeantibus iter 26. miliaria complectatur. Antiquitatis famam illi adstruere nititur

Cluverius, cum Ptolomæi Muroëlæ Græcium successisse arbitretur; at Muroëlam Muræ fluvio quondam proximam tum vocis similitudo, tum gradus ab authore annexi utcunque persuadent; certum autem ejus situm, cum nulla præluceant indicia, humanæ mentis acies ægerrime assequetur; hinc in diversa abeunt scriptores, cum alii Oppido Mureck 6. infra Græcium miliaribus Muræ adjacenti eandem adscribant. Omnium tamen infelicitissime divinat Lazius, qui regiones fusque, deque invertens Savariam istuc statuit in Hungaria duntaxat reperendam, cui errori ut medeatur, novum affingit, alteram Styriæ Savariam in arena ædificando. In vetustis porro codicibus Bavaricum Græcium, seu Bayrisch Grätz ad alius distinctionem, quod Windisch Grätz dicitur, cognominari plurimi ferunt: unde colligit apud Merianum Aventinus, hoc Vendorum, five Slavorum, illud vero Bojorum confinia defendisse, nominis etymologia a voce Gräniz derivata; alii tamen a Slavico vocabulo grad, quod Castrum sonat, eam oriri contendunt, tolerabili utrinque conjectura.

Urbem fossis, muroque turribus interjecto veterum more cingere primum exorsus est Fridericus IV. Imperator; at crescente indies artis industria inter crepundia censebantur, quæ olim non modicum hosti-

hostibus terrorem incussissent: ideoque sub Carolo Archiduce, ejusque filio Ferdinando aggesta humo visa sunt altius assurgere mœnia, prominere latius propugnacula, fossæ profundius penetrare; hujusmodi enim munimenta totum ambitum vallant, si unum excipias latus ab alluente fluvio custoditum. Inter hæc quinque panduntur portæ a Mura, saccis, D. Paulo, ferro, & novitate sua nomen fortitæ. Curvatam in Urbem protenditur ab Aquilone excelsa rupes a circumjacentibus montibus prorsus divulsa, cujus verticem coronat fortissima Arx omni bellico apparatu egregie instructa; hinc enim eam tuetur in accessus ob præcipitium aditus, inde solida obviant valla gravioribus catapultis onusta; internum armamentarium æneis abundat fistulis; aquam amplæ suppeditant cisternæ, & prodigiosus sane puteus per durissimam petram ad usque montis radicem improbo labore deductus: imo & divina adfunt præsidia, centrum quippe ferre tenet sacra D. Thomæ Ædes, quæ Arcis ætatem antevertere fertur, inter saltus collem quondam obsidentes primitus erecta; adjacet illi turris, in qua appensum æs campanum miræ magnitudinis latissime resonat. Quæ pene omnia providam Archiducis Caroli magnanimitatem jugiter deprædicant; siquidem is plurima adjecit,

postquam nobile hoc Castrum facta cum Provinciæ Statibus, ad quos a Dominis Richtscheidl transferat, alterius boni commutatione, Archiducali juri addixisset. Illiustamen obtinendi arduitate, etiam antequam validiora Caroli additamenta deterrent, experti sunt Turcæ, qui captam anno 1532. Urbem adhuc leviter munitam mox deseruerunt, cum nimis crudis dapibus inurbani hospites exciperentur, nec sat virium, aut animi ad eam aggrediendam, quamvis magno numero aessent, possent a se ipsis impetrare.

Interiorem jam Civitatis faciem lustraturi a Templis initium sumamus. Præeminet his aulica D. Ægidii Græcensis Tutelar Basilica a Friderico IV. Imperatore anno 1450. inchoata, & anno 1577. Societati Jesu tradita, in qua marmoreis conduntur sarcophagis sacra DD. Martini, Vincentii, & Maxentiæ Martyrum corpora a Summo Pontifice Paulo V. ad Archiducem Ferdinandum anno 1617. transmissa: accedunt Archiducis Caroli viscera ad dextrum majoris aræ latus marmoreo itidem tumulo donata, atque Archiducum Maximiliani, Ferdinandi Junioris, & Joannis Caroli corda argenteis scyphis inclusa, subterranea in crypta decenter collocata. Circumsitum cœmeterium exornat insignis Ecclesia, quam Mausolæum vocant, D. Catharinæ Partheno-

Mar-

Martyri sacra anno 1614. deleta vetustiori facello, exstrui cœptæ, & ab Augustissimo Leopoldo non modo perfecta, sed & picturis, aliisque ornamentis oppido illustrata; ubi præter Mariæ Annæ Ferdinandi II. tunc Regis Bohemiæ conjugis anno 1618. è vivis sublata, & Caroli Joannis ejusdem primogeniti subsequenti anno vita functi cineres, quiescunt gloriosæ ipsius Ferdinandi II. Cæsaris exuviae, qui præclaræ hujus molis fundamenta jecerat, ut ea in urbe pretiosum sui pignus post funera deponeret, a qua primam lucis usuram fuerat mutuatus. D. Ægidii Templo jungitur Societatis Jesu Collegium, nobile ab anno 1573. Archiducis Caroli Fundatoris monumentum, quod Ferdinandus II. parentis munificentiam æmulatus amplioribus proventibus liberaliter dotavit. Collegium excipit Universitas Philosophicis, & Theologicis disciplinis præter humaniores musas incluta, a memorato Archiduce anno 1586. erecta, atque a Sixto V. Summo Pontifice, & Rudolpho II. Imperatore confirmata. Edificii tamen, quod hodie emicat, structura non nisi ab anno 1607. assurrexit. Nobilitarunt Academicam hanc Palæstram bini Serenissimi Palladis asseclæ, nempe Archiduces Maximilianus Ernestus, & Leopoldus, qui ejus Scholas palam adire, & Theodosium Magnum ille, hic D. Ambrosium anno 1600. in scena exhi-

Topogr. Austr. P.I.

bere raro exemplo non sunt designati, ex quibus secundus Philosophicas insuper theses Rudolpho Cæsari dicatas gloriosissime propugnavit anno 1754. huic Universitati a Reformatis studiis accessit splendor: introductæ sunt lectiones variorum novæ, eloquentiæ tum sacræ tum profanæ experimentalis Physicæ, Historiæ: isque tradendi introductus mos, qui præcis inutilibus, ad utiliora Reipublicæ munia civium efformet mores: erecta etiam magno labore sumptuque specula in qua a peritissimo astronomo siderum observentur motus.

Cætera pientissimæ Urbis Templum sunt Parochiale Sanctissimo Sanguini sacrum, olim a Venerabili Prædicatorum Ordine, nunc a Græcensi Parocho, & Inferioris Styriæ per partem Voraviensem Archidiacono administratum, cui adnexum Cæsareum Xenodochium Ferdinandi I. opus. Templum B. Virginis in Cœlos assumptæ anno 1515. Minoribus Observantibus concessum, qui primum ad Suburbia per Fridericum IV. anno 1463. dein intra ipsam Urbem anno 1495. per Maximilianum Romanorum Regem fuerant invitati. Horum Cœnobium piis suis manibus condecoravit, ut ferunt, Rudolphus Sigismundi Archiducis filius D. Francisci regulam in eo professus, atque ibidem tumulatus: certum tamen est, ejus nomen in genealogicis Austriacæ stirpis tabulis nusquam apparere.

Q

M

Tem-

Templum D. Pauli Apostoli per descriptum alias montem aliquantum ascendens, quod an. 1619. inceptum, & octennii spatio ad apicem perductum, alterius vices subit, quod post D. Thomæ Ædem Arci inclusam antiquissimum habebatur. Ad-dita huic fuit anno 1558. S. Augustini Eremita, ob Heterodoxorum quidem malignitatem eleemosynas subtrahentem anno 1601. a Religiosis deserta, sed non multo post, iis Ferdinandi II. autoritate reversis, venustius restaurata. Templum D. Josephi Discalceatorum Carmelo adjunctum, ante quod patens forum ab inaurata Deiparæ statua præaltæ columnæ imposita illustratur. Templum S. Laurentii cum Capucinatorum asceterio, quod Ferdinandus II. in eadem area erigi voluit, in qua decem hæreticorum librorum millia ex tota Urbe collecta vindicibus flammis antea iusserat demandari. Templum S. Leonardi, quod cum adjacenti Monasterio excitatum fertur munificentia Friderici Pacifici, & quidem Ierosolyma reducis, uti subiungit recentissimus quidam scriptor anonymus; quod si ita se habet, in annum 1437. debuit hæc erectio incidisse. Incoluerant prius Cœnobium Minores Observantes, sed his ad hodiernam stationem anno 1515. recedentibus successerunt sacræ Deo Virgines D. Dominici legibus obstrictæ, quæ ex alio Monasterio ab Udalrico a Walsee anno 1313. in

Suburbiiis condito, & ob incussum dein a Matthia Corvino armorum metum solo cum iisdem æquato, in Urbem se contulerunt. Templum omnibus Cœlitibus sacrum eo in loco situm, quo anno 1568. Styriæ Proceres hæresi infecti scholas suis Rabulis fundaverant, unde sectæ pestiferæ venenum latius effunderent, verum iis a Ferdinando Archiduce anno 1599. severo edicto exterminatis, Maria Ferdinandi mater Princeps pietati addictissima in expiatis rite ædes D. Claræ Sanctimoniales ex Monachienfi S. Jacobi Monasterio advectas an. 1603. solenniter induxit; quibus ipsamet postmodum accessit, religiosa vota, annuente Apostolico Nuntio, paulo ante mortem nuncupans, atque in religiosis indumentis ibidem sepulta. Templum parthenio adjunctum Carmelo, ad cuius foundationem Ferdinandus III. Imperator, Maria ejusdem conjux, Eleonora Ferdinandi II. vidua, atque Archidux Leopoldus Guilielmus anno 1643. concurrere. Templum denique dicatarum Deo Virginum, quas Ursulinas vocant, subministratis a pia quadam primæ nobilitatis Matrona sumptibus, & quidem absque miraculo, quod nuperus author adstruit, recenter erectum, postquam illæ partim Vienna, partim Goritia anno 1686. huc appulissent. Sacras quoque inter domos referri potest pia domus non ita pridem erecta, & cui a S. Josepho

nomen datum est, non immerito, quod in eo piorum eleemosynis nutriantur juvenes quidam, quos parentum indigentia prohiberent a scientiis, atque adeo præstanti præditos ingenio a sacris arcerent; rei huic initium dedit privati zelus & devotio, cui ab undecim annis non paucos debet respublica ex hac pauperum domo non sine magnis meritis in patriæ egressos emolumentum.

Expeditis sacris profana invifuri ædificia ab Aula auspicamur, quæ inter reliqua primatum merito sibi vendicat. Hanc a Friderico IV. Imperatore cognomine Pacifico e fundamentis eductam, in constantem sibi sedem delegere bini Archiduces Ferdinandi I. Cæsaris filius, & Nepos, Carolus nempe, & Ferdinandus, antequam totius Imperii clavo admoveretur. Magno tamen decori etiamnum ei sunt suprema quatuor Tribunalia ibidem instituta: videlicet intimum Consilium, quod ceteris omnibus autoritate antecellit; Regimen cujus author Archidux Carolus ab anno 1565, caput vero ipse Urbis Locumtenens; Camera cum peculiari suo Præside, atque hæc tria toti interiori Austriæ jura dicunt, quo nomine non modo Styria, sed & Carinthia, & Carniola cum Goritienfi Comitatu comprehenduntur; quartum demum est Consilium bellicum, quod anno 1558. idem Archidux Carolus primo concivit,

ut Turcicis confiniis excubaret. Suppar Aulæ Domus Provincialis ab anno 1563. in magnificam, quæ hodie eminet, molem attolli cœpit, ubi Comititia sua cogunt Provinciæ Status ex quatuor Prælatorum scilicet, Dominorum Equitum, & Civitatum Ordinibus coalescentes: adjacet huic quoque proprium armamentarium ad patriæ tutelam provide adornatum. Est & sua Civibus Curia, quos lecti ex ipsis Consul, Judex, & Senatus moderatur. Tenet illa caput oblongi foribinis nundinis quovis anno frequentati, cui in altero opponitur Sanctissimæ Trinitatis Colossus ex inaurato ære confectus, & celsæ columnæ plurium Sanctorum statuis circumdatæ incumbens. Reliquis ædificiis quibus Græcium ornatur anno 1757. accessit aliud novum reliquis pulchritudine nihil concedens domus scilicet monetaria e regione sanctimonialium: Divæ Ursulæ in qua nondum quidem rebus non adhuc omnibus perfectis moneta cuditur, jam tamen ille cui in res metallurgicas inspectio est, hic suum fixit Domicilium.

Lustrata, quantum assumpti operis ratio patitur, Civitate, jam mœnibus egressuros D. Pauli, ferreaque porta ad bina nos Suburbia deducunt, unum consecrat S. Joannis Baptistæ Ecclesia Capucinatorum Asceterio adjuncta, alterum vero venustum D. Annæ Templum cum pari Eremitarum S. Augustini, quos

discalceatos vocant, Monasterio, qui anno quidem 1655. sedem Urbi propiorem Joanne Maximiliano Comite ab Herberstein fundatore fixerant, sed ea ob appropinquantium Turcarum metum anno 1666. eversa huc recesserunt: ubi primum novi ædificii lapidem magna solemnitate posuit an. 1673. Augustissimus Imperator Leopoldus I.; Maximum autem Suburbium, & amplitudine sua Urbem superans, Mura fluvius ab eadem sejungit: surgunt hic pariter Tempia non pauca, ex quibus quatuor saltem memoranda censeo, nempe Beatissimæ Virginis Auxiliatricis prodigiis claræ Sacrarium D. Artemii Martyris corpore à Joanne Antonio Principe ab Eggenberg Roma adducto ditatum, cui adjectum Cœnobium ab anno 1515. Minores Conventuales incolunt; D. Andreae Ecclesiam a Prædicatorum Ordine administratam, atque duo alia a Religiosis S. Joannis Dei, & D. Elisabethæ Monialibus possessa. Annus proxime elapsus novam Religiosorum coloniam græcio attulit: in eam suburbii partem quæ muræ alveum sequens *Gries* vocatur, SS. Trinitatis Cœnobitæ ingressi sunt, qui quamvis stabilito necdum Monasterio, recepti vivant, jam tamen ipsa foundationis suæ initia collegerunt atque in tumultuarie erecto sacello, sacris caperunt vacare quoad usque pia Græcensium li-

beralitas ampliori domicilio stipendium contulerit. Desinit hoc Suburbium, qua contra fluvium ascenditur, in rupe quadam supra planum alias solum eminente, quæ ad repræsentandum Calvariæ montem à natura mire aptata, & ab arte electa, ideoque pluribus, ac venustis Sacellis singulos Christi patientis casus exhibentibus infessa liberalem Græcensium pietatem late ostendat, & deprædicat. Urbis hujus decora augeat secundo ab ea lapide remotum superbissimum Eggenbergensium Principum Palatium, Udalrici Crumloviensis Ducis opus, augusta sane majestate inter circumfisos hortos, & fossæ ambitum forinsecus assurgens, intus vero elegantibus picturis, & gypsatis ornatibus plurimum renidens. Remotius aliquantisper Græcio orientem versus, sacra ædes jacet, frequenti civium accursu hoc sæculo illustrata, templum scilicet B. Matris Consolatricis; extabat hic olim exigua arx Canduziana, in cujus privato sacello statua colebatur, quæ prodigiis inclarescere cœpit: ante quadraginta circiter annos huc admissi sunt Patres S. Paulum Eremitam, qui sequuntur; hi multorum eleemosynis adjuti elegans hic extruxerunt monasterium templumque magnificum pluribus ornatum aris, e cerulescente marmore cujus hic loci ingens copia eruitur.

ADMONTIUM.

Admontium, quod Ad montes alii, vulgus Admont indigitat, Superioris Styriæ Oppidum prope Austriam ab Aniso fluvio aluitur, atque ob celeberrimum, quod adjacet, Ordinis S. Benedicti Monasterium sui famam latissime propagat. Fundavit hoc, suadente, atque opitulante Hemma Wilhelmi Comitis Frisacensis vidua, inter editos montes amplam planitiem in crucis formam definientes B. Gebhardus Archiepiscopus Salisburgensis, Comes ab Helfenstein, e vetustissima Agilolfingorum Alemanniæ Ducum familia, prout Bucelinus (a) testatur; inchoato anno 1074. à fundamentis opere, ad quod ille fertur etiam divinitus impulsus, cum enim rei arduitate deterritus, post triduanum jejunium anceps in ea valle hæreret, an id sibi aggrediendum foret, audiit quendam hebetem a nativitate loquela orbatum in hæc verba prodigiose erumpentem. *Tu inchoabis, Deus consummabit.* Quæ primæ ac postremæ tunc hominis voces fuere, donec iterato miraculo post Beati obitum linguæ usum apud ejusdem tumulum obtinuerit. Templum ipse Beatus Præsul Sanctissimæ Dei Genitricis, ac D. Blasii Episcopi, & Martyris honori consecravit, ibidem dein ante Apostolorum aram magnifice conditus, postquam anno 1088. in Wervensi

Castro, quo se contra Henricum Germaniæ Regem munierat, parem pientissimæ vitæ exitum fuisset sortitus. Primus Abbas præfuit Isingrinus e Salisburgensi S. Petri Monasterio postulatus, qui successorem habuit B. Gisilbertum apud Corozaim Palæstinæ Urbem, quo cum S. Thiemone Archiepiscopo Salisburgensi profectus fuerat, Martyrii laurea anno 1110. coronatum. Sextus Abbas Wolffholdus, qui obiit anno 1137. obtenta a Ciliæ Comite ditissima S. Martini Præpositura prope Græcium sita, priores redditus plurimum ampliavit: verum non tam temporalia, quam spiritualia promovebantur incrementa; sub septimo siquidem Abbate Godefrido adeo eluxit in hoc Cœnobio regularis disciplina, ut tredecim alia suos inde Prælatos advocaverint. Singularem quoque memoriam meretur Henricus hujus nominis tertius, Abbatum vero juxta Bucelini calculum vigesimus septimus, qui ab Alberto I. Imperatore Vicarius Styriæ Gubernator creatus alienatos Monasterii fundos redemit, Arcem Gallenstein, Templumque noviter extruxit, atque a Gregorio X. Summo Pontifice, qui obiit anno 1268. Insulæ decus primus impetravit. Adjacebat olim huic virorum Cœnobio aliud in Sanctimonialium usum a memorato Wolffholdo sub annum 1120. fundatum, quod professione sua illustrarunt Sophia Be-

(a) In
fac. pag. 2.

læ Hungariæ Regis filia Henrico Conradi Cæsaris filio desponsata, & Admunda Andreæ I. Hungariæ itidem Regis vidua. Quo autem fato, aut ætate defierit, incertum.

CELLA MARIANA.

Cella Mariana, vulgo Maria Cell locus est inter præaltos, arduosque montes à Deiparæ prodigiis clarissimus, & Austriæ finibus admodum propinquus. Natales suos ducit ab anno circiter 1157., quo Religiosus quidam D. Benedicti afsecta ex S. Lamberti Cœnobio ad rem œconomicam administrandam, & rudesubditos rerum divinarum notitia imbuendos huc destinatus, secum detulit cubitalem Deiparæ statuum Jesulum brachio sustentantis, quæ tiliæ ligno insculpta Filium Matri pomum, Matrem vero filio pyrum porrigentem repræsentat. Hanc ille lapideæ aræ imposuit, quam una cum cella, seu ædícula ad duorum annuum Golradi & Salzæ confluentes sibi ædificarat, atque inde datum toti valli nomen, quæ vernacule Cell-Thal etiamnum appellatur. Latuit prodigiosa hæc icon paucis adhuc nota usque ad annum 1286., quo Moraviæ Marchione Henrico, ejusque uxore Agnete gravi morbo per biennium laborantibus, cum subditi supplicationem instituissent, ut per B. Virginis, & Provinciæ Patroni D. Wenceslai intercessionem, Princi-

pum salutem a Deo impetrarent; Sanctus hic Tutelaris Henrico per somnium apparuit Marianam Styriæ Cellam digito indicans, atque exhibita, quæ ibi colebatur, Deiparæ imagine, ut reparatam integre valetudinem huic adscriberet, debitasque cum conjugē grates rependeret, eundem commonefecit. Somno excitus Marchio & sanitati plene restitutus, cum hoc ipsum ea nocte Agneti contigisse perciperet, comprobata gemino miraculo visionem admiratur: sacrum proinde iter aggressus, magnam secum traxit populi multitudinem videndæ Cellensis Thaumaturgæ avidissimam, cumque a recta via declinasset, ab Angelo quopiam, vel D. Wenceslao sub peregrini specie, testante id marmorea tabula Templi foribus præfixa, fertur ad eandem revocatus. Cupitam tandem metam assecutus, agnitæque, quam in somnio viderat, imagine non modo demississimas sospitæ suæ gratias persolvit: verum etiam pretiosa largitus munera, ligneo, quo illa condebatur, Sacello nobiliorē Ecclesiam a fundamentis educatam pia liberalitate suffecit. Ab eo igitur tempore adeo illustris miraculi fama per circumfatas regiones longe, lateque diffusa, plurimos ægros ad implorandum, non sine uberi fructu, prodigiosæ Virginis patrocinium excitavit, donec anno 1363. Ludovicus Hungarorum Rex Amurathi Turcarum Sultano

tano ex Asia per Hellespontum, & Thraciam cum numerosissimo exercitu in Pannoniæ fines irrupenti, viginti militum millibus, quos raptim conscripserat, solummodo stipatus obviam processit, sed felicem rei eventum, cujus nulla spes humanitus affulgebat, a Celenfi Thaumaturga præstolabatur, cui se ardentissimis precibus commendarat. His itaque permota Deipara, dormienti Regi spectandam se præbuit, certam de hostibus victoriam pollicita; qua gloriosissime parta Ludovicus victrices copias ad Marianam Styriæ Cellam deduxit, ubi ense, & calcaria, quibus in prælio usus fuerat, coronam item argenteam inauratam, gemmisque distinctam cum paludamento regio, aliaque pretiosa cimelia invictissimæ Cælorum Reginæ pro anathemate consecravit: neque his contentus gratitudinis suæ monumentis, deletō veteri Templo, aliud longe magnificentius, quod hodie dum eminet, ex perpolitīs lapidibus condidit, nativo saxo artificiose excavato incumbens, & arcuato opertum tecto, quod decem prægrandibus columnis innititur. Longum foret miracula isthic patrata recensere; illud tamen non omittendum, quo anno 1529. Turcæ congregatas inibi gazas direpturi partim cœcitate, partim aliter divinitus puniti recesserunt, dum interim corona splendida in argumentum Cœlestis

tutelæ Templi fastigium ambiret. Assumpti quoque operis brevitās non patitur, sumptuosa munera ad calculum revocari, quibus largā plurium Principum, ac Cæsarum, & nominatim Augustissimi Leopoldi pietas hujus Sacrarīi thesaurum tot annorum decursu locupletavit.

CILEIA.

Cileia, vel Cilia, Plinio (a) Celeia, Ptolomæo (b) Celia vulgo Cilly antiquissima Inferioris Styriæ Urbs ad Saanam amnem non multo post Savo influentem sita a præcitatīs authoribus Norico ascribitur, ex quo inferre necesse est, exiguam Styriæ partem ad Pannoniam olim pertinuisse, cum non adeo magnum terræ spatium inter Civitatem hanc, & Ortiva Provinciæ confinia interjaceat. Non desunt tamen scriptores, sed recentiores, qui veteri eam Pannoniæ adjudicent, quorum opinio priori quidem non repugnat, si ad diversa tempora referatur, palam etenim est Provinciarum limites longo annorum decursu, belli, aut contractus alicujus occasione, vel alio simili modo sæpius permutari. In lapideis monumentis apud Velsorum (c) Celeia Claudiæ cognomine Insignitur a Claudio Cæsare Caligulæ successore probabiliter desumpto, prout suadent aliarum Urbium cognomina ab Imperatoribus plerumque derivata. Subjungit ibidem

(a) Lib. 3.
c. 22.
(b) Lib. 2.
c. 13.

(c) In
Monum.
pereg.

dem Velferus plurima marmora Urbem istam municipium appellare, unicum vero a Panyinio adductum Coloniae titulum eidem attribueret. Quidquid de hoc sit, non tam collata a Romanis dignitas, quam S. Maximilianus Laureacensis Episcopus tum natalibus suis, tum gloriola morte eandem illustravit; anno siquidem 284, uti Schönleben autumat, vel 288., uti Megifero placet, Catholicæ fidei propagandæ causa huc reversus, & ab Eulasio Præfecto captus, postquam thura Marti adolere generose detrectasset, capite plexus e terrestri patria ad Cœlestem invictus Martyr evolavit. Corpus vero a Christianis tumultu illatum eo loci, quo Martyrio affectus fuerat, videlicet extra Urbem, ubi postmodum Ecclesia ejus nomini erecta etiamnum perseverat; inde tamen à S. Ruperto Salisburgenfi Antistite Laureacum translatum est; hinc demum ab Henrico II. Imperatore Passivium, ubi in Cathedrali Basilica honorifice aservatur. Ex inquilinorum traditione præterea habetur, ubi recisum Sancti caput decedit, aquæ fontem profiliisse, qui hodieque morbis medetur. Episcopali quoque Sede Cileiam olim ab ipso fere Christianæ Ecclesiæ initio fuisse decoratam, author est memoratus Schönleben; (a) modo autem Parochia Goritienfi Archiepiscopo subjecta solummodo extat, cui subinde Archidia-

conatus annectitur. Everfam dein per Bavaros Urbem primus instaurasse fertur sub annum 850. quidam Bruno, vel Brino e Moravia expulsum, qui a Ludovico Baviaræ Duce clientelare beneficium agri non modici ad Savum, & Saanam amnem extensi ea tempestate obtinuerat; quod territorium Comitatus titulo postea donatum narrat Megiferus, (b) anno nimirum 1339, quo Ludovicus Bavarus Germaniæ Rex Monachii degens Fridericum a Sanneck ejus loci Comitem creavit. Hujus successorum seriem, historiamque idem author usque ad Udalricum contexuit, qui anno 1457. cum implacabili odio in Corvinam familiam Ladislaum scilicet, & Matthiam Joannis Hunniadis superiori anno defuncti filios flagraret, ad focerum suum Georgium Serviæ Despotam litteras dedit, spondens se, quamprimum Albam Græcam cum Ladislao Hungariæ Rege appulisset, duos illi globulos pro lusu missurum, quibus duo Corvinorum capita veluti sub ænigmate innuebat. Interceptis a Ladislai Corvini famulo litteris, dominoque traditis, hic gravissime indignatus D. Martini festo, dum Rex sacris interesset, Comiti a Procerum cœtu evocato obvius, litteras ostentat, ac proditorem inclamat; tum Comes arrepto gladio objectam ictui manum simul, & caput Ladislai vulnere perstringit, qui educto & ipse gladio lorica tectum fru-

(a) In
Carn. At-
ti. appe.
c. 5. §. 2.

(b) Ann.
Carin. l. 9.
c. 8.

frustra percutit; sed Hungari milites ad clamorem exciti strenue obluctantem Comitem confecere. Cujus audita cæde Fridericus IV. Imperator, cum nullam Udalricus prolem reliquisset, Cileiam profectus, totum ejus Comitatum ex veteri quadam conventionem sibi debitum occupavit, Styriæque adjunxit. In Urbe memorabile etiam est Minorum Cœnobium, in cujus Templo Cileiensium Comitum cineres conduntur; extra Urbem vero edita eminet Arx, quam Ober-Cilly vulgus nominat. Cæterum multa ibi veterum monstrantur monumenta; eruta quoque Romanorum numismata, & ingentis molis reperta cadavera, non dubia venerandæ antiquitatis vestigia. Demum addenda ea victoria est, qua Georgius ab Herberstein Turcas Cileiam usque progressos an. 1492. fortiter abegit.

EISENARTZ.

Eisenärtz vulgare nomen est ingentis Oppidi, quod 10. circiter milliaribus versus Superiorem Austriam inter præruptos, altissimosque montes Græcio recedit. Famosum illud reddunt celeberrimæ ferri fodinæ, quæ plurimis regionibus necessarium hoc metallum subministrant. Inventæ eæ sunt anno a partu Virgînis 712., & quamvis jam per mille ferme annos indefesso labore effodiantur,

Topogr. Austr. P. I.

nullum tamen pati videntur defectum, cum uberem semper materiam, aut rursus pariant, aut provida distributione posteris refervent. Cœlestis sane benedictionis non leve argumentum videtur mira Deiparæ icon, quæ anno 1668, dum ferrea gleba in binas partes fortuito funderetur, sola naturæ vi utrique impressa comparuit, atque ad Augustissimum Leopoldum delata gazophylacii pretium adauxit. Innumera ibi sudat operarum cæterva; nam primo lapides ferro prægnantes ex dura rupe exciduntur, ex his dein ferrum potenti igne liquatum in quasdam informes confluit massas, quæ Vulcanis denovo commissæ, & novo igne excoctæ humanis usibus ultimo adaptantur: multi quoque officiales totum opus dirigunt, quibus præest Cæsareus Præfectus Cammergraff vulgo appellatus. Emicat in Oppido Parochiale Templum solido muro ad instar Arcis circumdatum, & D. Oswaldi sacrum, post cujus festum splendidæ ibidem nundinæ celebrantur. In altero autem montis latere plures itidem patent cavernæ, ex quibus Vordenbergenfes Oppidani ferrum eadem contentione extrahunt, variisque Provinciis similiter dispensant. Quam abundans subteraneis thesauris hisce sit tota Styria, passim in obviis quorumcumque descriptionibus cernitur: nobis hic appendicis loco notasse sufficiat, paucis ab annis bi-

N

nis

nis Græcio milliaribus ad Pekau colicapisse divites plumbi fodinas: in Waldstein similes repertas, sed quæ & comixtum plumbo argenteum vehunt: in Berneck vero beyrn Wenzel qui locus ad Comitum de Rindsmaul spectat elegantissimum effoditur marmor viride, non absimile illi quod *verde antico* nuncupant quodque politum, tam elegans evadit, ut pretiosissimis etiam mensis adhibeatur: quotidie novas alibi divitias natura ostendit, liberalior procul dubio futura, si solertius illius scrutarentur finum incolæ.

FERNICIUM.

Fernicium vulgo Ferniz Oppidulum est sesqui milliari infra Græcium lævo Muræ littori insidens, cui celebritatem adstruit Thaumaturga Deiparæ statua, quæ annis abhinc prope quingentis ex Hauffmanstettenfi Templo divinitus profuga intra vepres istic confedit, terque illuc relata, ad delectam sibi hanc stationem totidim vicibus jugi miraculo remeavit, quo permoti Barones a Prang, Sacellum ejusdem cultui exstruxerant, verum hoc exciso Imperator Fridericus III. cognomento Pulcher magnificum sane Templum, quod anathematibus refertum hodie spectatur, crebrisque supplicationibus constanter colitur, anno 1314. a fundamentis excitavit.

FRIBERGA.

Friberga vulgo Friberg tenuis locus est ab Hungariæ limite non procul diffitus, consuetis tamen Civitatum privilegiis fruens, quem Lazius (a) Friburgum nominat, & vetustissimam Styriæ Urbem arbitratur, dum eandem censet cum ea, quæ in codice Præfecturarum Romanarum Cardobianca inscribitur, eo potissimum persuasus argumento, quod Friburga amni Pinck, vel Pynck adiaceat, quasi præsens hoc nomen ex decurtata priori voce Bianca derivaretur.

(a) Li. 12.
de Rep. Ro.
sect. 3. c. 8.

FROMLEYTHA.

Fromleytha exiguum oppidum quatuor Græcio milliaribus diffitum; in quo Parochialis Ecclesia, a Religiosis B. Virginis Servis admiristratur: celebrius paucis ab annis evasit magno accurrentium numero qui S. Aloysio Gonzagæ non ita pridem coli hic cæpto, vel acceptis beneficiis vota persolvunt, vel malis suis medellam quærunt: ante binos annos ipsa Augustissima huc migravit, cum Archiduce Maria Anna principum filiarum natu maxima, cui post pertinacem, qua vix non confecta fuerat, febrem, quod redierit sanitas, Aloysi apud Deum precibus, impetratum credidit.

FÜRSTENFELDIA.

Fürstenfeldia vulgo Fürstenfeld
 Urbs est ad amnium Lauffniz,
 & Veistriz concursum sita ipsos
 Hungariæ fines pene attingens. La-
 zius citatus eam esse putat, cu-
 jus sub aquarum nomine in suo Iti-
 nerario Antoninus meminit, sed
 has, utpote Vindobonæ propinquas,
 Austriacæ Badenæ alibi melius ap-
 plicuimus. Tolerabilius conjicere
 videtur Cluverius, cum eandem
 alteri loco substituit, quem idem
 Antoninus Sallam vocat, atque in-
 ter Sabariam, & Haclitanum, quod
 Rakelspurgo convenit, fere medi-
 um collocat: id ipsum quoque pro-
 babiliter intellexit Ptolomæus, (a)
 Salam inter Superioris Pannoniæ
 Urbes annumerans.

GESSACES.

Gessaces Montis nomen est à
 Trebellio Polione in Galieni
 Imperatoris Vita memorati, quem
 Lazius Gessacum appellans eundem
 facit cum Styriaco vulgo Schec-
 kel dicto, & aditos prope Græ-
 cium montes proceritate sua longe
 superante; sed Trebellium ipsum
 inspiciamus ita scribentem. *Gal-
 lienus interea vix excitatus publicis malis,
 Gotthis vagantibus per Illyricum occurrit,
 & fortuito plurimos interemit. Quo com-
 perto Scythæ facta carragine per montem*

*Gessacem fugere sunt conati. Omnes in-
 de Scythas Marcianus varia bellorum for-
 tuna agitarvit &c. Ex his itaque in-
 fert Lazius Gessacum nusquam ap-
 tius reperiri, quam in monte Schec-
 kel, quod ut rudioribus facilius
 persuadeat, Illyrici loco Dalma-
 tiam, multo minus patentem, sub-
 rogat, fugamque in Pannonias fac-
 tam subjungit; verum neque his ful-
 cris opinioni suæ undique vacillan-
 ti satis consuluit; valde siquidem
 hallucinatur, dum veluti indubita-
 tum prætendit, nullum aliud, quam
 per Styriam ex Dalmatia in Panno-
 nia iter eligi potuisse. Certe ex
 Ptolomæo alias allegato perspicu-
 um est, montem Schekel veteri Ce-
 tio includi, Pannoniam a Norico,
 non a Dalmatia dirimenti. Ergo-
 ne, obstrepent nonnulli, in dubi-
 um revocatur, celeberrimum mon-
 tem Schekel Latinorum Gessacum
 esse, quod tamen jam per omnium
 ora, & calamos impune volitat?
 omnino: gravius quippe mihi acci-
 deret genuinæ veritatis, quam po-
 pularis auræ detrimentum. Por-
 ro citius apud me fidem inveniet
 Lazius, dum enarrat multa Roma-
 næ vetustatis monumenta in hujus
 montis dorso, ejusque vicinia of-
 fendi, quibus tamen perscrutandis
 diutius immorari non lubet, ne sa-
 gæ, quas magno inibi numero la-
 tere, fama est, sævam interim pro-
 vocent tempestatem.*

GONNAVICIUM.

Gonnavicium vulgo Gonnawiz Inferioris Styriæ Oppidum 15. milliaribus Meridiem versus Græcio distat; in hujus Arce Meriano teste (a) rarus scaturit fons, qui in Oppidum defluens nunquam crescit, aut minuitur, sed eandem semper aquarum mensuram defert; sæviante hyeme calidus, ardente contra Syrio frigescent. Memorant præterea historiæ anno 1473. Turcas hucusque penetrasse; anno vero 1515. Rusticorum seditionem, quæ & Carinthiam, & Salisburgensem Dominium tumultibus implevit, ortum suum inde duxisse.

GÖSSENSE
COENOBIIUM

Gössense sacrarum Virginum D. Benedicti regulam sectantium Cœnobium opulentia, ædificii splendore, atque antiquitate percelebre, in superiori Styria, vix uno ante Leobium lapide, dextro Muræ littori incumbit. Ejus natales ex manuscriptis ipsius Monasterii documentis desumptos sic ferme describit Schönleben: (b) sub annum scilicet 996. B. Adula Batwini Dynastæ vidua in paterno quodam Castro Comitatus Leobienfis una cum filia Kunigunde divinis rebus intentata, cum aliquando propinquum collem de more conscendisset, inter-

num Dei monitum percepit, quo ad opes suas divino cultui per aliqujus Cœnobii foundationem impendendas stimulabatur; illique confestim obtemperans detractum e capite velum auræ committit, ut ex ejus casu statuti operis locum designaret: delapsum ad Muram velum supra fluentes aquas hærebat immotum, quod illa pro cœlesti nutu interpretata, novo alveo effosso fluvium avertit, ibique Monasterii fabricam inchoavit, quod Natæ cœli Regina, Divoque Andree Apostolo dicari voluit: ejus dotem plurimum auxere Aribio Moguntinus Antistes B. Adulæ frater, vel filius, ac D. Henricus Imperator integram vallem, cui Trageß nomen, cum omnibus juribus eidem elargitus. Absoluto ædificio Beata Fundatrix nobiles collegit puellas, quas ad religiosam vitam efformavit, & filiæ suæ Kunigundi tanquam primæ loci Abbatissæ subjecit, ut reliquis vitæ diebus exactius Deo vacaret, post obitum in Parthenonis Templo tumultata, ubi & memoratum superius velum ad perpetuam prodigii memoriam adhuc hodie asservatur. Kunigundi vita functæ subrogata est in Abbatissæ munere Adelheidis pietate illustris, cujus cor, tumultu instaurationis ergo post aliquot secula referato, in corallium transiisse intra reliqui corporis cineres reperiuntur, & Cæsari Maximiliano transmissum. Subjacet huic Cœnobio

(a) Topog.
Styr.

(b) Annal.
Carn. part.

bio vetustum Sacellum, quod in via Leobium ducente, supra Muræ scopulum obviat, a S. Leone IX Summo Pontifice D. Owaldo, aliisque Cœlitibus consecratum.

HARTBERGA.

Hartbergam vulgo Hartberg Inferioris Styriæ Civitatem ad amnem Lauffniz sitam Merianus (a) Topog. (a) ex Lazio eandem censet cum Styria antiqua Urbe Heorte, cujus mentio (b) Lib. 7. apud Strabonem (b) de Scordiscis populis Istria accolis differentem his verbis habetur. *Quidam etiam Insulas habebant Scordisci; eo autem magnitudinis aucti sunt, ut usque Illiricos, & Pœonicos, & Thracios provecli sint terminos. Complures igitur jacentes in Istro Insulas occupavere. Ipsi etiam Urbeshabuerunt Heortem, & Capedunum. Ex quibus judicet eruditus lector, utrum Lazianæ sententiæ subscribendum sit, ego enim hoc unum adjiciam, Lazium videlicet Heortis nomini vocem Mons addere, cujus tamen nullum in Strabone vestigium; eo opinor consilio, ut Hartbergæ vocabulum, cujus secunda pars montem Germanis sonat, inde profluxisse validius suaderet.*

JUDENBURGUM.

Judenburgum vulgo Judenburg Superioris Styriæ Urbs, quæ ejusdem Provinciæ Metropolis apud Merianum audit, elevato ad

præterfluentem Muram clivo insistit, unde sat amplam despicit planitiem, inter editos undique montes quovis anni mense nivibus albentes secus fluvium extensam. Hinc Gratio 14. miliaribus distat, si per aquam; 8. vero, si per Alpes iter suscipiatur. Urbem hanc antiquum Virunum esse a Ptolomæo, (c) Plinio, (d) Antonino, (c) Lib. 4. & Peutingeriana Tabula notatum c. 14. conjicit Bilibaldus Pirckeimerus (d) Lib. 3. in Germaniæ explicatione apud c. 24. Schardium excusa: verum non consonant itinerum intervalla; longius enim Aquileia abest Judenburgum, quam absit in Antonini Itinerario Virunum. Aliter proinde divinat Schönleben, (e) & ab Iduno, quod (e) Car. An. app. c. 5 §. 3. Ptolomæus in Norico recenset, Judenburgum derivat, cui utcumque favet nominis affinitas, & respectus ad Virunum, seu Frisacum in eo consistens, quod Idunum Boreæ magis ab eo authore admoveatur, & non nisi unica inter has duas Civitas collocetur, quæ tamen omnia sententiam hanc oppido dubiam adhuc relinquunt. Illustrior interea, & antiquior ea origo videtur, quam si a Judæis deducatur, ac si illi hanc Urbem prius inhabitassent, aut plane condidissent, quod ex sola vulgi traditione constat fabulas sæpius, quam historias referente; neque huic multum suffragantur Civica insignia, quæ teste præcitato Schönleben Judæum repræsentant, eorum siquidem inven-

tio recentioris ævi est, ac post vocabuli mutationem instituta. Unum Urbis latus fere occupat Cæsarea Aula paucis abhinc annis renovata, cui proximi sunt cum suo Cœnobio & Templo Minores Observantes, præter quod, & Parochiale aliud extat D. Augustino sacrum cum annexo Societatis Jesu Collegio, & Tertiæ Probationis Domo à Comite Balthasare, & Comitissa Ursula a Thonhaufen fundatis. Extra muros autem in ea declivitate, quæ ad Muram ducit, Sanctimonialia degunt D. Claræ institutum profitentes, quarum Monasterium Paradisus appellatur.

KAPFENBERGA.

Kapfenberga, vel uti Gerardus de Roo scribit, Cappenberga vulgo Kapfenberg Oppidum est cum editiori Arce 7. milliaribus Græcio dissitum, quod Lazius, antiquitates undique ad nauseam usque corradens, Scordisorum Capedunum putat, sed qua veritatis specie ex supra allato Strabonis textu colligere, eruditis licebit. Inclaruit hoc Oppidum ob acrem pugnam anno 1291. in ejus pomæriis confertam inter Fridericum Stubenbergicum, & Hermannum Landenbergicum, qui Alberti Austriæ Archiducis postea Imperatoris partes tuitus, hostem diu strenue dimicantem, & tandem a propriis militibus desertum ad sui deditionem coëgit.

KNITTELFELDIA.

Knittelfeldia vulgo Knittelfeld Civitas est ad Superiorem Styriam pertinens, Muræque fluvio adjacens inter Judenburgum, a quo duobus, & Leobium, a quo 4. milliaribus recedit.

LAMBERTINUM COENOBIIUM.

Lambertinum, seu S. Lamberti Monasterium ædificii amplitudine, ac splendore sane magnificum ad Carinthiæ limites, cui olim accensebatur, quam proxime accedit, atque in edito quidem attollitur situ, sed ab altioribus montium jugis coronato. Religiosis D. Benedicti affeculis illud condidit, si Bucelino credimus, Henricus Carinthiæ Dux, ejusque filius Marquardus: at recentissimus quidam anonymus Hermanno Marquardi filio idipsum adscribit, quorum primo maxime annuere videtur Megiserus, dum ait Marquardum Lambertinam foundationem restaurasse. Circa annum autem, quem 1073. assignat, cum anonymo optime consonat, Hermannii primi Abbatis mortem ad annum Christi 1109., gubernii vero 36. referente; sed nova de Hermanno consurgit lis; hunc enim anonymus e Prioratu Monasterii S. Blasii in Hercynia sylva ad id muneris evehit, quod

sam præbuit Ptolomæi Muroëla inibi statuendæ. Leibnicio imminet Arx celsiori colli imposita confueta Seccoviensis Episcopi, & S. R. I Principis Sedes.

LEOBIUM.

Leobium vulgo Leoben vetusta Styriæ Superioris Civitas, quam Mura Post brevem flexum secundo alluit, 8. milliaribus, si fecus flumen, 6. vero, si per montes calculus ineatur, Græcio abest Occasui propinquior. Nobilis huic olim suberat Comitatus, cui proprii Comites, ex vetusta Bavariæ Comitum ab Hohenwart, & Schrobenausen prosapia diu dominabantur, donec eorum postremo in Palæstina, quo belli sacri ergo concefferat, a Saracenis intercepto, ad Conradum Frisingensem Præfulem Sigifridi, & Ottonis Comitum ab Hohenwart uterinum fratrem fuerit devolutus. Hic vero accepta a Bernardo Carinthiæ Duce magna pecuniæ vi, Leobien- sen Comitatum anno 1246, eidem vendidit, sicque cum Carinthia, & Styria Alberto Austriæ Archiduci postea Imperatori cessit, quamvis haud sine armorum strepitu, cum Otto Bavariæ Dux, & Conradus Salisburgensis Antistes seditionem contra Archiducem in Styria ortam promoturi Leobium anno 1291.

(a) Ann. Austr. 1. 2. junctis viribus occuparint, quæ Gerardus de Roo (a, hanc Urbem

Leubenum vocans uberius expla- nat. Viget istic hodie ferri commer- cium ex descriptis supra fodinis ad- vecti. Tempa inter Muros bina, unum nempe ad PP. Dominicanos, alterum vero D. Francisco Xave- rio sacrum ad Jesu Societatem spe- ctans cum adjecto Collegio in an- tiquatæ Archiducalis Aulæ situ exstructo, & a Ferdinando II Cæ- sare ante aditum Imperium funda- to. Totidem pariter extra muros parochialia, quorum uni Civitas, alteri Suburbium Mura fluvio ab ea divisum subjicitur, in quo PP. Capucinatorum Cœnobium paucis abhinc annis exstructum insuper spectatur.

LUETENBERGA.

Luetenbergam vulgo Lueten- berg percelebre Inferioris Styriæ Oppidum Mura fluvius non procul ab Hungariæ confiniis ir- rigat, eique famam conciliat nobilissimum vinum, quod totius Pro- vinciæ, & facile totius Germaniæ fortissimum ex circumfritis collibus legitur, ita ut quidam scribere non ambigant, sua illud præstantia Cre- ticum æmulari.

MARBURGUM.

Marburgum vulgo Marburg, vel Marchburg Inferioris Styriæ Urbs in lava Dravi flumi- nis ripa amœno circumdatur solo,
&

& novem Græcio millaribus versus Austrum removetur: pro cuius elogio miram antiquitatum faraginem congregat apud Schönleben Lazius, cohortem nimirum Marianæ degentem, cuius Tribunalum *sub dispositione Viri Spectabilis Ducis Provinciæ Valeriæ Ripensis* Notitia Imperii recenset; Marianam a codice Romanarum Præfecturarum inter Valeriæ municipia conscriptam; Jornandis Castrum Martenum Sarmatarum Sedem; & quæ ipse in Ammiano Marcellino sibi finxit Marciana Castra: hæc itaque omnia, licet prorsus diversa, ob nominis consonantiam, quam ille solus percipit, in unum conflant Marburgum. A suis olim hæc Civitas regebatur Comitibus, donec Ottocarus III. Styriæ Marchio a Bernardo Comite eandem comparaverit. Patuit postea, anno scilicet 1532., Solimanno Turcarum Imperatori, qui ea statim derelicta Albam Græcam suas rursus copias reduxit: venusta admodum urbs est populo frequens, amænitate situs conspicua: pater Paræciale templum, Religiosæ S. Francisci Camiliæ duæ, Capucinatorum scilicet & Minoritarum illam incolunt: civium quoque Xenodochium! fundatione instructum habet opima: anno etiam superiori Societatis Jesu Patres huc accessere: unus e Sociis, ex Comitibus de Purgstall natus, ultimusque Stirpis suæ hæres opimam Societati transcripserat

Topogr. Austr. P. I.

hæreditatem, erigendo collegio uni, ubi e re Divina magis esse superioribus visum foret: placuit præ omnibus Marburgum tum quod ab aliis domiciliis esset remotissima, tum quod vicini agri abundantissimam præberent, laboribus Apostolicis messim. Agitata diu res fuit, semper obices unde minime expectabantur objecti; donec consentiente Augustissima, ingenti civium gratulatione, tandem anno proxime elapso ædes in foro amplissimæ, quæ excellentissimi comitis de Khüenburg erant, in Societatis usus cœmptæ, primos accipere hospites; in exstructo tumultuario opere Sacello, divinis statim vacari cœptum; scholæ juventuti apertæ; magno ad sacras æque ac litterarias palestras concursu; atque his etiam initiis patet, quam prudens fuerit concepta spes, de abundantissimis fructibus quibus operariorum labores coronabuntur.

MURÆPONTUM.

Muræpontum vulgo Bruck ander Muer commoda Urbs 6. milliaribus Græcio distita a Muræ fluvio, cui adjacet ponte, nomen desumpsit, atque eadem a pluribus censetur cum illa, quæ in Peutingeriana Tabula Ad Pontem indigitatur. Ad Superiorem, an ad Inferiorem referenda sit, litigant Geographi. Præter Parochiale Templum, cui Archidiaconus præest,

O

bina

bina alia adfunt a sacris Minorum Observantium, & Capucinatorum Ordinibus administrata. Commendanda hic est civium in Principem fidelitas, atque in hostes fortitudo, quam pro Alberto I. Cæsare in strenua Urbis propugnatione contra Ottonem Bavariae Ducem, & Conradum Salisburgensem præstita anno 1291. exhibuerunt. Prope Civitatem illabitur in Muram amnis, cui Merz nomen, postquam amœnam secuit vallem, inde Marziam dictam, & usque ad Austriæ terminos pene protensam.

MURAVIA:

Muravia vulgo Murau Superioris Styriæ Civitas ad Salisburgensem ditionem valde accedens, a Mura fluvio in duas partes discinditur, quæ pluribus super eum ductis pontibus junguntur. De hac Cluverius (a) id sentit, quod ex Peutingeri Mappa præcedenti Urbi a cæteris adjudicari retuli, jam olim videlicet floruisse, & Pontis nomine ibidem indicari, hocque ex itinerum ductu satis inferri opinatur; at cum ipsam Mappam vere nobile antiquitatis cimelium consuluerim, nihil reperi, quod uni potius, quam alteri faveat sententiæ; Muræ tamen fluvio disputatum locum adhæsisse pronum est. Muraviæ in editiori loco eminet Parochiale Templum, sed adhuc altius ascendit splendida Arx vicino

insedens colli: cui in adverso fluvii latere respondent alterius Arcis rudera Ottocari Bohemiæ Regis jussu prostratæ.

NEOMONTANUM. COENOBIIUM.

Neomontanum Cisterciensis Ordinis Monasterium, vulgo Neuberg dictum, & inferiori Austriæ fere contiguum, fundatorem suum veneratur Archiducem Ottonem postremum Alberti I. Imperatoris filium, qui cum anno 1339. mortem oppetiisset, in eodem humatus una cum binis consortibus conquiescit.

OBDACUM.

Obdacum vulgo Obdach Oppidum est Superioris Styriæ Arce instructum ad Admontense Coenobium pertinente, in quo vetustam Bedaci Urbem a Ptolomæo (a) in Norico annumeratam etiamnum perserverare autumat apud Merianum (b) Lazius, cui vocabuli affinitas familiaris hujus authoris Achilles multum quidem suffragatur; sed cum Ptolemæi Bedacum ex situ, aliisque circumstantiis idem omnino videatur cum Peutingerianæ Tabulæ & veteris inscriptionis Bidajo, & alterius inscriptionis Badaco, quod & Cluverio certum est atque in his non nisi 13., vel ad sum-

(a) Vind. Norc. c. 5. hac Cluverius (a) id sentit, quod ex Peutingeri Mappa præcedenti

(a) Li. 2

c. 4.

(b) Topog. Styrr.

sumum 19. Passuum millibus ab Oeno fluvio separetur; cætera, quæ in definienda veterum locorum statione præ oculis haberi debent, Obdaco non congruunt, utpote a prædicto fluvio longe remotiori.

PETOVIMUM.

Petovium vulgo Petaw Urbs est inferioris Styriæ a Dravo fluvio irrigata, & 12. milliaribus Græciò absens, cui servatum a primordiis nomen hanc parit felicitatem, quod genuina ejusdem antiquitas a nemine in dubium revoceatur; a Romanis siquidem aliisque veteribus scriptoribus tenui nominis discrepantia enunciatur: Antonini, & Peutingeri Itineraria Patavionem, vel Pætovionem expriment. Tacitus (a) Petovium vo-

(a) Hist. Li. 3. cat, & Legionis decimæ tertiæ hyberna ibidem statuit. Ptolomæus

(b) Li. 2. c. 15. (b) denique in Argentoratensi anni 1520. editione Petobium inter Pannoniæ Urbes recenset. Episcopa-

li quondam dignitate hanc Urbem claruisse colligit ex D. Hieronymo Megiferus (c. Cætera, quæ memo-

(c) Ann. Car. 1. 3. c. 8. ratu digna isthic evenerunt, paucis subijciam. Anno imprimis ante Christi nativitatem 33. Octavianus Augustus Imperator cum Illyricum bellum gereret, Petovium,

quod in Appiano Setovia legitur, valida obsidione circumdedit; quæ magnam adjacentium populorum vim in obsessæ Urbis subsidium concitavit; quare Augustus promotus

contra eos exercitum prælium iniit, quo durante lapidis ictu genu faucibus, multis diebus decubuit, donec curato vulnere Romam regredi parans, belli molem una cum Legionibus Statilio Tauro inibi relicto commiserit, cujus tamen gesta prorsus interciderunt. Anno autem post Christum 378. gravior calamitas Urbem oppressit, siquidem testatur Schönleben, (d) Valentem Pseudoepiscopum Petoviensem cujus mentio in Actis Concilii Aquileiensis (e) reperitur, a populo ejectum, ut injuriam ulcisceretur, Gothis tum Pannoniam instantibus, patriam turpiter tradidisse. Quid vero illi deinceps acciderit, in obscuro est usque ad Ottonem II. Cæsarem, qui, Megifero (f) teste, Friderico Salisburgensi Antistiti anno 957. ad eam dignitatem evecto Petoviensem Ecclesiam cum magna Urbis parte contulit; sed cum anno 1480. Mathias Hungariæ Rex illam occupasset, Fridericus III. Imperator Rege defuncto eandem cum reliqua Provincia ad se integre attraxit, Salisburgensis Ecclesiæ juribus sub Bernardo tunc Præsule legitime extinctis. Parva quidem nunc Civitas est, bina tamen Monasteria præter Parochiale Templum complectitur ad sacros Prædicatorum, & Minorum Conventualium Ordines pertinentia, quibus & PP. Capucinatorum Asceterium extra muros situm adjungendum est.

(d) Ann. Car. P. II.

(e) To. I. Cnc.

(f) Ann. Carin. I. 6. q. 94.

PÖLLENSE COLLEGIUM.

Pöllense Canoniorum Regularium D. Augustini Collegium in Inferiori Styria non procul Hartberga fundatum a Joanne L. Barone de Neuberg postremo hujus stirpis furculo, nactum est primum Præpositum Udalricum de Trautmanldorff, qui post octennium in gubernio impensum, anno 1512. mortalem hanc vitam cum æterna commutavit.

R A I N A.

Raina Urbecula est in Boreali Savi fluminis littore, quam Merianus (a) Inferiori Styriæ adscribit, & ad Salisburgensem Ecclesiam olim spectasse, Megiserus (b) testatur, funestam cladem subijiciens ab Achmete Turcarum Duce anno 1475. in ejus conspectu Christianis numero longe inferioribus, & se diu strenue tuentibus illatam.

RAKELSPURGUM.

Rakelspurium, seu uti aliqui malunt Racospurgum, vulgo Rakespur, quod 8. circiter infra Græcium milliaribus Mura præterfluit, inter nobiliores Styriæ Urbes censetur, sed vini præstantia reliquas antecellens. Antiquum

Hæclitanum, quod medio fere itinere Sallam inter & Pætovionem ab Antonino statuitur, agnoscit in hac Civitate Cluverius, (c) tam fitu, ac viarum ductu innixus, quam aliqua vocabuli consonantia. Suspiciatur enim Ræclitanum potius inibi legendum, quam Hæclitanum. Verum posterius argumentum ei minime favere suadet Rationarium Styriæ anno 1267. confectum, & a Lambecio (d) excusum, cui non Rakelspurium inscribitur, sed Ratgersburch, quod quasi Ratgeriburgum apte interpretatur Schönleben; unde evanescit omnis cum Ræclitano convenientia. Antequam Rakelspurium ad Provinciæ Principem devolveretur, Bildonensibus Dominis paruisse narrat Merianus. (e) Commodis hodie habitatur ædibus, licet iteratis incendiis sæpius defœdatum, præter quæ aliam sustulit calamitatem anno 1480. a Matthia Hungariæ Rege una cum Pætovio occupatum. Felicius tamen in ejus pomœriis contra Turcas pugnatum, anno nimirum 1418. quo Ernestus Austriæ Archidux de iis primo in hanc regionem irrumperentibus gloriosissimam retulit victoriam, viginti circiter hostium millibus in eo conflictu prostratis.

RETLSTAINUM.

Retlstainum, vulgo Retlstain, oppidum a rubris quibus vicina terra scatet lapidibus, nomen acce-

(a) Topog. Styriæ.

(b) Ann. Carin. l. 10. c. 20.

(c) Vind. & Nor. 5.

(d) Bibl. l. 2. c. 4.

(e) Topog. Styriæ.

accepisse videtur: ad sinistrum muræ latus jacet: a Græcio sex miliaribus in septentrionem distans: non alio memorabile titulo, quam, quod vicinis, tota Styria, altissimis montibus nomen dederit, in quibus celeberrima hæc Draconum Serpentumve spelunca cernitur: jacet illa ad oppositum muræ latus: eam anno 1719. ingressus est Heræus anno vero 1752. Pater Franz, cum ex jussu Augustissimæ Iustratis Tyrolensibus fodinis, Viennam rediret; ex quorum observationibus hæc habemus collecta a P. Christiano Rieger, ultimi hujus in itinere Socio. Montes sunt, quibus hæc caverna obtegatur, prærupti admodum, atque: paries muræ obversus, licet sextam vix totius montis altitudinem æquet, in 720. pedes eductus est: supra hunc est ostium cavernæ quæ Kugellucke vulgo dicitur, & 2839. passibus a radice montis distat: eminus informe triangulum exhibet, cominus quadratum esseprehenditur 180. pedes in longum latumque patens: hac plana primum facilique via in ipsam cavernam iter est: focus occurrit primum excoquendo olim nitro destinatus: calcinoso hinc solo, ad deciduum pervenitur fontem; unde filo opus est ulterius penetrare volentibus, ne per implexas, ut sæpius factum est, viarum ambages vera deperdatur semita: interioris hinc cavernæ muri stalactite, seu aqua striarum ad instar in petras

obdurata, vestiuntur. Ad ducentesium ab ostio passum, ingentes deprehenduntur lapidum cumuli fortuito quasi congesti, licet & immanis illorum moles & mirus sub terram situs rem prodigiosam faciat, hinc in angustias via deflectere incipit fierique horribilior, pendentibus hinc inde abnormibus scopulis, & lubricante ex humiditate vestigio, licet sparsi occurrant copiosi lapides ex cærulescente marmore pulcherrimo venis sanguineis interstincto quod verosimilem facit opinionem eorum qui arbitrantur, marmor lapidesque hic olim erutos: tantas hinc cavernas factas, congestosque passim lapides, effossis avectisque optimis tanquam minus utiles relictos. Ad 1540. passum cavernam Iustravit Heræus; nec satis exprimere potuit admirationem qua percussus fuit, cum stupenda hic viderit naturæ opera, areas altitudinis fornicatoque opere maximas, lapides qui mirabilia exhiberent quam quidquid in Gothorum sepulchralibus exhibet antiquitas, miram aëris naturam qua fit ut ad exiguam etiam distantiam vocis sonus excipi nequeat: ulterius autem cum suis pervasit P. Franzius, atque in aliam penetravit cavernam, amplitudine, primæ, parem, structura non minus admirabilem, postquam, calle difficili æque ac periculoso, in minorem aliam descendit; in quam jam olim non tantum naturæ scrutatores curiosos,

sed & Principes ipsos penetrasse observavit, ex nominibus quæ rupi inscripta legit: in dextra enim parte invenit.

Rudolfus
dux

addita erant tria alia nomina, sed quæ arte nulla legi potuerunt: additus erat annus 1515. inscriptum habebatur quoque diligentissimi investigatoris nomen I. R. anno 1750. Sub Rudolphi nomine, ad dextrum magis latus, habebatur distinctius aliud

Fridericus dux Austriæ affuit anno 1409. die 3. Junii Alia scuta signaque, in pariete observata fuerunt: quod autem in cavernis est mirandum maxime, est ingens ossium copia, seu humanorum seu animantium quæ partim in lapides conversa, hic reperiuntur & quorum pulvis comminutus præsentissimam præbet morbis variis, comitali præcipue medelam: Unicornium potissimum tantæque magnitudinis humana eruuntur, ut gigantum etiam, caverna hæc, apud vulgus, sepulchrum audiat: disputant eruditi, hæc unde illic in tantum collecta cumulum veniant: plerique autumant id tribuendum mutationi illi quam exundantes deluvii tempore aquæ causerint: Heræus existimat, vera non esse ossa, sed naturæ lusus, atque ex marga formatos partus.

ROTENMANIUM.

Rotenmanium Vulgo Rotenmann, aut Rotenmon Civitas est Superioris Styriæ in valle, vulgo Paltenthal 14. circiter miliaribus Græcio distita, quam Montanis Castris ab Antonino memoratis substituit apud Merianum (a) La- (a) Topog. zius, itinerum ratione utcunque ad Styriæ. stipulante. Meminit illius Gerardus de Roo, (b) ad annum scilicet 1291., quo Otto Bavariæ Dux, (b) Germ. atque Conradus Salisburgensis Præsul, indicto in Albertum Austriæ Archiducem bello, concordibus armis expugnarunt. Nobilitatur Rotenmanium ab eximio Canonico- rum Regularium S. Augustini Collegio, quod condidit anno 1455. Fridericus III. Imperator, Joanne Junga Dinckbichl in primum Præpositum inaugurato.

R U N E N S E. COENOBIIUM.

Runenfe Cisterciensis Ordinis Cœnobium binis miliaribus Græcio absens, cujus foundationem Friderico I. Cæsari cognomine Oenobarbo, Bucelinus adscribit, piæ Leopoldi Styriæ Marchionis munificentia debere didici ex recenti quodam anonymo authore, cui hac in parte libentius adhæreo, annum tamen, nempe 129., quo is consummatum a superstiti Leopoldi con-

consorte Sophia ejusque filio Ottocaro opus subnectit, ejusdem primordiis a parente positis malle assignare, cum ex chronologica Marchionum serie liquidum videatur, prætenso adhuc anno Leopoldum supervixisse, quod ex ipso etiam anonymo colligi fas esset, cum Leopoldi filius Ottocarus idem omnino sit, qui anno primum 1165. Ducali dignitate a Friderico Oenobarbo donatus ab eodem authore refertur. Cœnobii gubernacula primus tractavit Abbas Gulacus de Dinkhenstain natione Franco, ex cuius successoribus binos Episcopales Insulæ sibi vendicarunt, Lavanina scilicet Almericum Graffendorffer, & Neostadiensis Martinum Düelacker, qui jam prius Callipolensis Episcopi honorem cum Abbatis munere copularat, secundi Fundatoris nomen suis meritis insuper adeptus.

SCHLADMINGA.

Schladinga vulgo Schlädming superioris Styriæ Oppidum Saliburgenses fines secus Onasum attingens veteri Antonini Sabatinæ congruere Lazio videtur. Funestissimum est, quod a Michaële Grueber tumultuantium Rusticorum Antesignano anno 1525. istuc patratum narrat Megiserus, (b) præcipuam videlicet Carinthiæ ac Styriæ nobilitatem, quæ prælio infeliciter cum rebellibus conferto in

fugam acta huc confluxerat, inopinino sub auroram adventu ab eo oppressam, aut gladio majori ex parte interiisse, post quam enormem lanienam superveniens Nicolaus Comes a Salm, abactis Rusticis Schladingam incendit, muris, que nudavit. Qua insuper occasione Civitatis jure, quo olim fruebatur, abolito, eam Oppidis tunc primo annumeratam existimat Merianus.

SECOVIUM.

Secovium vulgo Seckaw Superioris Styriæ Oppidum gemino gaudet celebris sui nominis argumento: horum unum est nobilissimum Canonicorum Regularium S. Augustini Collegium ab Adalramo Comite de Waldegg anno 1140. fundatum, Wernero Geiller in primum loci Præpositum assumpto. Ejus Templum illustant plurium Austriæ Archiducum sarcophagi, inter quos peculiarem exigunt mentionem Carolus Styriæ Dux anno Christi 1590., ætatis vero 50. vita functus, atque Maximilianus Ernestus Ordinis Theutonici Commendator anno 1616., ætatis 33. e vivis sublatus. Alterum est Episcopatus ab Eberhardo II. Archiepiscopo Salisburgensi, annuente Honorio III. Summo Pontifice, anno 1220. ibidem institutus, cujus cathedram primus conscendit Carolus Frisacensis Præpositus.

fitus 37. jam nactus successores, qui per maximam Styriæ partem Salisburgenſi Archidieceſi insertam Vicarii Generalis autoritate pollent, & S. R. I. Principis dignitate his temporibus fulgent.

SEIZENSIS

CARTHUSIA.

Seizensem Carthusiam in Inferiori Styria Petovium inter, ac Cileiam sitam, non undecimo seculo, quod recens quidam author scriptum reliquit, sed duodecimo extruxit Ottocarus ab anno 1165. primus Styriæ Dux, qui lepra correptus permissio focero suo Leopoldo Austriæ duci Provinciæ Dominio, in eandem se contulit, ubi Religiosum amplexus institutum pia morte conquievit. In hujus saltem loci districtu, si non plane hic, quod Cluverio arridet, extitisse veterem Antonini Urbem Ragandonem, quam apud Rohitsch seu Ragatz Schönleben collocat, ex medio ferme inter Cileiam, & Petovionem situ probe conjici omnino videtur.

SLAVOGRÆCIUM.

Slavogræcium vulgo Windischgrätz Inferioris Styriæ Urbs à Carinthiæ confiniis non procul abscedit, in qua Merianus (a) Lazium secutus antiquam Ptolomæi (b)

(a) Topog. Styriæ.

(b) Lib. 2.

Vinundriam se deprehendisse opinatur, sed aliud conjecturæ argumentum adferre oporteret, quam infirmam unius syllabæ consonantiam. Interim vix ambigi potest, quin ea a Vindis seu Venedis populis, quas vulgus hodie Windisch appellat, aliquando fuerit, aut primo erecta, aut instaurata. Turcarum insuper copias anno 1473. hucusque penetrasse præcitatus Merianus affirmat.

STAINZENSE

COLLEGIUM.

Stainzenſe Canonicorum Regularium S. Augustini Collegium a Comitibus a Wildan originem suam ducere fertur, quo autem modo, vel anno, me hætenus latet.

VOITSPERCA.

Voitſperga Urbecula est ad amnem Kainach tribus milliariibus Græcio diffusa, quæ si Meriano (c) credimus Lazium sectanti, (c) Topog. Styriæ. magnam præſert vetustatem, & Styriæ totius antiquissima cenſeri debet; Provinciæ insuper Metropolis, antequam ad eam dignitatem Græcenſis Civitas eveheretur; quinimo Romanorum Viana, cujus Plinius (d) in Norico meminit, (d) Lib. 3. memoratis authoribus videtur. c. 24.

VORAVIENSE COLLEGIUM.

Voraviense Collegium non procul Hartberga Inferioris Styriæ Urbe Regularibus D. Augustini Canonicis fundasse reperio Ottocarium IV. hujus Provinciæ Marchionem anno 1163., quo in primum loci Præpositum electus est Luitpoldus, 40. successores hætenus sortitus.

Styriam claudimus celebri disceptatione, quæ hanc Provinciam plurimum involvit, inter Geographos exorta: in quam scilicet Norici, aut Pannoniæ plaga extensa fuerint Bojorum Deserta a Strabone, & Plinio memorata. Primi verba ex Lugdunensi anni 1557. impressione excerpta ita se habent

(a) De situ (a): Caterum Tiberius a lacu (de Brigantino, seu Constantiensi loquitur) unius diei progressus iter, Istri fontes aspexit. Ad eum lacum Rhæti paululum adsunt, amplius Helvetii, & Vindelici, & deserta Bojorum regio usque ad Pannonios. Quibus duntaxat perpendicularis, luculentum cuiusvis videbitur controversa hæc Bojorum Deserta à Vindelicia, & constantiensi lacu, qui hodie Podamicus, & vulgo Bodensee dicitur, per Bavariam, Carinthiam, Austriam, & Styriam ad Pannoniam usque procurrisse, ideoque subscribendum omnino esse eruditissimi Velferi (b) iudicio, quod his terminis expressit: *Principes Boji monumentum in adversa ripa, Topograph. Aust. P. I.*

ad ipsum statim Danubii traiectionem posuere Bojodurum, qua Oenus Vindelicos, & Noricos interfluit Germaniæ Magnæ obiectos utrosque: magnus præterea circa agri modus, a Vindelicorum quippe finibus ad Pannoniam Norici longitudine fusus, genti attributus est, quum ob eas, quæ postea rerum varietates consequitæ, Bojorum Deserta Strabo, & Plinius appellavere. Velfero ferme consonat apud Schönleben (c) Lazius sic (c) Carn. Ant. Appa. c. 5. S. I. ibi definiens. Bojorum Deserta, quæ in mediterraneis ab Aniso fluvio usque ad Cetium montem excurrerant, &c. Verum litem his omnibus movet Plinius egregius, & ipse author Straboni circiter cœvus, qui longe diversum Bojorum Desertis adstruit situm, extra circumscriptos ab adductis hætenus scriptoribus fines ea penitus relegans. Noricorum enim Provinciam secundum illos plurimum occupabant, & cum eadem Orientem versus in Cetio monte desinebant; sed a Plinio, (d) (d) Hist. facta ab hoc ipso Norici limite, nat. l. 3. c. initio, ultra Sabariam Pannoniæ 24. Urbem liquido explicantur. Patet id procul dubio, si sequens authoris textus attentius inspiciatur: Noricis, inquit ille, junguntur Lacus Peiso, Deserta Bojorum: jam tamen Colonia Divi Claudii Sabaria, & Oppido Sacarbantia Julia habitantur. Si itaque hæc Deserta Norico fuerant tantummodo contermina, seu illi jungebantur, manifesto infertur, extra Noricorum terras ea esse a Geographis inquirenda. Hinc præ-

citatus Schönleben, cui Cluverius (a) favet, secutus vestigia Sabariensis Coloniae, quæ in iis Desertis juxta Plinium incolebatur, in sententiam abiit Velfero prorsus adversantem, eadem scilicet Bojorum Deserta se deprehendisse arbitratus in eo Pannoniæ tractu, qui ab Ortiva Cetii montis parte Viennam Austriæ a Petovio Styriæ divellit; Sabariam enim inter Pannonicas floruisse Urbes, a nemine, nisi in veterum fastis prorsus peregrino, disputatur. At cur aliqui ita Plinium amplectuntur, ut Strabonem excludant; alii autem ita a Strabone pendent, ut Plinium non auscultent? quasi vero nulla concordiae ratio iniri posset, nec ulla reconciliationis spes amplius affulgeret? Quod tandem emolumentum pro Deserto digladiari? Si quid minimum uterque adversario cesserit, sublata erunt bella, firmata pax: imo ne id quidem fere necesse habeo ut binos hos authores prima fronte inter se pugnantes, in idem demonstrem unanimiter conspirasse. Dicantur igitur Bojorum Deserta Norici, pannoniæque terminos complexa, ita tamen, ut neutram exhauserint Provinciam, nunquid tunc verum dixerit Plinius Noricis jungi Deserta? cum adhuc cultam ab iis populis regionem versus Occasum relinquam; neque a vero deviasse putabitur Strabo, dum asserit, Deserta ad Pannoniam usque pertigisse, etsi per

aliquam hujus partem ulterius promoveantur; id ipsum enim Strabonem (b) per ea verba sibi voluisse, ex alio ejusdem authoris loco affatim elucescit, ubi hæc ait: *Romani Bojos sedibus ejecerunt, qui, quum ad Istrum commigrassent, apud Tauriscos habitarunt, bellum adversus Dacos gerentes, donec tota gens funditus fuit excisa. Agrum vero, qui ad Illyricum pertinebat, Desertum, ac pecoribus pascuum vicinis reliquerunt. En Bojorum Deserta ultra Norici fines, ad Illyricum nempe, cujus tunc pars habebatur Pannonia, ab ipso Strabone protracta: neque plus præterevidetur Plinius, cum allatae ab eo Urbes modico intervallo a Norico abfuerint. Unum itaque superest, a quo recedat Strabo, ne videlicet ea Deserta ita Brigantino lacui admoveat, ut alii populi ibidem descripti non intercesserint, ad quod, si reliqua probe conferantur, claro constabit eundem propendere. Demum qua ratione ea regio deserta squaluerit, alibi clarius indicat idem Strabo (c) ita, Cluverio interprete, rem enarrans: *Res Getarum antiquas mittamus. Nostra ætate quæ gesserunt, hæc sunt. Berekisla natione Getæ, quum imperium in gentem suscepisset, eam crebris afflictam bellis refecit, tantumque exercitatione, sobrietate, ac diligentia profecit, ut intra paucos annos magnum constituerit Imperium. Finitimarum nationum plerasque Getarum genti subijciens, quin & ipsis Romanis jam formidabilis**

(a) De Vin.
& Nor. c. 5.

(b) De situ Orbis
l. 5.

(c) De situ Orbis l. 7.

labilis erat, Istrum audacter transiens, Thraciamque ad Macedoniam usque, & Illyricum populans. Gallos quoque Thracibus, & Illyricis permixtos evasavit, Bojosque, & Taurisco: qui sub Critasiro erant, prorsus delevit. Et postea eodem libro: partem hujus regionis desertam reddiderunt Daci, debellatis Bojis, atque Tauriscis Gallicis gentibus. Quid ego sentiam, amice lector aperui: si mihi assentiris, Styriam

universam in hæc Deserta conjicis: hanc quippe Provinciam ad Norici, & Pannoniæ campos & veteri Cetio communi utriusque meta se demittere jam superius ostendi: si vero alterutra ex prioribus opinionibus magis arridet, eadem de causa saltem aliquam Styriæ partem in iis Desertis reperies; elige, quod lubet.

TOPOGRAPHIA DUCATUS CARINTHIÆ.

Carinthiæ ingredimur Provinciam, sylvarum, aut montium horrore nihil quidem Styriæ cedentem, sed plurimis tamen discissam vallibus tritici, aliarumque frugum feracissimis. Altissima montium juga quatuor censentur a S. Udalrici, S. Helenæ, S. Viti, & S. Laurentii nominibus sacrata, quæ etiam adæquat, si non superat proceritate sua, & transfossa per medium via celeberrimus Mons Loibl, qui Meridiem versus Carinthiam à Carnioliâ disternit: neque inferior est alpium catena secus reliquam Meridionalem plagam protensa, & Italiam ab hac regione distinguens. Demum haud minus attolluntur Tirolensium rupium vertex, qui

occidentis Solis jubar Carinthis subducunt. Non ita vero a frigidis defenditur Aquilonibus, ubi cum Salisburgensi ditione, & Superiori Styria conjungitur, quamvis & hic hujusmodi terræ tubera non desiderentur. Enumerata hætenus Carinthiæ confinia claudit Inferior Styria, a qua Orientale illius latus stipatur. Pecorum quoque armentis, uti & pretiosioribus metallis abundare fertur hæc Provincia, sed hæc in terræ visceribus abdita parum prosunt, cum pauca ex iis hac tempestate effodiantur. Ferrum tamen, idque probatissimum, pariunt Frisacenses montes, aliique Liseræ fontibus propinqui, e quibus copiose etiamnum erutum a multiplici in Oppido Ver-

lach defudantium artificum genere in varias non tam magnas, quam parvas ducitur formas, elegantissime elaboratas. De ferri autem, quod in his antiqui Norici regionibus effoditur, duritie, ac bonitate constans semper fuit apud vetustissimos auctores fama, Poëtarum etiam carminibus dilaudata; nam præter Horatium, quem alibi adduximus, præsto est illud Ovidii. Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis.

Plumbum præterea hodieque gignit Carinthia in Villacensis territorii monte, quem idcirco Pleibergum dici ab Agricola (a) docemur. Ueberior isthic celebratur piscium captura, quos partim offerunt Dravus, alique amnes; partim lacus plurimis in locis expansi.

Occupat Carinthia veteris Carniæ, Noricique a Tauriscis habitati partem; namque Noricos, Carnosque populos olim invicem conterminos luculente indicat Plinii textus jam a me alibi allegatus: *juxtaque Carnos, quondam Taurisci appellati, nunc Norici*. De Norici mediterranei finibus, qui ad alpium radices extensi magnum hujus Regionis tractum necessario complectebantur, in Styriæ descriptione jam satis differuimus. Unde elucubrandam solummodo est Carnorum Sedes, ut sententia nostra solidis undique rationibus fulciatur. Primo itaque inessam fuisse à Carnis utramque alpium declivitatem,

non modo ad Meridiem scilicet, sed & Boream descendentem, perspicue docet partim Strabo (b) (b) De situ dum ait: *Quæ trans Padum sunt, Veneti incolunt, & istri, ad Polam usque: supra Venetos sunt Carni*; partim Plinius (c) ita scribens: *Savus ex alpiis Carnicis placidior, &c. siquidem palam omnibus est, Venetos per planitiem Australi alpium lateri subjectam diffundi, & Savum ex Borealibus earundem alpium scopulis emanare. Alpium nomen ex albedine deducit Festus Pompejus his verbis: Sabini alpium dixere, quod postea latini album; unde alpium nomen: ob nivium scilicet candorem, quibus illæ fere perpetuo teguntur. Major fervet de Carnorum origine controversia: quidam enim suppositio Annii Berosi nimium fidei tribuentes a Carno Noëmi post diluvium filio, Tuisconis fratre & gentem, & gentis nomen exordiantur. O effrœne arrogandæ sibi antiquitatis cacoëthes! Fuggerus (d) (d) Spec. a carris, seu curribus, quibus olim Scythæ, nunc Tartari domorum loco semper vagantes utuntur, Carniæ vocabulum derivat, existimans Germanos a Scytharum coloniis hinc expulsos, visis hujusmodi curribus, vernacula lingua Kärner appellasse, eamque vocem a supervenientibus Romanis fuisse in Carnis inflexam; verum longe prius innotuerant Romanis Carni, quam ulla Scytharum in has oras irruptio possit demonstrari.*

(a) de vet.
& nov.
met. l. 2.

(b) De situ
Orbis l. 5.

(c) Hist.
nat. l. 3.
c. 25.

(d) Spec.
hon. l. 3.
c. 5.

ri. Tertiam sibi fabricatur originem apud Scöhnleben (a) Palladius Cranum Thufcorum Regem primum Carnis parentem assignans; at nec constat Cranum Thufcis imperasse, nec ulla elucet ratio, cur a Crano oriantur populi, qui a vetustissimis scriptoribus non Crani, sed Carni constanter appellantur. Demum ingeniosa saltem est, si non vera citati Schönleben conjectura, quam ipse exercitii causa adductam mox refellit, a Carna nimirum Dea Carnos dici potuisse, quam Romani cardinibus præfecerant, juxta illud Ovidii (b) ad calendas Junii ita canentis:

Prima dies tibi Carna datur, Dea
Cardinis hæc est;

Numine clausa aperit, claudit
aperta suo.

Siquidem alpes tanquam Italiæ claustra, & angusti per illas aditus veluti portæ habebantur: unde Nicephorus Callistus (c) de Eugenio Tyranno ita scripsit. Maximum paravit exercitum, & Italiæ portas, quas Romani *Julias alpes* vocant, præoccupatas præsidio tenuit. Sed sat superque pro questione de nomine dictum est.

Carnis ex Gallorum Colonia, qui in Aquileiensem agrum descendentes Urbem sibi moliri cœperant, emergisse conjicit Schönleben (d) anno ante Christi ortum 138, quo Galli inde recedere a Romanis jussi in propinqua montana commigrarunt, quodam triumphalium fastorum fragmento innixus, in quo hic

titulus extat: *De Galleis Karneis*. Verum diserte utrumque populum distinguit Livius, (e) dum eorum (e) Lib. Legatos Romam anno ejusdem æræ 43. 170. profectos recenset: eodem tempore, inquit, de C. Cassio, qui Consul priore anno fuerat, querelæ ad Senatum delatæ sunt: & legati Regis Gallorum Cincibili venerunt. Frater ejus verba in Senatu fecit questus, alpinorum populorum agros sociorum suorum depopulatum C. Cassium esse; & inde multa millia hominum in servitutem abripuisse. Sub id tempus Carnorum, Istrorum, & Fapidum legati venerunt, duces sibi ab Consule Cassio primum imperatos, qui in Macedoniam ducenti exercitum iter monstrarent: pacatum ab se tanquam ad aliud bellum gerendum abiisse: inde ex medio regressum itinere, hostiliter peragrasse fines suos; passim rapinasque, & incendia facta, nec se ad id locorum scire, propter quam causam Consuli pro hostibus fuerint. Et Regulo Gallorum absenti, & his populis responsum est: Senatum ea, quæ facta querantur, neque scivisse futura, neque si sint facta, probare. Ubi ex Macedonia redisset Cassius, tum cognita re Senatum daturum operam, ut satisfaciat. Cum tamen alpini populi, inter quos erant Carni, tanquam socii Cincibilo Regi curæ fuerint, suspicari omnino licet ex eadem Gallorum gente eos aliquando processisse non autem pro comperto haberi potest, cum inter diversas quoque nationes societas, aut foedus non raro ineatur. Romani amicitiam cum Carnis usque ad annum ante Virginis partum

118. coluerunt, quo Q. Martius eo tempore Consul eosdem expugnasse a Cluverio creditur divinante *Carnos*, non Samos apud Florum legendum esse; quam opinionem ambiguum magis reddit Gronoviana editio, quæ nec *Carnos*. nec *Sarnos*; sed *Stonos* expressit. Favere tamen non inficior Cluverio, quod ipsemet adjicit, altero scilicet anno Tauriscos in Romanorum potestatem devenisse; hoc enim non obscure indicat, Carnos, utpote Italiæ propiores, fuisse prius ab iisdem subjugatos, Porro in occasum ruente Romanorum Cæsarum potentia, videntur Carni angustos alpium limites transgressi in propinquam Norici regionem dominium suum, nomenque protendisse, ubi Carantani primum, dein Carinthei appellati præsentem Carinthiæ Provinciam complexi sunt. Neque audiendus hic est apud Ortelium Rithaymerus, qui ex vetustiori Carinthiæ vocabulo nuspiam reperiendo, quasi perperam inverso, hodiernum Carinthiæ nomen defluere arbitratur. Ridicula autem prorsus est, & ab omnibus sanæ mentis authoribus explora Theophrasti Paracelsi opinio; Romanos scilicet tanto amore hunc Ducatum persecutos esse, ut Charitas intima vocaretur, atque à binis his verbis posteriori ævo in unum contractis usitatam hactenus Carinthiæ vocem exoriri.

Carnos Gothorum Regi Theodorico postmodum paruisse docet apud Velferum (a) Procopius, & ^(a) *Rer. Boj. l. 3.* ab Attila Aquileiam obsidente, totque aliis exteris populis per has alpinas fauces in Italiæ viridaria turmatim irruentibus, multa passos esse, facilius est mente concipere, quam calamo adumbrare; cœvis quippe destituimur monumentis, a quibus erudiamur; nec fidendum ubique Lazio, aut Megifero, qui Ducum seriem, annorumque ordinem ex infirmis sane conjecturis adeo imperterritè texunt ut suismet oculis ea omnia perlustrasse penitus videantur. Inter illas autem gentes, quibus in ea rerum perturbatione Carinthia patuit, imperium suum ibi maxime firmavit Slavica; in quod unanimis authorum sensus propendet, quodque frequenti ejusdem linguæ ulu etiamum indicatur: unde Slavi prioribus permixti, Slavi Winidi, & Carantani Fredegario apud ^(b) *Diatr. Henschenium (b) teste dicebantur, 3. Dagob. 1. num. 6.* ut a reliquis, qui in Bohemiam, & Poloniam penetraverant, hac forsân ratione distinguerentur. Non licuit tamen Slavis parta sibi sede tranquille perfrui, sæpe enim cum Hunnis invicem collidebantur, qui etiam servitutis jugum illis aliquando imposuisse a Brunnero ^(c) *Anna. Boi. l. 5.* feruntur, donec anno 623. quidam nomine Samo natione Francus mercaturæ studio ad prædictos Slavos veteribus Carnis immixtos
(quos

(quos deinceps una voce Carinthos dicam) commeare solitus, ducem delendæ tyranidi se præbuit, & egregiæ operæ pretium maximum tulit, ab institoris sorte ad Regis evectus dignitatem, quam per annos 36. gloriose dicitur administrasse: sed eo sub annum 660., e vivis sublato, an filiorum aliquis solium conscenderit, an Regia potestas abrogata, & in plures Duces partita fuerit, a melioris notæ authoribus ambiguum relinquitur: succedentium enim Principum, seu Ducum nomina ex Vita S. Virgilii Salisburgensis Episcopi, ac ex Historia de conversione Bojorum, & Carantanorum anno circiter 853. conscripta, vel etiam ex domesticis gentis annalibus a Lazio sæpe allegatis colligere quidem conatus est eruditissimus Bollandus; sed densas ubique offendit tenebras, quibus tum ordinis, tum Chronologiæ ratio plurimum obfuscatur, Quare eos duntaxat, qui propagandæ fidei Orthodoxæ operam navarunt, hic breviter memorabo.

Evangelii semina jam ab ipso Apostolorum ævo, ex D. Hermagoræ aquileiensis Episcopi, ejusque discipulorum industria per Noricum fuisse sparsa, jam alias meminimus, magnamque eorum partem in Carinthiam Aquileiæ solo fere contiguam interim decidisse quis ambigat? Certe uberes inde fructus sequentibus statim seculis in ea adolevisse non modo ex S. Se-

verini Vita, sed etiam ex D. Hieronymo conjicere fas est: *Horret animus, inquit iste, temporum nostrorum ruinas persequi. Viginti, & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim, & Alpes Julias (seu Carnicas, quæ Carinthiam, & Carnioliam a Foro Julio dirimunt) quotidie Romanus sanguis effunditur, Scythiam, Thraciam, &c. Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Wandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt. Quot Matronæ, quot Virgines, & ingenua, nobiliaque corpora his bellis fuisse ludibrio! Cæpti Episcopi interfecit Presbyteri, & diversorum officia Clericorum; subversa Ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, Martyrum effossæ reliquæ. Sylvescentem hac ratione Ecclesiam excolere aggressus est anno 633. S. Amandus Wormatiensis Præsul, qui accepta Carinthorum, eorumque Regis Samonis notitia, ultra Rhenum, Danubiumque profectus est, magno æstuans desiderio aut gentem hanc ad Christum adducendi, aut Martyrii lauream consequendi; sed tenuem collegisse messem docet in ejus Sancti Vita Baudemundus ita apud Bollandum (a) de eo scribens: *Paucis vero ex iis in Christo regeneratis, videns etiam sibi non satis accrescere fructum, & Martyrium, quod semper quærebat, nondum se adepturum, ad proprias iterum reversus est oves. Clarius postmodum Carinthis affulsit fidei lumen post Boruthi, seu Baruchi Ducis obitum, quem Samoni Regi statim**

(a) A&.
SS. ad
diem 6.
Febr.

(b)Chron. statim substituunt Megiserus, (b)
 Car. l. 5. & qui hujus epitomen edidit Rei-
 c. 25. chardus; quasi eos puderet inter-
 cedentium Principum syllabum
 ignorasse; id quippe a vero lon-
 ge aberrare ostendit vetusta S. Vir-
 gili Vita, ex qua cum clare infe-
 ratur Boruthum ad Pipini Fran-
 corum Regis anno 750. inaugura-
 ti ætatem accessisse, & Samo anno
 circiter 660., vel, ut ipse Megise-
 rus asserit, 638. mortem oppetierit,
 ad 90., aut plane 112. annos
 Boruthi Regnum extendi ea ratio-
 ne deberet, quod quam absonum
 sit, nemo non assequitur. Rem
 totam, uti in citata S. Virgilio
 Vita refertur, propriis illius ver-
 bis ob oculos ponam: Non multo
 post tempore cæperunt Hunni eosdem
 Quarantanos hostili seditione graviter
 affligere, fuitque Dux tunc eorum
 Boruth nomine, qui Hunnorum exerci-
 tum contra eos videns, interim
 Bavaris nunciare fecit, rogans
 eos sibi in auxilium venire. At illi
 cum magna festinatione venientes
 expugnaverunt Hunnos, & obfirmaverunt
 Quarantanos, servitutique eos Regum
 subjecerunt, simul & consines eorum,
 duxeruntque inde obsides secum
 in Bavariam, inter quos erat filius
 Boruth nomine Karastus, quem
 pater ejus more Christiano nutrire,
 & baptizari postulavit, quod ita
 factum est. Similiter de Chetimaro
 filio fratris suis fieri rogavit.
 Mortuo autem Boruth jussu
 Francorum, Bavari Karastum
 Christianum factum, petentibus
 eisque Slavis remisrunt, & illi
 eum Ducem fecerunt, sed postea
 ille tertio anno defunctus est.

*Iterum autem permiffime Pipini Regis po-
 pulis idem petentibus Chetimarus Chrifti-
 anus Ducatum fufcepit. Hunc in Ca-
 rinthiam proficicentem comitatus
 eft Majoranus Presbyter a Virgi-
 lio Salisburgi initiatus, quem pau-
 lo poft fuflequebatur Modestus E-
 pifcopus cum Watone, Reginber-
 to, Gozario, Latino, aliifque Evan-
 gelii præconibus, qui munere fuo
 gnave functi, brevi meliorem Pro-
 vincia faciem, incolifque mentem
 induerunt. Mortuo autem Chetimaro
 (pergit Vita fcriptor) & orta ter-
 tia feditione, aliquot annis nullus Presby-
 ter ibi erat, ufque dum Waltunc Dux eo-
 rum mifit iterum ad Virgilium Epifcopum,
 & intente poftulavit, ut ad confortandum
 in fide prædictam terram aliquos deftina-
 ret Presbyteros. Annuit S. Præful,
 novosque fubmifit Presbyteros,
 Heimonem, Reginobaldum, Ma-
 joranum Gozarium, Erchebertum,
 Auguftinum, & Guntarium, qui
 laboranti ibi Ecclefia fuppeticas
 venirent, ipfeque deinde Virgili-
 us per Karinthiam fenfim tranfeundo ad
 fines Hunnorum ubi Trabus influit Danu-
 bium pertransiit. Waltunco fubro-
 gatur a pluribus Ingo cujus fingularis
 in promovendo re Chriftiana enituit
 induftria. Dilaudat hanc apud Bollandum
 Æneas Sylvius, a quo reliqui acceperere:
 Fama eft, inquit, anno DCCXC. poft
 Chrifti Salvatoris ortum imperante Carolo
 magno, Ducem gentis Inguonem nomine,
 gentis convivium provincialibus præperaf-
 fe, & agreftribus quidem ad confpectum
 fuum intromiffis,*

in vasis aureis, atque argenteis; Nobilibus vero, & magnatibus procul ab oculis collocatis, fœtibus ministrari jussisse: interrogatum, cur ita faceret, respondisse, non tam mundos, qui urbes, & alta palatia, quam qui agros, & humiles casas colerent. Rusticis, qui Christi Evangelium acceperant, baptismatis unda purificatis, candidas, & nitidas esse animas, nobilibus ac potentibus, qui spurcitiis idolorum sequerentur, sordidas, ac nigerrimas; se vero pro animarum qualitatibus instruxisse convivium; castigatos ea re nobiles catervatim sacri baptismatis undam querentes, brevi tempore sub Virgilio, & Arnone Fuvaviensibus Episcopis, universos Christi fidem acceperisse. Demum Christianæ legi in Carinthia stabi-
liendæ supremam, eamque sedulam impendisse operam dicendus est B. Domitianus ejusdem Provinciæ Dux, quem octavo seculo jam ad finem vergente, vel nono jam in-
eunte Carinthis imperasse Bollandus conjicit, cum in ejus vita nulum temporis appareat vestigium præter tenue aliquod, quod suppe-
ditat epitaphium ejusdem sarcophago post plura ab obitu secula de-
fecto incisum; id enim hoc clauditur elogio: *Qui convertit istum popu-
lum ad Christianitatem ab infidelitate.*

Prætereo cæteros post Domitianum Duces, sive Archiduces, quos longo ordine deduxit Megiserus, eos a memorato Inguone auspiciatus, quem primum Carinthiæ Archiducem a Carolo Magno Francorum Rege anno 772. creatum
Topogr. Austr. P. I.

contendit, hoc uno inaudita eo tempore dignitatis adjecto testimo-
nio (*sicut antiquæ annotationes testantur.*) Atque ad recentiora calamus con-
verto, utpote tutioribus fundamen-
tis illustrata, ad Marquardum sci-
licet ex Comitum de Muerztal, & Avelanz prosapia, in quem ob na-
vatam contra Saxones operam Cæsar Henricus IV. a Berchtoldo
zaringensi sibi infenso, anno 1073. Carinthiæ transfudit Principatum.
Fuit is verus Lambertini in Styria Cœnobii fundator, non tantum in-
staurator uti Megifero placuit, cu-
jus pios, ac splendidos conatus pro-
secutus est Henericus filius (non pater, uti perperam scripsit Buccelinus) & anno 1090. Leopoldi
fratris in Ducatu successor. Emen-
dandum hic pariter est quinquagin-
ta saltem annorum sphalma, quod in descriptione Styriæ retuli, a Fug-
gero commissum, dum ab anno 1030. primi illius Provinciæ Marchionis,
Ottocari nempe prædicti Marquar-
di ex fratre nepotis regimen ordi-
tur; cum tamen ipsemet alio in lo-
co (a) reliquis scriptoribus suffra-
gatus nonnisi anno 1073. Ottocari
patrum Marquardum in Carinthiæ
Ducem promoveat, neque men-
dum intypum irrepsisse dici possit;
siquidem Ottocari Marchionatum
Conrado II. ab anno 1026. ad an-
num 1039. imperanti, continuato
attribuit errore.

Henerico tertio post Marquar-
dum Duce anno 1127. sine libris
Q de

(a) Spec.
ho. 1. 3.
c. 5.

defuncto, Erbo Ratisponensis Comes Palatinus a Lothario imperatore ad illius dignitatem evehitur, qua ille duodecim annos potitus fatis cessit relicto Poppone filio, non tamen hærede; hoc quippe ex Conradi III. Cæsaris sententia neglecto, Engelbertus Comes in Spanheim, & Ortenburg anno 1140. vacuum adiit Ducatum, quem sex e stirpe sua transmisit posteris; namque horum ultimus Udalricus III. desperata prole, Ayunculo suo Ottocaro Bohemiæ Regi Carinthiam transcripsit, magna pecuniarum vi ab eo antea provocatus. Verum cum hæc insalutatis imperii Ordinibus executioni darentur, Rudolphus I. Imperator, exuto ea Provincia Ottocaro, in Augustanis anni 1282. Comitibus ex communi Principum consensu Meinhardum Tirolis & Goritiæ Comitem, cui Udalrici III. vidua nupserat, Carinthiæ Ducem declaravit; huius filius Henericus cum anno 1335. extremum suum clausisset diem, Ludovicus Bavarus Imperator solum Tirolensem Comitatum Margarethæ Henrici unigenitæ (quam ob recurvi oris vitium Maultasch vulgus vocabat) adjudicavit, Carinthiam autem Ottoni Austriæ Archiduci contulit, nequidquam obtinente, & Provinciam armis aliquamdiu vastante Maultaschia. Hinc Carinthiæ Ducatus occidere nescia Austriæ sydera semper coluit, quorum benignis influxibus adhuc irrotatur.

Perstrictis, quæ ad universum huius Regionis statum pertinebant, priusquam de more singulas ejusdem Urbes obeamus, prætereunda non est rara inaugurandi Ducis consuetudo, ab Ænea Sylvio postea Pio II. Papa, ni fallor, primum vulgata; licet jam plures scriptores suis eam operibus inseruerint, ne quid notatu dignum videar neglexisse. Quare aliorum insistens vestigiis, prout illam e fonte Bollandus, Megiserus, cæterique hauserunt, & ego meis lectoribus propinabo: Imperium Carinthiæ *Austriales* obtinent, & Archiducem appellant, cui ea Regio paret. Quoties novus Princeps Reipublicæ gubernationem init, solennitatem nusquam alibi auditam observant. Non longe ab Oppido S. Viti, in valle speciosa vetustæ Civitatis reliquæ visuntur, cujus nomen temporis abolivit antiquitas. Juxta in pratis late patentibus marmoreus lapis erectus est: hunc Rusticus ascendit, cui per successionem stirpis id officium hæreditario jure debetur. Ad dextram bos macer nigri coloris adstat, ad sinistram pari macie deformis equa: frequens circa eum populus, & omnis rustica turba. Tum Princeps ex adversa pratorum parte procedit, purpurati ejus Proceres ambiunt. Vexillum ante ipsum, & insignia Principatus: Comes Goritiæ, qui Palatii curam gerit inter duodecim minora vexilla præcurrit: reliqui magistratus sequuntur. Nemo in eo Comitatu non dignus honore videtur, nisi Princeps præ se ipse Rustici speciem ferens: agrestis ei vestis, agrestis pileus, calceusque, & baculus

culus in manu gestatus pastorem ostendit. Quem postquam Rusticis ex lapide venientem conspicatus est sermone Slavico (sunt enim ipsi Carinthi Slavi) Quis hic est, inquit, cujus tam superbum incessum video? Respondent circumstantes; Principem terræ advenire. Tum ille; Justusne Judex est, salutem patriæ quærens? liberæ conditionis, dignus honore? estne Christianæ cultor fidei & defensor? Respondent omnes: est, & erit. Rursus ille, quo me jure ab hac sede dimovebit? At Goritiæ Comes, LX. denariis, inquit, locus iste emitur. Fumenta hæc tua erunt, bovem, atque equam ostendens. Vestimenta quoque Principis, quæ paulo ante exiit, accipies. Eritque domus tua illa libera, & absque tributo. Quibus dictis Rusticus, levi alapa Principi data bonum Judicem esse jubet, & surgens, jumenta secum abducens loco cedit. Princeps vero conscenso lapide nudum gladium manu vibrans ad omnem se partem convertit, æquum judicium populo promittens. Ferunt & aquam frigidam rustico allatam pileo bibere, tanquam viniustum damnet. Miræ hujus solemnitatis authorem prodidit Sylvius, dum epuli narrationem, quod prælaudatus Dux Inguon Christianis Rusticis instruxerat, hoc epiphonemate conclusit: Hinc honos investienti Principis rusticitati datus. Diuque eam viguisse oportet; siquidem Ernestus Archidux Austriæ Friderici IV. Cæsaris parens anno 1414. hæc ceremonias ultimus admisisse a Fuggero perhibetur. Imo ad faxeum illud tribunal Archiducem

Carolus, & Ferdinandum filium postea Imperatorem, inauguratos quoque fuisse addit Bollandus, prætermisso tamen vili vestium cultu, atque alapa a rustico infligenda, quæ ejus temporis ratio fortasse non patiebatur. Superfunt hodieque lapideæ illius fellæ fragmenta, in quorum uno Domitiani nomen vetustissimis insculptum literis se legisse affirmat Lazi; idque, si a veritate non deviat, maxime fulcit Bollandi conjecturam, B. Domitianum Inguonis, aut filium, aut agnatum memorato Rusticorum convivio utpote Christianum interfuisse opinantis, quod ne probro esset, sanxerit vel Inguon, vel ipsemet, ut ejusmodi ritus solemnitate idipsum apud posteros celebraretur. Nunc vero consuetum harum descriptionum cursum prosecuturi ad Carinthiæ Metropolim accedamus.

CLAGENFURTUM.

Clagenfurtum venusta est, ac nobilis Urbs, cujus vernaculum nomen Clagenfurt ex vetustiori voce Glanfurt detortum videtur juxta verisimillimam Megiseri, aliorumque opinionem, quasi ex Glan amne non procul inde fluente, & verbo furt, quod vadum, seu trajectum Germanis indicat, illud vocabulum coaluisset. In totius Carinthiæ Metropolim hæc Civitas evasit, postquam anno 1518. a Maximiliano I. Imperatore Provin-

ciæ Statibus in illustrium facinorum præmium donata, cœpit novis ædificiis ampliari, & circa sæculi decimi sexti finem amplis, editisque mœniis, ac propugnaculis figuram quadratam exprimentibus communiri. Quatuor in iis portæ, versus totidem mundi plagas, incolis viam pandunt ad peramænâ planitiem circumquaque extensam, quam partim ambiunt nemorosi colles, altiora post se juga suspicientes, partim difsecat pilcosus lacus vulgo Werdtsee dictus, plusquam uno ab Urbe lapide sejunctus, & per duo miliaria Germanica in longum effusus. Nomen lacui dedit quædam illius insula, in qua anno 1000. Præposituram, seu Collegiatam, ut vocant, Ecclesiam SS. Primi, & Feliciani honori sacram extruxisse, ac pretiosis eorundem lîpisanis dotasse fertur Frisingensis Præsul Abrahamus ex Comitibus Goritiæ, & Carinthiæ Palatinis oriundus; sed ea lapsu temporum splendore suo orbata ad solam Paraciæ dignitatem modo decrevit. Ornamentum vero lacui addit magnifica Arx, quam una cum Lauretana B. V. Æde, Comes Joannes Andreas Rosenbergius in prominenti illius scopulo anno 1652. excitavit. Subjacet Clagenfurtum latitudinis gradui 46. cum 43 minutis, longitudinis vero 38. cum 8 minutis, atque ab inclyta Austriæ Metropoli communi 42. miliarum itinere in Austrum removetur.

Circa veterem hujus Urbis statum refert Bollandus (a) aliquorum sententiam, qui Adundrinam Civitatem, cujus in S. Virgilii Vita mentio extat, Clagenfurti statuunt, imo & Hydrundinum nomen eidem appingunt, quasi a Græca voce ὕδωρ, vel ab hydra serpente, seu Dracone aquatico, quem Urbs pro insignibus gerit derivatum; sed ingenium laudo, judicium non approbo, utpote in nulla autoritate, aut solida ratione fundatum. Megiserus alias facilis in quibusvis antiquitatibus suæ Carinthiæ adstruendis, primam hujus Urbis originem in obscuro latere ingenue fatetur, quamvis in quodam dubiæ fidei catalogo Duces Provinciæ Norici Mediteranei exhibente repererit, Clagenfurtum, quasi Claudenfurtum Romanorum fuisse Coloniam ab Imperatore Flavio Claudio anno 270. huc deductam, ideoque Forum Claudii primitus appellatam, cujus Plinium sub Claudia, & Ptolomæum sub Claudioni, vel Claudivii nomine meminisse nonnulli opinantur. Verum speciosos hos natales non tam labefactat Claudii obitus, quem prætenso anno 3. nonas Februarii Sirmii accidisse notant eximii chronologi Ricciolius, & Brietius, quam propinqua, nec nisi uno milliari ab hac Urbe dissita sublimium ædificiorum vestigia, & Civitatis alicujus Romanorum ævo ibi florentis indicia per Soliensem campum vulgo

(a) Aët.
SS. ad
diem 5.
Febr.

Saalfeldt, seu Zollfeldt disseminata; ægre siquidem mihi persuadeo, Romanos Colonias suas, seu municipia tam modico intervallo disjunctisse. Quare satius existimo omissa Claudia, seu Claudivio, quod Ptolomæus Danubio magis admovet, aliam Urbem, quantum, fundatis in veterum historia conjecturis, assequi possumus, per Solientia rudera venari, quod antequam aggrediar, rejicienda est Megiseri (a) hallucinatio, qui Salam Urbem a Ptolomæo memoratam inepte istuc collocat, cum eam author Pannoniæ non Norico adscribat, & in Antonini Itinerario inter Sabariam, & Heclitanum occurrat, quæ procul a Soliensi agro Salam manifeste relegant; unde reliquorum placita modo expendamus.

In geminas incidi sententias, quæ solidioribus niti rationibus videntur: Prima, quæ Plinii (b) Solvense istuc fuisse agnoscit, plures fortita est patronos, nempe Lazium, Ortelium, Megiserum, Lambecium, Bollandum, aliosque, quorum maximum fundamentum in eo sistit, quod locus ille a Plinio Norico inseratur, & magnam præferat nominis affinitatem cum Soliensi campo, qui & intra veteres Norici limites continetur, & in Urbem eum aliquando excrevisse, sparsa illic ostendant monumenta. Cumque neutro genere utatur author, Solvense potius municipium fuisse autumnno, quam Coloniam,

uti nonnullis perperam placuit. Episcopos insuper Domingum, Modelhamum, & Modestum, cujus S. Virgilii Vita, nulla certa sede assignata, mentionem facit, auctoritate sua solvensi præficit Ecclesiæ Megiserus (c) Verum cum bona tot illustrium scriptorum venia sciscitari mihi liceat, cur potius Plinio fidem adhibeant, eam Urbem inter Noricas recensenti, quam tribus aliis vetustis etiam authoribus eandem Pannoniæ adjudicantibus? siquidem ipsorum plerique censent, & idem prorsus nomen pene convincit, Solvense illud municipium unam cum Solva *Pannoniæ mansione* fuisse Civitatem, cujus non solum Antoninus in itinere Acinco Crumerum ducente, & Ptolomæus (d) in Inferiore Pannonia meminere; verum etiam Antiqua utriusque Imperii Romani Notitia, ubi & hoc diserte adjicitur, stativa sua ibi posuisse *Equites Mauros sub dispositione Viri spectabilis Ducis Provinciæ Valeriæ Ripensis, & Cuneum Equitum Scutariorum*. Certe non unicus hic foret Plinii error, nam & Æmonam Norico inscribit, cum Ptolomæus, & limitum ratio eam inde exclusam in Pannonia relinquant. Sed neque prætenfa nominis affinitas iis admodum suffragatur, præsens enim latina vox *Soliensis* deducta primo videtur ex germanicis Saalfeldt, vel Zollfeldt, quæ tantam, quanta a nonnullis putatur, cum Solva consonantiam minime demonstrant

(b) Chron.
Car. 1. 3.
c. 9.

(c) l. 3. 24.

(c) Chron.
Car. 1. 1.
c. 4.

(d) Lib. 2.
c. 16.

Amandata itaque ex Solienſi campo Solvenſi Civitate, cum aliam inibi ſtatueret ob manifeſta indicia neceſſe ſit, ad alteram me converto ſententiam eruditiffimi Schönleben, Tiburniam indubitata Norici Urbem iſtic collocantiſ; quam eandem eſſe cum Plinii, & Ptolomæi Teurnia non vane quis ſuſpicaretur. Magnum huic opinioni pondus addit vel ipſe Megiſerus, (a) dum agrum illum Zollfeldt vitiare etiam Liburniam a vulgo fuiſſe ætate ſua nuncupatum affirmat; quapropter non veretur Tiburniam quoque eidem adſtruere, eamque ſolvenſi Urbi mirabili artificio ſuperædificare. Plura ſuppent pro parte noſtra argumenta, dum veteres Tiburniæ memorias excutimus. Primam offert Eugippius in S. Severini Noricorum Apoſtoli Vita apud Veſſerum excuſa; (b) ubi hæc de eo leguntur: *Pro decimis autem dandis, quibus pauperes alerentur, Norici quoque Presbyteros miſſis exhortatur epistolis. Ex qua conſuetudine, cum nonnullam ad eum erogandarum veſtium copiam direxiſſent, interrogavit eos, qui venerant, ſi ex Civitate quoque Tiburnia ſimilis collatio mitteretur. Reſpondentibus etiam inde protinus adſuturos, vir Dei nequaquam eos venire ſignavit, ſed dilatam eorum oblationem prædixit barbaris offerendam. Itaque non multo poſt Cives Tiburniæ, vario cum obſidentibus Gothiſ certamine dimicantes, vix initi ſæderis pactione inter cætera etiam largitionem jam in unum collatam, quam*

mittere famulo Dei diſtulerant, hoſtibus, ut prædixerat, obtulerunt. Episcopali etiam dignitate Tiburniam fuiſſe, certiores nos reddit idem author ita ſcribens: (c) Paulinus quidam ad S. Severinum, fama ejus latius procurante, pervenerat; hic in conſortio beati viri diebus aliquot remoratus, cum redire vellet, audiuit ab eo: Venerabilis Presbyter feſtina, quia ſcito dilectionem tuam, populorum deſideriis, ut credimus, obſtudentem, dignitas Episcopatus ornabit: Mox remeante ad patriam, ſermo in eo prædicentis impletus eſt. Nam Cives Tiburniæ, quæ eſt Metropolis Norici, coegerunt prædictum virum ſummi Sacerdotii ſuſcipere principatum. Eandem Tiburnienſi Urbi prærogativam liquido confirmant Acta Synodi Gradenſis anno 580. ſub Helia Patriarcha Aquileienſi, qui ea tempeſtate Patriarchalem Sedem Gradum tranſtulerat, celebratæ; huic enim ſubſcriptum legit Ughellus in uno illius exemplari Leomanum Episcopum S. Eccleſiæ Teborricenſis, & in altero ex Barberina Bibliotheca deſumpto Leonianum Episcopum Tibornienſem. Decennio poſt Pſeudo-Synodus Marianenſis ex Venetiarum, & ſecundæ Rhætiæ Episcopis conſtata in libello, quem Mauritio Orientis Imperatori porrexerant, apud Baronium (d) reperiendo, conqueritur de Tiburnienſis Eccleſiæ ab Aquileienſi Metropoli, cui antea parebat, defectione, quia ibi Galliarum Episcopi conſtituerant Sacerdotes. Schönleben

hic

(a) Chron.
Cap. 1. 3.
c.

(b) C. 17.

(b) In ap.
penio 8. ad
an. 590.

hic Galliarum loco Germaniæ nomen substituit; at licet illo ævo Francorum Imperio Noricæ, vicinæque regiones minime subjectæ fuerint, admitti tamen potest, Galliæ Antistites ex zelo apostolico ad illas profectos esse, vel alios Presbyteros submisisse ut a gentiliū superstitionibus easdem ad Christum revocarent; tot enim barbari, qui ab Odoacris Herulorum Regis tempore Noricum inundabant, idololatriam illuc rursus invexerant; unde pluribus videtur Tiburniensis Episcopatus jam sub annum 590. defecisse, nec amplius restauratum inde esse constat, nisi asserere velimus Modestum Episcopum, quem a S. Virgilio Salisburgensi Præsule Carantanis datum diximus, primariam suam Sedem Tiburniæ collocasse. Hinc si Tiburniensis Ecclesia Aquileiensi Patriarchæ obtemperabat, verosimilius elucet eam in Norici plaga Italiæ propiori inquirendam esse, qualis erat Carinthiæ portio tunc Norico adhærens: facessant igitur, qui non Tiburniam, sed Tiberinam in Eugippio legentes eam Ratisponam esse interpretantur, a Norici finibus, quos secus Oenum fluvium Ptolomæus terminat, longo spatio avulsam: Nec me quidem latet, scriptores quosdam, inter quos Paulus Diaconus, posterioribus seculis Norico nomini adjecisse, quidquid Bojorum ditio complectebatur, eum scilicet in

primis Rhætiæ secundæ tractum, qui inter Oenum, & Lycum extenditur; sed Eugippii ætate eam consuetudinem nondum tenuisse, quin illum Norici appellationem proprie usurpasse, certum sit ex ipsa Sancti Severini Vita, in qua occidua Oeni ripa ad Rhætiam, non ad Noricum expresse refertur. Demum assertioni nostræ non parum patrocinator B. Virgo in Solio, cujus eo nomine grandis ibi assurgit Basilica; ejus quippe origo videtur in præcitata S. Virgilii Vita describi, ubi de Presbyteris ab eo in Carinthiam missis hæc enarrantur: *Qui venientes Karantanis dedicaverunt ibi Ecclesiam Virginis Gloriosæ in Liburnia* (Bollandus recte corrigit in Tiburnia) *Civitate, & aliam in sua Adundrina Civitate.* Cui opinioni subscripsit ipse Megiserus (a) ad annum 745., sed Liburniam sive Tiburniam cum solva abfque fundamento confundens; additque alibi hanc eandem esse Ecclesiam, quam tanquam D. Petro sacram memorat Æneas Sylvius, dum allatas superius inaugurandi Ducis ceremonias ita prosequitur: *Deinde ad Ecclesiam Soliensem pergit, quæ in propinquo tumultu sita est S. Petri vocabulum habens, & olim Pontificalis fuisse dicitur: ubi peractis sacrificiis Princeps rustica indumenta deponit, paludamentumque induit, convivatusque splendide cum Proceribus, in prata revertitur, ibique pro tribunali sedens, jus petentibus dicit, & feuda confert.* Non modo

(a) Chron.
Car. l. 5.
c. 48.

Epi-

Episcopali Cathedra hoc Templum fuisse condecoratum cenſet Reichardus, ſed & Præſulum ſyllabum contexi, qui S. Modeſto primo illius Eccleſiæ, uti conjicitur, Moderatori ſucceſſere, videlicet Majoranus, Modelhamus, Adalbinus, Madoldus, Warmanus, Theodoricus, Otho. Ofwaldus, tandem anno 860. deſiſſe credit Solienſem, ſeu Tiburnienſem Episcopatum, remanentibus tantum quibusdam Canonicis cum Præpoſitura, quæ hodieque perſerverat. Collecto iſtic ab accolarum pietate theſauro inhians Maubitus Hungarorum Ductor anno 1482. debilem alias locum obſidione premit, ſed Radhauptii Canonici reliquos omnes ad ſtrenuam deſenſionem, qua verbis, qua exemplo ſtimulantis induſtria, vel potius invictiſſimæ Cæſorum Reginæ tutela tamdiu reſiſtus eſt donec percepto Weiſſbriachii Ducis, ejuſque militum adventu alio commigravit.

Antequam e Solienſi campo diſcedamus, prætereunda non eſt celebris illa ex ære ſtatua anno 1502. ab arante Ruſtico in eo inventa, & Salisburgenſi Archiepiſcopo Matthæo Langio Salisburgum tranſſata, cujus femori incifa inſcriptio ita Megiſero proferitur. *A. POBLICIUS D. L. ANTIOC. TI. BARBIUS. Q. P. L.* Aliam exhibebat in limbo parma ſimul effoſſa his notis expreſſam: *M. GALLICINUS VINDILLE L. L. BARBIUS L. L.*

PHILOTHERUS PR. CRAXSANTUS BARBI P. S. Antinoi, quem Imperator Hadrianus deperibat, ſimulacrum illud eſſe conjecit Vinandus Pighius apud Lambecium, ſed hic eum merito reſellit, cum marmorea Antinoi ſtatua Romæ in Vaticanis hortis erecta; Romanam enim effigiem diceres adoleſcentis glabri, atque inermis, qualis fuit Antinous in primo juventutis flore Nili aquis extinctus; at Solienſis hæc ænea virum exprimit militatam, hirsutum, & parma, ſecurique bellica armatum; ipſe vero Lambecius, ut pene certum ſibi potius perſudet, ſtatutam hanc a quinque illis Libertis, quorum nomina in adductis inſcriptionibus leguntur ære collato, & communi nomine poſitam eſſe in honorem *TIBERII BARBII TITIANI DECURIONIS COLONIE ÆMONÆ*, qui inſcriptus reperitur cuidam monumento Labaci, ut Gruterus reſert, aſſervato. Innumera præterea in hoc campo eruuntur numiſmata, aliaque antiquæ Urbis opulentiaſe teſtimonia, ſed jam iſtic longius commorati, Clagenſfurtum, unde digreſſi fuimus, tandem revertamur.

Sex Civitatem hanc coronant Tempia hic breviter enumeranda: Parochiale D. Ægidii honoribus devotum grandævam monſtrabat ætatem, ſed ante decennium ſolo æquatum alteri locum ceſſit, quod juxta novæ architectonices regulas

las ab eo tempore affurrexit, Majorem ostendit molem alterum Sanctis Apostolorum Principibus Petro & Paulo sacrum, cui adjacet Societatis JESU Collegium ab Archiduce Ferdinando postea Cæsare ejus nominis secundo anno 1504. fundatum, ea præcipue de causa, ut Lutherana hæresis, radicitus extirparetur, quam quadriennio prius jam evellere cœperat Martinus Secovienſis Antistes; hic enim quadringentis stipatus militibus anno 1600. Urbem subiit, atque Heterodoxorum libris publice concrematis omne Augustanæ Confessionis exercitium interdixit. Postea vero copulata est Catholicæ pietati eruditio, in eximio quippe illius Collegii Gymnasio præter amœniores Musas, Philosophicæ, & Mathematicæ scientiæ, tum Moralis Theologia, & sacri Canones frequentibus auditoribus traduntur. S. Spiritus Ecclesia penes Provinciam Domum, in qua scilicet Statuum Comitia convocantur, paulo ante annum 1636., quo Urbe universa confligente immunis evasit, ædificata quatuor circiter abhinc lustris, sacris D. Ursulæ Virginibus tradita est, quæ nobilem illic Parthenonem sibi concinnarunt: ejus vero loco Carinthiæ Proceres aliam S. Angelo Custodi dicatam extra mœnia erexere. His accedunt S. Sebastiani Templum ad Civicum Nosocomium spectans, & bina alia a

Topograph. Aust. P. I.

Venerabili Minorum D. Francisci, & Capucinorum Ordine possessa, quorum primum Paris Lodronius Salisburgensis Archiepiscopus anno 1613. consecravit, alterum autem Provinciæ Status anno 1646. excitarunt. Nec modicum adferunt eidem Urbi ornamentum binæ marmoreæ statuæ, quarum altera Sanctissimam Triadem, altera Beatissimam Dei Genitricem sine labe conceptam repræsentat, elegantibus basibus insistentes. Fori denique centrum obtinet speciosus fons, ubi aquam marmoreus draco, cui marmoreus pariter Hercules adstat, e faucibus perpetuo eructat.

Quæ de hac Urbe ab anno 648. usque ad ejusdem seculi 82. Megiferus enarrat Chacatum scilicet Hunnorum Regem sexaginta hominum millibus eam tunc cinxisse, & prolapsis casu muris irruentem, Pleurati Urbis Præfecti suspensio furori suo litasse, gratis profecto asserit, cum nec ipse, nec mortalius ullus noverit, Clagenfurtum ea tempestate in rerum natura adhuc extitisse. Digniora tamen fide sunt, quæ ad annum 1395. commemorat: Nicolaum nempe Liechtensteinium jussu Kreigii Provinciæ, ut vocant, Capitanei, cui Urbis Senatus morem gerere abnuerat, incensis Suburbis, direptis pomœriis, Civibusque, qui interdum excurrerant, notabili clade repulsis, Clagenfurtum arte pref-

R

fisse

fisse, donec intercedentibus apud Kreigium nonnullis e nobilitate, præsertim Nicolao Dietrichsteinio, soluta fuit obsidio, & in criminis authores duntaxat animadversum. Sævior anno 1473. Clagenfurtenfibus minabatur hostis; Turcæ siquidem sex millium numero, trajecto Dravo, circumfisos agros depopulati magnam ibidem stragem ediderunt. Sub Augustissima Maria Theresia Provinciæ toti lux nova affulsit, variisque Rei Publicæ partibus vigor accessit: pauperibus indigentibusque provisum est primum, & cum Clagenfurthi, pia deesset domus qua indigentum proles, parentum mortuorum destitutæ subsidio educarentur, e publico, novum erectum est orphanotrophium in quo tam necessarium Reipublicæ subsidium erectum est: præter privatorum hunc in finem collatam liberalitatem publico Provinciæ decreto jura quædam monopoliaque domui huic, tam pium ut stabiliretur opus, collata sunt. Scientiis etiam, quæ Societati civili plurimum profunt, ampliandis provisum est, & Augustissimæ Imperatricis auspicio erectum Clagenfurthi Collegium cui incumberet humani corporis partes figuramque, dissectis etiam mortuorum membris, exponere iis qui medicandis morbidis vulneratisque student: libros instrumenta suppellectilemque huic arte necessariam, publico ære libera-

litate singulari Augustissima decrevit. Hactenus Clagenfurthi viciniaeque aspectus nos recreavit; nunc inde abscedamus, reliqua etiam Carinthiæ monumenta secundum alphabeti seriem contemplaturi.

ARNOLDISTENA.

Arnoldistena vulgo Arnoldstein seu Arlstein 4. miliari- bus Clagenfurto recedens, rupes est nobili Arce quondam coronatas quam S. Otho ex Comitibus ab Andech, & Dieffen Episcopus Bambergensis, & Pomeranorum Apostolus anno 1124., uti Reichardo, vel biennio post uti Bucelino placet, in egregium S. Benedicti Cœnobium convertit, Ingramo primi Abbatis munere ibi fungi jussu, sub cujus nono successore Floriamundo anno circiter 1350. horrendus cujusdam propinqui montis lapsus multas Arces, pagosque tumulavit. Ab hoc vero vigesimus primus Abbas Nonnosus Ritter ex Bambergenfi Monasterio in priorem postulatus, dein anno 1654. ad Insulam evectus ob præclara merita secundi fundatoris encomio a Reichardo celebratur. Pervetustæ maris & fœminæ icones penes Templi fores muro insertæ Arnoldum Arcis conditorem, ejusque conjugem referre multorum opinione creduntur.

DIETRICHSTEIN A.

Dietrichsteinam Arcem memorabilem reddunt tum antiquissima Dietrichsteinæ prosapiæ origo Cardinalitia purpura Francisco a Clemente VIII. collata, S. R. I. Principis dignitate eidem, & posteris a Ferdinando II. impertita, obitis Legationibus, ac summis apud Cæsaream Aulam muneribus splendidissimæ, tum bina obsidia ab ea aliquando exantlata. Primo eam strinxit anno 1374. Margaretha Maultaschia, quæ non tam aperta armorum vi, quam occultis insidiis in Arcem sævire decreverat; irreperant enim aliquot illius sicarii, ut Henricum Dietrichsteinium, & Dietricum Welzium loci propugnatores improviso adorirentur, sed detecti intentatam aliis necem ipsi tulerunt: impar nihilominus obsidentium ferociæ præsidium, favente noctis caligine Castrum deferuit a Maultaschianis copiis mox diripiendum. Surrexerat quidem inde magnificentius; sed atrocior anno 1483. in illud ingruit tempestas, quando Hungarorum Ductor Marapetrus, protracta ultra sextum mensem obsidione, Dietrichsteinam afflixit, quam Pancratius Dietrichstein, eluso sæpius hostium impetu, strenue tuebatur. Verum quamvis Marapetrus in singulari certamine grave in brachio, & fronte vulnus a Pancratio etiam sauciato accepisset, & Provinciæ

Proceres commeatu interim obseforum vires instaurassent, obstinata tamen Hungarorum constantia fracti Dietrichsteinenses Arcem Marapetro dederunt, ab eo funditus everfam.

FANUM S. ANDRÆ.

FAnum S. Andræ Urbs est in peramœna Valle Lavantina ad cognominem fluvium sita, ubi antiquum Flavium, cujus Præfecturarum Romanarum codex, & Plinius mentionem faciunt, se reperiri ejactat apud Merianum Lazius; Vallem enim inde Flavianam, postea Lavanam, tandem Lavandam imaginatur, sed quis non miretur, vel potius derideat adeo subtile Lavantinæ etymologiæ ex Flavio deducendæ artificium? Vallem hanc Comitatus titulo quondam illustratam ex Megifero discimus, cujus dominium anno 992. Henricus Carinthiæ Dux Sigefrido ex Comitibus Sponhaimensibus S. Hartvici Salisburgensis Antistitis fratri, cui Richardam filiam desponderat, dotis nomine concessit. Anno 1480. ad eam usque deprædandam penetraverant Turcæ, sed a Georgio Schaunbergico, qui convocatis ad se Rusticis, & multiplicatis tympanis tenuem suorum militum manipulum hostibus formidabilem reddiderat, noctu impetiti, maturata protinus fuga ea etiam spolia, quæ aliunde advexerant, victori-

bus colligenda reliquere. In D. Andreae Urbe Episcopalem erexit cathedram Eberhardus II. Archiepiscopus Salisburgensis anno, si Brunnerum (a) sequimur 1226, sed biennio tardius, si Steronem, & Reichardum sectamur. Primus in ea sedit Udalricus e Domesticis Eberhardi Sacellanis. Decimus hujus Successori Conradus Torer an. 1411. vita functus, aliquod sanctitatis suae argumentum transmisit posteris, qui ejus corpus in chori supremitate parieti sine tumba inclusum an. 1642. fere incorruptum reppererunt: & vigesimus sextus Albertus de Priamis anno 1640. ea dignitate insignitus piæ suæ magnificentiae monumentum Lauretanam nempe B. V. Ædem extra Urbem excitavit, in quam invitatae ex Marenbergenâ Parthenone aliquot sacrae Virgines D. Dominici regulas professæ anno ejus seculi 63. commigrarunt. Episcopatus honori alterum adjecit elapso nuper sæculp Imperator, videlicet S. R. I. Principis prærogativam. Sexdecim annis ante Udalrici inaugurationem, Præpositorum Catalogum, qui Collegiatae, ut vocant, Ecclesiæ istic præfunt, a Friderico orditur Reichardus; at illorum vigesimus sextus Joannes Gambacius Insulæ usum primo adeptus est. In primaria ejusdem Urbis Basilica D. Andreae dicata, inventa narrat præcitatus Brunnerus sacra Divorum Viti & Modesti lipsana, atque Sa-

lisburgum, Passaviensi, & Chy-
mensi Præsule præter Salisburgen-
sem Archiepiscopum pompam co-
mitantibus translata.

FANUM S. PAULI.

FAnum S. Pauli Oppidum est Lavantinae Vallis 6. milliariibus Clagenfurto distitum, & splendidissimo Ordinis S. Benedicti Monasterio decoratum; quod anno 1091. Comes Engelbertus Templo addidit a Sigefrido, & Richarda Parentibus suis pridem erecto, & gentium Apostoli honoribus devoto; in pium hoc opus conspirantibus Hadwige Engelberti conjugæ, & Hartvico Magdeburgensi Archiepiscopo ejusdem fratre. Nec a liberali patris animo degeneres conditoris filii Bernardus, & Henricus Carinthiæ Duces novas opes, & fundos D. Paulo, & sacrae Benedictinae Familiæ consecrarunt. Hos tamen longe superaverat Engelbertus, cum non amplam modo dotem, sed & seipsum Cœnobio obtulerit: abdicato quippe opulentæ ditionis dominio, se Deo per vota religiosa ibidem mancipavit. Primus hic ad clavum sedit Abbatis titulo insignitus Wezilo a S. Guilielmo Hirsaugiensi cum numeroso Monachorum manipulo submissus, quos Urbanus II. Summus Pontifex approbata Engelberti fundatione ab Episcoporum jurisdictione exemit, soli-

folique Romanæ Ecclesiæ subesse voluit. Quartus dein Abbas Pilgrinus anno 1193. mundo ereptus ab Apostolica Sede Infulæ usum, & a Friderico I. Cæsare illustria obtinuit privilegia, quibus adjecit uberem divitiarum fontem aperta in Eisenfibis montibus plumbi, argentique fodina. Felices hosce progressus interruptit aliquantum vorax flamma, quæ sub annum 1390. Monasterium, & Templum absumpsit; sed illud Conradus II. Abbas, hoc Udalricus IV. itidem Abbas reparavit; graviores tamen intulit clades, & tantum non extremum loco exitium Cileiæ Comes anno circiter 1440 Lavantinam Vallem cum magna Carinthiæ parte secundo depopulatus. Hujus vestigia relegere non multo post Turcæ; sed meliori sorte usus Joannes II. Abbas anno 1455. regimini admotus eos e Cœnobii vallo fortiter repulit. Fatiscientes interim longa ætate ædificii muros e fundamentis rursus eduxit Hieronymus Marchstallen anno 1616. in Abbatem electus, cujus ab anno ejus seculi 38. successor Paulus Meminger imposita claustro coronide binas insuper Ecclesias priori D. Pauli adstruxit. Coluntur istic sacri cineres D. Achatii a Joanne III. Abbate ante Annum 1488. Roma impetrati, & B. Theodorici, qui religiosus virtutibus, partim in hoc Asceterio, partim apud S. Joannis Baptistæ Sacellum propinquo colli insistens

resplenduit, unde terræ valedicens ad sidera evolavit; quem felicem transitum æs campanum edito, uti fertur, divinitus sono, late evulgavit. Procerum vero hic quiescentium nomina exhibent sequentes versus in subterraneæ cryptæ aditu exarati.

Hic fundatores Comes inclytus

Engelbertus,

Hadwigis conjux hic Comitissa
jacent.

Hic Magdeburgensis sacer Archi-
episcopus Hartwig.

Atque Carinthiacum pars gene-
rosa Ducum.

Hic Sponhaimensis Sigfridus, &
alma Richarda

Lavantina Comes, & Comitissa
cubant.

Hi tibi fundarunt Dux optime, ma-
xime Templum,

Hanc & Sancte tibi Paule dede-
re domum.

FANUM S. VITI.

FAnum S. Viti vulgo S. Veit amœno gaudens solo 2. milliaribus Clagenfurto removetur. Vetus hic Sianticum Antonino in Itinerariis notum stetisse sibi facile persuadet Lazius, Sianticum in S. Vitum miserabiliter detorquens, quin imo si priscum illud nomen a plebe vitiatum prætendit, in vernaculam vocem S. Veit inflectendum potius erat, quod utique illi difficilior accidisset. Sed verosimi-

(a) Chron.
Car. l. 8.
c. 44.

miliorem Civitatis originem nobis suggerit Megiferus (a) a Nicolao Claudiano primo editam quam in hanc finopsum contraxi. Anno 902. Eberhardus Carinthiæ Dux prælium cum Hunnis propediem conferturus, fufis ad Deum precibus cœleſte ſubſidium, cum in terris deeffet, imploravit, quod ut certius obtineret, voto ſe obſtrinxit, Templi in eo, quo tunc degebat, loco poſt victoriam extruendi, dein in hoſtes progreſſus, palmamque iis fugatis glorioſe confeſcutus promiſſa exſolvit, ſacra Æde inter pinos, & alnos, quibus tunc terra illa ſylveſcebat, S. Viti cultui dedicata. Hinc S. Veit in Erla locus iſa a vulgo dici cœpit, & adſtructis ſenſim domibus Civitatis ſpeciem poſtea præſetulit, cujus ſitu delectatus Carinthiæ Dux Meinhardus, illam in Aulæ ſuæ Sedem electam anno 1292. totius Ducatus Metropolim declaravit. Ejus ſplendorem non parum imminuit incendium ſub annum 1337.; vel a cadente e nubibus fulmine, vel a famulis odio in Dominos flagrantibus, & eo ultionis genere utentibus excitatum. In hanc Urbem primo movit anno 1307. Conradus Salisburgenſis Præſul, ſuſcepta ex Alberti Cæſaris juſſu in Carinthiam expeditione, & Henrico Duce in Bohemia interim ad coronam aſpirante, eam ſibi feliciter ſubjecit. Majorem adhuc eidem intulit labem anno 1359. Archidux Au-

ſtriæ Rudolphus, quando in delicti pœnam, quod in Archiducis copiis e Solienſi campo repellendis Cives commiſerant, eam vi ſuperatam militum licentiæ obtulit devaſtandam. His itaque calamitatibus depreſſa S. Viti Civitas, & a Vulcano rurfus anno 1409. peſſime accepta, Clagenfurtenſi tandem Urbi Provinciæ ceſſit Principatum. Notatu hic dignus eſt ſuperioris fori ſons, e quo proſilientem aquam excipit ingens crater ex unico albi marmoris fruſto conſtans, & inter Tiburniæ rudera repertus. Extra Urbem florebat olim, Megifero teſte, Sanctimonialium ex Ordine S. Claræ Cœnobium a Fridrico Auffenſteinio anno 1323. dotatum, ſed elangueſcente paulatim priſtino diſciplinæ vigore, in hoſpitalem pauperum ſenum domum converſum poſtea eſſe idem author ſubnectit.

FELDKIRCHIUM.

Feldkirchium Oppidum non procul ab Oſſiacenſi lacu diſtans ob celebrem inclaruit conſlictum, qui inter Maultaſchiam, & Auffenſteinium pro Archiduce Ottone Carinthiam moderantem anno 1334. in ejus territorio exarſit: illi merebat Tyrolenſis, & Bohemicus miles, ſub hoc vero cum ſuis cohortibus militabant Comites Ortenburgii, Dietrichſteinii, Liechtenſteinii, Stubenbergii, Ungnadii,

dii, Colnizii, Liebenbergii, Glaneggii, alique complures, quibus Seccovienfis, & Labacenfis Epifcopi fuas quoque copias adjunxerant; acriter utrinque dimicatum, donec cæfis duobus Carinthorum millibus, & Auffenfteinio cum reliquo exercitu ægre Feldkirchium evadente, Maultafchia victoriam obtinuit, qua nimium superbiens in Hafnerbergam Arcem, cæteraque loca deinde graffabatur.

F R I S A C U M.

FRisacum vulgo Freyfach, vel Friefach famofa, antiquaque Urbs, 6. milliaribus Clagenfurto diflita ad Styriæ fines accedit. Unum illius latus rigat amnis Metniza, ex altero autem præaltus ascendit mons in cujus rupibus multæ Arces, aut Arcium rudera fpectantur; ſex vero abhinc ſeculis feraces aurifodinæ excolebantur. Virunum a Ptolemæo, & Plinio Noriciſ adſcriptum, quod Antonini itinerarium III. paſſuum millibus Aquileia removet, Peutingeri autem Tabula 72. a Cileienſi Urbe ſejungit, probabili aliquando conjectura iſtic cognofcit Lazius; utcunque enim huic favent viarum ductus ab iis authoribus expreſſi, & familiare ejuſdem argumentum a nominis ſimilitudine emendicatum: ſiquidem non omnino abſurde opinatur; conſveta apud veteres Carantanos vocum

clauſula, quam hujusmodi ſuadent nomina, ut Goriach, Plettriach, Sebriach, Weisbriach, terminatum primo fuiſſe Virunum, unde factum Virunſach, quod tandem in Vriſach ſeu Friſach contractum videtur, cum F, & V in hac Germaniæ parte facili negotio confundantur. Quæ ſaltem majorem præferunt veritatis ſpeciem, quam Paracelſi mens Friſiæ populus, nullo veterum præeunte, ad hanc condendam Urbem violente trahentis. Friſacenſi ditioni imperitabant olim Zeltechachenſes Comites uſque ad eorum ultimum Wilhel mum, cujus conſors S, Hemma, marito, & binis filiis Wilhelmo, & Hartvico ab aurifofforibus perfide interemptis orbata, Civitate hac, ejuſque territorio Salisburgenſem Archiepiſcopum ſub annum 1080. donavit, uti refert Megiſerus, cui reſtragatur Lazius apud Merianum, eam donationeem Henrico II. Imperatori attribuens; ſed conciliari facile poſſunt, ſi dicatur Cæſar S. Hemmæ voluntatem confirmaffe. Decennio poſt, ſeu anno ejus ſeculi nonageſimo dirum crudelitatis portentum in hujus Urbis conſpectu perpetratum Brunneri Annales funeſtavit. Thiemonem in legitimum Salisburgenſis Ecclſiæ Præſulem electum, & ab Altmano Paſſavienſi, Adalberone Herbipolitano, & Meginwardo Frigenſi rite initiatum bello perſequi cœperat Pſeudo-Epiſcopus Ber-

Bertholdus, qui eandem Salisburgensem Cathedram adhuc prædecessoris Gebhardi tempore temerario invaserat flagitio; quare Thiemo conscripto milite, quem Medlingenses Comites, utpote ejus cognati, subsidiariis auxerant cohortibus, cum hoste infeliciter congressus fugam per Taurum montem in Carinthiam capeffivit, ubi a quodam Comite Udalrico Bertholdi fautore interceptus gravibus ab eo ærumnis premebatur; Frisacensis tamen Civitas egregie munita in ejus fide mansit, eademque constantia obsidionem, qua Thiemo carcerem tulit. Actus ea re in rabiem Udalricus Præsulem alligatum castrorum aggeri, quem oblessi missilibus verberabant, suorum ictibus objecit discerpendum, quod facile evenisset, nisi Cives, agnito obsidentium scelere, suas catapultas in aliam protinus partem libraffent. Memoratus hic Thiemo ipse omnino est, quem Udalrici vinculis solutum in admontensis Cœnobii descriptione una cum Gisilberto secundo illius Abbate in Palæstinam profectum, & apud Corozium Urbem anno 1110. Martyrum laurea coronatum retuli, ita a Bucelino, nuperoque Græcensis gloriæ auctore edoctus, & horum sedulitatinimum confidens; nunc vero dum Conradi Abbatis Urpergensis anno 1215. florentis chronicum evolvo, cui utpote non nisi uno seculo a Thiemone distanti plus tribu-

endum videtur, alio loco, & tempore obtentum ab hoc athleta gloriosum agonisma deprehendo; ad annum siquidem 1107. sacræ illius expeditionis iter a Welfone Bavaroductæ per Natoliam describens Abbas hæc interferit: *Porro exercitus universalis ab Imperatore acceptis, qui legiones apto itinere deducerent, contra Nicomediam vertitur, indeque Romaniam declinans ad aquilonarem plagam contra terram Chorizanam, quæ Turcorum est patria convertitur.* Pergit deinde scriptor recensere ærumnas, & Barbarorum insultus, quibus in ea regione premebantur Christianorum copię, tandem Salisburgensem Archiepiscopum cum aliis captum subjungit. Ex Asia Frisacum regressi reperiemus interim Comitem amissa obtinendæ Urbis spe inde exercitum abduxisse. Non ita fauste Miloti Ottocaro Bohemiæ Regi merentis, & Alberti Austriaci arma Frisacenses retudere, utpote ab illo anno 1275., ab hoc vero anno ejusdem seculi 89. excisa patria subjugati. Nec aliter fortuna iisdem favit anno 1481., quo Maubitus sub Matthiæ Hungarorum Regis auspiciis infesta Carinthiæ inferens signa, in Frisacensi campo obviam habuit Vitum Welfium suis copiis Provinciam defensurum; at non prius manus cum hoste conferuit, quam Carinthorum nonnullos, qui fervente pugna cæsum in acie Ducem magnis clamoribus mentirentur, præmii spon-

sponsione corrupisset; qua voce territi fugatique Welziani milites victoriam, & Civitatem Hungaris permiserunt. Hi post mortem Kralobizii Præfecti, qui eos semper intra muros, ne ad prædas excurrerent, severe cohibuerat, spoliis ac rapinis ita accolarum animos irritarunt, ut anno 1496. non tantum Frisaco, sed etiam ex reliquis, quæ in ea Provincia tenebant, Oppidis facessere debuerint, a Carinthis, & Salisburgensibus extrusi. Præter primarium Civitatis Templum, quod Præpositus cum suis Canonicis administrat, aliaque vel intra, vel extra muros dispersa, memorandum illud est, cui eximium Ordinis Prædicatorum Monasterium adnexuit S. Hyacinthus jam anno 1222., tribus scilicet lustris postquam S. Dominicus sacrae suæ familiæ jecerat fundamenta: hoc postea inter alios doctрина, & virtute præstantes viros, Angelicæ suæ sapientiæ splendore, quam ibi suis aliquando discipulis communicabat, D. Thomas Aquinas dicitur illustrasse.

GENTIFORUM.

Gentiforum vulgo Völkenmarck Ducalis Urbecula est ad Dravum fluvium, ubi antiquam Viruni Urbem, quam nos cum Lazio conjectantes Frisaci posuimus, extitisse putat Cluverius (b) his verbis suam mentem exponens: *Va-*

Topog. Austr. P. I.

runum tabula rectius scribi Virunum ex consensu Plinii, Antonini, Ptolomæi judico. id interpretor nunc Oppidum Fölkmark ad Dravum annum, nam Joenna tabula (intelligo Peutingerianæ) ex nomine, & itineris tractu sine controversia est Jaunstein, & ejusdem Tabula Salica primus a Viruno locus in itinere versus Aquileiam, procul dubio nunc est Selch Vicus Superioris Carniolæ. Cumque hæc omnia conjecturis, non solidis rationibus nitantur, nullius sensum penitus rejicio, nec ulli mordicus adhæreo. Nobilitat hunc locum Collegiata, ut vocant, Ecclesia a Præposito nimirum, & Canonicis possessa, cui condendæ aream largitus est Hartvicus S. Pauli in Lavantina Valle Abbas anno 1248. e vivis sublatus. Uno vero hinc militari Udalricus Carinthiæ Dux, vel ut alii sentiunt, Achatius Bogenfis Comes anno 1164. Eberdorffense Cœnobium, quod primo candidus Præmonstratensium Ordo, dein Regulares S. Augustini Canonici subierunt; demum Collegio Clagenfurtenfi ab hujus fundatore in dotem assignatum illi etiamnum subest, & veterem ejus magnificentiam prodit vasta ædium moles, atque angustum Templum alteri subterraneo incumbens.

GRIFFUM.

Griffum vulgo Griffen Oppidum non procul Gentiforo, sed Clagenfurto 5. Milliaribus in
S Orien-

(a) Vind.
& Nor.
c. 5.

Orientem remotum ornat nobilissimum Præmonstratenfis Ordinis Monasterium, quod anno 1233. sub Deiparæ patrocinio Echenbertus Bambergensis Episcopus extruxit, cujus Episcopatus dominium plura in Carinthia Oppida & Urbes agnoscunt. Id postea a Gregorio IX. Summo Pontifice confirmatum Udalricus, & Fridericus Comites Hainburgenses amplis proventibus ditarunt. Incendio non ita pridem absumptum multo splendidius hodie a fundamentis extrui cœptum est. Primus eidem præfuit Conradus ex Vescernensi in Franconia Cœnobio cum aliquot Religiosis accitus; hunc viginti quinque subsequuti sunt usque ad Joannem IV. anno 1490. electum, cui primo gerendæ Insulæ obtigit prærogativa.

G U R C U M.

Gurcum vulgo Gurck venustum Oppidum 6. milliariibus Clagenfurto distitum Gurcamnis præterfluit. Condecoravit illud primo S. Hemma Wilhelmi Frisacensis, & Zeltschachensis Comitis vidua nobili ibidem in Deiparæ honorem erecta Basilica hodieque superstita, cui paræ magnificentiæ Monasterium pro sacris D. Benedicti Virginibus adjunxit, & cum iisdem a Balduino Salisburgensi Antistite an. 1060. vita functo sacrum velum Reichardo teste suscepit; sed iis alio trans-

latis substituti sunt Regulares S. Augustini Canonici ex Congregatione Lateranensi prout fert vulgaris quorundam opinio, quamvis Reichardus velit, S. Fundatricem bina circa idem Templum domicilia excitasse, atque in unum septuaginta Sanctimonialia, in alterum vero viginti hujusmodi Lateranenses Religiosos induxisse. Hæc inquilinorum mutatio, vel abjectio accidisse dicitur anno 1072. S. Hemma adhuc inter vivos degente. Verum vix fidem his omnibus adhiberet eruditissimus Papebrochius, (a) qui certioribus instructus monumentis in Vita S. Ubaldi Canonicos eo seculo nondum in proprium alicujus Ordinis cœtum coaluisse contendit, ubi postquam plura de iisdem differuit, hæc tandem adducit: Quidam etiam Regulam a S. Augustino pro Sanctimonialibus scriptam, & viris qualitercunque aptatam cœperunt profiteri: quæ regula authoris potius nomine, quam sufficientia sua commendata, denique facta est communis omnibus canonicam vitam regulariter ducentibus, ex eo maxime tempore, quo disciplina Ecclesiarum Canonicalium denuo collabascens, institutione Congregationum Regularium caput ad perpetuitatem certius stabiliri. Et harum quidem Congregationum præcipua inter plures nunc est ea, quæ primum Frisionoria, vel Frigidionaria dicta a colle hujus nominis tribus ab Urbe Lucensi milliariibus, ubi originem sumpsit circa annum M. CCCC., & Lateranum introducta obtinuit titulum Lateranensis anno M.

(a) Act.
SS ad di-
em 16.
Maji.

M. CCCC XLVI. Canonicos saltem seculares juxta illius ævi morem in communi viventes, admodum verosimile est, ibi tunc fuisse collocatos, & usurpatam a Lateranensibus S. Augustini regulam deinde amplexos (quod & de reliquis Canonicorum Regularium Collegiis, quorum primordia allegatum ab eo authore tempus prævertunt, statuere oportet) siquidem eo anno alterum Gurco decus, Episcopatum videlicet addidit Salisburgensis Archiepiscopus Gebhardus, ac primum illius Ecclesiæ Præsulem inauguravit Guntherum, Albuino Brixinensi, & Ellenhardo Frisingensi solemnitate complentibus. Ferunt S. Hemmam de condendi Templi situ deliberantem junctos plaustro boves, quod B. Dei Genitricis statua oneraverat, in agrum emisisse, eosque immota sua in hoc loco statione ancipitem Sanctæ animum ad eum eligendum inclinasse. Illud certius, sacrum fundatricis corpus ibidem conditum magna colli veneratione, quam fundata ad illius aram missa oppido promovit Georgius de Teuffendorff an. 1348. ad Collegii Præposituram evectus. Aliam præterea missam in crypta, seu subterranea potius Ecclesia 365. columellis, uti fama fert, suffulta solemniter quotidie cantandam instituit Gottfridus Krafft de Metniz anno 1307. eadem dignitate donatus a Gunthero a Krapfenfeld ad Jacobum Maximilianum Comitem

a Thun hodiernum Græcensis Ecclesiæ præsulem quadraginta septem Episcopi eandem obtinuerunt Sedem. Cathedralis hujusce Ecclesiæ Canonici diverso longe ab aliis more, separato ab Episcopo, loco resident, divisim prorsus fruuntur redditibus: solet enim Episcopus in oppidulo Strasburg, mille a Gurco passibus distante, commorari atque ibidem alumnatum in quo ad normam S. Concilio Tridentino præscriptam Clerici, animarum aliquando cura occupandi educantur, erexit: Canonicis interim Gurci sub præpositi sui cura residentibus; his tamen non ita pridem indultum ut si eorum quempiam tedium caperet vitæ inter Collegii limites transigendæ, hos deserendi esset Facultas annuaque illi quo se alat ducentorum florenorum pensio a Collegio extolleretur.

HOSPITALE.

Hospitale vulgo Spital Urbecula est a Comite Engelberto Ortenburgico ædificata, quam Dravus, ubi Lyseram amnem excipit, 8. nempe supra Clagenfurtum miliaribus præterfluit. In hac Templi decori, & spiritali popularium emolumento consulere volens Hermanus ex eadem Ortenburgicorum stirpe, quæ tunc ibi rerum potiebatur, annuos proventus pro certo Sacerdotum numero fundavit post annum 1183. quo uti retuli-

mus Gurcensem Episcopatum adipisci non potuit, ad quem Cleri, populique favor illum evehebat. Ab Ortenburgicis ad alios subinde Proceres ditio hæc devoluta a longo jam tempore quievit in nobilissima Portiarum prosapia, cujus sumptuosum ibidem Palatium incolæ, exterique suspiciunt.

LANGSEENSE COENOBIIUM.

LAngseense S. Georgii Coenobium in editiori, elegantique assurgit colle, cui subjectus lacus non paucam adstruit amœnitatem. Sacris D. Benedicti Virginibus circa annum millesimum erigere id exorti sunt B. Otwinus, ejusque conjux Wichbugis Goritiæ Comites, sed a Barbaris labefactatum munificam Udalrici, & postmodum Bernardi Carinthiæ Ducum pietatem ab anno 1184. in se convertit; hi enim amplioribus redditibus ortam ex ruinis inopiam sublevarunt. Celeberrimo huic Parthenoni ante alias ordine præfuere tres fundatoris filiæ, Hildegardis, Hilburgis, & Berthigundis, quibus cæteræ successere sanguinis nobilitate, ac prosapiæ splendore plerumque fulgentes. Inter sacram hujus loci suppellectilem B. Otwini baculus, cui septendecim incisæ notæ totidem transactæ in eremo vitæ annos indicant, aliæque ejusdem memoriæ religiose asservantur,

MILLESTADIUM.

Millestadium vulgo Milstadt egregium est Oppidum 8. miliaribus Clagenfurto in occasum abscedens, amploque adhærens lacui, inter Dravam, & Lyseram fluvios extenso, quem Rosbacus amnis pertransit: ejus nominis etymon anonymus author Vitæ B. Domitiani apud Bollandum (a) excusæ, quem Lazius, Megiferus, SS. ad diem 5. Febr. aliique secuti videntur, his verbis describit: *Milstadt a mille statuis nomen accepit, quas ibidem populus errore delusus antiquo coluit, quas ille felix (Domitianus) exemplo Bonifacii Papæ destruxit, & eliminata omni spurcitia demonum Ecclesiam, quæ primitus mille demonibus fuit addicta, in honorem omnium Sanctorum postmodum consecrari fecit.* Verum hæc non nisi arbitraria nituntur conjectura, quæ ne tenui quidem veteris historiæ lumine dilucidari potest; locus enim, quem Antoninus inter Bregitionem, & Arrabonam, atque alibi inter Aliscam, & Lussunium ad statuas vocat, longe hinc aberat, utpote Inferiori Pannoniæ omnino attribuendus. Neque alio instructus monumento texendæ Beati Vitæ se accinxit anonymus, quam epitaphio repertæ tumbæ inciso, quod ita sonat: *IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI. HIC REQUIESCIT B. DOMITIANUS DUX, PRIMUS FUNDATOR HUIUS ECCLESIAE, QUI*

(a) Chron.
Car. l. 6.
c. 13.

QUI CONVERTIT ISTUM POPULUM AD CHRISTIANITATEM AB INFIDELITATE. Quibus verbis Megiferus (a) post Domitiani nomen hæc alia inferit: *Dux Noricorum & Carentanorum uxore Maria Meraniensi.* Fundatæ D. Domitiano Ecclesiæ illustre Ordinis S. Benedicti Cœnobium adjecit Erbo, sive Arbo Hartwici Palatini in Bavaria Comitis filius, non vero ipsemet Beatus Dux, uti perperam sentit Megiferus contra Lazium, & anonymum, qui paulo ante finem, sacrum ejusdem Monasterii institutum se professum esse, non obscure manifestat. Piam hanc foundationem ante annum 1102. contigisse necesse est, cum Abbas Urspergensis memorato anno conditoris obitum ita inscribat: *Erbo jam grandævus nobilis de Carinthia Princeps, & quondam Palatinus in Baioaria Comes migravit in Domino.* Unde merito corrigitur a Bollando Lazius, qui prædictum Erbonem a Lothario II. Cæsare Carinthiæ Ducem an. 1125. creatum prætendit. Aliud quoque sphalma commississe Lazius videtur, dum ita scribit: *Albertus secundus electus in Episcopum Tridentinum ex Parochia, & prima fundatione facta a S. Domitiano Duce, Millestadiensem Abbatiam exorsus est, ac locupletavit.* Si quidem hæc luculente repugnant cum prima Cœnobii fundacione Principi Erboni ab ipsomet Lazio adscripta; quare asserendum potius esset, Albertum eandem reparasse,

aut novis proventibus auxisse. Neque hunc nodum solvit, dum alibi ait: *Erbonem in Ecclesia S. Domitiani apud Millestadium monachos primum instituisse: quibus Abbatem postea concesserit Albertus Tridentinus Episcopus.* Cum enim Albertus secundus Ottenburgensis a Pyrrho Pincio, qui Tridentinorum Præsulum Vitas elucubravat, apud Bollandum dicatur anno 1363. eam Ecclesiam gubernasse, arduum creditu est Millestadienses D. Benedicti Religiosos 260. annis Abbate caruisse; quin imo Vitæ author ipsa Erbonis fundatoris ætate, vel saltem non multo post Martinum quendam Abbatem diserte commemorat. Incoluit descriptum hætenus Cœnobium sacra Benedictinorum Familia usque ad annum 1463., quo iis per alia ejusdem Ordinis domicilia dispersis, & assignata iisdem ex Millestadiensibus bonis ad vitam sustentatione, Fridericus III. Imperator in sedem Generalis Magistri Ordinis S. Georgii, ad reprimentas quotidianas Turcarum incurSIONES tunc a se erecti, eum locum convertit, assentiente Paulo II. Summo Pontifice, & per datam eo anno Bullam Ordinem approbante, a pluribus ejus successoribus deinceps confirmatum. Insignis hujus Ordinis symmetriam eruditionis gratia non pigeat lectorem addicere ex Pauli II. diplomate, cuius sequentem paragraphum suo inseruit Leo X., & Daniel Papebrochius,

(a) Act.
SS. ad
diem 23.
Aprilis.

chius, (a) typis evulgavit: voluisse nempe Fridericum quandam domum militarem in Monasterio Milsstadt Salzburgerensis Diœcesis, loco ad hoc accommodo cum Ecclesia, claustro, dormitorio, aulis, cameris, & aliis necessariis officinis, de suis propriis facultatibus fundare, ac ædificare pro usu, & habitatione perpetuis quorundam Fratrum ipsius militaris Ordinis laicorum Militum, ac etiam Sacerdotum, sive Clericorum, quorum unus per præfatum Fridericum Imperatorem hac prima vice ad hoc eligendus, & deputandus, Magister Generalis existat, & deinde eo sublato de medio per Milites (de consensu tamen ipsius Friderici, aut antiquioris ejusdem Domus Austriæ Ducis) successor eligatur. Presbyteri vero prædictæ Domus, quorum unus per alios eligendus sit Præpositus, prædicto Magistro Generali subesse censeantur. Ac prima Camera Magistro, secunda Præposito, tertia antiquiori Militi, quarta seniori Sacerdoti, & sic deinceps assignari debeant, ita ut inter duos Milites unus Sacerdos, & inter duos Sacerdotes unus Miles sit. In choro vero Magister primum habeat locum, ac deum in illo Sacerdotes Milites omnino præcedant. Et tam Magister & Milites, quam Præpositus ac Sacerdotes castitatis, & obedientiæ vota sponte emittant, Ad paupertatis vero votum emittendum nullatenus adstringantur inviti. Hucusque diploma. Cæterum non Millestadiensi tantum dominio potiebatur Equestris hic Ordo, sed splendidis Carinthiæ Castris sternberga, & Landscrona, aliisque ex-

tra eam Provinciam fundis, quibus illum Cæsarea fundatoris munificentia dotaverat. Successu temporis Joannes Siebenhirter Generalis Magister, accedente Alexandri VI. Summi Pontificis, & Maximiliani I. Imperatoris autoritate, liberam utriusque hominum sexus Sodalitatem instituit nullis aliis obstrictam legibus, quam ut illius Albo inscripti, vel unius anni periodo propriis sumptibus adversus Turcas militarent, vel eleemosynas in bellum Turcicum impendendas elargirentur. Equitum ac Sacerdotum, Ordinem ipsum conflantium insigne fuerat crux rubea, quam quovis sabbatho, & festis Dei-paræ diebus supra vestem albam gestabant, sodalium vero crux aurea cum corona in circulo etiam aureo, quam soleni ritu dextero novi militis brachio appendebat Gurcensis Episcopus, qui uti & Millestadiensis Magister tanquam Generales Vicarii præerant Sodalitati. Intepuit tamen brevi, nec ultra sæculum excurrit pius hic militantium fervor, eoque Ordine vel sensim evanescente, vel inter bella extincto, Millestadiensium ditionem sibi adscivere Austriæ Archiduces, ex quibus Ferdinandus dein Imperator, altero postquam Styriæ, Carinthiæque regimen suscepit, anno, id est 1598., annuente Summo Pontifice, Societati JESU eandem contulit, ut inde Collegium, Academiaque Græcensis,

sis, cujus in Styria meminimus, ale-
retur, ejusdem etiam Societatis Re-
fidentia ibidem instituta. Nunc ad
B. Domitianum, ejusque sacrum
cultum revertamur, qui superio-
ribus præsertim seculis ita circum-
fisis populis cordi fuit, ut non so-
lum e Carinthia, Carniola, & Sty-
ria sed ab extremis etiam Istriae fi-
nibus, Pannoniaque ad illius tu-
muli venationem advolarent; nec
inani operæ pretio, sæpe enim ob-
tentis per miracula gratiis læti pa-
triam repetebant. Pretiosum hu-
jus Beati pignus, uti refert præci-
tatus anonymus, ex priori sepul-
chro elevatum, in alio digniori con-
diderat Abbas Martianus Dautus,
ne cum aliorum cadaveribus, quos
sibi sanguine junctos ibi humari jus-
serat Erbo, aliquando confunde-
retur; quod paulo post annum 1102.
evenisse sat perspicue ex his cir-
cumstantiis arguitur. Illius porro
inventionem, cujus ætatem divina-
re haud præsumo, ita prosequi-
tur Vitæ author: *Abbas quidam erat*
nomine Otto habens in congregatione sua
centum, & quinquaginta homines spiritua-
les. Hujus diebus dum fundamenta Mo-
nasterii majoris jacerent, post combusti-
onem prioris, tunc ex improvise reliquie
B. Domitiani, & Mariæ uxoris ejus,
& ossa cujusdam infantuli simul inventa
sunt, sigillum juxta habens imaginem Du-
cis in throno sedentis, gladium in manu
tenentis: ad hæc superscriptio: BEA-
TUS DOMITIANUS DUX
FUNDATOR HUFUS. EC-

CLESIAE. Ex altera autem parte HÆ
SUNT RELIQUIÆ MARIÆ UXO-
RIS EJUS. Hæc reliquias hono-
ratori loco donavit Otto, easque
tertio ad alium transtulit an. 1441.
Joannes Gurcensis Episcopus, cujus
translationis cum nulla apud ano-
nymum mentio occurrat, claro id
argumento est, hunc ad prædictum
tempus non pervenisse. Demum
an. 1492. quantum illæ nactæ sunt
tumulum ante altare scilicet de-
center collocatæ, in quo nonis Fe-
bruarii missa de B. Domitiano quon-
dam celebrabatur, nunc autem de
eo solum habetur illa die panegy-
ricus, qua etiam absolutis divinis
distribuantur in præsentem rotundi
ex secali panes, statâ prius preca-
tione, invocatoque B. Domitiani
patrocinio benedicti. Diebus au-
tem Nativitatis, circumcisionis, &
Epiphaniæ certa cervisiæ mensura
gratis in singulos subditos, teste
Bollando, erogatur. Præter vi-
rorum Monasterium aliud quoque
Sanctimonialium Millestadii flo-
ruisse indicant miracula, quæ an-
onymus Beati Vitæ subjecit, cum
bis earum memoria ibidem reno-
vetur.

MOSBURGUM.

Mosburgum vulgo Mosburg
valida Arx ab austro Dra-
vum fluvium, & ab Arcto verden-
sem lacum respiciens, octavum jam
seculum sua ætate transgreditur,

si fidem Megifero habemus. Nar-
rat quippe ad annum 840. Bryn-
nonem Principem ex Moravia ori-
undum cum Hezilone filio Hezel-
burgensem Urbem, quæ eundem
hunc situm occupabat, reparasse;
dein ad annum 854. Arcem, cui
Mosburgum nomen, a Caroloman-
no Ludovici Germaniæ Regis filio,
quem Reichardus inter Carinthiæ
Duces D. Domitiano statim subro-
gat, una cum Templo erectam esse,
probeque munitam asseverat: sed
certius Mosburgensis Arx hodie
gloriatur nobilissima Comitum de
Kronegg prosapia, a qua dicitur
possideri.

OSSIACUM.

O Ssiacense ordinis S. Benedicti
Cænobium tum vetustate sua,
tum præsentī etiam splendore cele-
berrimum subiecto lacui nomen in-
dit, inter Werdensem ad Ortum,
& Millestadiensē ad Occasum per
magnum spatium effuso. Conjugum
fundatorum nomen exponunt epi-
taphia sepulchrali lapidi in Eccle-
siæ meditullio incisa: quod ad ma-
ritum pertinet, his versibus constat.
Qui jacet hoc tumulo Comes, hanc
fundaverat Ædem

Ozzius: ergo polum ocius
Ozzi cape!

Uxoris autem elogium hoc alterum
perstringit distichon.

Condidi Irenburgis claustrum hoc
Comes ossa recondit

Nunc crypta hæc, condanto ani-
mam astra meam!

Foundationis ævum densis involvi-
tur tenebris, e quibus saltem splen-
didum hoc oritur encomium, non-
nisi antiquissimos esse hujus Mona-
sterii natales, quos longa seculo-
rum series adeo procul ab homi-
num memoria removit, ut penitus
ignorentur. Certe non solum an-
nis, sed integris seculis a quibus-
dam aberratur, tantum enim scrip-
torum sententiæ ab invicem sepa-
rantur. Maxime a nobis dissita ori-
go, & S. Patriarchæ Benedicti æ-
tatem pene attingens proditur a
nonnullis versibus, qui in MSS Of-
ficiensium documentis teste Schön-
leben ite leguntur.

A Christo effluxit bis tercentesi-
mus annus,

Ozzius Irenburgis, quo fuit at-
que Popo.

Is Pater, hæc genitrix, amborum
filius iste,

Illi pagani heu! iste fidelis, eheu!
Conversi tandem fluxere palatia
Christo,

Et Benedicite tuis, stante Popo-
ne Pio.

Paulo minus remota tempora indi-
cat annus 687. subscriptus litteris
a Seichardo, & Schönleben editis,
quas ab Ozzio parente, & Popo-
ne filio Slavico idiomate vicissim
datas ferunt, aut comminiscuntur;
siquidem Popo, ut ad eum annum
narrat Reichardus, ex Tiffensi di-
tione, cui inter Villacum, & Feld-
kirchium protensæ dominabatur
parens, Romam peregre profectus
Chri-

Christiana imbibit dogmata, & sacro aspersus latice ad Ecclesiasticam vitæ normam animum applicuerat: quo intellecto Ozzius a filio expectiit, ut sibi quamprimum aperiret, cur ab avita religione descivisset, & quodnam foret illud Numen, quod adorandum susceperat. Paruit illico Popo, a quo Catholicæ fidei mysteria edocti parentes, Christo manus, & Offiacensi postea Cœnobio initium dedere. Hæc quidem secum optime cohærent, at non modicam patiuntur difficultatem, si cum assignato tum in carminibus, tum in literis tempore componantur; qui enim fieri potuit, ut septimo seculo adeo eminens Romanæ Ecclesiæ propugnaculum in iis terris excitaretur, quas sub annum 600. inundaverant Slavi, Carantani postea vocati, & Idolorum cultui per bina circiter secula ita addicti, ut in Bavariam anno 697. excurrentes S. Marinum Episcopum in Orthodoxæ fidei odium flammis confecerint, uti Velferus (a) annotavit. Consultius itaque videtur ad Inguonis, aut Domitiani Carinthiæ Ducum regimen, hujus Monasterii exordium differre, sub quibus, ut superius diximus, revirere sensim cœpit Evangelii semen a Salisburgensibus excultum: quæ conjectura, si secundum Bollandi chronologiam in universali Provinciæ descriptione allegatam expendatur, penitus coincidit cum Megiseri opinione sub Ca-

Topograph. Aust. P. I.

roli Magni regno, aut Imperio Ozzii conversionem statuente, quam ex foundationis literis in Cœnobio asservatis se hausisse testatur. Primus Abbas Offiacensibus præfuisse Berinolphus dicitur a Reichardo, qui ab anno 687. eorum historiam orditur, dein excidisse, asserit reliquorum nomina usque ad annum 779., quo a Slavorum populatōnibus, & incendiis excisum Offiacum per integrum seculum putat in suis cineribus jacuisse; sed quis credet Slavos propriam regionem tunc primo vastasse, quam jam a longo tempore possidebant? Hoc tamen ille minime curans, ut seculum ad unguem impleat, anno 879. Offiacensibus Monasterium restituit sacris S. Felicitatis, septem ejus filiorum, & S. Maximiliani Confessoris lipsanis a memorato Carolomanno ea occasione donatum. Cæterum primus, cujus certa ætas innotuerit, Abbatis muneri admotus est Teucho, inter quem & nobilem matronam nomine Bertam aliquas circa quoddam prædium controversias intervenisse scribit Megiserus ab Aquileiensi Patriarcha anno 1090. decisas. A Teuchone autem quinquaginta circiter numerantur, qui hujus Cœnobii gubernaculum rexerunt: ex his peculiari laude dignos censeo S. Bernerum anno 1307, & Christophorum Capponig anno 1656. ad eum honoris gradum promotos. Tres ille ex materia lucidissima

T

glo-

globos diversis ægritudinum generibus divina virtute etiamnum medentes, quos sacris operanti Deipara obtulerat, pretiosam veluti hæreditatem suis in Christo filiis transmisit, sed tertius alio sæpe affectus, & toties cœlitus relatus tandem non sine adstantium admiratione ex ara disparuit. Comparato alter Wertenbergensi dominio, quod unico milliari a Monasterio divellitur, plerosque Religiosos eo transtulit, ut suorum valetudini consuleret, quos alias insalubre Ossiaci cœlum præmatura morte ad tumbam detrudebat. Illud adhuc memorabile istic circumfertur, videlicet Boleslaum II. Poloniae Regem Ossiaci quiescere, quo ille appulerat, dum impiam S. Stanislai Cracoviensis Episcopi cædem expiaturus Romam peteret; cumque occulta quadam vi ultra progredi vetaretur, se alium simulans ad vilia culinæ munia regias manus demiserat, donec morti proximus suum pristinum statum Abbatu detexisset. Aliquatenus tamen adversatur huic Reichardi relationi communis Historicorum sensus, qui Longinum Polonorum gesta scribentem secuti, Boleslaum a Regno profugum, in insaniam primo versum, mox a canibus an. 1080. devoratum tradidere.

OSTERWICIUM.

OSterwicum vulgo Osterwiz
magnifica Arx tribus millia-

ribus Clagenfurto in Boream remota, Schenckiorum Comitum quondam Sedes, ab Excellentissimo Domino Comite Kevenhüller hodie obtinetur. Tegit illa præaltum collem, qui patentem circumquaque planitiem despectat: insigni quoque armamentario, aliisque vetustate sua pretiosis cimeliis celebratur, sed maxime commendanda, quod victoriarum cursum, quibus per reliquam Carinthiam superbiebat Maultaschia, sua fortitudine abruperit. Obsedit illa anno 1334. Osterwicum, in quod præcipua Carinthiæ Nobilitas ex aliis minus tutis Arcibus fugata confluxerat, atque explicato circa rupem exercitu a Reinhero Schenchio loci Domino sibi Castrum quantocyus dedi iussit potius, quam postulavit; si secus faceret, extrema quæque minabatur. Verum minis & imperiis per contemptum explosis, cum nulla assultibus via pateret, producto in plures menses obsidio statuit longa inedia obsessos subjungere; & sane eo calamitatis Osterwicenses interim devenerant, ut mures & feles in deliciis haberentur, nec magis potu, quam cibo abundarent, cum vel aqua eos jam defecisset. His tamen malis minime fractus propugnator Schenkius bovinam pellem duobus tritici modiis, quibus tota definiebat annona, farciri iubet, ac per muros in obsidentium castra devolvi, quo viso Maultaschia multum

tum rei frumentariæ adhuc iis fupereffe arbitrata, quibus volupe erat eam ita prodigere, abjecta victoriæ spe ingloria decessit.

S T E I N A.

STeina Arx est ad Dravi fluminis trajectum in editiori loco sita, & nobilissimæ Rosenbergicorum Comitum Familiæ subjecta, quam maxime illustrat D. Laurentii Templum a S. Agatha Hildegarde Pauli Hildegardi Palatini in Carinthia Comitis conjuge ibidem sepulta erectum, postquam marito adulterii falso accusata, & ab eodem ex Profniza Arce per prærupta saxa præceps data, divinitus tamen illæsa huc recessisset, Paulo interim in delicti sui expiationem ad Apostolorum limina, & sacra Palæstinæ loca peregrinante: hæc siquidem est tragicæ hujus historiæ substantia, in quam relationes omnes conspirant; cætera vero, quæ illi fama, aut traditio adjunxit, aliter a Reichardo, aliter ab aliis, uti apud Bollandum (a) videre est, enarrantur: nec mirum, cum ea ex nullis eruantur antiquis monumentis, utpote una cum Templo ab igne oblitteratis; sed tantum per ora vulgi volitent cuncta fabulis de more involventis. Aliam quoque Ecclesiam S. Margarethæ V. & M. sacram ad radicem collis extruxit, ac perpetuas fundavit

eleemosynas, quæ pane, vino, & larido plerumque constant. Hæc etiamnum S. Agathæ Hildegardis festo benedicta in egenos, alioque poscentes distribuuntur, atque, uti certa docuit experientia, religiose sumpta plures expellunt morbos, præsertim phrenesim epilepsiam, dolores viscerum, phantasmata, fagarumque præstigias. Ferunt insuper prædictas eleemosynas a Conrado II. Cæsare, qui ab anno 1024. usque ad annum 1029. imperavit, & a Summo Pontifice Benedicto fortassis IX., qui ab anno 1033. Ecclesiam, rexit, per utriusque diplomata fuisse approbatas. Tot itaque meritis decora hujus Sanctæ anima e terris abiens cœlesti se stitit sponso anno, uti Bollandus notat, 1024., vel decennio prius, uti Reichardo visum est. In eodem S. Laurentii Templo, dum S. Cantiani Parochus ad aram Deiparæ dicatam sacris operaretur, placuit Divinæ Clementiæ Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti veritatem circumstantium oculis subicere; non enim Christi corpus, & sanguis sub panis, vinique speciebus latuit, sed propriam coram omnibus formam præferebat; five ille de transubstantiatione ambiguus hæsit, five alia de causa perpetuum illius mysterii miraculum, hoc insolito miraculo Deo libuit confirmare. Annum diemque, quo hæc contingere, exhibent hiulca quædam carmina in membraneo illius

(a) Aët.
SS. ad
diem 5.
Febr.

Ecclesiæ rituali exarata, & totam rei seriem complectentia, quorum hoc est initium:

M, duo C, tribus X, sed & an-
nis additis VIII.

Qui manet, est & idem, natus
de Virgine pridem

Dat nova carne - - - superno
sancta cruore,

Cœlica lumine, mentis acumine,
unda colore

Ad *LAPIDEM* gentes Agathæ fe-
sto venientes

Omnes præsentés ibi talia signa
videntes, &c.

STRASBURGUM.

Strasburgum antiqua, amœna-
que Urbs a Gurca amne paulum
infra Gurcense Oppidum alluitur,
eique nominis claritatem parit Gur-
censium Episcoporum Sedes, pro
quibus in adjacente colle, diruto
priori Castro, quod jam ignis præ-
stare cœperat, amplum suffecit Pa-
latium Joannes Jacobus Comes a
Lamberg ejusdem Ecclesiæ Antistes.
Acri illud obsidione cinxerat anno
1183. Conradus Salisburgensis Ar-
chiepiscopus, ut Dietricum Colni-
zium in Romani defuncti successo-
rem a se electum Gurcensi Cathed-
ræ imponeret, cui Hermannus
Ortemburgicus Cleri & plebis suf-
fragiis ad eandem dignitatem eve-
ctus, totis viribus obsistebat; sed
secuta brevi pax, Hermannò nimi-
rum cedente, instantem avertit

procellam, atque optatam Stras-
burgensibus reddidit serenitatem.
Et ne hæc novo violaretur turbi-
ne Ferdinandus I. Imperator, &
Salisburgensis Præsul pactum inie-
re, vi cujus ille, ejusque hæredes
duos Episcopos, hic vero tertium,
servata deinceps hac alternandi
methodo præsentarent.

VICTORIA.

Victoria, seu Victoriacum vul-
go Vitring percelebris Cister-
ciensium Monasterii nomen est,
quod anno 1117. ut a Megifero,
non vero anno ejusdem seculi 42.,
ut a Reichardo traditur, Meinhar-
dus sive Bernardus Malensteinius
in Carinthia Comes cum uxore sua
Kunigunde Invictissimæ Cœlorum
Reginæ consecravit in victoria, ut
dicitur, anathema, quam in singu-
lari certamine adversus Rimaldum
quendam e Galliæ Proceribus Pa-
risiis obtinuit; hunc enim ipsemet
provocaverat, ut se ac attentati
Regicidii scelere, cujus ille ab in-
vido æmulo falso insimulabatur,
detestando illius ævi more purga-
ret. Hinc Megiferi potius, quam
Reichardi chronologiæ subscripsi,
cum id factum ab utroque feratur
sub Rege Ludovico VI. cognomi-
ne Crasso, quem in comperto est,
ab anno 1106., quo Galliæ solum
adiit, non nisi 30. annis illud oc-
cupasse. Prope Clagenfurtensem
Provinciæ Metropolim hujus Cœ-
nobii

nobii moles prospere affurrexit, cui fundator ad ædificium lapides ex diruta Natterbergenſi Arce, & ad ſuſtentationem redditus ex ejuſdem fundis obtulit: inquilinos vero, primumque Abbatem Eberhardum fundatoris nepos Henricus Metenſis Epifcopus, & Villarienſis Abbas ſuppeditavit.

V I L L A C U M.

Villacum vulgo Villach perveſta Urbs eſt, 4. milliaribus Clagenfurto abſens, & ad Dravum fluvium ſita, cui injectus pons illam Suburbio jungit. Tot abolitis veterum Civitatum nominibus hanc illuſtrare contendunt ſcriptores, ut ejus potius originem ea vocum confuſione obſcuſcent: namque Julium Carnicum hic agnoſcit Bertiſ apud Schönleben, Plinii Teurniam Cluverius, & Forum Vibii Pius II. Papa apud Albertum. Ab his omnibus diſcrepat Laziſ apud Merianum, & a Monte Vela, qui ab Antonino Beloa dicitur, vocabulum hoc Villach derivat, addita ſcilicet familiari Carantanis, uti de Friſaco diximus, terminatione. Sed irriti ſunt conatus, & vana aſſequendæ veritatis ſpes, quando nullum veteris authoris indicium faciem præfert. His itaque prætermiſſis ad alia properemus. Cœpit præſens Urbis nomen primo celebrari ſub annum 1006., quo S. Henricus Imperator fundato a ſe

Bambergenſi in Fränconia Epifcopatui, inter alios proventuum fundos Villacum etiam cum pluribus circumſitis Oppidis, & Pagis in dotem tranſcripſit. Ab eo tempore longum infortuniorum ſyllabum enumerat hæc Civitas, quibus crebro ſuccubuit. Præiit omnibus, quæ ſaſtis commiſſa ſunt, horribilis terræ motus, qui anno 1348. concuſſa ſæpius Carinthia, tandem Villacum ita proſtravit, ut ad priſtinum ſplendoris, ac magnificentiæ gradum non amplius conſcenderit; ſiquidem refert Reichardus ampliſſimam ante illum lapſum fuiſſe Civitatem ad Gyllam uſque amnem extenſam, & utpote celeberrimum emporium maxime frequentatam. Contremuit quidem illud iterum anno 1690. ad finem vergente, ſed multo leviora tulit detrimenta. Altero calamitatis genere hanc Urbem afflixit ignis, qui eam ſæpiſſime corripuit, anno præſertim 1523., exorto apud nuptiale epulum incendio. Hactenus inſons patiebatur Villacum, ſed tertium malorum genus, videlicet hoſtem propria culpa ſibiſmet adſcivit; quando ut Maultaſchiæ gratiam aucuparetur, legitimo Provinciæ Principi Rudolpho Aſtriæ Archiduci fores occluſerat. Tunc enim a Friderico Colnizio Rudolphi Belliduce validiſſime obſeſſum, & aſſultu ſuperatum editas ab irruente milite ſtrages, ablataque ſpolia incaſſum deſlevit. Lætiſ illi

illi arrisit fortuna utpote pro meliori causa decertanti anno 1492., quo Turca in Canalis Vallem progressus, ibique barbare grassatus, in Villacenses muros impetum convertit, sed cum eos opinione sua solidiores, & pari fortitudine propugnatos offendisset, in sparsa per viciniam Oppida conceptum inde furorem effudit: Interea Nobilitas Kevenhüllero Duce congregato exercitu furenti obviat, initoque certamine, non sine suorum sanguine, quorum 6. millia ceciderunt, gloriose tamen hostem profligat, qui decem millibus, aut vulnerum gravitate confectis, aut a Rusticorum vindictam spirantium rabie dilaniatis, ita fractus patriam repetiit, ut nunquam amplius ad invadendam Carinthiam vires, animumve resumpserit. Demum anno 1552. Carolus V. Imperator victoriis alias innutritus, & fugere nescius, a Mauritio Saxone Oeniponte pene oppressus Villacum tanquam ad asylum magnis itineribus concessit, simulque eam Civitatem diuturna sua praesentia recreavit.

WOLFFSBERGA.

Wolffsberga Lavantina Vallis Civitas cum Arce adjacenti Clivo imposita a S. Henrico Imperatore Bambergensi Ecclesiae una cum Villaco donata, Sedes est Praefecti, seu Vicedomini Bambergensis

per Carinthiam ditiones moderantis: cruentum hæc anno 1233. spectavit praelium, quod in ejus pomœriis efferbuit inter Bernardum Ducem, quem Provinciae Proceres sequebantur, & Echenbertum Bambergensem Episcopum Franconibus, Istrianis, Carniolis, & Aquileiensibus stipatum, pro dominiorum limitibus dimicantes. Anceps diu nutavit victoria, & modo uni, modo alteri confligentium parti se offerebat; jamque cum suis fugabatur Dux, sed Episcopo ob aggesta in campo cadavera ægre insequente frontem vertit, & redintegrata pugna desperatam antea palmam reportavit. Captus a Dietrichsteinio Echenbertus brevi dimittitur, recepto etiam Tarvisensi Oppido, quod Bernardus illi ante conflictum ademerat, Anno autem 1361. non spectavit modo, sed experta quoque est belli casus Wolffsberga, Vicedomino Clagenfurti Comitiorum causa degente, Cives a quodam Othomaro seducti illata Cancellario nece, perduellioni præluserunt; namque eorum flagitium inaudiens Vicedominus collecto raptim milite ad Urbem advolat, crebrisque ictibus verberat; sed Civibus veniam dimisse implorantibus ab ulteriori infestatione abstinuit, nonnisi seditiorum paucis primipilis capite plexis, & Othomaro in 4. partes dissecto. Enormiori scelere Urbem hanc temerarunt Judæi anno 1338.

eo enim labente ternas minores hostias rite consecratas, & a Sacerdote quodam redivivo Juda sibi venditas cultris transfodiunt, nec emanante inde sanguine absteriti flammis admovent, sed his a tanto crimine abhorrentibus, in propinqua Lavandæ fluente ultimo adjiciunt. Paulo post pecudes illuc ad pascua emissæ humi repente procumbunt, quasi latens sub pane Numen adoraturæ: quod dum prætereuntes obstupescunt, & oculos quaquaversum circumferunt, vident hostias in aëre supra littus pendere. Quare evocatus Henricus S. Pauli Abbas, Clero, Religiosis totaque Urbe ad hoc prodigium simul accurrentibus, reverenter patenas binas ex iis sensim delapsas excepit, tertia interim disparente. Illæ ad Parochiale S. Marci Templum delatæ multis miraculis coruscarunt, donec panis species evanuerint. In hujus Urbis territorio ferrifodinas suo tempore excultas fuisse testatur Agricola (a) ita scribens: *In Norico ferrum non minus, atque quondam durum, & copiosum effoditur, & perficitur maxime in Carnunto ad Volsbergum. Ubi author Carnuntum pro Carinthia substituit, quod & ab aliis perperam factum licuit interdum observare.*

Antequam e Carinthia discedam, ne illi injurius videar ob omissum Archiducatus titulum, placuit postremo exhibere, quæ ad eum comprobandum Megiserus congeffit,

ul lectoribus fas esset de rei veritate, prout libuerit, sententiam ferre. Atque inprimis prætentam hujus dignitatis originem unde, & quo fundamento is author deducat, jam superius exposuimus; cætera vero testimonia ab eodem alibi (b) collecta usurpatum quidem aliquando Archiducatus titulum ostendunt, sed ex præsumpta Carolinæ concessionis opinione potius, quam ex novæ autoritatis, aut juris accessu id factum non obscure apparet. Inter Provinciæ igitur monumenta teste Megisero reperire est Archiducis Ernesti Ferrei, Friderici IV., Maximiliani I., & Caroli V. Imperatorum diplomata, in quibus Carinthia Archiducatus nomine insignitur; atque insuper Ferdinandus I. indulisse Carinthis dicitur, ut cudendæ apud eos pecuniæ hæc præfigeretur inscriptio. *Ferdinandus Dei gratia, &c. Archidux Austriae & Carinthiæ.* Demum a Carolo Archiduce, & Rudolpho II. Cæsare admissam ejusdem tituli prærogativam asseverat. Certissimum interrim est, eam hac tempestate obsolevisse, cum in nullo Cæsareo diplomate peculiaris hic Archiducis titulus intuitu Carinthiæ usurpetur: quinimo autumat Lazius, illum jam pridem (si tamen antea viguit) ab Ottone I. Imperatore, cum Conradum ex Carinthia depulisset, obliteratum omnino fuisse. Aliam in hujus vocis ortu sententiam profert apud præcitatum Megiserum

(b) Chron.
Carin. l. 6.
c. 39.

(a) De
ver. & nov.
metal. l. 2.

(a) Hist.
Franc. 1.3.

Jacobus Spiegelius his verbis comprehensam: *Archiducis appellationem primum Bruno frater Othonis Imper. ejus nominis I. insolenter assumpsit teste Æmilio Veronensi, (a) id quod postea Carinthorum Principes usurparunt, quibus extinctis ad Austriacos simul cum ditione transit, quod & hodie obtinent. Verum admodum fallitur hic scriptor, dum putat Archiducatus prærogativam ex Carinthia primo in Austriam transmigrasse; nam quamvis probabilius videatur, continuum illius tituli usum in Maximiliano I., antequam Imperator salutareretur, invaluisse; prius tamen Austriæ Principibus subinde datum plurimi testantur, & nominatim de Rudolpho IV. id scripsit Megiserus: quinimo antequam Augustissima Habsburgicorum propapia Austriæ imperaret, eundem*

titulum a nonnullis referri, in illius Provinciæ descriptione satis explanavimus. Unde nemini mirum accadat, si Joannes ex Habsburgica Domo, utpote Alberti I. Austriæ Archiducis, dein Cæsaris ex fratre nepos, quamvis Sveviæ, non Austriæ Dominus, a me tamen Archidux ibidem nuncupetur; si enim solenne hætenus fuit diversis hujus celeberrimæ stirpis surculis, etiam si Styriæ, Tyroli, Belgio, aut Hispaniæ, non autem Austriæ dominantibus, Archiduces inscribi, cur eum titulum mihi non licebit prædicto Joanni attribuire? præsertim tessera gratia, qua Habsburgici Principes ab aliis familiis distinguerentur, prout paulo ante ibi sponderam: quare necesse omnino fuit etiam in Joanne datam fidem servare.

TOPOGRAPHIA DUCATUS CARNIOLIÆ.

Carniolia vulgo Crain usque ad proxima nobis tempora apud geographos omnes Carniola semper audiit; quasi parvam Carniam dicerent, ut hæc a majori, cujus in Carinthiæ Topographia ex parte meminimus, & de qua suus adhuc erit differendi locus, ea diminuen-

tis vocabuli nota distingueretur. Hæc nominis sui vetustate perlustatas hætenus regiones, Austriam scilicet, Styriam, & Carinthiam longe antecellit; ad decimum quippe seculum, seu mille prope annos illa ascendit, cum Paulus Aquileiensis Diaconus, (b) qui floruit (b) Lib 6. anno 774., jam Carniolam sub hoc c. 52. nomi-

nomine agnovisse in ejus Longobardica historia reperiatur. Amplitudinem hodiernam Carniola non nisi anno 1374 consecuta est, quo eidem Istria Austriaca cum Marchia Vinidorum & Metlica seu portione illa, Corcora & Colapi fluviis inclusa ab Alberto III., & Leopoldo itidem III. Austriæ Ducibus quibus hæ Provinciæ post mortem Alberti Goritienfis Comititis obvenere adscripta fuit. Hodiernæ Carniolæ limites, qua septentrioni obvertuntur, parte Carinthiæ & Styriæ, quam Celeianum Comitatum dicimus clauduntur: qua orientem respiciunt solem ejusdem Styriæ partem, tum Sclavoniam & Croatiam contingunt: qua meridiem spectant, parte Croatiæ altera, Liburnia, sinu Flanatico, & Istria Veneta circumscribuntur: demum, qua occiduo obji-ciuntur soli ab Istria Veneta tractu Tergestino, Mari Adriatico, Foro Julii seu Goritienfi comitatu & Carniæ parte attinguntur. Terra est plurimum montosa, & ubi ad Carnicas, Juliaeque alpes, quæ Italianam terminant, accedit, in saxosa asperatur juga, in quibus nonnisi nuda rupium dorsa, lapidumque acervi viatorum oculis obji-ciuntur; fertiles tamen amœnæque valles montium arduitatem alicubi leniunt, densaque nemora petras in-umbrant. Nec deest in reliquis Provinciæ tractibus virens speciosaque planities, quæ circa Crain-

Topogr. Austr. P. I.

burgensem Urbem maxime dilata-tur. Cæterum variarum frugum plerumque ferax est, fodinis insuper, rarisque naturæ miraculis nobilitata. In duas a Magino partes dividitur Carniola; Inferiorem nempe, & Superiorem, seu in siccam, & irriguam. In quinque vero eandem difsecat Valvasorius Superiorem nimirum, Inferiorem, Mediam, Interiorem, & Istrianam, ob totidem Capitaneos militares qui militiam Provinciam, exigente necessitate in singulis partibus cogere, eique præesse debebant, atque hic mos, utut militia Provincialis, ejusque Præfecti paulo post obitum Valvasorii sublatis fuerint, fere ad nostra usque tempora perduravit; verum ubi in novoterras Austriacas administrandi ordine, ab Augusta nostra Maria Theresia suscepto anno 1748. tres Præsides, seu Capitanei Circulares constituti fuissent, una & Ducatus Carniolæ in totidem circulos superiorem Inferiorem & Interiorem separatus fuit. Non defuisse qui Carnioliam æri incisam publico exhibuere quos tamen omnes longe superavit annis abhinc quindecim Joannes Dismas Florian-schitsch de Grienfeld emeritus hodie sacer curio, in prægrandi sua *Ducatus Carniolæ Tabula Chorographica* quam decem annorum labore, Geometricis dimensionibus, trecentis fere ex eminentioribus castrorum speculis, sublimiorumque montium

U

jugis

jugis institutis, concinnavit, ac Labaci in duodecim majoribus foliis, scalpro Abrahami Kaltschmidt incisus, inclytis Carniolæ Proceribus dedicavit, quorum jussu sumtibusque ea etiam confecta sunt. Ut diversæ sunt originis incolæ ita & diversa utuntur lingua duæ tamen præ reliquis vigent Slavica scilicet quæ peculiari dialecto ab aliis ejusdem originis discreta est & Germanica qua Nobiles præsertim delectantur.

Hodiernus Carniolæ situs, antequam hoc singulare sibi nomen adeptus in unam coalesceret Provinciam, diversarum penitus regionum, populorumque terminos Romanæ Reipublicæ ævo, ac primis Imperii seculis complectebatur: Pannonia enim, Illyricum, Noricum, & Italia in hoc terræ spatio simul concurrebant. Et in primis ad Noricum mediterraneum, quod Vaurisci aliquando infederant, ex iis, quæ in Austriæ, Styriæque descriptione attulimus, liquido constat, modicum saltem eorum montium tractum spectasse, qui partim Carinthiæ, partim Styriæ adhærent; cum hucusque Austrialem Cetii montis extremitatem protenderimus. Reliquam autem oram, quæ ab editioribus jugis usque ad Savum fluvium descendit, una cum Labacensi territorio, quamvis secus Meridionale, non Orientale Cetii latus, ut alias Pannonia, extendatur, huic nihil

ominus regioni insertum fuisse ex Ptolomæo inferius demonstrabimus. Illyrici portionem eatenus includit Carniolia, quatenus Japidiam Illyrico nonnulli annectunt, & abunde patet magnam Japidie partem in Carniolico solo a veteribus circumscribi: primum ex obscuro Strabonis textu colligit Schönleben, (a) pluribus refragantibus, quibus Strabone antiquior Dionysius Halicarnasseus patrocinator his verbis: *Japodes natio Celtica prope Illyricum*, ubi perspicue Japides Illyrico excluduntur. Permixtam tamen ibi utramque gentem innuit alio in loco Strabo, (b) dum ait: *Japodes circa hæc habitant loca, gens Illyricis, Celtisque commixta*. Alterum, quod probandum adhuc est, nempe Carniolæ partem fuisse a Japidibus olim habitatam, declarat Plinius, dum illos Carnis, & Istris tanquam conterminis admovet. Illud ita exprimit: (c) *Carnorum hæc regio, junctaque regioni Japidum*. Hoc vero alibi sic tradit: (d) *Nonnulli in Flanaticum sinum Japidiam promoveri a tergo Istricæ*. Incolebant porro Japides ipsas alpes non tantum, qua istæ in Borealem, seu Celtarum plagam, sed etiam, qua in Austrialem, seu Italicam se demittunt; quod a Strabone rursus edocemur præcitat paulo ante verbis hæc statim subdente: *Et penes istos est sublimitas. Japides igitur virorum florescentes robore antea, & utroque ex montis latere domicilia*

(a) Lib. 7. *lia habentes, &c.* Et alibi: (a) *Fapodes in Albio monte siti sunt, qui alpium postremus est excelsus admodum, hinc quidem ad Pannonios pertinentes, hinc autem ad Adriaticum mare.* Quinimo Plinius absque ullo discrimine Japides Italiae adjudicat ita scribens: *Brutium, quo longissime in Meridiem ab Alpium pene lunatis jugis in maria excurrit Italia: Ab eo Graeciae ora: mox Salentini, & Hetrusci, Veneti, Carni, Fapides, Istri.* Demum ex Italia Carnioliae id accrevit, quod trans alpium verticem, utpote Italiae terminum a potioribus veterum, & recentiorum suffragiis, imo a natura ipsa statutum, Carniolia hodie sibi vendicat, aut arrogat.

Dum haec memorati haecenus auctores fastis committerent, Romanis suberat Carniolia; de Pannonia quippe, & Norico id jam alias ostendimus, de Japidia autem, tum ex medio inter Pannoniam, & Italiam situ congrue inferitur, tum saepe allegatus Strabo id ipsum differte recenset: *Fapodes, inquit, ab Augusto tandem Caesare summo cum labore debellati sunt, cum late latrociniis ir-
valescerent.* Et alibi: *Fapodes pugna-
ces quidem, ceterum ab Augusto Caesare
tandem expugnati ad unum.* A barbaris autem sensim deformato Romanae gloriae, majestatisque splendore, varii sibi succedentes populi, necdum exuta per Christi legem feritate, Carniolicam oram, uti & caeteras adfatas regiones, aut praeterreunt devastarunt, aut immorati

subjecerunt. Hujusmodi fuere Vandalis, priusquam in Gallias transmigrarent, Heruli, Gothi, & Longobardi, dum in Italiam proficiscentur. Post quos secuti Slavi interdum etiam Vendi, aut Vindi appellati, constantem istic sedem fixerunt, suamque gentem, & idioma late propagarunt, de quorum origine, nomine, & certissima a Vandalis distinctione contra Krantzium, ejusque sequaces, quibus annuerandus Schönleben, magnus aperietur disputandi campus, si de Slavonia aliquando agemus. Interim eorum in Carnioliam adventum post annum 548. differre necesse est, cum teste synchrono auctore Procopio (b) Slavini, seu Slavi primum eo anno in Illyricum se effuderint, unde ad Noricum, & Carnos deinde penetrarunt; quod jam alibi a me assertum nunc ipsiusmet Procopii verbis stabilio. *Per id tempus, inquit ille sub Justiniano Imperatore ad annum 13. belli Gothici, qui cum 548. secundum unanimum chronologorum sententiam coincidit, Slavinorum exercitus flumine Istro trajecto Illyrios omnes ad usque Epidammum malis ingentibus affecere, partimque sine ullo aetatis discrimine in servitutem, quos licuit, abigendo, & eorum bonis direptis deserviebant.* Ad haec praesidia illis in locis non pauca, & quidem prevalida occuparunt. Denique quae de Hunnorum jugo Slavis injecto, & Samonis virtute excusso in Carinthiae descriptione al-

(b) De bello Goth. lib. 3.

lata sunt, ad Slavos quoque Carniolia potitos videntur extendenda, & communem Carantanis, ac Carniolis fuisse Regem aut Ducem verosimile est, cum Fredegarius apud Henschenium alibi citatum Slavos illos Carantanos, & Winidos nuncupet, & Aimoinus, qui nono seculo florebat, eos peculiariter pariter Winidorum nomine discernat, quorum Marchiam in Carniolia latere Croatis contermino geographi agnoscunt; sic quippe scribit is author apud Schönleben: Anno quadragesimo principatus Clotharii, homo quidam nomine Samo natione Francus, multos negotiatorum mercandi causa in Slavorum patriam, qui etiam Winidi dicuntur, secum adjunxit. Slavi jam dudum Hunnis, qui & Avars dicuntur, subiecti, dominationis eorum jugum detractare tentabant. Ad quos Samo cum sociis adjumento Winidis futurus forte profectus est, factaque congressione Winidi Hunnos superant. Slavi itaque licet his terris diu dominati, evincere tamen nequiverunt, ut Carniolæ nomine oblitterato, suum illi inducerent; nam ante eorundem ingressum jam illud viguisse inde mihi persuadeo, quod vix ambigi possit, id a vicinis Carnis hucusque sese ampliantibus emanasse, hocque illi ægre attentassent, imo nec obtinere appetissent, dum Slavi inculta tunc gens, & a veri Dei cultu aliena regionem opprimebant. Neque diutius eam Carnorum migrationem protrahi finit

Paulus Diaconus supra citatus octavi seculi scriptor, dum veluti de Provincia jam diu a Slavis infesta, hæc de Carniolia exprimit: *Ratichis denique apud Forum Julii Dux, ut dixeramus, effectus in Carniolam, non Carnioliam, uti Schönleben (a) (a) Anna. impressit, Slavorum patriam cum suis Car. ad an. ingressus, magnam multitudinem Slavorum interficiens eorum omnia devastavit. 735. Ubi cum Slavi subito irruissent, & ipse adhuc lanceam suam ab armigero non abstulisset, eum, qui primus ei occurrit, Clava, quam manu gestabat, percutiens ejus vitam extinxit. Erat Rachisius Longobardorum Dux, qui in Italia præter Regnum Ducatus aliquot, & inter hos unum apud Forum Julii fundaverant. Fortius in Slavos non modo Albis fluvii, sed & Adriatici maris accolæ movit Carolus Magnus Francorum Rex, postea Imperator, protenso sub annum 788. usque in Dalmatiam imperio, quod ut a finitimis hostibus tutaretur, limitaneos Præfectos per extimas Provincias distribuit, ex quibus Ericus Foro Julienses, & Carniolos usque ad annum 799. moderatus, post multa prælia feliciter confecta, & victorias gloriose partas apud Tarlati- cam Liburniæ ab Oppidanis per insidias misere trucidatur. Imperante post Carolum Ludovico, & Cadolaco Eri Præfecturam administrante, Lindewitus Slavorum in Pannonia Savia Dux anno 819. a Cæsaris, ejusque Præfecti obedientia deficiens*

ciens Carniola occupata ad Carantanos jam castra promoverat, sed Baldrichus Cadolaco intra eundem annum febris extincto subrogatus, cum exigua militum manu illi obviam processit, aggressusque ad Dravum fluvium hostes pluribus caesis e Carantanorum finibus fugavit. Parum tamen attritas hac clade Liudewiti vires experta est paulo post Dalmatia, quam is revocatis illuc copiis ferro & igne depopulabatur. Tunc Ludovicus Imperator terna armatorum agmina ex Saxonia, Franconia, Bavaria, atque Italia conscripta diuturnis itineribus in perduellem progredi iussit, cumque hæc in unum convenissent exercitum, totam pene Liudewiti regionem eodem, quo ille Dalmatiam, modo salutarunt, & munitioribus Oppidis, in quæ Dux se suosque receperat, minime attentatis, in Germaniam reversi sunt. Interea autem Carniolenſes, qui Carcasavum fluvium habitant, & Forojuliensibus pene contigui sunt, Baldricho se dediderunt. Idem & pars Carantanorum, quæ ad Liudewiti partes a nobis defecerant facere curavit. Prout referunt annales rerum Francicarum sub Pipino, Carolo, & Ludovico gestarum ab anonymo, & ut videtur, coævo Ordinis S. Benedicti scriptore contexti, quem ipsum Eginhardum esse Caroli magni vitæ authorem Lambecius, Schönleben, alique eruditi firmiter existimant. Carniola ergo Imperio reddita,

diu Forojuliensibus præfectis, seu Ducibus, diu etiam Carantanorum, dein Carinthiæ Ducibus ab illis pridem sejunctis morem gessit, donec in singularem erecta Marchionatum proprium quoque Principem impetraverit: quæ, quomodo, & quando evenerint, divinari potius potest, quam enarrari, nec nisi obscure, confuseque hanc rem pertractant Valvasorius, & Schönleben, ad quos utpote annalium feriem fusius deducentes, topographiam ego potissimum intendens lectorem remitto. Aliquod tamen lumen præbet Ottonis II. Imperatoris diploma datum an 974., quo ille Abrahamo Frisingensi Episcopo Locopolitanam ditionem transcribit: ejus fragmentum ad rem nostram plurimum faciens ita se habet. *Per interventum matris nostræ Adelheit, & fidelis nostri videlicet Hainrici Ducis, quasdam partes nostræ proprietatis sitas in Ducatu præfati Ducis, & in Comitatu Popenis Comitum quod Carniola vocatur, & quod vulgo Creina Marcha appellatur. Est enim in ipso Comitatu rivulus, qui vocabulo Slavorum Subniza vocatur, &c.* Ubi nullus dubito, quin Schönleben, (a) qui il-
 lius diplomatis partem typis vulgavit, Carniola pro Carniola substituerit, uti eundem alias egisse apprehendimus. Munus hoc Frisingensi Ecclesiæ oblatum censet idem author fuisse totum ipsum Popenis Comitatum, quem propterea ultra Locopolitanum dominium non extendit

(a) Annal.
 Car. ad an.
 973.

tendit: verum bona illius venia, cum Cæsar clare ibi asserat, se elargiri terras in Popponis Comitatu sitas, procul dubio iis verbis innuit se non totum Comitatum, sed peculiare tantum aliquod ejus territorium complecti. Unde ego Popponis Comitatum, seu Creinan Marcham interpretor, eorum Comitum, seu Marchionum ditionem (nil enim aliud erat Marchio, quam Marchiæ alicujus Comes, uti ex Germanica voce Marchgraff, ex qua Latina derivatur, luculente colligitur) qui Crainburgi resedisse concordi scriptorum sententia feruntur, totique Carniolæ inde vulgo Crain dictæ dominabantur, licet non ad eam, qua modopatet, amplitudinem dilatatæ. Sane miror, eruditum eum authorem, qui hanc suam Provinciam totis viribus amplificare alias nititur, ad solum Locopolis districtum hic eandem coarctasse. Ex his itaque certo inferre fas est, Ottonis II. ævo Carniolæ Provinciam pro singulari Marchia jam fuisse habitam, ab Ottone I. fortassis instituta, qui a Palladio dicitur quatuordecim hujusmodi Marchias in Italia definivisse. Utrum autem Poppo potestate tantum usus sit Henrico Carinthiæ Duci subordinata, quamvis ex præmissis diplomatis textu id apparere autemet Schönleben, in dubio ibidem relinqui potius pronunciarer: quid enim prohibet, quo minus per quasdam partes

sitas in Ducatu præfati Ducis, & in Comitatu Popponis intelligantur fundi partem in Carinthiæ Ducatu tunc ampliori, partim in prædicto Comitatu comprehensi? Megiserus, & cum eo Fuggerus, ac Buccelinus subtractam a Carinthiaci Ducis imperio Carnioliam, & Engelberto Crainburgensi Marchioni omnimode subjectam putant sub annum 1165., cum id a Friderico I. Imperatore peractum scribant eo penitus tempore, quo ille Styriam Ducatus titulo decoravit. Deficiente porro Crainburgensium Marchionum prosapia in Engelberto ultimo, Provinciæ Status bellicosi Principis Friderici II. Austriæ, & Styriæ Ducis virtute, viciniaque allekti Carniolæ dominium illi detulere, quam ultroneam donationem Cæsar Fridericus II. ratam habuit, eumque seu Comitatum, seu Marchionatum ad Ducatus prærogativam evexit, dato anno 1231. diplomate apud Fuggerum excusulo, cujus hoc initium: *Fridericus II. divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Hierusalem & Siciliae Rex Friderico II. Duci Austriæ, & Styriæ suo dilecto Principi & Comiti Carniolæ gratiam suam, & omne bonum. verba autem; quæ magis ad rem nostram spectant, ita circa finem subsequuntur: Ad decus præterea Regni tui præsentis privilegii autoritate permittimus, ut de Provincia Carniolæ Ducatum facias immediate tibi subiectum, parte (forsan per te) nobis, & successoribus*

foribus nostris, & imperio responsurum; & in Ducatu ipso C. cognatum tuum fidelem nostrum in Ducem valeas promovere plenam tibi concedimus potestatem. Redit postmodum ad Carinthiam Carniolia ab Alberto I. Austriæ Archiduce dein Cæsare Meinhardo illius Duci, Fuggero (a) teste, concessa, sed cum eadem rursus anno 1335. ad Austriam devoluta est, quam magna in Principem fidelitate, nec minore sui felicitate hodieque adorat. Hactenus in universam Carnioli Ducatus faciem oculos, mentemque, quasi eminus defiximus, nunc vero singulas Urbes, Arces aut Oppida obeamus, collata eis a natura, vel arte decora, quorum haud spernendum thesaurum primo pandet Metropolis, cominus inspecturi.

L A B A C U M.

L Abacum vulgo indigenis Lubiana, Germanis Laybach, Italis Lubianna præclara, venustaque Urbs subest latitudinis gradui 46, min. 2. longitudine vero gradui 32. min. 5. & 27. milliarium itinere Græcio in Meridiem abest. Muro cingitur 6. portis aperto, si etiam aquatica in calculum veniat, quarum ternæ totidem respiciunt. Suburbia nautis, & piscatoribus plurimum repleta. Principem lo, cum has inter hodie obtinet aulica, ita ab adsita aula Ducali nominata, ad quam Labacensis Civi-

tas Carolo VI. Cæsari elegans secto e lapide struxit monumentum. cuius supremam partem ejusdem Augusti effigies, Carrariensi marmore gnave efficta occupat hac adjecta Epigraphe: *Carolo VI. Romanorum Monarchæ, German. Hispan. Hungar. Bohem. Regi, Archiduci Austriæ &c. hanc urbem ad accipiendum a Ducatu Carniolæ homagium ingredienti S. P. Q. Labac anno 1728.* Bifariam illam secut cognominis fluvius, qui adeo lentis progreditur aquis, ut in quam partem defluat ægre ab oculo discernatur, donec declivem nactus alveum velocius in Savum irrumpit. Hunc, prout infra clare patebit, Nauportum vocavit Plinius, & Strabo, sed hic alibi Corcoram dixit, ubi a Lazio erroris arguitur non sine ratione suspicante in Gurca Carniolæ amne antiquorum Corcoram perennare, non autem in Labaco duobus milliariibus inde distito. Interim fluminis Corcoræ nomen cum Savo junctum fuisse videtur ab annalium Francicorum authore, dum Carniolenfes retulit ad Carcasavum habitare. Ita Labacus pluvia, aut solutis nivibus auctus interdum intumuit, an. scilicet 1190., & 1537., ejusdemque seculi 89., ut cuncta Oppidi, vel Civitatis compita pervadens ubique navigia pateretur. Civitatis enim formam primo induit Labacum anno 1416., quo fervente incolarum industria non modo accumulari ædes, sed & tenues

nues muri circa eandem duci cœperant, hoc Civium molimine dein a Friderico III. Cæsare sub annum 1475. ita promotum, ut Turcarum deprædantium insultus utcunque arcerentur. Tandem ab anno 1520. usque ad ejusdem seculi 53. dejecto priore opere utpote ad Urbis tutelam minus idoneo, aliud validius aggressi Labacenses, valla, & muros hodieque extantes intra excavatas fossas erexerunt, Ferdinando I. Romanorum Rege magnam sumptuum partem illis suppeditante. Penes Urbem attollitur collis denso virescens nemore, e quo in apice affurgit Ducalis, amplaque Arx antiquos indicans natales, & ad ortum solidis mœniis ad reliquas vero Orbis plagas, aut triplici, sed veteri pariete, aut nullo fere munimento vallata: Seculis superioribus supremi Provinciæ Præsides, quos Capitaneos dicimus, eam inhabitabant dein eorundem Burggravii; jam ab anno 1752. Augustæ voluntate, recipiendis militibus, dum stativa hic agunt ea inservit.

Præsentis duntaxat Civitatis ortum, progressusque hætenus deduxi, at si ad vetustiorē ætatem regredi lubet, & veterum monumenta revolvere, in aliam longe antiquissimam, ac celeberrimam incidemus Urbem Æmonam videlicet, sive Hemonam, vel Hæmoniam, quam in hoc eodem solo quondam floruisse, sed a Barbaris Romanum Im-

perium dilacerantibus postmodum deletam, tot, tantaque firmant argumentorum pondera, ut inter Urbes, quæ prisca nominis jacturam fecere, iis adnumeranda sit, quarum antiquatam sedem certissima alia indicia posteritati manifestarunt, quidquid contra ogganiant alienæ gloriæ invidi, aut geographiæ, historiæque ignari. Hanc sententiam maxime tuetur, atque uberrimis veterum testimoniis studiosè collectis dilucidat pereruditus Carniolicorum annalium author Schönleben, quem præiverunt duo illustres geographi Ortelius, & Cluverius, alique complures, & novissime subsequitur non minus clarus scriptor Cellarius: sed ad rem propius accedamus. Ptolomæus postquam Superiorem Pannoniam ad Orientale Norici latum secus Cetium montem jam sæpius memoratum descripsit, ejusque Urbes recensuit, hæc postremo subjunxit: *In limite Italie sub Norico iterum Pannoniæ Civitas Hemonia*, ubi luculente docet Æmonam licet in Pannonia comprehensam non ad Ortivam Norici plagam, uti reliqua illius loca, sed ad Australem extitisse, sicut Italia, inter quam & Noricum ea Civitas interjicitur, aliqua scilicet Pannoniæ portione eousque protensa. Quibus rite perpenſis vix aptiorem Æmonæ reperies campum, quam Labacensem districtum, utpote inter Istriam Italiæ Provinciam, & eam Norici partem

tem Styriacam scilicet, quæ Pannoniæ adhærebat, inclusum. Certe hic unus Ptolomæi textus Æmonam saltem Carniolæ vendicat, si suis momentis sedulo expendatur.

- (a) Lib. 3. Unde audiendus modo Plinius, (a) qui verum ejusdem situm propius monstrabit: *Quæ pars, inquit ille, ad mare Hadriaticum spectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum supra dictum. Ad Septentriones Pannonia vergit, finitur inde Danubio. In ea Colonia Æmona, Siscia. Amnes clari, & navigabiles in Danubium fluunt, Dravus & Noricis violentior, Savus ex alpibus Carnicis placidior. Alibi vero clarius: (b) Argonavis flumine in mare Hadriaticum descendit non procul Tergeste: nec jam constat, quo flumine. Humeris travestam Alpes diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Savo, dein Nauporto cui nomen ex ea causa est, inter Æmonam, Alpesque exorienti. Sermo igitur hic Plinio fuit de alpibus Tergestum, seu Istriam a Pannonia separantibus, inter quas, ac Æmonam fluere Nauportum asserit, & in Savum effundi. Consule nunc Mappas, & pro libitu contemplare, an non Nauportus sit ipse Labacus amnis, qui ex iisdem alpibus emanans Labacensem Urbem præterfluit, & tandem Savo notissimo etiamnum flumini miscetur. Sane alium fluvium, qui Plinianæ descriptioni exactius respondeat, ægre deprehendes. Verum clarissime hujus rei veritas elucebit, quando de Nauporto Oppido, seu Hyperlabac.*

Topograph. Aust. P. I.

co inferius agemus. Observandum hic autem est, aliam quidem Urbem sub Æmonia nomine a Plinio in Noricis censerî, sed geographorum pene omnium sensus errasse hunc authorem pronunciat, eadem scilicet Urbe in Pannonia, & Norico perperam collocata, cum nullus alius scriptor Æmonia in Norico meminerit, & primum fuerit in hujusmodi sphalma labi, siquidem in Pannoniæ, & Norici confinio Ptolomæus, ut vidimus, alique eam Civitatem describere. Interim non modo in Carniolia Æmonam reperimus, sed & apud Labacum fluvium aliquo post Nauportum Oppidum intervallo, uti suo loco dicetur, qui uni Labacensi Civitati quam optime conveniunt.

Veterum geographorum Principibus primas dedimus; nunc autem Itineraria a tredecim circiter seculis ad nostram usque ætatem transmissa percurramus; Favet enim imprimis sententiæ nostræ Antonianum, cujus itineris ductus cum suis miliaribus hoc ordine procedit, additis ex adversa parte recentibus nominibus, quæ cum antiquis coincidere, aut manifesto patet, aut ex situ, & distantia eruditi opinantur.

Concordia Civi- M P Concordia.
tas

Aquileia Civi- XXXI. Aquileia.
tas

Frigido fluvio XXXVI. Vipach.

Longatico mansio XXII. Logatez.

X

Hemo.

Hemona XVIII. Laybach
Adrante mansio XXV. Dranberg.
Celeia Civitas XXIV. Celeia.
 Nec minus suffragatur Peutingeria-
 na Tabula, ex qua apud Vellierum
 edita hoc itineris fragmentum ad
 rem nostram excerpti.

Savo fl. M. P. Savus
Emona VIII. Laybach
Nauporto XII. Oberlabach
Longatico VI. Logatez.
In Alpe Julia V. Alben, seu
 Planina

Fl. Frigido defunt Vipach
Ponte Sonti defunt Lilonzo
Aquileia. XIII. Aquileia
 Demum Labacensi vetustati patro-
 cinatur aliud Itinerarium mihi
 ignotum, quod Hierosolymitanum
 Schönleben vocat, ejusque partem
 hoc modo subdit.

Aquileia M. P. Aquileia.
Ad Undecimum XI. Undecimo.
Ad formulas XII. Sanpafs
Castra XII. Prat, five
 Poderai.
Ad pinum sum- IX. Alben
mas Alpes

Longatico X. Logatez
Ad Nonum IX. Billiechgratz
Emona IX. Laybach

Concordant hæc antiqua cum
 hodiernis intervallis, si juxta geo-
 graphorum regulam 4. passuum
 millia communi Germanico millia-
 ri adjudicentur, communi inquam;
 non enim me latet, plura intercur-
 rere majora, & aliquando minora
 ob enormem Germanicorum mil-

liarium inæqualitatem: ubi illud
 quoque præ oculis habendum, di-
 versa scilicet ad eorundem termi-
 num patere vias, nec ubique nobis
 innotuisse, qualem Romani trive-
 rint; unde si alicui nonnulla ex
 enumeratis distantis a præsentis di-
 screpare videatur, ejusmodi via-
 rum mutationi id adscribi potest,
 vel etiam amanuensibus; quid
 enim facilius, quam in ea exem-
 plaria adeo longa temporis inter-
 capedine toties descripta mendum
 aliquod circa numeros irrepsisse.
 Tres præterea inscriptiones Laba-
 ci effossas, & Æmonæ nomine in-
 signitas profert Schönleben, qua-
 rum unam hic subjicio, quia Le-
 giones in hac Urbe aliquando de-
 gentes colligi ex illa possunt; *M. TITIO M. F. CL. TI. BARBIO TITIANO DECURIONI EMONE T. LEG. II. ADJUTRIC. ITEM LEG. X. FRETENS. HASTATO. IN COH. LEG. II. TRAFAN. EX-CORNICULAR. PR. PRO. LARCIA VERA FILIO PISSIMO L. D. D. D. Æmonam Labaci superesse, vel saltem in ejusdem vicinia secus Labacum amnem extitisse, haud puto posse nunc ab eruditissimis in dubium revocari. Parum econtra itinerariis, aliisque relationibus hucusque allegatis respondet Iggi-um duobus miliaribus Labaco dis- situm, & a fluvio pariter remotum, quod Æmonæ successisse autumat Lazius; procul autem ab iisdem aberrat Blondi, & ejus sequacium*
 fen-

sententia, qui Æmonam in Istria, ubi modo Civitas nova extat, agnovērunt. Historicos igitur adeamus, ut quæ de Æmona illi fastis commiserunt tanquam ad hodiernam Carniolia Metropolim spectantia, perscrutemur. Antiquissimam imprimis originem Sozomenus, qui anno 440. florebat, his verbis exhibet ex Basileensi anni 1562. editione desumptis: *Argonautæ cum Ætam fugerent, non eadem sunt in reditu usi navigatione, sed trajecto mari Scytharum per hosce fluvios ad Italiae terminos pervenerunt, ubi & hybernantes Civitatem condiderunt, dictam Æmona. Ingruente vero æstate ope incolarum Argonavem circiter quadringenta stadia arte mechanica per terram ad Aquilam fluvium traxerunt: qui Eridano miscetur. Consonat Zosimus, qui claruit anno 362., Æmonæ quippe ortum Argonautis pariter adscribit, circa translatam ad mare navem solummodo discors, de quo etiam antea Plinium, qua via, aut flumine ea transvecta fuerit, audivimus dubitantem. Æmonæ porro nomen huic Urbi a Jasone Argonautarum Duce inditum fuisse omnino videtur, ut patriæ suæ Æmonæ (postea Thessaliae appellata) illustre in alienis terris erigeret monumentum, sicuti postremis duobus seculis familiare fuit Europæ gentibus, detectas in novo Orbe regiones, aut excitatas ibidem Colonias sumptis ex Europa nominibus distinguere, & dulci ea patriæ me-*

moria partum ab ejusdem absentia mœrorem delinire. Argonautarum expeditionem anno mundi 2821., ante Christum 1232. juxta statutam a se chronologiam collocat Salius, non decennio post, uti Schönleben perperam annotavit. Ricciolius 22. annos ex Salius calculo demit, & anno ante Christum 1210. eandem adscribit, Æmonæ ætas plus quam 450. annis ipsius Romæ natales antecedit.

Si exorientem suspeximus Æmonam, non minus eam admirabimur proficientem: Romanorum imprimis Coloniam huc deductam esse a supra citato Plinii textu, edocemur, quod sub Octaviani Augusti Imperio accidisse verosimile est. Ab eo tempore historicorum primus Æmonæ meminit Herodianus, Maximini ab a. 235. Imperantis iter e Pannonia in Italiam susceptum describens: *Maximinus*, inquit ille, postquam ad Italiae fines pervenit, præmissis speculatoribus, qui explorarent, an ulla in Alpium convallibus, atque densissimis sylvis insidiæ delitescerent, ipse in planum deductis militibus, jubet armatorum acies quadrato agmine incedere, ubi autem totam planitiem servatis rite ordinibus transmiserunt, ad primam Italiae urbem perventum est; quæ Hemona ab incolis vacatur. Ea sita est in extrema planitie ad Alpium radices. Hic speculatores, atque exploratores exercitus narrant Maximino, vacuum relictam Urbem, aufugisse omnes incolas, templorum etiam, ac domorum januis incendio consumptis, at-

que omnibus, quæ vel in urbe, vel in agris fuerant asportatis, --- Milites indigne tulerunt, quod ab initio statim fame laborarent; cumque noctem exegissent, partim intra patentes domos, partim in planitie ipsa, statim sole oriente ad Alpes accesserunt. Observatione dignum hic est, quod Herodianus, etsi Æmonam Italiæ Urbem nuncupet, eam tamen Labacensibus non furripiat, imo iisdem confirmet, cum in planitie, quæ ex Pannonia proficiscientibus paulo ante alpes occurrit, clarissime circumscribat; quare vel dicendus est is author errasse, Æmonam Italiæ includens, vel admittendum est ea tempestate Italiam ultra alpium juga se extendisse. Gloriosiorem hujus Urbis mentionem facit in Theodosii senioris Pannegyrice Pacatus, dum aurea sua facundia solemnem exornat pompam, qua anno 388. Æmonenses Potentissimum illum Cæsarem de Maximo tyranno ad Sisciam, & Marcellino ejus fratre ad Petovium paulo ante cæso triumphantem excepere. Post condigna ergo utriusque victoriæ encomia ita prosequitur Orator, cujus pereleganti dicendi stylo placuit nostrum quibusdam minus sapidum scribendi genus tantisper condire. Nec pia Hæmonia, aiebat ille, cunctantius, ubi te affore nunciatum, impulsis effusa portis, obviam provolavit, & ut est omne desiderium post spem impatientius, parum credens patere venienti, festinavit occursare venturo. Fingit quidem, ut scimus, timor gaudium:

sed ita intimos mentis affectus proditor vultus enunciat, ut in speculo frontium imago extet animorum. Velut illa Civitas a longa obsidione respirans, quod eam tyrannus alpius obiacentem tanquam belli limen attriverat, tanta se, & tam simplici exultatione jactabat, ut inesse vera lætitia nimia videretur. Ferebant se obviam tripudiantium catervæ, cuncta cantu, & crotalis personabant. Hic tibi triumphum chorus ille: econtra tyranno funebres nenas, & carmen exequiale dicebat. Hic perpetuum victis abitum, ille victoribus crebrum optabat adventum. Jam quacunque tulisses gradum, sequi, circumcursare, præcedere, vias denique, quibus ferebaris obstruere; nullus cuique sui, tuique respectus blandam tibi faciebat injuriam. Quid ergo referam pro mænibus suis festum liberæ nobilitatis occursum? conspicuos veste nivea Senatores? reverendos municipali purpura flamines? insignes apicibus Sacerdotes? Quid portas virentibus sertis coronatas, quid auleis undantes plateas, accensisque funalibus auctum diem? Quid effusam in publicum turbam domorum? gratulantes annis senes, pueros sibi longam servitutem voventes? matres lætas, virginesque securas? Nondum confecerat bellum; jam agebas triumphum. Hæc pacatus, quibus & frustra obfessam indicat a Maximo Æmonam, cum ex Italia in Pannoniam adversus Theodosium properaret, & quem splendoris gradum ea Civitas ascenderit, ob oculos ponit, dum magnificum Senatorum, Flaminum, & Sacerdotum explicat apparatus. Neque

his fidem derogant quædam mendosæ illius panegyrici editiones ex male descripto codice exortæ, in quo cum pro *Hæmona* quidam legissent *hac mora*, sicque typis mandassent; sciolus aliquis videns sensum non apte cohærere, ineptius ipse substituit *Naronam* veteris quidem Illyrici Urbem, sed a Juliis alpi- bus remotissimam, per quas Aquileiam versus fugientem Maximum inde infecutus a Pacato dicitur Theodosius, & ab Historicis omnibus confirmatur. Cæterum expresse *Hæmonia* legitur in pervetusta editione anno 1513. Viennæ Austriæ peracta, ex qua præmissum orationis fragmentum decerpfi, & *Hæmonam*, seu *Æmonam* in suis exemplaribus extare, Schönleben, Cellarius, aliique complures attestantur. Par quoque error in eadem irrepsit editiones, dum pro *Siscia*, *Fiscia* nusquam audita Civitas perperam supponitur. Secundo venerata est *Æmona* Theodosium anno 364., quo is Eugenio & Arbogasti ad alpes Julias obviam factus, famosissimam retulit victoriam infra uberius enarrandam. Post Theodosium *Æmonam* accessisse fertur a Zosimo (a) Gothorum Rex Alaricus ex Pannonia in Italiam anno 400. cum exercitu contendens, nullo tamen damno affectam Urbem memorat, sed tantum Regum apud *Hæmonam* castra locasse.

Episcopalem Cathedram jam ab anno 70. *Æmonæ* erectam con-

jicit Schönleben, quando nimirum a D. Hermagoræ Aquileiensis Præfulis discipulis Christiana lex per circumfusas oras propagabatur. Primus tamen, qui posteris innouit, ab eodem authore memoratur S. Maximus anno 254. sub Decii persecutione martyrii laurea coronatus in Urbe Assesia, quam Ptolomæus (b) Liburniæ Mediterraneis inserit, & diversa martyrologia, ac Sancti acta apud Henschenium congeſta in Civitatem Asiæ perperam commutarunt. Ibi igitur generosus hic athleta, cum a Christi labaro nec munerum spe, nec minarum terrore avelli posset, Proconsulis jussu flagellis primum cæsus, dein equuleo tortus, tandem extra Urbem lapidibus obrutus victricem animam cælo transmisit. Sacræ ejus exuviæ *Æmonam* delatæ sunt, postea Romam, hinc vero ad novam Istriæ Civitatem, quæ, ut diximus, vetus *Æmona* nonnullis videbatur. Demum hinc quoque Venetias avectæ in S. Cantiani Ecclesia etiamnum quiescunt. Alterum *Emonensem* Episcopum nomine Maximum præfixum reperi Actis (c) Concilii Provincialis anno 381. Aquileiæ celebrati, in quo a triginta duobus Italis, Gallis, & Pannonicis Episcopis, præsentibus Gallorum, & Afrorum Legatis, Palladius, & Secundianus Episcopi Ariani cum Attalo quodam Presbytero damnantur; additque in notis Binius, omnes, quot-

(b) Lib. 2.
c. 17.

(a) Lib. 5.
— Rex Alaricus ex Pannonia in Italiam anno 400. cum exercitu contendens, nullo tamen damno affectam Urbem memorat, sed tantum Regum apud *Hæmonam* castra locasse.

(c) Tom. 3.
Concil. edit. Par.

quot interfuerunt, viros sanctos, & eruditos, famaue celebres, anniversaria commemoratione votis fidelium redivivos in Ecclesia vigere. His adjicit Inchoffer (a) Castum in Damasi decretis laudatum & tres alios Valvasorius nempe S Florium, Gennadium, & Joannem. Tertium, de quo constat, Æmonensis Insulæ decus fuit *Patrius Episcopus S. Ecclesiæ Emonensis*, prout subscriptus legitur in Actis Gradenfis Synodi an. 581. ab Aquileiensi Patriarcha Elia convocata, idemque penitus est, qui in Barberino eorundem Actorum codice, quæ cum prioribus Schönleben allegat, *Petrus Episcopus Emonensis* nuncupatur. Ex his manifesto apparet, revixisse post excidium Æmoniam, quo eam anno 452. ab Attila Hunnorum Rege prostratam concipiunt scriptores, unde non nisi Slavorum, aut Longobardorum tempestate deletum dici potest primævum hujus Urbis nomen; horum enim Duces in Foro Julii degentes, uti ex Paulo Diacono (b) colligitur, non modico tempore Carniolix imperitarunt. Abolito nomine perennat nihilominus Labaci Civitas Episcopali dignitate non minus illustis, quam anno 1461. Fridericus III. Imperator, annuente summo Pontifice erexit, & primum instituendum præsentavit Sigismundum a Lamberg, adjectis Præposito, Decano, decemque Canonicis, qui Præfuli decori

essent, & adjumento. Et si vero horum numerus temporum vitio sex capitibus imminutus fuisset hodie tamen a totidem gentilitibus Familiarum Kirchberg Wolwitz, Cordelli, Lamberg, Flächenfeldt & Schifferer se restitutum gaudet. Altero anno Pius II. Papa dato 5. idus Septembris diplomate Labacensem Diocesim ex Aquileiensis, & Salisburgensis partibus conflata ab omni tum Patriarchæ, tum Archiepiscopi Jurisdictione immunem declaravit Octodecim hactenus illa numeravit Antistites a Ferdinando Cæsare, Friderici III. Pro nepote, etiam S. R. S. Principis dignitate exornatos, en singulorum nomina: Sigismundus a Lamberg, Christophorus Rauber, Franciscus Kezianer, Urbanus Textor, Petrus Seepacher, Conradus Glusitsch, Balthasar Radlitius, Joannes Tautscher, Thomas Chrön, Reinaldus Scharlichius, Fridericus Otto Comes a Puechaim, Josephus Comes a Rabatta, Sigismundus Christophorus Comes ab Herberstein, Ferdinandus Comes a Khünburg, Franciscus Carolus Comes a Kaunitz, Guilielmus Comes a Leslie, Sigismundus Felix Comes a Schrattenbach, & Ernestus Amadeus Comes ab Attems, anno 1757. 5. Decembris Viennæ vita functus.

Eluctati tandem ex veteris historiæ tenebris ad meridianam evasimus lucem, præsentem nimirum Labaci statum, quem modo lecto-

rum

(a) App.
ad Anna.
Hungar.
pag. 14.

(b) Hist.
Long. l. 4.
c. 40.

rum oculis subijciam, sacras Aedes de more præmittens. Hæ si ex Urbe, & Suburbii ad calculum reducuntur, sexdecim universim colligentur. Cathedralis Ecclesia ad S. Nicolaum a nautis, & piscatoribus longe ante annum 1386. condita dicitur, quo scilicet flammis correpta concidit, sed in majorem amplitudinem inde a Friderico III. Imper. ac Eleonora ejus conjugc evecta, a Thoma Chrön, nono Antistite pluribus partibus decorata; vetustate ipsa jam ruinam minitante anno primo sæculi labentis diruta, atque ad majestatem quam quisque in illa suspicit, inter annos quinque e fundamentis restituta Joannis Antonii Thalnitſcher de Thalberg, Decani ac Vicarii Generalis ope collectitia ac incredibili cura. Post hanc, amplissimum occurrit ædificium, Divi Caroli honoribus sacrum in duas partes distributum, quarum una a Nobili, altera ab Ecclesiastica juventute, aut etiam ætate jam fractis clericis inhabitatur: complectitur hoc etiam elegantem Bibliothecam, quæ publicis patet usibus. Omnia hac post excitatam Cathedralem Basilicam, jam laudati Thalnitſcheri munificentia, aut certe sollicitudine surrexere. B. Virginis Sacrarium Theutonicorum Equitum, olim Templariorum domui seu commendæ annexum, & ad instar crucis efformatum, nova sua mole Magni nostræ ætatis Herois Guidonis Stah-

renbergii & trium Augustarum Eleonoræ, Amaliæ & Elisabethæ munificentiam atque pietatum de prædicat, in antiquis Aemonæ ruderibus exstructum, cujus originem prolixa annorum series a viventium memoria removet; Commendatorum tamen ibi residentium syllabum jam ab anno 1295. in Ortolino Hertenbergico orditur Valvalorius. Gloriosa ejusdem B. Virginis assumptio in Minorum Sancti Francisci Templo primario colitur, quod an. 1403. assurgere cepit ex alterius ruinis anno 1073. D. Philippi honoribus a mercatore quodam Petro Baldaviz dedicati: invalescente Labaci hæresi abscesserant quidem eleemosynarum defectu Religiosi incolæ, sed restituta pristinae integritati religione huc denuo remearunt nostraque ætate non solum ædem sacram, sed & amplum monasterium suum celebri Bibliotheca instructum ad omnem elegantiam & nitorem restituerunt. Societatis Jesu templum, quod maxima sui parte anno quarto sæculi labentis instauratum elegantibus aris marmoreis plurimum a cæteris se distinguit, nactum est eximium suæ fundationis scriptorem, nempe Thomam Chrön hujus Urbis Episcopum; cujus verba, prout ea Valvalorius refert, omisſis tantum minus necessariis, hic subijciam, ut ex ipso fonte totam rei seriem purius hauriamus; sic itaque exorditur *Cum*

anno Domini 1596. singulari Dei beneficio, & Serenissimi Archiducis Austriae Ferdinandi zelo, ac destinatione, ad majorem Dei laudem, & gloriam, animarumque Lutherana heresi ab annis 50., vel amplius misere seductarum, reductionem, & salutem, in Adventu D. N. Jesu Christi, sub Reverendissimo in Christo P. D. Joanne Episcopo Labacensi, - - - Labacum, & Diocesim ejus inclita Societas Jesu fuisset ingressa, - - - & primum in Monasterio Franciscanorum (tunc vacuo) perpetuum locum habitura, moxque propter loci angustias, aliasque difficultates ad S. Jacobum (ubi Xenodochium erat Caesareum) Summo Pontifice, ac Principe Ferdinando consentientibus, transmigratura esset, capta est Collegii illic ædificatio, manente veteri S. Jacobi Templo tenebricofo, angusto, parumque commodo. - - - Machina interim Collegii Archiducalis permagnifice constructa, visum est Deo, Serenissimo Principi Ferdinando Fundatori, ac Reverendis Patribus dictæ Societatis Ecclesiam Collegio conformem fabricare, ac veterem diruere, ut sequitur. In nomine Jesu & Mariæ ego idem Thomas, qui supra, nonus Episcopus Labacensis, in festo Sanctissimorum Philippi & Jacobi Apostolorum, qui fuit feria IV. & prima dies mensis Maji (anno 1613.) posui primum lapidem pro Ecclesia nova in honorem Dei omnipotentis, ejusque magnæ Matris Virginis Mariæ, sub invocatione, ac titulo S. Jacobi Apostoli, S. Wolfgangi Episcopi, & S. Ignatii Lojole inclitæ Societatis Jesu Fundatoris tunc canonizandi patronorum, Labaci in Collegio Archidu-

cali ædificanda. Ante Templi faciem speciosa expanditur area, cujus unum latus occupat Collegii structura, alterum vero frequentissimum Gymnasium, centum abhinc annis Carniolæ Procerum beneficio extructum, quod fronti ejusdem inscripta Epigraphe, grata etiamnum ita loquitur, æDes novæ gymnasii Labacensis: ære ordinVM Carniolæ. Tradebantur in hoc usque ad annum quartum sæculi quod vivimus, solum humaniores musæ & Moralis Theologia divisim per septem classes discipulis, inde liberali & perpetua munificentia, Procerum eorundem, accessere Professores quatuor, qui hodie Scholasticam juventutem etiam in Disciplinis Mathematicis, Philosophicis, & jure Pontificio ex mente Augustæ Mariæ Theresiæ informant. Latus plateæ obversum Auditorium, nobili theatro instructum, in quo annis fere singulis de re litteraria bene merita juvenus eorundem ordinum munificentia præmiis donatur, occupat. Ex adverso Templi surgit ex ære constans Deiparæ sine labe conceptæ colossus marmoreæ insistens columnæ, cujus basim Sanctorum Josephi, Achatii, Ignatii, ac Francisci Xaverii Statuæ per quatuor distributæ angulos exornant totius colossi stylobata binis suis inscriptionibus authores operis & pietatem eorum ita posteritati prodit. Prima: D. O. M. Mariæ

riae Deiparae V. quæ concepta sine macula originis, suppedaneæ Lunæ Triumphatrix anno M. D. C. LXIV. Ottomannicam Lunam a finibus Patriæ averuncavit, voti rea Provincia Carniolæ jurata ejusdem Puræ conceptionis Propugnatrix M. P. Anno M. DC. LXXXII. altera: DeI, MatrI VlrgInI statVs CarnIoLIæ pos. eX Voto. D. Jacobi Ecclesiæ quantum magnitudine cedit, tantum vetustate eam superat S. Elisabethæ Tempellum, Civico Hospitali adhærens, quod anno 1386. eandem cum D. Nicolai Æde expertum est Vulcani sævitiam: profanaverant illud anno 1564. Luthericolæ, sed altero ineunte seculo Urbis Episcopus Thomas Chrön consuetis ritibus expiavit. Exiguæ pariter sunt quatuor aliæ Ecclesiæ, seu Sacella, quæ intra muros superfunt, videlicet una D. Fridelino sacra, quam vulgus a D. Laurentio denominat; quia festo hujus die illius dedicationem solenniter celebrat: altera D. Floriani ex piorum liberalitate post annum 1660., quo Urbem atrox afflixit incendium, ædificata; clariorem hanc annis posterioribus reddidit Virginis doloribus percitæ effigies, piorum clientium cultu & gratiis impetratis clarissima; tertia centum inde passibus in ipso monte occurrit, & præsentem primum sæculo honoribus Divæ Rosaliæ surrexit; quarta ad D. Georgium arci inclusa eo etiam titulo advenas invitat, quod in parietibus suis non

Topogr. Austr. P. I.

solum Principum Carniolæ, sed & Provinciarum ex quibus illa per vices coaluit, quin & supremorum omnium Provinciæ Capitaneorum nomina, ætatem & gentilitia scuta ab anno 1261. ad nos usque deducta eleganter depicta exhibeat. Non minus splendidas, & plures Dei Domos exhibent suburbia, inter has eminet Parochialis, Divo Petro Apostolorum Principi dicata, viginti quinque sibi subditas, seu filiales, ut vocant, Ecclesias numerans. Veteri quæ pluribus sæculis supererat, cum ab anno 1385. ejusdem Pastorum nomina scriptis commissa reperiantur, nova ampla & magnifica, Vaticanam imitans, viginti abhinc annis est surrogata. Proximum locum tenet Eremitarum S. Augustini templum, in cujus medio stat Lauretana Domus anno 1669. consecrata. Ternas hi Religiosi successu temporis obtinere stationes: primam iis una cum S. Martini Templo extra Urbem erexerat Cileien sis Comes; at quia Cœnobium crebris Turcarum insultibus patebat, eosque a Civium & muris ejaculantium ictibus tuebatur, an. 1494. solo æquatum est, Religiosis ad D. Jacobi Ecclesiam introductis, ad secundam nimirum stationem, quam an. 1553. deseruerunt. Tertia denique ab iis an. 1628. reversis in præfenti situ collocata altero mox anno in cineres quidem abiit, sed ope munifici Baronis Conradi a Ruffen-

stein ab an. 1640. renovata speciosiore induit formam, quam hodieque ostentat. Cum Eremitarum Ecclesia venustate certat alia D. Josepho devota & ab Eggenbergicis Principibus an. 1657. ejusdem pene Ordinis Religiosis, quos discalceatos vocant, una cum Cœnobio extracta. Capucinatorum Asceterium cum sacra ejus Æde opus est pietissimi Principis Ferdinandi Archiducis, postea Imperatoris hujus nominis Secundi; in cujus fundamentis anno 1607. primum posuit lapidem Thomas Chrön Labacensis Antistes, absolutoque sequenti æstate ædificio, celebrata est magna solenitate consecratio, ad quam viginti Hominum millia sub quingentis circiter vexillis ex Carniolia, Styria, & Carinthia supplicationem instituerunt. Pauciores recenset annos sacrarum Divæ Claræ Virginum Cænobium ex Michaëlis Hilleri, ad id relicta hæreditate anno 1648. inchoatum. Eo demum locorum, ubi ante hortorum delicia Principum Aursperg & Eggenberg cernebantur, nostra ætate Fundatore Jacobo a Schellenburg amplissimum surrexit alterum Virginum D. Ursulæ Collegium cum templo paris & majestatis & elegantiae Sanctissimæ Triadi dicato. Templorum seriem claudit omnium novissimum Divi Joannis Baptistæ, extra Teutonicam portam tribus ab hinc annis ære Jancitschiano excitatum.

Non modo sacris, sed etiam aliis tum publicis ædificiis, tum privatis quorundam Nobilium ædibus maxime post annum vigesimum sæculi labentis eleganter constructis, aut certe prioribus ad optimæ architectonicæ leges instauratis, Labacensis Civitas illustratur; in aula Ducali ante Vicedominali dicta, hodie multis accessionibus aucta, non solum ærarium & tabularium Principis conservatur, consilia coguntur, sed & ampla regis administratoribus sufficitur habitatio. In Domo Provinciali, præterquam quod Litigantibus jura dicantur, suum etiam Provinciæ ministris domicilium patet, optimatum coguntur concilia ex quatuor ordinibus conflata, quorum primus constat sacrorum ministris: Episcopis nimirum Frisingensi, Brixinensi, Labacensi & Petinensi: tum tribus Religiosorum Præsidibus: sitticensi, Landstrassensi & vallis jocosæ; Præpositis binis Labacensi & Rudolphswertenensi: Commendatoribus ternis Labacensi ac Metlicensi ordinis Teutonici & ad S. Petrum Melitensi; Decano item & Canonicis exemptæ Cathedralis Ecclesiæ Labacensis: secundus ex Principibus Marchionibus, Comitibus & Baronibus: tertius ex Equitibus: quartus demum ex Consule Labacensi & undecim Ducalium urbium iudicibus. Est & sua Civibus Curia anno 1484. ædificata, & alteri suffecta, quæ anno 1297. erecta

eta in veteri foro spectabatur. Pone hanc surrexit in foro publico an. 1751. fons elegans patrio e marmore a celebri statuario Francisco Roba effictus: e medio vasis, quod adfluentes undas sinu suo excipit præalta exsurgit trigona Pyramis, ad cujus basim singula latera stipant totidem fluvii Labacus, Savus & Corcora Carrariensi e marmore iusta viri magnitudine efficti, ex urnis & pilsibus quibus insident, copiosam aquam depromentes Terna præterea adsunt armamentaria, ex quibus Cæsareum, & Provinciale Arcis colli insident, ab aliis domiciliis sejuncta; tertium vero Civicum intra Urbem continetur. Res Provinciæ hujus militares non modicam subivere mutationem anno enim 1746. auctore Principe Saxoniae ab Hilburgshausen, Militia Croatica Præfecturæ Carlostadiensis, quæ ad hoc usque tempus Carniolæ Ducatus stipendiis vixerat, & ad arcendos a Patria Turcarum insultus vigilare debuerat, cæteris quibuscunque militum Germanicorum officiis exsequendis adaptata fuit: uarto Reipublicæ totius incremento generosa loquuntur facinora, quibus hoc bello grassanti in clyta hæc gens suum Patriæ amorem constanter probat. Labacum sæpius sed irritò semper conatu, tentarunt Turcæ, præsertim anno 172., & ejusdem seculi 84., quibus in re-

pellenda barbarorum audacia singulariter enituit generosa Labacensium fortitudo: pari quoque virtute, & submisso ex Austria milite roborata anno 1441. non modo elusa est Alberti Archiducis obsidio, qui mediam Austriacarum Provinciarum partem a Cæsare Friderico II. armorum vi expetetat, verum etiam ipse cum exercitu fugatus, castra cum toto bellico apparatu victorum prædæ reliquit. Has omnes obsidiones præcesserat alia ab Ottocaro Bohemiæ Rege an. 1269, Labaco admota, sed non tam felici obsessis exitu terminata; obtenant enim Urbe Rex Philippum Salsburgensem Episcopum, qui post fratris sui Udalrici Carinthiæ Ducis obitum Carnioliam occupaverat, ad eam protinus deferendam coegit. Habent non pauca etiam elegantia ædificia ipsa suburbia, quin & agri iis contigui: Principem ea inter locum tenet, illud amplissimum & ad omnes delicias adaptatum, quod octo abhinc annis Excellentissimus Dominus Leopoldus Comes a Lamberg Carniolæ locum tenens & supremus viarum Director, ab imis fundamentis excitavit, maxima sui parte perfecit & *Leopoldi quietem* compellavit. Hæc de illustribus hujus Ducatus Metropoli, ex qua digredientes consuetum per Provinciam iter auspicemur.

ADLERSBERGA.

Adlersberga Carniolis Postoina Oppidum est cum Arce in adfita rupe eminente, Labaco 6. miliaribus Flumen versus recedens, ubi Lazius Strabonis Vendum, seu Avendonem perennare putat, sed quam procul a veritate deviet, demonstrat Antonini Itinerarium, cum 18. tantum passuum millibus Avendonem Senia, nota etiamnum apud mare Adriaticum Urbe, removeat ita enim itineris enumerat intervalla: *Senia Avendone* MP. XVIII., *Arupium* X., *Bilbili* X., *Romula* X., *Quadrata* XIV., *ad Fines* XIV., *Siscia* XIV., alibi XXI. Arcis hujus ditio modo Cileiensibus Comitibus modo Carniolæ Ducibus parebat, sed fuscitata inter Maximilianum Cæsarem, & Rempublicam Venetam belli flamma, ab hujus Patritio Antonio Contarino expugnatur, brevi tamen laboris fructu; gloriosior enim Aquila ex Leonis unguibus suum hunc montem quantocyus avulsit. Multo atrocior experta est hostem Adlersberga, quando ab an. 1559. ad ejusdem seculi 64. Turcarum rabies ter in eam crudelissime desæviit. Non procul hinc grandis patet per rupem hiatus, quem Valvasorius ipse discussa facibus caligine per duo circiter germanica miliaria se penetrasse testatur, nec tamen ejus terminum attigisse; quinimo nemo adhuc quamvis lon-

gius processerit, eum dicitur affectus. Subeuntium oculos partim recreat ludibundæ naturæ scalpro efformata figurarum varietas, quas scilicet defluens ex petrarum rimulis aqua, sensimque in lapidem conversa fortuito repræsentat; partim terrent dehiscences in profundum voragines, in quas demissus lapis non nisi post sat longam moram se in aquas prolapsus edito strepitu manifestat. Tres aliæ sub montibus cavernæ unico milliari Adlersberga absunt apud Cobenzelliorum Comitum Arcem hiantes, quæ vulgo Germanis Lueg, Carniolis Jama nuncupatur: harum altissima occurrit in superiori rupis parte, quæ Arcem ipsam tegit; ad quatuor miliaria ea descendere fertur, & ad oppositum montis latus pertransire, sed ob fures, qui ad exipoliandam Arcem illac irpserant, obturatus uterque introitus hætenus nemini patuit. Per infimam ad montis radices sitam subterraneus decurrit fluvius, in quem experimenti causa projecta aliquando anas e Vipau fontibus tandem prodiit: Tertia his duabus celebrior paulo infra Arcem aperta, post unius miliaris intercapedinem terminatur, in quam Valvasorius jam angusta, sed longa ambulacra, jam ampla interdum conclavia lapideis columnis fulta, & elegantiores, quam in Adlersbergenfi specu effigiantis naturæ lusus obstupefcebat. Alias quoque
cry-

cryptas apud S. Cantiani Templum pari ferme itinere Adlersberga remotum mirantur incolæ; in iis quippe lapideæ hominum formæ, sedilia, textoris instrumenta, aliaque domestica suppellex ab illudente pariter natura ita affabre elaboratur, ut quidam etiam ex minus rudibus sibi perſuaserint, veros ibi homines quondam extitisse, sed anno 1348, quo horrendus terræmotus Carnioliam concussit, ab inclinatis ad se invicem montibus inclusos tandem in saxum induruisse. Per unam ex his S. Cantiani cryptis editiori coopertam arcu illabens amnis ad longum spatium piscatorias cymbas tuto deportat, quibus studiosus harum rerum scrutator Valvasorius aliquando vehabatur. Hujusmodi specubus tota pene abundat Provincia, sed cum nil aliud peculiari memoria dignum suppeditent, ne tædio lectores afficiam, eas singillatim describere prætermitto.

A I N E D A.

AIneda vulgo Germanis Ainödt, Carniolis Soteska sumptuosa Gallenbergicorum hodie Liechtenbergicorum Comitum Arx inter splendidissima totius Provinciæ ædificia jure merito computatur. Attollitur illa supra Gurcæ amnis ripam 7. milliariibus Labaco distitam: quatuor constat lateribus, quorum angulos totidem solidæ turres exornant simul, & muniunt;

ex harum una, si quis per fenestram clariorem emittat vocem, a mira confestim echone ea sexies iteratur. Cæterum quidquid ad loci amoenitatem, animique relaxationem expeti potest, hic præsto est; hortus rara florum varietate oculos oblectans, & peregrinis fructibus gulam irritans: fluvius multo pisce refertus, sylva feris, avibusque frequentata. Recens est opus a Comite Georgio Sigismundo a Gallenberg primo excitatum, deleto scilicet priori domicilio, quod Domini a Scheyr quondam erexerant, postquam Hermannus Cileiensis Comes veterem Ainedam in propinquo sitam funditus evertisset.

AUERSBERGA.

AUersberga vulgo Germanis Aursberg Carniolis Tryakh magnifica Arx 3. milliariibus Labaco distans, & ex præalta, cui insidet, rupe latissimo fruens per Carnioliam prospectu, nobilissimæ Auersbergicorum Principum, ac Comitum prosapiæ nomen dedit. De hujus primordiis conjectans, iterum a scopo aberrat Lazius, dum Aurupium notam Straboni, (a) & Antonino Urbem istuc collocat; ex allegato enim superius itinere, quod Senia Sisciam hodie Sislegum Croatiæ locum ducit, manifeste apparet, eam longe ab Auersbergenſi Castro removeri: quapro-

propter haud opus hic erit Octaviani Augusti sua, suorumque militum virtute Aurupium occupantis victoriam ex Appiano memorare. Antiquissimam famen illius originem indicat Schönleben, dum refert anno circiter 1060. Conradum I., Adolphum II., & Pilgrinum I. Auersbergicos fratres, cum in veteri Auersberga, cujus rudera in demissiori montis latere supersunt, angustius habitarent, novum Castrum vulgo Ober-Auersberg a fundamentis exorfos condidisse. Stetit illud ab omni hostium insultu immune, usque ad an. 1140., quo Otto Ortenburgicus in Carinthia Comes Henrici, & agnetis Auersbergicae filius, maternam prætendens dotem adversus Pilgrinum III. avunculum suum infestis progressus signis, superata montis arduitate arcem obtinuit, & vastavit. Vix eam Adolphus ad pristinum reduxerat splendorem, cum novum cietur bellum, quo anno 1200. acrius fervente, Goritiensis Comes Aquileiensi Patriarchæ Volchero, & Ortenburgicis fœdere junctus, non minori, quam Otto, clade Auersbergam affecit. Verum rursus instaurata hodiernam, quam spectantibus offert, majestatem sensim consecuta est, & interrim parta in repellendis a se Turcis gloria, antiquum, ob quod bis victa erubuerat, dedecus feliciter absterfit. Innumera per Arcis conclavia pendent Turcarum,

aliorumque hostium spolia, quæ militarem Auersbergicorum Procerum virtutem, quamvis muta, depredicant: extra Arcem vero notatu digna sunt crystalli, & candidissimi marmoris frusta, quibus teste Valvasorio subiecta rupes ditatur.

CIRCKNICIUM.

Circknicium vulgo Circkniz Oppidum quinque, vel sex milliaribus Labaco distitum ab anno 1522. usque ad ejusdem seculi 60. quatuor Turcarum insultibus, ac direptionibus succubuit: ab uno latere præaltis clauditur montibus, ab altero mirum aperitur spatium, quod nunc ager, nunc pratum fruticosum, modo lacus triplici a natura sibi concredito munere fungitur. Innotuit jam olim hic locus Straboni his eum verbis indicanti: (a) *A Tergesta transmissio est per montorium ad paludem nomine Lugeam, quem textum alii ita latine reddunt. A tergeste transitus per Ocrum ad Lugeam paludem, vel, Lugeam lacum, uti nonnullis arridet, quibus mox subjicit Cluverius: Lacum Circonicensem hic intelligi nemo hactenus dubitavit. Altissimis undique coronatur alpium jugis, inter quæ maxime eminet, quod ab Austro surgit Javernig vulgo appellatum. Lacus ab Ortum ad Occasum uno ex majoribus Germanicis milliaribus in longum extenditur, dimidium latitu-*

(a) Lib. 7.

titudo occupat a Borea ad Meridiem expansa, maxima vero profunditas ultra 24. pedes non descendit; tresque semper emergunt insulae, quarum una habitatur, reliquae non nisi arboribus implentur. Tringinta circiter in eo patent cavernae, ex quibus Septembri, vel Octobri mense adeo veloci cursu erumpit aqua, ut intra 24. horarum intervallum, & interdum citius praescriptos a natura limites assequatur; & quod magis mirere, ingentem vim piscium secum attrahit, praesertim luciorum, qui duos saepe cubitos longitudine excedunt, quin imo implumes, caecasque anates simul evehit, quae intra 14. dies pennas, oculosque acquirunt. Lentius circa finem Junii recedere solet aqua per eosdem subterraneos meatus, e quibus prodierat, nam 25. dies plerumque elabuntur, antequam penitus exsiccetur: aliquando autem toto anno non abit, imo etiam, sed rarius, duobus, tribus, quatuor, aut quinque annis in sua statione jugiter perseverat, uti accidisse ferunt anno 1655. interdum econtra intra unius anni periodum saepius visa est discedere, ac rursus reverti; nunquam tamen integro anno eam abfuisse incolae meminerunt: saeviente atrocius hyeme, ita gelu constringitur, ut onusta plaustra sustentet. Dilapsis de more aquis, 24. dierum spatio adeo alte excrevit gramen, ut optimum inde foenum eo tempore sece-

tur: dein millium feritur, metiturque, pinguis enim, opimaque illius gleba largo, celerique foenore segetem offert. Peracta messe, multiplici stirpium, fruticumque germinatione sylvescens tellus leporibus, apris, lupisque campum stabulationi aptissimum praebet, unde & frequens instituitur venatio, donec regressa cum piscibus aqua ad horum capturam invitet. Haec ex uberiori Valvaforii descriptione excerpti, qui iteratis observationibus longe melius, quam Schönleben in pluribus aberrans, hujus lacus naturam exploravit.

CRAINBURGUM.

Crainburgum vulgo Crain, seu Crainburg venusta Civitas, & Carnioliae Marchionum olim sedes Savo fluvio adjacet, ubi hic a Cankera amne augetur, & ab hodierna Provinciae Metropoli 4. milliaribus abscedit. Quinque intra Urbem numerantur Tempia, Parochiale scilicet D. Cantiano sacrum, duo B. Virgini devota, & totidem alia S. Sebastiano, & SS. Florentiano, & Valentino dicata; extra Urbis vero ambitum Venerabilis Capucinorum Ordo Templum, Cœnobiumque incolit anno 1640. exstructum. Praeter Tempia memorabilis est Crainburgi Arx vulgo Kieselstein dicta. & ab Henrico II. Comite Ortenburgico, annuente Udal-

Udalrico Carinthiæ Duce an. 1262. ædificata: nomen hæc a filice sumpsit, ex quo non modo ipsa, sed & universa Civitas constat. Ardente ab anno 1435. inter Austriacos, & Cileienses bello Joannes Witovicius qui his militabat, aucta a ruente e cœlo imbre nocte, Crainburgenses nil minus præstolantes opprimunt, Urbemque expugnat: verum non diu illi licuit victoria perfrui, nam paulo post Friderici III. Cæsaris copiæ occupata nocturno pariter tempore Civitate Cileienses expulerunt. Inopia aquarum quas non nisi magno labore ex alterutro ad labentium fluviorum adportare opus erat, multum adhuc laborabat hæc Civitas unde non solum de ea dictum *plus in una civis domo vini, quam in Urbe tota reperiri aquæ*, sed & sæpe exorto forte incendio, tota ideo in cineres abiit. Par decem abhinc annis subierat fatum, quod cum Augusta Maria Theresia, Princeps clementissima intellexisset, anno eodem suis sumptibus aquam copiosam per subterraneos canales deduci curavit, quibus jam non solum vetus illa parcemia abolita, sed & civibus magnum & immortale beneficium præstitum coronandum abs dubio toties ac de undis illis degustarint. Exiguo ab Urbe hac intervallo occurrit montes qui alterum milliare acclivitate sua complectens, quem celebriorem reddit in ejusdem vertice ante hominum memoriam constructa sa-

cra ædes, Divo Judoco dedicata, plurimis non solum accolarum, sed & aliunde etiam ex externis Provinciis adventantium supplicationibus clara: gratiæ enim quas Deus Optimus ab annis potissimum octo & viginti sancti hujus precibus largitur, cultores pios ad potens ejus invocandum patrocinium undequaque invitat.

DOBRAVA.

Dobrava Pagus est uno milliari a Carniolæ Metropoli distinctus, quem maxime nobilitat B. Dei Genitricis miraculis claræ Sacrarium inter antiquissima totius Provinciæ Tempora recensitum, & plurimis accolarum supplicationibus frequentatum; beneficia enim, quæ Misericordiæ Mater suis clientibus istuc liberaliter elargitur, circumjacentium attrahunt populorum accursum. Inter collatas gratias ea memorari præ reliquis meretur, quam Labacensis Civitas huic Thaumaturgæ in acceptis refert, & sequenti inscriptione in hoc Templo affixa jugiter deprædicat: *Quod hic sibi locum gratiæ elegerit, miraculis clareat, totamque Carniolæ Provinciam a peste in quartum annum ad confinia usque grassante miraculose salvaverit; se, & suos in perpetuum gratitudinis mnemosynon Æmona devovet anno 1682.* Uno abhinc lapide obviat Stroblhovienſis Arx, apud quam plures parvos achates, & jasp-

spides, interdum etiam ovi magnitudinem æquantibus se collegisse affirmat Valvasorius.

GOOTSCHACHIUM.

Gootschachium, Germanis Gootschach, Slavis Goutzhaine, amplissimum hodie & splendidissimum totius Carniolie castrum, ad viam regiam medio Labacum inter & Craineburgum itinere situm vetus, cujus rudera etiamnum in monte proximo spectantur, ante quina sæcula spectabat ad ejusdem nominis equestrem familiam; huic succedere Comites Sternbergici, Ortenburgici ac demum Celeiani, Ulrico III. ultimo ex horum stirpe Belgradi anno 1456. fatis erepto, id obvenit Friderico III. Cæsari, qui illud Episcopatu Labacensi a se instaurato adscripsit. Temporum injuria abalienatum Thomæ IX. Antistitis, ære rursus vindictatum, paulo post fulmine ictum conflagravit Nobilius in subiecto clivo e fundamentis excitavit Otto Fridericus e Comitibus Buchaim & perfecit Josephus Comes a Rabatta, Princeps uterque & Episcopus Labacensis. Novissime multis partibus id auxit apparatu magnificentissimo Regio etiam Principe non indigno, exornavit manumque fere ultimam præmeditatus hortorum delicias si exceperis imposuit nuper omnium dolore ereptus Princeps & Episcopus Laba-

Topograph. Austr. P. I.

centis Ernestus Amadeus e Comitibus ab Attembs.

GOTTSCHEVIA.

Gottschevia vulgo Gottschee 8. milliaribus Labaco in Euro-notum recedens Urbs est peculiaris, & cognominis Districtus primaria, qui a nonnullis Vinidorum Marchia nuncupatur. Ingens de nominis etymo, Urbisque exordio fervet inter authores disceptatio; quidam enim a Germanica voce *Gott seggen*, alii ab alia, *Guet see*, alii vero ab antiquis Gothis illud derivari, paribus argumentis, id est arbitraria ubique assertione contendunt: speciosior saltem est de origine, quam de nomine quaestio, cui singularem ansam præbuit Theutonicum idioma, quod inter nationes Slavico utentes, apud Gottschevienses etiamnum viget; id enim eos a Germanis ortum ducere manifeste prodit. Hinc Valvasorius (a) Gothorum his terris dominantium, Lazijs vero apud Merianum Svevorum reliquias in iisdem superesse opinantur; prior sententia in vera de Gothis istice olim degentibus historia, & aliqua vocabuli affinitate, posterior autem in obscuro quodam Jornandis textu fundatur; siquid emin Gothorum gestis juxta Augustanam anni 1515. editionem ita scriptum reliquit: *Quiescente eadem Hunnorum gente Dux, dum ad prædandas Dalmatias trans-*

(a) Descript. Carn. I. II.

Z sit,

fit, armenta Gothorum in campis errantia deprædavit, quia Dalmatis Svevia vicina erat, nec a Pannoniis multum distabat; præsertim ubi tunc Gothi residebant. Verum paulo post longe alios Svevis fines circumscribit, dum ait: Regio illa Svevorum ab Oriente Bojobaros habet, ab Occidente Francos, & a Meridie Burgundiones, a Septentrione Thuringos: quibus Svevis tunc juncti Alemanni etiam aderant. In diversa horum textuum editione cum Schönleben non Svevos, sed Svavos, nec Sveviam sed Svaviam legeret, hallucinatum Jorandam conjecit, & Svaviam, seu Saviam Pannoniæ Provinciam cum Svevia confudisse. Cæterum utrique opinioni adversatur recentior Gottschevianum origo, quam Labacensis Præsul Thomas Chrön in Locopolitano Archivo anno 1609, teste Valvasorio offendit his verbis expressam: *Carolus IV. Imperator, Rex Bohemiæ devictis Franconibus, & Thuringis, ad petitionem Friderici Comitis ab Ortenburg, dedit ei trecentos viros cum conjugibus, & liberis in servitutem, qui alias debebant puniri propter rebellionem, quos transmisit ad sylvas, ubi nunc Gottsevia est, qui processu temporis excisis arboribus septem Ecclesias Parochiales erexerunt.* Huic ego libentius, quam reliquis subscriberem, quia difficile creditur est, Gothos, vel Svevos in adeo exiguo terræ spatio a tot aliis nationibus, & præsertim Slavis deinceps occupato, & hætenus circumdato, per 12. secula ita ab iis sejunctos perse-

verasse, ut in alienos mores, & linguam haud tandem transirent; at me nonnihil moratur asserta ibi Caroli IV. contra Francones, & Thuringos victoria, cum tamen nusquam alias historiographi tradiderint, Cæsarem hunc cum iis populis bellum aliquando gessisse; quod totius relationis fidem reddit eruditis ad minimum suspectam. Interim a veritate non abest, septem Paræcias in Gottschevianensi Districtu contineri, quarum vernacula nomina profert Valvasorius, nempe Nesselthal, Rieg, Mösel, Tschermoschniz, Ossianiz, & Alten-Laag; septimam autem D. Bartholomæo sacram Urbs ipsa complectitur forti muro, & quatuor in totidem angulis turribus utcunque munita, cujus magnam partem implet miræ amplitudinis Arx ab Auerspergico Principe Joanne Weichardo præterito nuper seculo ædificata. Ortenburgicos Comites ditione hac olim potitos concedit quidem prædictus Valvasorius, sed Fridericum ex ea stirpe oriundum primo illam ab Aquileiensi Patriarcha in feudum accepisse subjicit, quod expromptum ex Locopolitano Archivo Gottscheviæ originem rursus labefactat. Ab Ortenburgicis postmodum anno 1420. ad Cileienses Comites, & ab his ad Austriæ Archiduces transit, qui, servato sibi alto, ut vocant, dominio, Turrianis primo, dein Urfinis, & Khyfeliis concessere, sub quibus anno 1623. Gott-

Gottschevia novo Comitatus titulo insignita est, ac demum ad Auerspergicam decidit familiam, cui etiamnum paret. Interea sæpius Turcarum experta est feritatem, qui in eam oëties irruentes, direpta suppellectile, incensis domibus, largeque effuso Civium sanguine cuncta barbare devastarunt: prima hujusmodi irruptio incidit in annum 1469., cæteræ sequenti seculo evenere.

GURCKFELDA.

Gurckfelda vulgo Germanis Gurckfeld, Carniolis Kersko tredecim milliaribus Labaco in Orientem distans a Savo fluvio alluitur, in quem post unum milliare fluens Gurca explicatam in eo tractu planitiem, Urbemque denominat. Huic imminet in colle Arx plus quam terna ætatis secula enumerans; reliquus vero circumjacens ager amoenitatem undique spirat, etiam vitibus alicubi confitus. Quadratam, claram apud Antoninum Urbem istic statuit apud Merianum Lazius, sed ea huc minime quadrat, si descriptas ab illo itineris distantias accurate metiamur; namque 88. passuum millibus Æmona, & nonnisi 28. Siscia Quadratam removet; quare longe aptius Gurckfeldæ conveniet celebrior Civitas Noviodunum etiam a Ptolomæo in Pannonia memoratum, & ab Antonino 60. passuum

millibus Æmona disjunctum, quæ cum præsentī inter Labacum, & Gurckfeldam intervallo oppido coincidunt; ita enim se habet iter ab eo authore descriptum, cujus termini certi videntur, reliqua vero loca a Schönleben non contemnenda probabilitate divinantur: nimirum

<i>Æmona</i>	MP	Labacum
<i>Prætorium Latovicorum</i>	XXXIV.	Ratschach
<i>Noviodunum</i>	XXVI.	Gurckfelda
<i>Quadratam</i>	XXVIII.	Zagrabia
<i>Sisciam</i>	XXVIII.	Sislegk.

Certe vix alia præter Noviodunum Civitas Gurckfeldensi situi melius aptatur, & tamen aliquam splendidiorē Coloniam ibi floruisse necesse est, cum plurima antiquitatum vestigia, quæ passim erunt, id luculente demonstrant. Inter inscriptiones maxime sententiam nostram confirmat illa, quæ in proximo Pago Wiher an. 1678. inventa medium Novioduni nomen reliqua parte longo ævo exesa præfert, ideoque hic erudito lectori exhibenda *C. A. P. S. T. ÆLI. ADRIANI ANTONINI AUG. PII (OS. FIL. II, D. T. III. --- ODU. NI M. III.* Nummi præterea ex auro, argento, aliove metallo conflati magno numero in hoc campo effodiuntur, ita ut ultra sexcentos unicus Parochus paucis ab hinc annis collegerit plurium Cæsarum nominibus signatos, Maximini scilicet, Hadriani, Antonini, Aure-

(a) In app.
ad ann.
Hung.

lii Severi, Vespasiani, Neronis, Trajani, aliorumque; item Juliae Mammæ Augustæ nomen, atque etiam Regis Slavoniæ titulus in aliquibus spectatur. Nec longius abest annus, quo Rusticus quidam in altero Gurcæ amnis latere supra quatuor nummorum millia ollæ inclusa reperit, in quibus nil aliud, quam *CONSTANTINUS* legebatur. Episcopali dignitate in Pannonia Savia emicuisse Noviodunum, seu Noviodunum censuit Inchoffer, (a) nullum tamen illius Præsulem in medium adfert, quo assertum stabiliat. Fama insuper est sola traditione ad posteros transmissa, Constantium Imperatorem Constantini Magni filium, dum anno 353. milites contra Magnentium ducendos in Pannonia conscriberet, Novioduni hybernasse: indeque Constantiæ nomen huic Urbi aliquamdiu adhæsisse, quod quibusdam inventis nummis confirmari posse, nonnulli crediderunt. Huic fundamento aliam superstruit conjecturam Schönleben, dum S. Pelagium, cujus hæc habetur in Martyrologio memoria: *Constantie in Gallia S. Pelagii Martyris, qui sub Numeriano Imperatore, & Evlasio Judice Martyrii coronam accepit.* Dum, inquam S. Pelagium 25. annorum juvenem non Constantiæ ad Potamicum lacum, ubi sacra ejus lipšana hodie coluntur, sed Novioduni, id est Gurckfeldæ, gloriosum agonem confecisse suspicatur,

his ductus rationibus, quod ille *Æmonæ*, seu Labaci natus a Vitæ scriptoribus unanimiter dicatur, quodque ejusdem nominis Præses Evilasius eo ipso anno, quem S. Pelagii martyrio consignant nempe 284., Cileiæ residens S. Maximilianum Episcopum simili morte ad immortalem lauream promoverit: quibus addit cum Cluverio Cisalpinam Galliam in Japidiam usque primis æræ Christianæ seculis fuisse porrectam, unde bene dictum foret: *Constantia in Gallia.* Nec hodiernis Constantiensibus multum patrocinatur sacri corporis præsentia, cum hoc ab illorum Episcopo Salomone Roma anno 918. allatam esse non ignoretur. Fateor ex hisce speciosis argumentis dubium aliquod suboriri posse, sed ad rem certius definiendam majori adhuc pondere procul dubio egerent. Novioduno veteri a barbaris exciso Noviodunum novum seu Gurckfeldam revertamur, ubi anno 1639. Venerabilis Capucinorum Ordinis Ascesterium in spirituale Civium solatium extructum est, cum Parœcia Deiparæ dicata aliquo intervallo ab Urbe absit.

HYDRIA.

HYdria vulgo Idria Oppidum mercurii fodinis celeberrimum senis majoribus milliaribus Labaco recedens, & Goritiensis Comitatus fines, ad quem alias spectasse

ctasse dicitur, proxime attingens, in profundissima jacet valle celsis undique montibus septa. Prima illarum inventio ad annum 1497. cuidam Rustico adscribitur, qui dum aquam ex fluente illac rivulo hauriret, materiam quandam sibi ignotam in situla offendit, quæ aurifabris ostensa ansam præbuit hujusmodi metalli ulterius perquirendi, quod & felicissime cessit, apertis jam pluribus fodinis, e quibus mercurius eruitur ad longinquas etiam Provincias transferendus. Quæ D. Barbaræ Patrocinium agnoscit, 125. passus, seu integrum stadium ad fundum usque numerat, atque omnium optima, & maxima fecunditate celebratur. Hujus ingressus in directum aliquamdiu protenditur, sed adeo demissus, ut stantem justæ altitudinis virum ægre patiatur; inde ad lævam deflectitur, ubi patet descensus ab initio quidem non præceps, sed paulo post per scalas ad perpendiculum erectas perficiendus, donec tandem ad infimam cavernæ partem deveniatur, ubi lapides mercurio prægnantes effodiuntur. Descriptam hactenus viam, ac fundum, ubi excisi quidam viculi per montis viscera ulterius penetrant, abiegnæ ante muniebant fulcra, arctissime densissimeque conjuncta, jam fornices coctis e lateribus adaptati sustinent, qui & operas & scrutatores curiosos, per gradus hodie selectis e lapidibus ad omne commo-

dum paratos & manubriis ferreis instructos ad ima securos deducunt. Subterranea aqua, quæ in fossam confluit, ne operas a labore arceat 52. exhauritur antliis, quæ simul connexæ supra rotam a torrente per artem illuc deducto motam volvuntur, ipsaque, quæ evehitur, aqua per canales derivata diversis aliis usibus adaptatur. Materia effossa hydraulico pariter artificio, quod unicus homo dirigit, ab imo sursum attrahitur, dein eam in amne sæpius eluunt, & interim per decem aut duodecim semper arctiora cribra transmittunt, donec metallum eliciant. Duplicis hoc est generis; aliud enim virgineum dicitur, quod vel sola dilutione acquiritur, vel jam purum ex ipsa rupe stillat; aliud vulgare, quod igne extorquetur. Ad nostra usque tempora tantum absquebatur in annos singulos lignorum ut adstanti silvæ operi prosequendo vix jam suffecturæ crederentur; accessit ad hoc malum aliud quo non exigua hydrargiri copia, vehementis ignis calore propulsa in auras abripiebatur. Malo utrique occurrerunt viri perspicacissimi, qui his fodinis excolendis præficiabantur & primum quidem anno 1715. illustrissimus Dominus Joannes Fridericus Stampffer Baro de Walchenberg, furnis a se inventis, & publicis etiam typis editis, ærarium Principis multis Renensium millibus auxit anno 1750. amplius quid

præstitit Perillustri Dominus Antonius Hauptman homo, quod mirere, litterarum omnium ignarus, fornacibus Hispanis a se repertis, quas nulli advenarum absque supremi fodinarum Præsidis facultate jam adire licet: ab anno quem paulo ante recensui saltem trecenta librarum millia metalli hujus eruuntur. Memoriam singularem fui, hic meretur etiam Perillustri Dominus Franciscus Antonius a Stenberg per annos complures earundem hydriensium fodinarum Præfectus: hic an. 1728 quo Carolus VI. Imp. a Carniolæ ordinibus: Fidelitatis accepit Sacramentum, eidem Augusto, a se confectam obtulit idnographiam Metallii fodinarum Hydricarum Mechanicam, seu Machinam, qua non solum montes colles ædificia & opera Hydriensis regionis ad pedem Geometricum eleganter efficta exhibentur; sed una etiam, ubi hæc removeris, interiora viscera adeo scite repræsentantur, ut nihil eorum desideres quæ in fodinis ipsis aut a natura aut ab arte advenerunt. Pretium machinæ metire ex magni Cæsaris judicio, qui illam celeberrimæ Vindobonensi bilbiothecæ suæ illatam voluit.

HYPERLABACUM.

Hyperlabacum vulgo Germanis Oberlaybach, Carniolis Verhuka, amplum est Oppidum

3. milliaribus Labaco absens, quod Labacus fluvius præterfluit, & Parochiale S. Pauli Templum cum alio Sanctissimæ Trinitati dedicato exornat. Nauportum celebrem Urbem a Tauriscis ædificatam hic quondam extitisse, certissimum videtur; nullum enim amplius dubitandi locum relinquunt, tum Itineraria superius allegata, ubi distantia Longatico, nunc Logatez, & Æmona nunc Labaco Nauportum usque a veteribus adscriptæ cum hodiernis ad amissim conciliantur, tum Strabonis descriptio hunc ipsum, de quo agimus, locum vivis coloribus repræsentans, sic namque scribit: (a) *Ocræ humillima* (a) Lib. 4. *prorsus alpium pars est, ubi Carnis adjungitur, qua ex Aquileia onera plausis ad Nauportum (alicubi legitur Namporum) devehuntur, inde per fluvios ad Istrum usque vectantur, locaque huic vicina. Nauportus enim annis ex Illyriis (hoc est Japidia Illyrico a quibusdam attributa) navigabilis desertur. Intrat autem Savum, ut facile in Segestanam oram & Pannoniam delabatur. Et alibi (b) Post Promontorium ex Aquileia (b) Lib. 7. *conscendentibus Nauportum stadia sunt CCCCL. ad quam rhæda perducuntur. Ea vero est Tauriscorum Colonia: quamquam nonnulli D. esse dicant. Hodie quoque juxta Hyberlabacum attolli incipiunt alpes, per quas lapidosa admodum via in Forum Julii, ubi Aquileiæ rudera visuntur, peregrinos frequenter hac commeantes ducit; unde pariter onera plausis**

stris, clitellis, & bajulorum humeris hucusque deportata, navibus committuntur Labacum, & ultra deinceps promovenda. Neque Cornelium Tacitum (a) latuit Nauportus, dum Pannonicarum Legionum tumultus post Augusti Cæsaris mortem concitatos suis annalibus infereret, ubi interea, inquit, manipuli ante ceptam seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris acceperet, vexilla convellunt: direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentes Centuriones irrifu, & contumeliis, postremo verberibus insectantur.

JOCOSA VALLIS.

Jocosa, seu Jucunda Vallis Germanis Freudenthal, Carniolis Bistra celebris, antiquaque Carthusia ad Bistræ, seu Feistriciæ amnis fontes 3. milliaribus Labaco remota, amoenissimo gaudet situ, & nomini suo quam optime respondente. Amplum est ædificium & ævo nostro a Præsule Jacobo plurimis partibus innovatum: cætera veterum adhuc simplicitatem præ ævi præsentis elegantia ostendant. Huic erigendo initium dedit anno 1255. Bernardus Carinthiæ Dux, coronidem vero imposuit a paterna pietate minime degener Udalicus, locuplete fundatione an. 1260. in Religiosorum alimentum assignata, cujus literas ab his verbis

exorditur: *In nomine Sanctæ, & individue Trinitatis, Amen. Ulricus Dei Gratia, & miseratione Divina Dux Carinthiæ, & Dominus Carniolæ, nec non Istriæ, & Karstii, Prioribus Vallis Jucundæ in Wröinz, & Conventui institutis, & instituendis perpetuam salutem in vero salutari.* Subscripti illis sunt hoc ordine testes, nempe Dietricus Venerabilis Gurcensis Episcopus, Burchardus Prior Vallis S. Joannis. G. Prior de Girowe, Frater Henricus, & Frater Wittigo Prædicatores, Henricus D. Ducis Capellanus, Ulricus Comes de Hevenberg, aliique plures. Lætam hanc, Jucundamque Vallem gravissima affecit tristitia anni 1382. incendium, quo correpta Carthusia tota in cineres concidit. Revixit tamen ad instar Phœnicis, & uti verosimile est, multo venustior, insumptis in ejus instaurationem quatuor circiter lustris, cum anno 1402. Conradus Patriarchæ Aquileiensis Vicarius cœmeterium inibi consecrasset a Valvaforio (b) feratur. Nihilominus (b) De- dilata per integrum seculum vide- script.carn l. 11. tur Templi, quod hodieque extat, consecratio, nisi credere malimus, ab alio rursus infortunio illud fuisse violatum; namque ex manuscriptis Cœnobii instrumentis verba hæc profert præcitatus author: *Anno 1483. Sigismundus Episcopus Labacensis consecrat Basilicam supra valvas Ecclesiæ Domus S. Mariæ in Franiz Carthusiensem, Dominica ante Festum SS.*

SS. Primi, & Feliciani, eamque pro die anniversario dedicationis assignat, & perpetuas 40. dierum indulgentias concedit, dicens situatam in Valle Jocosæ, alias Franiz nostræ Labacenſis Diœceſis. Prævalente in Provincia Lutheranorum hæreſi, tot undique æumnæ hanc Carthuſiam obfederant, ut parum ab interitu abſuerit; ſed illucelſcente rurfus Orthodoxæ veritatis ſole, ſereniores duxit dies, & ſuccollante Ciriani 18. annis Prioris munere functi induſtria, ad priſtinum ſtatum reſecta non inani Jucundæ Vallis nomine appellatur.

L A A S I U M.

L Aaſium vulgo Laas Urbecula eſt cum deſerta in Clivo Arce 6. milliaribus Labaco in Auſtrum abſcedens, quæ inter Oppida prius computata Civitatis demum jura anno 1477. a Friderico III. Imperatore conſecuta eſt. Propriis quondam parebat Dominis, dein Ortenburgicis, & Cileienſibus Comitibus, cum quorum Comitatu ad Auſtriæ Archiduces anno 1457. pervenit, non 1435, uti Megiſero videtur; hoc enim anno obleſſum quidem eſt Laaſium a Friderici tunc tantum Archiducis exercitu, ſed ejus Duce Chriſtophoro Fladnizero ab audaciore quodam Cive interfecto, cæteri obſidentes re infecta diſceſſere. Non procul hinc fluens amnis Laſera per montis cavernam paulo poſt viam ſibi aperit,

in qua tumultatur, quod & pluribus aliis fluviis in hac regione contingit. Unicum D. Petri Templum, quod in Urbe viſitur, S. Georgii Parœciæ in Pago Altenmarckt uno lapidis jactu extra muros poſitæ ſubjicitur, apud quam mediocriter ſublimis aſcendit mons binis SS. Petri, ac Martini Tempellis ſacratuſ, & veterum murorum rudera ſpinis, tribuliſque contegens; unde collocari cum Schönleben hic forſan poſſit antiqua Japidia Urbs Terpo, ſeu Terponuſ, quam ab Octaviano Auguſto captam memorat Appianuſ Alexandrinuſ, qui anno 148. florebat: *Japodes*, inquit ille juxta P. Candidi verſionem anno 1472. editam, *ex inſidiis ſubito apparuere, multoſque affecere vulneribus, verum major eorum pars ab hiſ, qui ex apicibus decurrerant interfecti ſunt. Reliqui iterum ad ſylvas revertuntur, Urbem relinquentes, cui Terponuſ nomen fuit. Eam interceptam Cæſar minime cremaviſatis arbitratuſ, pariter illoſ ſe eſſe dedituroſ, ut fecere.* Fundatur hæc ſententia in Metuliænſis Urbis propinquitate, quæ ex Appiano colligitur, ejuſque ſitu in Pago, quem inter Laaſium, & Oblacum occurrentem Metule vulguſ vocat, vero ſimiliter reponendo; cum non tam nominis ſimilitudo, quam cæteræ circumſtantiæ Appiani deſcriptioni ad amuſſim reſpondeant; ſiquidem poſt allegata jam verba ita ſtatim progreditur Appianuſ: *Deinde ad aliam proceſſit Urbem; Metulium incolæ*

incolæ nuncupant, quæ Japodum primaria habetur Urbs, sita est autem in monte nemoroso, duobus condita tumulis, quos vallis modica interfecat. Quæ omnia ibidem hodieque adesse, asseverat oculatus testis Schönleben, duos videlicet colles, quos modica dividit vallis in prædicto Pago cum S. Antonii Abbatis Sacello habitata, a collium tergo vasta densatur sylva, in fronte campi planities ingens aperitur. Aliquod tamen dubium objicit mihi exigua inter eum Pagum, & Laasium distantia, unico quippe Germanico milliari ab invicem separantur, nec adeo veritati consonum apparet, binas; ut videntur, celebriores Urbes tantillo intervallo fuisse ea tempestate dissectas. Cæterum nullus dubito, quin Metulium, seu Metulum, prout eam Civitatem inter Japides in alpibus sitos appellat Strabo, (a) per hunc Carniolæ tractum inquirendum sit, non autem in Styriæ limine, in Mednica scilicet Valle ex monte Trajanaberg, seu Dranberg se sed dimittente, ubi illud ineptissime venatur Lazius (b) immemor se alibi Labacensem agrum inter Mednicam, alpesque interjacentem Pannoniæ adscripsisse, unde fieri non potuit, ut ad Styriam usque Japidia promoveretur. Sed Metulium, a quo nos longe abduxit Lazius, regressi celeberrimam apud Appianum hujus Urbis obsidionem ab Augusto Cæsare anno ante Chri-

stum 32. felici eventu terminatam contemplemur. Romani itaque, ductis circumquaque castris, muros crebris ictibus verberabant, sed illos obseffa juvenus ad trium millium numerum armis, animisque præpollens facili negotio ab accessu prohibebat: extimo tamen muro interim hiantē, ad alterum interius extructum Metulienfes saltu delati ad strenuam rursus defensionem sese accingunt: deserta Mœnia adepti Romani geminos aggeres attollunt, quos quaterni pontes usque ad secundum murum protensi cum hostium propugnaculis jungebant: per hos Cæsar, qui in edita turri rei exitum opperiebatur, jubet milites Urbis aditum tentare; verum uno ex Pontibus, mox altero corruente, cum tertius in ruinam laberetur, tantus Romanos incesfit pavor, ut ad quartum progredi, nequidquam eos increpante Cæsare, detrectarent: tum ille arrepto clypeo e turri defiliens ad pontem properat, paucisque comitantibus jam hostes provocabat, quo viso milites rubore tandem suffusi ad Cæsarem confestim advolant. Sed nimio onere oppressus pons secum plurimos præcipientes traxit, ex quibus nonnulli periire; alii ferme contritis membris efferebantur: Imperator crus dextrum, & utrumque brachium saucius, infracto tamen animo turrin repetens, protinus mandat, ut strato quintum ponte afful-

(a) Lib. 7.

(b) Com.
Reipub.
Rom. l. 12.

tus iteretur. Invieta hæc Augusti constantia adeo Metulienses terruit, ut postridie Legatos de pace acturos ad eum miserint cum quingentis obsidibus, quos idem postulaverat; dein permissis Romanis editiori tumultu in humiliorem omnes descendunt, ad quorum custodiam destinati præsidarii milites, cum arma deponere, quod pacti non fuerant, eos juberent; hi mulieribus, puerisque Senatus conclavi inclusis, & admissa, uti sponderant custodia, Romanis annunciant: *Si quid insolitum erga eos moliri audeant, se locum illum incensuros, & cum desperatione pariter Romanos invasuros.* Quibus dictis, quasi id exequi meditentur, in unum coeunt; tunc milites ultro faces Senatui admovent, quo conflagrante plurimæ matres se, suosque filios trucidarunt, quædam etiam vivas proles flammis injiciebant; sicque aut igne, aut ferro Metulium, & Metulienses conciderunt, ita ut nullum, Appiani verba sunt, tam ingentis Urbis superfuerit vestigium.

LANDSTRASSIUM.

Landstrassium vulgo Germanis nunc Landstrass, olim Landstrost, Carniolis Koftainaveza in Gurcæ fluminis insula undecim milliaribus Labaco diffita continetur. Urbecula hæc vilibus præter mediocrem Arcem habitatur ædibus, nec aliam præter Parochia-

lem D. Jacobi Ecclesiam completitur. Plurimos diversæ stirpis Dominos recenset, quibus jam a multis seculis obtemperavit; namque post eos, qui inde nomen sumpserunt, modo Carinthiæ Ducibus, aut Ottocaro Bohemiæ Regi modo Cileiensibus Comitibus, aut Austriæ Archiducibus totius Provinciæ fortunam secuta subdebatur. Turcarum bis viciniam depopulatum impetum fortiter excepit totidemque vicibus fortius rejecit vix uno ab hac Urbe lapide recedit amplum & fere totum a dignissimo ejus hodierno Præsule Alexandro e Baronibus Taufferer, ab imis fundamentis ad omnem elegantiam excitatum ejusdem nominis Cœnobium quod Bernardus Dei gratia Dux Carinthiæ anno 1234. a se fundatum, anno M. CC. XLVIII. Indictione VII. octavo idus Maji liberalius firmavit: *pro remedio ut ipse, ait, animæ nostræ, nec non justæ uxoris nostræ, ac Ulrici, Bernardi, Philippi, filiorum nostrorum, Margarethæ filiæ nostræ cujus rei testes sunt, Philippus filius noster, qui post datum, primi Privilegii (1234.) in Salisburgensem Archiepiscopum electus est, & Ulricus filius noster Senior.*

LOCOPOLIS.

Locopolis vulgo Germanis Bischofflach, Carniolis Schkofialoka amœna Civitas 3. milliaribus Labaco remota, a duobus al-

lui-

luitur annibus, quorum unum Polant, seu Polantschitscha, alterum Zayer, seu Sura vulgus appellat. Hanc Urbem ejusque districtum, qui intra decem milliarium circuitum 200. circiter Pagos complectitur, Frisingensi in Bavaria Antistiti Abrahamo & ejus Episcopatu donavit Otto II. Imperator ad preces Matris suæ Adalhaidæ & Henrici Carinthiæ Ducis an. 974. evincen-
tibus ita tabulis ab Gundio Gewoldiano & Meichelbeckio recitatis. Tribus abhinc seculis adhuc inter Oppida habebatur, sed a Bertholdo Frisingensi Præsule sub id tempus muris hodieque extantibus munita, evasit digna, quæ Civitatibus accenseretur. Adjacet ei lenis cli-
vus, supra quem eminet Arx Præfecti Frisingensis Sedes. Intra Urbem spectatur sacrarum Deo Virgini-
num Monasterium, quod olim supra quinquaginta alebat Sanctimoniales; nunc vero paucissimas enumerat, bellorum, & hæresis injuriis graviter attritum. Ejus conditor hodie latet longa jam oblivione sepultus; nonnulli tamen concordibus Austriacorum Principum, Frisingensium Antistitum, & Dominorum a Purgstall subsidiiis nobile hoc antiquæ pietatis vestigium divinando adscribunt. Templum recentis ævi opus est anno 1669. a Labacensi Episcopo primo consecratum. Parœcia D. Georgii patrocinio tradita modico spatio ab Urbe abest: ad hanc 18. aliæ

referuntur Ecclesiæ, inter quas clarissima est ad S. Mariam in Ehrengrub crebris accolarum supplicationibus frequentata. Paulo plus Locopoli abscedit sumptuosissimum Palatium vulgo Ehrenau dictum inter hortorum delicias a Francisco Andrea Barone a Lampfrizham Locopolitanæ ditionis Præfecto, sæculo superiore exstructum, præfente a Laurentio Christophoro Barone a Flachenfeldt multis accessionibus locupletatum, in iisque ab hodierno possessore Adamo Dinzl ab Angerburg studiosissime conservatum; in eo videlicet tractu, ad quem anno 1289. Ericho Frisingensis Præful ex Tyrolensi Valle Pusterthal colonias traduxit, constitutis ibi binis Pagis Feuchting, & Zeym, ubi adhuc hodie Germanicam linguam callent coloni, tametsi depravatam.

LYTHOPOLIS.

Lythopolim, seu Steinam vulgo Stein Germanis, Carniolis Kamnek Urbem a lapidum acervis, quorum in hac regione ingens suppetit copia, suum nomen juxta Valvasorium adeptam, amœna trium milliarium planities a Provinciæ Metropoli divellit; ac Festricius amnis irrigat, qui per binos editos montes a septentrione delabitur; florebat illa olim nobilium ædibus ornata, qui ut a Turcarum in Carnioliam sæpe desavientium

acinace jugulum subtraherent, huc affluere consueverant; nec minus vigeat commercium ea de causa plurimum promotum; sed hæc una cum barbarorum metu hodie defecerunt. In tria tamen adhuc populus effunditur Suburbia, in quorum uno vulgo Schütt nuncupato Parochiale surgit Templum Beatissimæ Dei Genetrici D. Elisabetham visitanti devotum: nulla autem intra muros clauditur Parœcia; non omni tamen sacra Æde Civitas destituitur, cum præsto sit D. Jacobi Ecclesia SS. Primi, & Feliciani reliquis ex Werdenfi Carinthiæ lacu, ut Schönleben putat, advectis decorata, cui Turriani, & Hohenwartii Comites una cum aliis nobilibus Minorum Conventualium Cœnobium sub finem decimi quinti seculi addidere; sed imminentibus aliquando Turcis, Religiosi alio remissi sunt, ut Parochia in Suburbio minus tuta ibidem collocaretur, Cœnobii redditibus cuidam Nosocomio applicatis. An. tamen 1627. illi reditum obtinuerunt, Parochia pristinae stationi restituta, cui ante annos aliquot dignissimus ejusdem sacer curio, Perillustri Dominus Maximilianus Rasp vir & a morum pietate, & vitæ innocentia, etiam post mortem celebratissimus, amplam & elegantem suo ære adjecit Ecclesiam. De urbis insignibus, quæ mulieris formam in anguem desinentis præferunt, lepida vulga-

tur fabella apud prædictum Valvasorium cum cæteris ad scopum nostrum minime facientibus repertienda.

M E T L I N G A.

Metlinga vulgo Germanis Mötling, Carniolis Metlika Urbs est Arce instructa 11. milliaribus Labaco remota, & ad Colapim fluvium proxime accedens, ideoque in antiqua Vinidorum Marchia olim recensita; hanc enim geographi inter Gurcam, Savum, & Colapim fluvios, atque alpes post Gottscheviam se se attollentes circumscribere consueverunt. A Goritiensibus ad Austriæ Archiduces transiit Metlinga sub annum 1374. privatis deinceps Dominis ab iis in feudum concessa. Parœciam D. Nicolao sacram administrat Pastor Præpositi titulo insignis, præter hanc adest etiam Theutonicorum Equitum Commenda, a quibus originem ducunt ternæ illæ Ecclesiæ in conspectu Urbis erectæ, & SS. Martino Rocho, & Catharinæ consecratæ. Turcæ ter decimo quinto seculo, & quater ab anno 1500. Metlingensem districtum, aut Civitatem ipsam diripuerunt, sed anno 1578., quo postrema accidit eorum irruptio, fortiores experti sunt Civium animos, viresque, utpote ab illius obsidione gravi clade repulsi.

MICHELSTETTA.

Michelstetta vulgo Michelstetten, Carniolis Velefalo nobile sacrarum Virginum D. Domini leges sectantium Monasterium, alias etiam Frauen-, aut Marienthal vocatum, quatuor miliaribus Labaco abscedit. Illius exordium ex MSS. Martini Bautschneri annalibus in suos transtulit Valvasorius, ubi ex ipsiusmet Parthenonis documentis haberi dicitur, qua ratione sub annum 1300. Sacerdos quidam secus Michelstettensem Arcem venationi vacans, claram ex contiguo saltu vocem percepit, quam subsecutus ad sylvestrem pervenit pinum, unde illa oriebatur; tanti prodigii causa ut melius exploraretur, excisa arbor cubitalem Beatissimæ Virginis puerulum Jesum gestantis statuam obtulit, quæ auro postmodum illita, Templique aræ hodieque insistsens accolarum patet venerationi, & patratis sæpe miraculis inclaruit. Ea de causa erecta ibidem est Deiparæ Ædes, ad quam Virgines quædam sensim accedentes collata simul dote religiosam vivendi normam amplexæ sunt. Huic origini aliam paulum diversam subnectit Valvasorius ex fide dignissimis monumentis, ut ipse affirmat, excerptam; narrat igitur anno 1257. quendam S. Margarethæ Parochum, dum animi relaxandi gratia per nemora erraret, hoc monitum audivisse: *Hic debet*

extrui Monasterium Dominicanarum, post cuius sonum pergens (ter quippe repetebatur) in proceram incidit arborem, supra quam prædicta Dei Genitricis icon cum Jesulo prominebat, idque eo penitus loco, quo nunc summa Templi ara spectatur. Hujus rei fama ab eodem Parocho divulgata Aquileiensem Patriarcham, Ottonem Austriæ Principem, & Albertum Oberburgensem Abbatem fertur permovisse, ut communi ære illius Ordinis Sanctimonialibus Parthenonem fundarent; at hæc manifesti arguuntur sphalmatis; cum nullus tunc Otto Austriæ imperaret, sed deleta jam Babenbergicorum Austriæ Principum stirpe ea Provincia ab Ottocaro Rege prætenso anno obtineretur, nisi quis dicere mallet, tunc quidem miraculum accidisse, Monasterium vero altero primum seculo ab Ottone Austriæ Archiduce anno 1339. vita functo fuisse exstructum; sed mirum videri posset, tot scriptores, qui piam hujus Ottonis in aliis sacris foundationibus liberalitatem celebrarunt, Michelstettensis Cænobii nusquam meminisse. Tertia demum opinio ex vetustissimo, uti Valvasorius loquitur, codice eruta parum absuit, quin has S. Domini Religiosas Virgines ipso Prædicatorum Ordine ab Innocentio III. Papa anno 1215. primum confirmato fecerit antiquiores; siquidem ad annum 1221. earum primordia collocavit. Qua-

re id unum certi ex his confici potest, admodum antiquam scilicet esse hujus Monasterii originem, cum ea ita lateat tot discordibus documentis involuta. Extra illius limen affurgit rupes, cui incumbit Arx Frauenstein dicta consuetum sacrarum Virginum eo ascendentium asylum, quoties Turcicus furor per has oras grassabatur.

MINCHENDORFFIUM.

Minchendorffium vulgo Germanis Minchendorff, Carniolis Mekyne amplissimum D. Claræ Monasterium, & reliquorum omnium in Carniolia extantium pulcherrimum 3 milliariibus Labaco abest, & Lythopolitanæ Urbi proxime accedit. Hujus ortum, ac magnificos progressus ab accurata inscriptione discemus nigro marmori super hospitum conclave affixo ibidem insculpta, quæ simul nobilissimæ Gallenbergicæ Prosapiæ heroës nobis ob oculos ponet. Sic ergo ibi legitur: *Monasterium S. Claræ in Münchendorff, quod olim D. Sigefridus Nobilis de Gallenberg, Ottonis ex Gutta de Weissenek filius; Wilhelmi ex Anna de Sumerek nepos; Sigismundi ex uxore, cujus nomen etsi vera neglexerit historia virtutem loquitur, pronepos; Sigefridi ex Bertha de Funkenberg abnepos; Schieggii ex uxore incompta, & Ottonis ex conjugē Anna ab Ehrnfels, demum Ottolphi de Scherffenberg, qui circa annum M. primus condi-*

dit Arcem Gallenberg, trinepos, quadrinepos, & ultra; anno salutis MCCC, VII. Idus Octobris, die SS. Dionysii, Rustici, & Eleutherii MM. primus fundavit: hoc Georgius Sigismundus S. R. I. Comes, & D. de Gallenberg S. C. M. Camerarius, Ducatus Carniolie Judiciorum Provincialium Præses, & supremi Capitaneatus Locumtenens cum germano suo Joanne Friderico, hereditarii advocati in Münchendorff, Fundatoris per XIII. generationes seri nepotes, vetustate jam cadens pene a fundamentis repararunt anno MDCLXXXII. Adfert præterea Valvasorius tum foundationis literas, tum alias, quibus Sigefridus, Fridericus, & Otto Sigefridi fundatoris filii novis muneribus patris opus cumularunt. Huic Cœnobio prima omnium præfuit Clara Gallenbergica fundatoris pariter filia anno 1301. ei officio admota, cui aliæ 35. hætenus successere.

P L E T R I A.

Pletria vulgo Pletriach inter fertilissimi soli delicias, uno Landstrassio diffita milliari, prædium olim Nobilissimæ Auerspergicæ & Zoblsbergicæ gentis. Sub finem sæculi XIV. hoc & adjacens Dominium Sicherstein, cum castro gentilitio ejusdem nominis Equestris familiæ, emptione sibi vendicarunt Comites Celejani. Initio sæculi sequentis hæc & alia plura ab Hermano II. Comite conversa sunt

sunt in Carthusiam, testantibus binis foundationum tabulis etiamnum exstantibus. Priores Hermannus fundator consentientibus filiis Friderico, Hermanno & Ludovico dedit Cillyæ die Dominico ante festum S. Margarethæ anno 1407. & testes nominantur Sigismundus Neuhäuser eques, Georgius Silberberger, Conradus Verbez aulæ Præfectus, Popo a Weilestein, Fridericus Lindegker & Ludovicus Sachs. Alias dedit die veneris post Dominicam *quasi modo geniti* anno 1414. idem Hermannus Comes a Cilly & in Seger senior & Fridericus, Hermannus & Ludovicus Fratres Comites a Cilly (filii prioris) testantibus Hermanno Comite a Cilly Episcopo Frisingensi, Friderico Topplacher, aulæ Præfecto, Ludovico Sachs & Poppone a Weilenstein. Ædificium amplum & firmum Gothorum structuram loquitur. Adfita Ecclesia sanctissimæ Triadi & Dei Genitrici Virgini Mariæ dicata, religioso ritu consecrata fuit in pervigilio Sanctorum Simonis & Judæ anni 1420. a memorato Hermanno Frisingensi Episcopo, cui veniam hanc fecerat Ludovicus Aquileiensis Patriarcha. Hermannus Fundator cum Socerum suum Sigismundum Imperatorem Posonii inviseret, anno 1434. inter Imperii Principes jam jam reponendus obiit 13. Octobris anni ejusdem; corpus terræ redditum est ante aram principem

Pletriacensis templi: ubi illius adhuc sepulchrum visitur. Prævalente hac in Provincia hæresi, extincti sunt Carthusiani reditusque monasterii, a Ferdinando tum Archiduce, dein hujus nominis Imperatore secundo, anno 1595. dati sunt in sustentationem Collegii Labacensis Societatis Jesu, quod & Clemens VIII. Pontifex Maximus literis Roma 23. Martii anni 1596. datis suprema sua autoritate firmavit.

RATMANSDORFFIUM

Ratmansdorffium vulgo Germanis Ratmansdorff, Carniolis Radovelza Urbs est cum speciosa turrianorum Comitum Arce lævo Savi fluvii littori sex supra Labacum milliaribus insidens, atque in mediocri colle, quem profunda fossa undique natura circumdedit, elevata. Per Henrici tertii Cæsaris beneficium ex Oppido in Civitatem transiisse narrat Valvasorius, sed Merianus Lazium secutus Friderici IV. Imperatoris ætate inter Oppida Ratmonsдорffium recenset, negatque modo patere, quandonam consueta Urbium jura impetraverit. Post Udalrici Cileiensis Comitis necem memoratus Fridericus cum exercitu Carnioliam subiens, etiam in hanc Urbem infesta convertit arma, quam paulo post obsessam cœpit, & a Witovicio Cileiensis viduæ

Bellicæ

Belliduce receptam, repetita obfidione sibi secundo subjugavit. Unius horæ spatio extra Urbem lacus est exquisitis piscibus sæcundus, in cujus medio modica insula, & in hac ædes Deiparæ Virgini sacra, a multis undique concurrentibus piis clientibus celebrata: ad partem occidentalem lacus in abrupta & alta rupe castrum est Veldes Brixinenfi Antistiti obtemperans.

RUDOLPHIWERTA.

Rudolphiwerta, seu Neostadium vulgo Germanis Rudolphswert, seu Neustädtlein, Carniolis Novomesto Urbs peramœna in leni assurgit clivo, unde præterfluentem Gurcam despectat. Authorem sui colit Rudolphum IV. Austriæ Archiducem, qui eam & ædibus instruxit, & Civitatem privilegiis auxit dato anno 1365. diplomate confirmatis. His Maximilianus I. Imperator Collegiatam, ut vocant, Ecclesiam D. Nicolao Episcopo devotam anno 1509. cum divite adjecit dote, qua undecim Canonici præter Præpositum, & Decanum in communi alebantur; at repetita sæpius infortunia ad quatuor tantum Canonicos præter duas dignitates priorem numerum coarctarunt. Sub nuper vita functo Præposito Antonio Gotthardo Barone ab Erberg, non solum prior numerus maxima sui parte est re-

stitutus, sed & Collegiata Domus in clivi apice Urbem despiciens ab interitu vindicata atque elegantem in habitationem adaptata. Hodie Præpositi redditibus Goritienfium Archi-Præsul Alumnorum complures in recens excitato Clericorum Seminario alit. Reliquo Canoniorum Collegio quatuor alia subsunt in Urbe Tempa SS. Antonio Abbati, Georgio, Martino, & Catharinæ consecrata. Sexta intra muros Ecclesia D. Leonardo sacra potitur Minorum S. Francisci Cœnobium ab Elisabetha a Tschernembl anno 1462. fundatum. In conspectu autem Urbis stat Venerabilis Capucinorum Ordinis Asceterium, anno 1660. condicœptum; sed post 12. annos cum Templo a Joanne Schnoglypanovich Seniensi, & Modrusensi Episcopo D. Josephi honoribus erecto tandem consummatum. Excellebat quidem olim tum populi frequentia, tum mecicium abundantia Rudolphiwerta; verum quinquies a Turcis territa, & circumjacentibus bonis spoliata, dein ter ab epidemica lue, sæpius a flammis ad extremam hominum, rerumque inopiam redacta, pristinum vigorem nunquam recuperavit.

SITTICIUM.

Sitticium vulgo Germanis Sittich, Carniolis Sitzena vetustum & percelebre Cisterciensis Ordinis Mo-

Monasterium 4. milliaribus Labaco in Orientem recedens an. 1135. erexit Peregrinus Aquileiensis Patriarcha, eique altero anno præesse iussit Vincentium ab ipso S. Bernardo ex Gallia submissum; foundationis tamen literæ non nisi anno 1156. datæ apud Valvasorium leguntur. Ejus dotem additis latifundiis deinceps ampliarent Marchiones Istriæ, Goritienfes Comites, Austriæ Archiduces, aliique complures a citato auctore recensiti, præsertim Viridis, seu Virida Barnabovii Mediolanensis Principis filia, & Leopoldi Probi Archiducis in Helvetia cæsi vidua, una cum pluribus Istriæ Marchionibus, & Agnete Udalrici Carinthiæ Ducis conjuge in hujus Cœnobii Templo tumulata. A Vincentio primo Abbate quadraginta sex hætenus eo munere functi sunt, quorum vigesimus octavus Oswaldus nomine anno 1482 gubernaculo admotus incensum a Turcis Cœnobium e cineribus rursus excitavit, haud dispari calamitate anno sequentis sæculi 29. opprimendum: Reinprechtus vero Trigessimus nonus anno 1604. in Abbatem electus, amplum cujus pars etiamnum visitur ædificium a fundamentis evexit; novum annis his proximis ad elegantiam omnem constructum, excitavit Præful hodie adhuc superstes Wilhelmus.

Topograph. Austr. P. I.

VIPACUM.

Vipacum vulgo Germanis Wipach, Carniolis Vipava Oppidum frequens olim, & amplum, modo exile ad Carnioliam quidem hodie refertur, sed in Italia tamen jacet, utpote ad Australem alpium radicem situm; harum quippe summitas, vel ipso Schönleben annuente, Italiæ initium est Illius tenuitatem illustrat magnificum Comitum Lanthieri Palatium recenter ibidem excitatum. Propriis quondam suberat Dominis, seu cognomen suum ab illo loco mutuantibus, inde ad Osterwicos Carinthiæ Procures devenit, ab his vero ad Herbersteinios, ex quibus Leonardus fertur anno 1487. a Friderico III. Cæsare hoc Oppidum dono accepisse; sequentis vero sæculi annus 57. consignatur a Bautschnero Nicolai Comitum Turriani funere, quem ob multas legationes in Italia, Hispania, & Belgio pro Cæsare obitas Vipacensi Castro ab eo donatum subjungit. Horrida, aspera que alpium juga Turcarum impetum frangere nequiverit, quo minus an. 1478 hucque progressi totam viciniam expilarent; post sex inde lustra alteri patuit hosti, Venetis scilicet, qui anno 1508. inopino assultu Vipacum occuparunt. Longa hinc extenditur ora generoso amænoque vino, quod ibi legitur, celebrata. Præterea scaturit ex propinqua rupe Vipacus

B b

cus fluvius in eo alpium latere, quod Nauporti alias descripti fontibus opponitur, estque procul dubio famosus ille veteribus fluvius, qui quondam Frigidus audiebat; id enim clare demonstrat Peutingeriana Mappa cum præsentī locorum situ comparata: illius iter huc pertinens in Labacenſi descriptione jam expoſuimus, quod nimirum Aquileia ducebatur ad Pontem Sontii, ad fluvium Frigidum, ad alpem Juliam, Longaticum, Nauportum, Æmonam; hodie autem, si quis Aquileia diſcedens, poſt 14. paſſuum millia in veteri Mappa adſcripta Sontium, ſeu Liſontium trajiciat, ad alpes, quæ ante Nauportum occurrunt, proſecturus, in nullum alium certe incidet fluvium, quam Vipacum, cujus in eodem pariter loco meminit Antonini Itinerarium. Inclaruit maxime hic fluvius ob celeberrimam victoriam a Theodoſio Imperatore anno 394. de Eugenio tyranno prodigioſe partam: dilaudant illam ex veteribus Jornandes (a), Ruffinus (b), Theodoritus (c), Oroſius (d), Socrates (e), Sozomenus (f), alique plures, ex quibus locum clare designant partim Sozomenus, dum ait: *Eugenius maximum paravit exercitum, & portas Italiæ, quas Romani alpes Julias vocant, præoccupatas communit.* Et poſtmodum ita de Theodoſio ſcribit: *Oratione facta movet in Italiam, & cum alpes conſecutus eſſet, primas cuſtodias occupat, deinde*

ſuperato tranſitus vertice, cum jam deſcendendum eſſet, campum plenum equitibus, ac peditibus videt. Partim Socrates dum hæc narrat. *Fit itaque conſpectus ad fluvium, quem Frigidum vocant.* Hic ergo Theodoſius collecto militarium virium robore, certus obtinendæ victoriæ, quam Joannes Anachoreta prædixerat, in Eugenium cum Arbogaſte, Flaviano, & ingenti armatorum caterva adventantem prævio crucis ſigno in labaro, militumque armis renidente, exercitum movit, & quidem nonis Septembris Gothos præire juſſerat, qui ab hoſtibus oppreſſi infelicem totius rei exitum ominabantur; at Cæſar SS. Apoſtolorum Joannis & Philippi aſpectu, verbiſque per noctem confortatus, univerſis poſtridie copiis prælium redintegrat, quo maximis utrinque animis exardeſcente, ubi Romani Romanis congrediebantur, æqualis erat pugna, ubi vero Gothi, cæterique Barbari pro Theodoſio dimicabant, ibi vincebant Eugeniani; quod ille intuitus, ſuper editam rupem, unde ab omnibus ſpectaretur, in terram procumbit, Divinamque opem ferventiſſime invocat, nec ſuo voto fruſtratur; nam Bacurius eximiæ pietatis, virtutiſque Tribunus cum primis Ducibus illuc ſuppetias ferens, ubi hoſtes ſuperabant, rupta eorum acie, in fugam omnes convertit. Validiſſimus interim exortus ventus miſſa ab Eugenianis jacula

- (a) De
reb. Germ.
c. 28.
(b) Lib. 2.
c. 33.
(c) Lib. 5.
c. 24.
(d) Lib. 7.
c. 35.
(e) Lib. 6.
c. 25.
(f) Lib. 7.
c. 22. & 24.

(a) De III.
Consul.
Hono.

cula in eisdem retorquebat, & quæ
jaciebant Cæsarei, vehementius in
hostes ferebantur, in quorum etiam
ora elatus pulvis oculorum usum
præpediverat. Hac ratione Theo-
sius victoria potitus Aquileiam per-
rexit. Jure igitur Claudianus, post-
quam cuncta hæc eleganti carmi-
ne cecinisset, ita exclamavit (a)
O nimium dilecte Deo, cui fundit
ab antris

Æolus armatas hyemes, cui mili-
tat æther,

Et conjurati veniunt in classica
venti:

Alpinæ rubuere nives, & FRIGI-
DUS amnis

Mutatis fumavit aquis, turbaque
cadentum

Staret, ni rapidus juvisset flumina
sanguis.

WEICHSELBURGUM.

Weichselburgum vulgo Germa-
nis Weichselburg, Carnio-
lis Vischnagora Urbecula est infra
Weichselbergam Arcem sita, & 4.

milliaribus Labaco absens, quam
Joannes Thomasich apud Schönle-
ben 552. ante Christi nativitatem
annis ædificatam tradit, aut fingit:
cum enim nulla antiquorum adfe-
rat documenta, nec priscum illius
nomen prodat, merito suspicionem
ingerit, vixque ab eruditis assen-
sum extorquebit. Magnianam inter
Pannoniæ Superioris Urbes a Pto-
lomæo relatum dictum olim fuisse
Weichselburgum divinat Schönle-
ben, sumpto inde argumento, quod
is author inter Æmonam, & Præ-
torium eam recenset, sed obser-
vandum est Ptolomæum Urbium
ordinem non juxta situm, sed di-
gnitatem, aut libitum contexuisse.
Hujus Civitatis Parœcia Sitticensi
Cœnobio subjecta D. Ægidium ut
Patronum suum veneratur. Cæte-
rum illam splendidius quondam vi-
guisse ferunt, at modo dirutis, aut
mox ruituris ædibus inflectas sibi
a bello, & igne plagas incolis, ex-
terisque monstrat etiamnum obdu-
cendas.

COMITATUS GORITIENSIS.

Forum Julium, seu Forum Julii,
aut Forojulium Italiæ Regio
intra alpes Carnicas, sinum Adria-
ticum, & reliquam Venetorum di-
tionem extensa a Carnis olim te-

nebatur, qui ex alpibus antiquissi-
ma eorum sede in hanc oram ad
mare usque descendentes etiam
Carniæ nomen illi indiderunt, &
quidem multo ante susceptam in

- Noricum migrationem, quam in Carinthiæ descriptione supra explanavimus. Hujus asserti testis est Plinius (a) anno Christi 80. vita functus, qui in Venetia, decima per eum Italiæ Regione, postquam Concordiam, & Aquileiam Urbes, Tilavemptum, Natifonem, & Turrum fluvios, aliaque Fori Julii loca recensuit, illico addit: *Carnorum hæc Regio*. Testis Strabo circa annum 25. florens, qui Tergestum usque Carniam producit, cum illud Pagum Carnicum appellat: testis demum Ptolomæus (b) an. 147. evivis sublatus, qui in sexta Europæ Tabula ita scriptum reliquit. (c) *Civitates Carnorum mediterraneæ Forum Julium Colonia, Concordia Colonia, Aquileia*. Ex quarum Urbium prima Provinciam totam nomen suum sumpsisse, ulteriori demonstratione non eget. Hac potitus est an. 569. Alboinus Longobardorum Rex, qui Herulorum, Gothorumque secutus vestigia, e Pannonia in Italiam desolandam potius, quam occupandam advolaverat, Italicis allectus fructibus a Narsete Eunuchio Justiniani Cæsaris Archistratego dono missis, ut Barbaro Rege ad eos propius decerpandos invitato, objecta sibi a Sophia Imperatrice scommata ulcisceretur: cumque ille animum intenderet, uti Paulus Diaconus narrat, quem Forojulianæ Civitati, totique Regioni præficeret, Sisulphum, seu Gisulphum, ut fertur, nepotem suum virum
- (a) Lib. 3.
18.
- (b) Lib. 7.
- (c) Lib. 3.
c. 1.

per omnia idoneum tandem elegit, in Cisalpinam Calliam mox progressurus. Gisulpho dein succedere alii ex Longobardica gente Duces, ex quibus Rachisius anno 744. ad totius Regni solium evectus, elapso sexennio in Cassinense Cœnobium concessit, ut vitam suam religiosis virtutibus satius, quam cervicem auro coronaret. Verum exciso paulo post a Carolo Magno Longobardorum Regno Forojulienfes Duces ab Imperatoribus deinceps statuebantur, quibus Carinthiæ, & Carniolæ cura videtur aliquando demandata. Ex his Baldricus, cum Magistratum segniter administrasset, Bulgaris Superiorem Pannoniam impune deprædantibus, anno 828. officio motus, quatuor Marchionibus, seu Comitibus, in quos tota Forojulienfis Marchia tunc dissecta fuit, locum, dignitatemque cessit.

Eximiæ, ac peramœnæ hujus Provinciæ non infima portio, Comitatus Goritiensis Austriaca sceptrâ a longo jam tempore veneratur, reliquo illius tractu Venetis obtemperante, si Gradiscam, & Aquileiæ bustum excipias Eggenbergicæ prosapiæ cum adnexis Oppidis subjecta. Adeo procul a nostra ætate abest insignis hujus Comitatus fons, & origo, ut vix ulla spes amplius affulgeat ad eam inoffenso pede perveniendi, & fluentem inde Comitum seriem recto tramite derivandi. Megiserus (a)

(a) Chron.
Car. lib. 6.
an- c. 12.

antiquiora evolvere diffidens eorum syllabum ab Alberto I. auspiciatur, quem ab Ezelino Istriae Marchione ex Andechfinis Comitibus oriundo, ac Mechtilde Ottonis III. Caesaris filia progenitum autumat, & ab Henrico IV. Imperatore primum Goritiae Comitem sub finem seculi undecimi creatum. Verum plures alios ea dignitate conspicuos suggerunt passim ante praedictum tempus annales, cujusmodi fuere circa annum 926. Meinardus, ejusque filius, vel ex fratre nepos Marquardus; item Otwinus Beatorum Albo inscriptus, & circa annum millesimum e terris ad coelos evocatus. Qua de causa non vane suspicor, Goritiensem Comitatum ab insinuata paulo ante Fori Julii in 4 Comites divisione oriri; primos enim post singulorum obitum ex Caesaris arbitrio fuisse ad id munus promotos facile concederem; sed haereditariae postea successionis jura obtinuisse; quod & alibi itidem factum animadverti. Inter posteriores Comites apud historicos celebratur Joannes, qui Udalrici Cileiensis Comitis in Hungaria interfecti ditionem sibi deberi praetendens, quamvis nullis subsidiariis stipatus copiis, suisque tantum viribus fretus, an. 1460. ipsi Imperatori Friderico III. bellum indicere non formidavit; jamque aliquod Urbeculas, & Oppida in Carinthia invaserat; sed missus a Caesare exercitus inconsultum Joannis animum ita repressit, ut non

modo occupata deferere, Cileiensi haereditati valedicere, sed & proprium Comitatum tanquam feudum ab Austriae Archiducibus dependens agnoscere sit coactus. Post octo inde iustria, Leonardo postremo Goritiae Comite absque liberis extincto, Maximilianus I. Imperator ex veteri pacto gentilitio vacuum dominium adiit, & speciosam hanc gemmam Austriaco diademati inseruit. Paulo post Ericum Brunsvicensem Principem idem Caesar Goritiensi ditione remuneratus est, jure tamen ad posterum minime transmittendo; sed excitato inter Maximilianum, & Venetos bello, Livianus Reipublicae Bellidux victis ad Cadurium Germanis, captoque Lisontii ponte anno 1508. Goritiam obsidione cingit, & crebris tormentorum ictibus muros quatiens, Cives ad deditionem compellit. Arcis autem Praefectus Andreas Lichtensteinius missis ad Ericum nunciis, quo res loco forent aperuerat, sed lente eum cum subsidio adventare cernens, cum hoste paciscitur, Arcemque cum Urbe dedit. Vix annum tamen integrum Venetis licuit de hac victoria triumphum agere; altero enim vere Feltrio, & Belluno ab Erico occupatis & evulgata de Maximiliani, validique exercitus adventus fama, in Caesaris fidem sponte rediit Goritiensis Civitas, de qua modo singulariter agemus.

Goritia vulgo Germanis Görz peramœna Urbs, & descripti hætenus Comitatus caput, a Lifontii fluminis aquis pene alluitur, & Labaco Carniolie Metropoli 12. milliariibus abscedit. Hujus originem quidam nimis alte petentes, Noreiam Civitatem veteribus notissimam, primum in Noritiam, demum in Goritiam transmigrasse crediderunt; at nullus præsto est scriptor, qui eam nunquam Noritiam dixerit nullum indicium, quod sententiam comprobet, præterquam levis vocabuli affinitas consuetus Lazii Achilles; quem alii parvi pendentes non Goritiæ, sed in propinquo Salcanensis Vico Noreiam collocant, nonnullis, quæ ibi hodie spectari dicuntur, ædificiorum ruderibus ad id asserendum inducti; plura tamen contra hanc quoque opinionem militant, quam ei faveant desumpta ex veteri auctoritate argumenta quæ veritatis indagandæ gratiæ libeat modo cursum trutinare. Agmen ducat Strabonis textus ita sonans: (a) *Extra Venetiæ quidem fines Aquileia est, quæ flumine ab alpibus descendente determinatur, per quod sursum navigatur stadiis mille, & ad Urbem usque Noreiam, ubi Cn. Carbo collatis adversus Cimbros signis re infecta discessit. Locus autem est ad purgandum aurum natura idoneus, nec minus ad ferri fabricas. Amnis ergo Noreiam præterfluens, Aquileiam Urbem, vel Aquileiensem Districtum a Venetia dirimebat,*

(a) Lib 5.

unde Occiduam illius plagam necessario irrigasset; atqui Lifontius, cujus ripæ modo Salcanum insidet, per Orientale Aquileiæ latus in mare decurrit; minus adhuc favet Strabonis distantia, quæ 37. communia milliaria germanica conficeret, cum Salcanum, & Lifontii ostia nec media ejusmodi intercapedo disjungat. Quapropter & Strabo in indicando fluvii situ, & vel ipse, vel Amanuenses in stadiorum numero errasse dicendi sunt, ut Noreia Salcani subsistat: verum si Strabo toties nos fallere creditur, unde ostendetur, Noreiensia rudera ibidem superesse? secundum sphalma facilius tolerari quidem potest, frequens enim est in veterum operibus per tot secula sæpius transcriptis; & sane Cluverius (a) apud Schönleben (b) in quibusdam Strabonis exemplaribus non nisi quingenta reperit stadia, seu sexaginta duo millia, & quingentos passus, quos Aquileia usque ad Venetionum Oppidum metitur, unde navigabilis jam fluere incipit Tilavemptus, & ad Occidentalem Aquileiæ partem in sinum Adriaticum effunditur, aptus proinde ad terminos inter Venetiam, & Aquileiam definiendos. Interim ego in alio Cluverii (c) opere toto Cœlo diversam ejus mentem deprehendo; ita enim ibi Strabonem ex Græco codice vertit: *Ad Aquileiam navigatur adverso Natifone a mari plurimum LX. stadia; - - - sita autem est*

(a) Ital. ant.

l. r. c. 20.

(b) Carn.

ap. ant. c.

5. §. 5.

(c) Vin.

& Nor. c.

2.

extra

extra fines Venetorum, qui dirimuntur amne ab alpihus profluente, qui subvectionem habet per *ciccc.* stadia ad Noreiam Urbem. Natifo post Gradiscam cum Lifontio confluit, videturque ea tempestate nomen suum usque ad mare conservasse, putatque Cluverius de eo Strabonem loqui, dum paulo post Venetorum fines distinguit; unde cum totus Natifo a fonte usque ad mare longe paucioribus fluat stadiis, sic textum corrigit. *Dirimuntur amne, qui ab alpihus profluens, subvectionem habet ducentum stadiorum in Tauriscos ad Urbem Noreiam.* Quam bene, non discutio; sed veluti certum concludo, aut perperam a Strabone Noreiæ situm adumbrari, quod probabilius videtur, aut si ei fidimus, Noreiam in Australi alpium descensu, uti apparet, describenti, binas hujus nominis Urbes admittendas esse, cum in Tauriscis, seu Norico non in Carnia veteres alii scriptores Noreiam diserte statuant. Julius Cæsar in belli Gallici comentario, *Bojos, inquit, qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum transierant, Noreiamque oppugnabant, receptos ad se socios sibi adsciscunt.* Clarius adhuc Plinius (a) *In hoc situ interiere ex Venetis Atina, & Celina, Carnis Sedeste, & Odra, Tauriscis Noreja.* Restitutam tamen fuisse eam Urbem oportet; nam omnium clarissime Antoniniani Itinerarii author Plinio recentior Noreiæ locum, in Superiori nempe Styria, desi-

gnavit, cum Ovilia, id est, Welfio Cileiam peregrinantibus 27. MP. ante Virunum apud illum ea Civitas occurrat. Cum ergo Salcani incassum hactenus Noreiam quænaverimus Goritiam tandem revertamur.

Sane non opus est Goritiam a Noreia derivare, cum luculenta illius etymologia in promptu sit, ex Slavico nimirum idiomate in hac vicinia usurpato desumenda, namque Gora montem, Goriza monticulum apud Slavos denotat, qualis omnino ille est, quem occupat Goritiensis Arx Cæsarei Capitanei, ut vocant, sedes, & vetus Civitas utcunque munita; nova autem posterioris ævi opus nullis coercita muris per subjectam planitiem temere dilatur. Hinc etiam clare elucet Goritiæ ortum ad Slavorum tempora referendum esse, non ad annum 456., quo Gaudentius Hilarinus ex quibusdam sublesthæ fidei documentis apud Schönleben tradit, unum e Palatinis Carinthiæ castra Attilæ secutum, ab eo partem agri prope Aquileiam dono accepisse, & late per Carsum, & Poykam, constructis tribus Palatiis Rosacensi, Fiumicellensi & Goritiensi, dominatum. Multo minoris ponderis patet esse Megiseri sententiam, qui ad annum 451. de hac Urbe tanquam jam tunc existenti loquitur, dum ex supposititiis plane annalibus refert, Alanum de Goritia sub Foresto Esten-

(a) Lib. 3.
c. 19.

fi Principe contra Attilam militasse Magnam patriæ suæ attulit lucem Comes a Coronini in tentamine suo Genealogico-Chronologico, in quo & antiquam Comitum rerumque Goritienſium ſeriem elucidavit & hodiernam urbis faciem eleganter deſcripſit ex quo pauca in noſtram rem delibare juvat. Præter complura Nobilium, eaque elegantia palatia, templa ſequentia Goritiæ Religionem eloquuntur: Metropolitanum hodie olim Parochiale SS. Hilario & Tatiano ſacrum. PP. Societatis Jeſu in memoriam S. Ignatii eorundem fundatoris erectum. PP. Conventualium S. Franciſci cum Sacello S. Catharinæ excitato ab ipſo S. Antonio Patavino. PP. Capucinatorum, B. V. in cælos aſſumptæ conſecratum: S. Joannis Baptiſtæ, ædificatum ab illuſtriſſima familia Baronum de Doremberg ſub cura Sociorum Jeſu: Fratrum Ordinis S. Joannis de Deo cum adjecto Noſocomio. Sacrarum Virginum bina templa, nempe Ordinis Capucinatorum S. Claræ unum, alterum Virginum ab ſancta Urſula nomen habentium: porro ſacellum S. Antonio ſacrum: Sacellum S. Michaelis prope Parochiam: Sacellum Archiepiſcopali Palatio adſitum a Domino Auguſtino Codellio P. M. excitatum: Sacellum Xenodochii ad Macellum Sacellum honoribus S. Eraſmi a Comitibus de Orzon aliquot abhinc annis erectum: aliud SS. tribus

Magis dicatum, in Suburbio extra portam Italiae. Denique non eſt omittendum Sacellum Arcis S. Bartholomæo Sacrum: & alterum in Urbis parte Superiore ſeu Arce ubi Capitanei Solemni ritu inſtitui ſolebant.

Quot Religioſarum Familiarum commemoravimus templa, totidem ſunt earundem aſceteria. Collegio PP. Societatis Jeſu, a Ferdinando II. fundato, adjectæ ſunt publicæ ſcholæ, in quibus præter humaniores litteras, Philoſophia, Matheſis, Theologia Moralis, & Jus Canonicum traduntur. Pertinet eo convictus, & nobilium adoleſcentum profeſtu, & ædificii decore illuſtris. Monafterium PP. Conventualium S. Franciſci id memoria dignum habet, quod a S. Antonio Patavino anno 1225. fundatum ſit, ubi idem primus Religioſo cætui Guardiani nomine præfuit. Urbis Goritiæ extrema propemodum contigit mons, cui impoſitum eſt Cœnobium PP. Carmelitarum a S. Thereſia Reſormatorum, cum eleganti templo, in quo ſub imagine prodigiis Clara, B. Virgo Maria colitur: loco nomen eſt *Caſtagnovicza* quaſi Caſtaneorum ſilvam dicas. Civitas hæc & incolis & Nobilium frequentia pro amplitudine ſua non mediocriter ornata eſt: celebratam ejus augment tribunalia quæ pro Auguſtiſſima Principe toti huic Provinciæ præſunt: ſolebat olim
ea

ea regi a Capitaneo qui cum Prætore & Assessoribus sex ac e Procerum ordine duobus jus dicebat nobilibus etiam de crimine Capitali postulatis: hodie immutata paulisper regendi forma, Capitanei Goritiæ & Gradiscæ titulo & munero sublati, senatus Provincialis Cæsareo Regius constitutus fuit, Præsides seu Regio Repræsentante & consiliariis constans, a quo ad aliud Tribunal appellare non licet, nisi ad Regimen interioris Austriæ, Græcii stabilitum. Ecclesiæ quoque res, non levem hic subierunt mutationem: paruerat jam dudum Goritiensis Ecclesia Patriarchæ Aquileensi: postquam vero per Legatos Reipublicæ Venetæ id effectum est, apud Romanos Pontifices ut Patriarcha Aquileensis non alius nisi Venetus deligeretur, & viventi Patriarchæ Successor Venetus illico quocumque titulo adjungeretur: ea res, præter enata subinde bella, aliasque graves causas, Austriacam Domum permovit, ut post tentata nequidquam leviora remedia, expositaque Romani Imperii ac Domus Austriacæ jura, Patriarchæ Aquileensi Veneto in terras Austriacas denique aditus interdiceretur. Id primo factum est anno 1621. subinde cum Romæ, iterum propositis diversis, eam controversiam componendi, mediis nihil efficere, iterata est illa Aquileensis Patriarchæ Veneti ab Austriacis terris exclusio anno 1641. sed optima

Topograph. Aust. P. I.

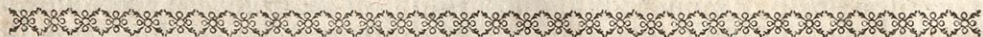
Patriæ mater Maria Theresia Augusta, cum fideles subditos suos, proprio animarum Pastore destitutos, diutius vivere non sustineret, a supremo Ecclesiarum Rectore Benedicto XIV. P. M. primum illud obtinuit, ut an. 1749. die 29. Novemb. & paulo post die 27. Jun. 1750. litteræ Apostolicæ Romæ signarentur, quibus *Vicarius Apostolicus Temporalis per Diocesim Aquileensem* in Austriacis terris institutus fuit Carolus Michael Comes ab Attems Pergameni Episcopi titulo honoratus cui & Imperatrix eodem anno temporalium honorum jura contulit: commoto hac re senatu Veneto, studiosissima Pacis Imperatrix cum eo transegit ut abolito Patriarchatu Aquileensi relictus & potestas illius in duos dividerentur Archiepiscopos qui suam libere singuli in suo territorio exercerent jurisdictionem, annuit his Summus Pontifex Benedictus XIV. edita Constitutione Romæ anno 1751 quæ incipit: *injuncta nobis a Supremo Pastorum Principe* - - - Patriarchatum Aquileensem omnino abolet, duos Archiepiscopos *Goritiensem* ac *Utinensem* erigit, Augustæ Austriacæ Domui in Maria Theresia, & ejusdem Successoribus jus perpetuum nominandi Archiepiscopum Goritiensem addicit. Atque eodem anno 1751. primus Goritiensis Archiepiscopus ab Augusta Imperatrice nominatus est idem qui Vicarii Apostolici munus obiverat Comes ab Attems.

C c

Suffra-

Suffraganei Metropolitanæ Gori-
tensis Ecclesiæ designati sunt Epi-
scopi: Tridentinus in Tyroli, Co-
menis in Mediolanensi Ducatu,
Tergestinus & Petinensis in Istria
Austriaca. Archiepiscopo Cano-

nicorum Collegium adjunctum est,
Præposito, Decano, & Primicerio
conspicuum: quorum Sustainatio-
ni abbatiae Rosacensis, & Belinien-
sis, aliique Sacris Curionibus de-
stinati redditus sunt constituti.

COMITATUS MITTERBURGENSIS.

Istria, seu Histria amœna Italiæ
Provincia inter Flanaticum, &
Tergestinum finum peninsulæ for-
mam referens, a Septentrione al-
pibus cingitur, quibus a Carnio-
lia separatur. His adhæret magna
Istriæ pars, quam Mitterburgensis
Comitatus a primaria Urbe vulgo
Germanis Mitterburg, Italis Pifi-
no sic dictus complectitur, Aqu-
leienfi Patriarchæ, Leopoldo Probo
Austriæ Archiduci, & Goritiensi-
bus Comitibus aliquando subjectus.
Sed horum stirpe anno 1500., uti
diximus, extincta ad Austriam sub
Maximiliano I. Cæsare reversus ei-
dem hætenus obtemperavit. In-
terea tamen Ferdinandus III. Im-
perator anno 1644. Comiti Anto-
nio Flangino Patritio Veneto di-
tionem hanc in pignus tradidit,
a quo ad Portianos, dein Auers-
bergicos Principes devolutam
Græcensis Camera redemit. Bene-
ficio Caroli VI. Cæsaris eum obti-
nuere Marchiones de Prie qui il-

lum etiamnum possident. Comita-
tus centrum 17. Germanicis mil-
liaribus Labaco distitum occupat
Mitterburgensis Urbs undique aper-
ta, Arcemque amplam quidem,
sed vetustam in celsa rupe suspe-
ctans, in cujus specum præterflu-
ens amnis præcipitat nunquam exi-
turus. Præcipuam S. Nicolai Ec-
clesiam anno 1266. erectam Præ-
positus gubernat, præter quam ad-
est & Minorum S. Francisci Cœno-
bium sub Sixto IV., qui ab anno
1471. ad ejusdem seculi 84. sum-
mum Pontificatum gessit, excita-
tum.

Post primariam Pifinensis Co-
mitatus Urbem memorari exigit
Episcopali dignitate fulgens Peti-
na, seu Pedena vulgo Germanis
Biben, Carniolis Pitichem 16. mil-
liaribus Labaco remota, atque in
edito surgens monte, quem solum
vini, oleique feracissimum circum-
dat. Episcopatum a Costantino Ma-
gno Imperatore anno 324. funda-
tum

(a) Descriptum testatur Valvasorius, (a) re-
Carn. lib. fellitque Francisci Glaunichi opi-
8. Sect. 3. nionem, qui eum antiquiorem præ-
tendit; cum tamen ante illud tem-
pus, ne unum quidem hujus Ec-
clesiæ Antistitem ipsemet valeat as-
signare. Tota Diœcesis binas Ci-
vitates cum undecim pagis conti-
net, in quibus 14. Parœciæ, &
viginti circiter animarum millia
numerantur. Inter Episcopos S.
Nicephorum celebriorem fecerunt
mira prodigia a Manzolio descrip-
ta, quibus ante, & post mortem in-
claruit.

Cæteræ Comitatus Urbes hæ-
sunt; Antignana in monte sita,
fortique muro cincta, ad quam per
unicam januam ingressus patet:
magna hæc quidem est, sed magni-
tudini populus minime respondet:
præter Parochiale SS. Simonis, &
Judæ Templum terna alia recenset
B. Dei Matri, Sanctisque Antonio,
& Joanni Baptistæ consecrata. Ga-
ligniana venusta Urbecula saxoso
colli insitens, & uno milliari Mit-
terburgo distans. Berschezium par-
va quidem, sed populo referta
Urbsin clivo mari imminente ele-
vata, nobilique vino celebris, cu-
jus Templum sacrae D. Aurelii M.
exuviae condecorant. Laurana
mari quoque adjacens, quæ una
cum Berschezio genuinae Istriæ ad-

scribenda non est, cum ab Arsia
fluvio vero illius ad Orientem li-
mite excludantur.

Bina etiam Ordinis S. Pauli
primi Eremitæ Monasteria in hoc
eodem Comitatu spectantur, quo-
rum vetustius B. Mariæ Virgini sa-
crum, fertili gaudet solo, cui amœ-
nitatem addit propinquus Zepicen-
sis lacus, flumenque Arsia inde ex-
oriens: illius originem scrutatus
Bautschnerus, ita in suis MSS. an-
nalibus expressam reliquit: *Anno*
1396 Cœnobium S. Pauli primi Eremitæ in Istria ad lacum conditur, a duobus
fratribus Nicolao, & Hermanno Guttenecker filiis quondam Phillipi Guttenecker
nuncupati de Castello Wachsenstein, vulgo Kosliak in Istria, cui assignantur pro-
ventus, & bona, Ecclesiæque B. Virgini de Lepitsch nuncupata juxta lacum
sub præfato Castro sita. Alterum
SS. Apostolis Petro, & Paulo dicatum, vulgo S. Peter am Walde, fundaverat quidem jam anno
1255 sacrae, ut opinor, Benedictinorum Familiæ Meinardus Goritiensis Comes; at ab iis, ne-
scio qua de causa, desertum Fridericus III. Imperator anno 1459, annuente Pio II. Papa Eremitis
S. Pauli ad Lacum dono dedit, qui suorum Religiosorum Coloniam illuc submiserunt.

TERRITORIUM FLUMINENSE.

Maritima ora, quæ ab Arfia fluvio versus Dalmatiam fle-
ctitur, ab antiquissimis scriptoribus
Japidia inferebatur, uti diserte li-
quet ex allegato alias Plinii textu,
in quo ait nonnullos in Flanaticum
finem Japidiam a tergo Istriae pro-
movisse: ex his fuit Plinio vetu-
stior Strabo (a) ita scribens. *Tota*
Istriae navigationis latitudo M., ac CCC.
producitur stadiis. Dehinc Cursus Japo-
dicus stad. M continetur - - - se undum
Japodes in Liburnos est navigatio. Plinio
autem posterior Ptolomæus
(b) Istriae Liburniam expresse jun-
gens, Post Historiam, inquit, Italiae
sequitur ora Liburniae, aut Illiridis.
Ergo ad Istriam usque extensa jam
Ptolomæi tempore videtur Libur-
nia, seu Dalmatia, cui eam fuisse
inclusam certiores nos facit Fla-
vius Vegetius, qui anno 370. flo-
ruit, his verbis, *Liburnia Dalmatiae*
pars est Jadertinae subjacens Civitati, cu-
jus exemplo naves bellicae fabricantur, &
appellantur Liburnicae.

In hac itaque regione antiquitus
Japidia, postea Liburnia appella-
ta jacet Flumen S. Viti vulgo Ger-
manis S. Veit am pflaum, Italis
Fiume, Dalmatis Reka, frequens
Urbs, penes quam fluvius optimas
alens trutas, mare Adriaticum sub-
it, & navibus portum pandit.
Promonam hic quidam collocant,
quam ab Octaviano Augusto ex-

pugnatam Appianus memorat, cui
sententiae favere quidem videtur
cum hujus authoris descriptio de
Dalmatarum a Cæsare deficienti-
um Duce ita loquentis: *Promonam*
Liburnorum Urbem denuo invadens, val-
lo, fossaque munierat, aliaque ex natura
locorum munitissima occuparat. Nam re-
gio omnis montuosa, collibus undique a-
cutis pinarum in modum erectis prominet:
tum ea, quæ paulo post subjungit:
Cæsar Urbem, duosque assistentes colles,
qui ab hostibus tenebantur adhuc, per
quadraginta stadia muro sepsit. Vetu-
stissimi enim muri rudera in pro-
ximo monte sparsa illud Augusti
opus ibi extitisse fere persuadent.
Verum facessit negotium omissa
maris mentio, quod paucis passi-
bus ab Urbe abest; unde minus
proprie accipienda forent, quæ de
collibus undique acutis, & muro,
quo Promonam, collesque Cæsar
sepsit, Appianus enarrat. Illius
etiam reliquus contextus procul
hinc eam Civitatem remove non-
nullis visus est; inter quos Joan-
nes Lucius apud Schönleben inter
Titium & Tilurum amnes eandem
reponit, ubi Promina mons anti-
quæ Promonæ nomen pene reti-
nuit. Neque muri vestigia mul-
tum Fluminensibus patrocinantur;
nam creditu difficile est, tumultu-
uario, prout in obsidionibus fie-
ri solet, opere murum adeo soli-
dum

a) Lib. 7.

b) Lib. 2.
c. 17

dum excitari potuisse, qualem tunc fuisse rudera indicant, & superata tot seculorum intercapedo confirmat. Quinimo oculatus testis Valvasorius a maris littore plurima in longum milliaria prædicti muri rudera protendi asseverat; quare ad diuturnam potius Provincia- rum divisionem, uti in Brittania quoque factum legimus, quam ad Civitatem aliquam brevi obsidionis tempore includendam eum exstru- ctum pronunciarem. Maxime au- tem a veritate declinat imperitum vulgus, quod vastissimam fingens Ur- bem, ab eo muro quondam fuisse vallatam inaniter jactat. Vetustum tamen Flumen esse non inficior, sed suos illud natales Tersaticæ Civibus acceptos referre suspicor. Stabat enim Tersatica celebris olim, notaque Ptolomæo Civitas in adnexo trans fluvium monte, in quo Arx, Pagusque idem fere nomen hæcenus servat, nec a vero abludit, eos loci arduitate per- tæsos ad subjectum fluvium descen- disse, ibique sensim domos exci- tasse, quo major situs commoditas, & facilius ad mare commercium alliciebat. Hinc non aliud Urbi nomen, quam Flumen, seu Dal- matice Reka. Sed ad certiora ve- niamus.

Antequam Austriæ Archiduci- bus subderetur Civitas, Comitibus de Valsa parebat. Hodie tota mu- ro clauditur, quem bina versus portum firmant propugnacula, to-

tidemque universim aperiunt por- tæ. Qua ad montes accedit, pau- lo altius ascendit Cæsarei Capita- nei Ædes, quam Arcem vocant, solidioribus mœnibus externe mu- nita. Inter sacra ædificia recense- ri poscunt Ecclesia Collegiata, quam Archipresbyter cum septem Canonicis administrat, & veneran- dum D. Atarcilliani corpus illu- strat; S. Hieronymi Templum cum Eremitarum S. Augustini Cœ- nobio a Comitibus de Valsa aliquot abhinc seculis fundato; Sanctimo- nialium ex Ordine D. Benedicti Monasterium a Francisco Chnesich anno 1662. erectum; & marmo- reum S. Viti Urbis Patroni Tem- plum cum Societatis JESU anno 1627. Flumen ingressæ Collegio, quod Comes Ursula a Thonhausin liberaliter dotavit, subjecta illi Castua Urbe forti muro turribus- que cincta & uno milliari Flumine remota, cujus districtus, si Vepri- nizam, & Moschenizam Oppida junxeris, supra 8. Germanica mil- liaria teste Valvasorio in circuitu numerabit. In summa illius Tem- pli ara pia totius Urbis venera- tione colitur Christi e cruce pen- dentis effigies, in quam trecentis circiter abhinc annis in platea publice appensam, quidam cogno- mine Lonzarich ob adversam lu- sus fortunam excandescens, sacrile- go ausu lapidem vibravit, san- guine miraculose ex vulnere ema- nanante, quod superstites hodie-

que lapis, cruorifque guttæ testantur. Extra Fluminensem vero Urbem Capucinatorum Cœnobium mari adjacet ad ejusdem territorium pertinens, quod angustis confictum terminis a Terlatano monte dissecat memoratus fluvius a nonnullis Titius inepte vocatus; siquidem hic Dalmatiam a Liburnia discriminabat, quæ secus Adriaticum mare longius in Euronotum porrigebatur, cum Senia, Jadera, & Scardona Urbes a Ptolomæo Liburniæ inferantur.

Terlatanæ Arci, quæ ad Comites Frangepanes quondam spectabat, idem modo præest Capitaneus, qui Fluminensi: ejus viciniam maxime condecoravit Nazarethana Beatissimæ Virginis Domus, quæ Angelorum ministerio anno 1291. ex Palæstina huc advecta, & post triennium, anno scilicet illius seculi 94., ab iidem sublata in Picenum Italiæ Provinciam migravit. Ad perpetuam tamen hujus beneficii memoriam Comes Nicolaus de Frangepanibus Sacellum ibidem excitavit, cui Seraphici Ordinis Monasterium illius filius Martinus an. 1453. una cum ampliori Tem-

plo adjecit: sed hoc, cum anno 1644 vetustate fatisceret, multo elegantius instauratum Petrus Marianus Seniensis, & Modrusensis Episcopus solenni pompa consecravit. Multum Civitas hæc providæ Caroli VI. in subditos munificentia debet, ut enim commerciiis maritimo situ opportunam, terrestri quoque & commodiore itinere redderet magis frequentatam, lapidibus viam sterni jussit flumine Carolo stadium completis vallibus, sectis immani labore grandiorique ære montibus, ut merces & quæ uberi effundunt Hungariæ Croatiæque opes, illinc ad exterarum transveherentur oras nec ad celebritatem urbis contulit minus Augusta Caroli VI. filia Maria Theresia: ejus enim auspiciis advocati undequaque negotiatores peregrinarum gentium artes & industriam, huc, positis fabricis, invexere inter quas potissimum eminet illa quæ Sacharaceam farinam nostros in usus excoquit, quæque de condimento hoc totis jam prospicit hæreditariis provinciis, atque ex in his gulæ nostræ illicitis nec exteri nec hostes ipsi nostri amplius ditescunt.

TERRITORIUM TERGESTINUM.

TErgestum olim Tergeste, vel Tergesta, vulgo Italis Trieste, Germanis Triest pervetusta

ad mare Adriaticum Urbs proprioque sinui nomen imponens, ab antiquis scriptoribus modo Carniæ,

modo Japidæ, vel Ilirico, modo

(a) Lib. 5. Iſtriæ adjudicatur. Strabo (a) ait: *Post Timavum Iſtrorum uſque Polam lit-*

tus eſt: In medio Tergeſte caſtellum eſt
ab Aquileia CLXXX. diſtans ſtadiis, &
 (b) Lib. 7. *alibi (b) a Tergeſte Pago Carnico tranſ-*
miſſio eſt per Promontorium &c. Vicum
quoque, ſeu Pagum Artemidorus,
qui 61. ante Chriſtum annis floruit
eam appellat; ſic enim de illo ſcri-
bit Stephanus Byzantius apud
Schönleben. Tergeſta neutro genere,
Oppidum Illyrici circa Aquileiam, Arte-
midorus vero in Epitoma undecim libro-
rum Tergeſtrum id vocat, vicumque ag-
noſcit. At Dionyſius Periegeticus
ab Octaviano Auguſto in Armeni-
am moturo ad deſcribendam eam
regionem præmiſſus Urbem nomi-
nat: ubi trahitur, inquit, Adriaticum
mare in ſolum finitimum Aquileienſe: ubi
condita eſt Urbs Tergeſtræorum intimis
in finibus maris. Romanis Aquilis
primum ſe ſubjeciſſe videtur Ter-
geſtum ſub annum ante Virginis

(c) Lib. 6. *partum 128., quando Appiano (c)*
ſeu in Il-
 lyrico *teſte, Japides Sempronius Tudita-*
nus, & Tiberius Panduſius pugna
ſuperarunt; licet tunc illos non
omnimode ſubjugaverint: id cla-
rius expreſſit Plinius, dum inquit:
Tuditani qui domuit Iſtros in ſtatua ſua,
ibi inſcripſit ab Aquileia ad Titum flu-
men ſtad. CC. Coloniam tamen eo
deductam non arbitror ante annum
Chriſti trigefimum, cum, ut hac-
tenus vidimus, ab antiquioribus
authoribus Urbs, vel Vicus dun-
taxat nuncupetur; primus enim

Tergeſtinæ Colonia meminit Pli-
 nius, (d) a quo in Japidum regio- (d) Lib. 3.
 ne hæc enumerantur: *annis Tima-*
vus, Caſtellum nobile vino Pucinum,
Tergeſtinus ſinus, Tergeſte Colonia XXIII
M. P. ab Aquileia, ultra, quam ſex mil-
lia paſſuum Formio annis ab Ravenna
CLXXXIX. M. P. antiquus auctæ Ita-
liæ terminus, nunc vero Iſtriæ. Unde
fallitur Schönleben, (e) dum Co-
loniæ nomen Tergeſto primum ab
 Appiano datum commemorat; is
 enim author poſt Plinium vixit ad
 annum ſcilicet 148., cum alicubi
 aſſerat Romam 900. annis perdu-
 raſſe. Eodem quoque titulo hanc
 Urbem honorat Ptolomæus (f) (f) Lib. 3.
 Appiano cœvus ita ſcribens: *Iſtriæ*
ſimiliter poſt flexum intimum Adriatici
ſinus Tergeſtum Colonia.

Largo Martyrum ſanguine ru-
 buit Tergeſtinum ſolum, quamdiu
 Ethnicorum Cæſarum jugo preme-
 batur. Ex his glorioſi certaminis
 famam ad noſtra uſque ſecula tranſ-
 miſere SS. Virgines Euphemia, &
 Thecla ſorores Matre Epiphania
 patre Demetrio nobiliſſimis proge-
 nitoribus natæ, quæ ab Alexandro,
 cui nubere prima renuerat, Sex-
 tilio Præſidi detectæ, poſt varia
 tormenta anno 256. amiſſum in ter-
 ris caput, immortalis in cœlis laurea
 coronandum reperere. Has æmu-
 latus eſt S. Servulus nobili pariter
 genere ortus, qui duodecimum an-
 num agens eremiticæ vitæ normam
 in propinquo Urbi antro ample-
 xus, & anno 283. a Junilio Præ-
 ſide

fide in vincula conjectus, equuleo tortus, aliisque cruciatibus affectus, tandem jugulatus de Idolorum superstitione triumphavit. Annum 287. martyrii palma exornarunt S. Justina 14. annorum Virgo, & S. Zeno viso Justinæ miraculo ad Christum conversus, ambo a Fabritio Præfide post tormentorum sævitiam capite plexæ. Biennio post passus est S. Justus Urbis patronus, a Monatio Judice morti addictus, & appenso ad collum plumbo in mare deturbatus, sed solutis vinculis decidit ad fundum pondus, & sacrum corpus sub occasum solis ad littus adnatans, Sebastianus Sacerdos, forsan Urbis Episcopus, a S. Martyre per noctem monitus terræ mandavit. Præcesserant hos omnes SS. Primus Presbyter, & Marcus ejus Diaconus sub Hadriano Imperatore Martyrii Palmam in hac Urbe consecuti, quorum sacras exuvias hodie Veronenses colunt. Hos paulo post comitati sunt an. 151. S. Lazarus Diaconus sub Pompejo Judice, & altero anno S. Apollinaris Diaconus sub Lucidio Præfide fuso pro Christo sanguine æternum gloriosi.

Tantus hic Catholicæ religionis amor primis Ecclesiæ seculis in Tergestinorum animis flagrans in Tergestinorum animis flagrans (a) probabilem reddit Bucelini (a) opinionem, qua primum hujus Civitatis Episcopum ab ipso D. Hermagora Aquileiensi Præsule initiatum refert, quamvis illius nomen

interciderit; continuam nihilominus Antistitum seriem a Taurino solum inchoat, quem Berengarius Rex fertur ad annum 911. multis muneribus ditasse. Post Taurinum quinquaginta, & amplius Episcopi Tergestinæ Diœcesi præfuere, inter quos eminet Æneas Sylvius ad summi Pontificatus apicem anno 1458. evectus, & Pii II. nomine insignitus. Ab hoc jus præsentandi pro illa Ecclesia Episcopi Austriæ Archiducibus collatum addit Bucelinus, cum antea ejusdem electio Canonicorum suffragiis committeretur. Maximis interim beneficiis Tergestinam Sedem a nonnullis fertur persecutus Lotharius Imperator Ludovici Pii filius; siquidem hic ipsam Tergestinam Urbem cum territorio ad tria millia-ria extenso Joanni illius Præsuli subjecit, jusque signandæ monetæ insuper concessit, dato anno 848. Papiæ diplomate quo ea donatio confirmabatur. Unde originem quoque sumpsisse arbitror Tergestini Comitis titulum, quem Episcopi hodieque usurpant. Id autem uno seculo tardius ponit apud Schönleben Ughellus, ac Lothario Italiæ Regi Hugonis Arelatensis filio adscribit, annum 948. in eo diplomate exaratum asserens. Verum prioris sententiæ patronis minus contentaneum videtur, Episcopum post sex menses Cæsareum hoc donum alienasse, cum constet, Joannem, ut illi numerant, II.

Ter-

(a) Germ.
fac. P. 1.

Tergeſtinum Præſulem, ad diſſol-
vendum æs alienum, tutandoſque
fines contra Hungarorum incurſio-
nem, qui vicina loca depopula-
bantur, ſervato monetæ jure, Ur-
bis dominium Civibus vendidiſſe,
qui opportunos inter ſe partiti
magiſtratus Rempublicam inſtitue-
runt. Sed cum hanc adverſus Ve-
netorum potentiam, a quibus sæ-
pe opprimebantur, ægre tueren-
tur, Auſtriacorum Archiducum
patrocinium invocantes, iis ſe pro-
tegendos, regendoſque demum tra-
diderunt.

Ex maris littore, ubi portus
minoribus navigiis aperitur, per
acclivem montem, cujus verticem
obtinet Arx admodum munita Cæ-
ſarei Capitanei Sedes, aſcendunt
Urbis ædificia, quorum ſpectabi-
lora de more ſubnectam. Præeat
itaque Cathedralis Baſilica, in qua
duodecim Canonici divina pera-
gunt, & cujus conſecrationem ex-
ponit membrana ab Antonio Ma-
rentio Epifcopo, dum ara maxi-
ma inſtauraretur, anno 1653. re-
perta, in qua ita legebatur: *Anno*
ab Incarnatione Domini milleſimo ducen-
teſimo ſexageſimo quarto, Indiſtione VII,
die vero IV. menſis Novembris dedica-
tum fuit altare hoc cum Eccleſia Deipa-
ræ Virgini ſine macula conceptæ, a Ve-
nerabili Patre Domino Arlongo Dei gra-
tia Epifcopo & Comite Tergeſtino cum
quatuor aliis Epifcopis, & fuerunt in eo
reconditæ multæ & infinitæ reliquiæ San-
ctorum. Hodie autem cum ſacra
Topograph. Auſtr. P. I.

D. Juſti liſſana iſtic colantur, D.
Juſti Templum apud populum au-
dit. De hac Eccleſia loquens apud
Irenæum de Cruce Ughellus, ſic
eam deprædicat. *Sunt in ea plurimæ*
imagines, texellis fabre compoſitis, ita
expreſſæ, ut nihil pene Italia habeat pre-
tioſius, ſi imagines, abſolutius, ſi ar-
tem ſpectes. Templi hujus turris
pervetuſti arcus ruinis incumbit,
quem Conſtantino Magno Impera-
tori hac tranſeunti Cives erexere,
eſtque etiamnum ſuperſtes inſcrip-
tio marmoris inciſa, quæ ita ſe ha-
bet. *IMP. CÆS FL. CONSTAN-*
TINO MAXIMO P. T. AUG. R.
P. TERG. D. N. P. F. Cænobium,
Eccleſiaque Minorum Conventua-
lium inter antiquiſſimas Seraphici
Ordinis Sedes haberi poteſt, cum
S. Antonius Patavinus an. 1231.
ad Beatorum Sedem translatus eo-
rum fundamenta poſuiſſe dicatur.
Urſino de Berthis in Epifcopali
Cathedra ſedente, novæ Religio-
forum coloniæ Tergeſtum appule-
runt, anno nimirum 1618. ſacra
Capucinorum Familia, ſequenti
vero Societas Jeſu, cui Collegi-
um dotavit Udalrici Principis Eg-
genbergici munificentia, binis
nunc Templis inſtructum, ex qui-
bus majus Parthenio cultui devo-
tum tam amplitudine ſua, quam
Architectonica ſymmetria illuſtre,
non tantum Collegio, ſed & Ur-
bi toti eſt ornamento; alterum mi-
nus D. Sylveſtro quidem dicatum,
ſed cum a Civium ſodalitate ſub

D d

Dei-

Deiparae sine labe conceptae patrociniis frequentetur, etiam inde nomen trahit. Hujus vetustatem, & Cathedralis dignitatis decus ex sequenti inscriptione foribus praefixa colligi fas est: *SS. EUPHEMIÆ, ET THECLÆ NOBIL. VIRG. ET MM. TERGESTIN. DOMICILIUM, PRIMUM TEMPLUM ET CATHEDRALE, IMMACULATÆ VIRGINIS ORATORIUM RESTAURATUM M. DC. LXXII.* Adest præterea intra Urbem Sanctimonialium D. Benedicti legibus adstrictarum Monasterium, exterius vero Religiosorum S. Joannis Dei, seu Fratrum Misericordiæ Cœnobium.

Nulli Principum suorum tot tantæ debuit umquam Tergestum quam Augustissimæ hodie Imperanti Mariæ Theresiæ, quæ si favores suos in alias Provincias larga, hic illos prodiga manu cumulasse dicenda est & Tergesti fundatrix compellenda: situs ad mare Adriaticum, vicinarum regionum ubertas, eam movere ut per hanc opportune a natura constitutam januam, & superfluas suorum opes emittere & exterorum suscipere cum magno Austriæ lucro juxta & ornamento posset. Portum ergo quidquid meliorem commodioremque reddere posset, construi jussit, a Lazareto usque ad adsitam insulam, ducto per maris undas vallo propugnaculis instructo, & fluctuum vis fracta, & hostium amotæ insidiæ,

tantaque a ventis & vi hostili statio parata navibus est; portum ipsum ab exactorum publicanorumque severitate liberum esse jussit, mercesque mari advectas, teloniis immunes declaravit: iis tantum demptis quarum apud nos copia major quam ut aliunde allatis indigeamus. Navium ab eo tempore undequaque adventantium copia ingens, numerusque hominum deserta etiam patria tam benevole Principis beneficio vivere cupientium crevit; quibus ut de commoda prospiceretur habitatione, a parte Urbis occidentali, qua olim areolis exceptæ maris aquæ a solis radiis in salem excoquebantur, novum surrexit suburbium; magnificentum illud si domuum spectes æqualitatem decoremque, amœnum simul si viarum consideres amplitudinem, Theresianopolis dicitur ab Augustissima Imperatrice sub cujus faventissimis exstructum est auspiciis; nec pulchritudo tantum ab hoc suburbio Tergesto accessit, sed & salubritas cui hactenus obfecerant stagnantes hic olim lacus halitusque pestiferi. Tum, ne ampliata Urbi deesset quidpiam, in dulcis aquæ inopia medelam attulit eadem Patriæ parens: hunc in finem duobus ab Urbe miliaribus fontes quæsi collectique fuere & per canales in Urbem trajecti, his omnibus Principis optimæ beneficiis mirum quantum revixere commercia quibus moderandis negotiatorumque

que gubernando populo, institutum est Tribunal Regium quod geritur a viris nobilitate non minus quam scientia illustribus, atque ut iis qui mari tam infido se elemento committere cupiunt, nihil ad tam arduum vitæ genus desit, instituta est in Societatis JESU Collegio Cathedra quam occupat Professor qui rei nauticæ præcepta explicet.

Ab Urbe secus Adriaticum litus ad Timavum fluvium proficiscenti, obviat Proseccum nobilissimo vino famosum, quod ex situ Pucinum videtur a Plinio (a) his verbis celebratum: *Julia Au-*

gusta 82. Amos vitæ Pucino retulit acceptos, vino non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris non procul a Timavo fonte saxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras, nec aliud aptius medicamenti putatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus Pyëtanon appellaverunt ex Adriatico sinu. Demum Tergesto in septentrionem montosa protenditur regio, quam Karstiam vocant, ubi in loco, cui Lippiza nomen, Cæsareum spectatur equile selectissimis ex tota Europa equis ad propaginem ibi congregatis refertum.

(a) Lib. 17.
c. 6.

TOPOGRAPHIA COMITATUS TYROLIS.

Tyrolensis Comitatus pluribus Ducatibus tum amplitudine, tum opibus par, pluribus etiam superior, a Terioli, hodie Tyrol, tenui ad Athesim Castro nomen mutuans, partim Rhætici, partim Norici veterum alpihus incumbit, per quæ non in Germaniam tantum, sed & in Italiam propagatur. A Septentrione habet Bavariam, ab Oriente Salisburgensem Diocæsim, & Carinthiam, a Meridie ditionem Venetam, & ab Occidente hodiernos Rhætos, seu Grifones & Sueviæ partem.

Tota regio altissimis montibus includitur, permultis fluviis fontibusque limpidissimis irrigua: ejus longitudo a Sueviæ finibus ad Venetos XL. milliaria Germanica æquat: latitudo a Grifonibus ad Carinthiæ fines XXX. comprehendit: vallibus abundat fertilitate soli amœnissimis, populoque frequentibus. Præaltis licet septem montibus, perviæ tamen & apricæ sunt lenique ipsæ fastigio in theatri speciem conscendunt oculos perpenomorum pinis confitorum virore, atque ipsa situs diversitate mirifice

ce recreant: præcipuæ memorari dignæ sunt a Septentrione Oenana *Innthal* Salinis metallorumque Venis celebratissima, Urbe etiam totius Provinciæ Principe gaudet: *Licathia Lechtal* a Lico qui in ea oritur nomen mutuatur; *Celerina*, *Cillerstal* a celere dicta fluvio, majorem partem Salisburgensi Archiepiscopo paret; *Vipitina Wipthal* a Vipitno Antonini nomen accepit; ad Pyrenæi (montis in Tyroli) radices sita valles ad Hifareum fl. vulgo *das viertel am eisach* nuncupata, ubi Brixinum Episcopi sedes est: vallis *Pustrissa Pusterthal*, & aliis *Pusteria* quæ Dravo & Byrro fontes præbet, solis ortum *Venusta* vero quam Athesis permeat occasum respicit, a Vennonibus vel potius Venostibus populis Alpinis dicta. Versus meridiem vergunt vallis *Athesina*. Vallis Tridentina, cujus Urbs præcipua Tridentum: Vallis *Flemmarum*, in Fleims, Val di Fiemme, quam Avisius fl. mediam secatur: Vallis *Aufugi*, nomen debet Aufugo Antonini a quibusdam *Euganea* vocata, val Sugana, agro Vicentino & Feltrensi contermina: vallis *Anania*, melius Anaunia a Naunibus populis, Val d'Anone auf dem Nons, vicis & nobilium castris refertissima: huic contigua est Vallis solis, V. di sole, auf dem Sulz. Camulis seu Camunis Venetis finitima. Non procul judicariarum vallis, cui adhærent Comitatus Lodroniensis ad lacum Idrinum

in finibus Brixianis, & ex altera parte Comitatus Arcensis qui ad lacum Benacum usque pertingit. Denique vallis *Lagarina* ad Athesim in ipso agri Veronensis limine, Roboretana Civitate nobilis. Convalles seu minores plurimæ valles numerantur aliæ, quas inter *Tuxiana Tux* & *Piciana Pfetsch*, quarum incolæ corporum magnitudine ac robore cæteros præstant: *Gardenensem* vero & *Enebergam*, olim vallem inianam qui habitant, idiomate utuntur proprio & singulari quod ex latino celticoque conflatum esse videtur. Fluviorum in Tyroli præcipui sunt: *Oenus* qui ad Patavium seu Passavium Danubio se submittit, *Athesis* rapidas & spumantes undas ex montium angustiis Italiæ immittit, ac ad mare Adriaticum properat; *Dravus Carnos*, *Licus Augustam Vindelicorum*, *Isara Bavariam*, *Medoacus minor*, seu *Brenta Patavium petit*: *Sarca* lacum Benacum, *Clesius Idrinum* transit: mutato inde nomine exit, mantuanque aluit *Mincius* ab accolis dictus: in Tyrolis finibus oriuntur *Julia*, *Gail*, *Plavis*, *Piave* Italici: *Astiscus*, atego: *Olius*, oglio; *Illus* ill; *Ambra* & *Fuvavus Salza*. *Hifareus*, *Eisach* ad Brixinum; *Byrro Rienz* & ad *Bozanum*, *Talverna*, *Talfer* se jungit. e cæteris omnibus *Oenus*, *vacam Rosanam Pigrum*, *Ezium*, *Melam*, *Sillam*, *Celerem*, & *Vultepium*, ad aquilonem defluentes excipit atque in

supe-

superiori Engadina natus, a Ponte alto ad fauces usque Kufsteinianas, totam vallis Annanæ longitudinem decurrens, aquarum vectigal perpetuum, irrigata Bavaria Danubio refert. Athesis Ramum, Punam Salturnum Snallesium, Passarum, Fulzavam, Hifareum seu Atagim, Nofium, Avisium, Fersinam & Lemnum secum rapit deportandis in Italiam mercibus valde oportunus, longo enim primum flexu Tyrolis longitudinem propius sequens, per Venonum Vallem nunc venustam usque ad arcem dictam Sigismundi coronam, vulgo Sigismundcron, dein verso in austrum cursu, Tridentum excurrit inde Lagarinam vallem Roboretum præterfluit, & relictis paulo post Tyrolis finibus per Venetos in Adriæ finem effunditur.

Inter montes eminet *Arula*: arlberg montis Adulæ priscis notissimi pars, hinc etiam Adlberg: *Ferreus Feren*: *Mons Venosticus*, *Funster muns*, ad *Oenum*; *Pyrenæus Brenner* & *Juvo aufen*, commeantium frequentia nobiles: *Pyrenæus* quoque apud veteres celebratus; montes *glaciales* *Verner* dicti, immenso producuntur tractu ac perpetua rigent glacie: contra alii pratis & pascuis lætissimi, & ad ipsum prope verticem mira incolarum exculti industria, ædibus etiam tuguriisque frequentes. Ex ipsis tamen iis frigore constrictis

montibus, qua in planitum deflunt, plurima hæc, queis Tyrolim irrigari diximus flumina oriuntur. Si *Pustrissam* accipias olim vallem Noricam dictam, Carinthiæ conterminam & extremam Vollis Oenanæ inferioris partem, totam Tyrolim sub Rhætia contineri, luce meridiana clarius patebit, si veterum scriptorum eas Provincias definientium testimonia in medium attulero. Strabo (a) à (a) Lib 4. Guarino latine redditus ita Rhætiæ describit, vinumque dilaudat: *Universa deinceps montana pars in Orientem, & in Austrum vergens, à Rhætis, Vindelicisque tenetur, Bojis, Helvetisque consubibus, nam eorum campis imminet, ceterum Rhæti ad Italiam usque pertinent, que supra Comum, & Veronam est. Vinum Rheticum inter Italica egregie commendata non sane inferius in Montanis illorum radicibus nascitur. Veronam, Comumque omnes noscimus, & alpes, quæ super eas Urbes præsertim Veronam attolluntur, à Tyrolensibus insideri, neminem latet; Rhætos vero fuisse Noricis conterminos, idem alibi (b) Cluverio interprete non (b) Lib. 7. obscure indicat. Rhæti, inquit, & Norici ad alpium usque summa adsurgunt, versusque Italiam vergunt: illi Insubribus, hi Carnis contermini. Sed audiamus Plinium id apertissime docentem, dum ait: (c) *Juxta Carnos* (c) Lib. 3. *quondam Taurisci appellati, nunc Norici.* c. 3. *His contermini Rhæti, & Vindelici, om-**

nes in multas Civitates divisi. Tertio demum prodeat Ptolomæus, (a) singulos Rhætiae fines his verbis circumscribens: *Rhætiae occidentale latus terminatur monte Adula, & linea, quæ est inter capita omnium Rheni, & Danubii. Latus Septentrionale terminatur parte Danubii, quæ est à fontibus usque ad Æni fluvii scissionem. Orientale latus ipso Æno terminatur, cujus Australior finis est long. 34, lat. 45. $\frac{1}{4}$. Meridionale alpium montibus supra Italiam extensis. & postea: Noricum terminos habet ab occasu Ænum fluvium. Ubi tamen integer Oenus accipi non videtur, ab ostio nimirum, usque ad fontes; alias maxima Tyrolis pars, & quidem quæ supra Veronam ascendit, Norico contra Strabonem infereretur. Neque id Ptolomæum voluisse apparet, cum non fluvii originem, sed alium Australem finem additis gradibus designet, ex quibus tamen utpote erroneis is colligi nequit: exploratum quippe est, majorem geographicam latitudinem ipsis Oeni fontibus deberi. Rhætos Tuscorum propaginem esse consentiunt quidem Livius, Plinius, & Justinus, sed non eadem omnibus de transmigrationis modo, aut tempore sententia: Justinus (b) à Gallis, qui Roma potiti Capitolium obsederunt, Tuscos pullos se ad alpes contulisse scriptum reliquit; cum igitur Roma a Gallis succensa anno ante Christi ortum 390. conflagraverit, efficeretur, Rhæ-*

torum gentem ea ætate non multo esse antiquiorem. Plinius (c) quoque Gallorum Tuscos expellentium meminit; attamen haud patet, num posteriores hos intelligat, an priores alios, qui Italiam ducentis annis prius, Tarquinio Prisco regnante, invaserunt; unde totidem etiam annis Rhætorum vetustati adjicerentur. Verum Livius (d) adhuc altiores hujus populi radices ostendit; Tuscos enim nulla vi coactos, florente eorum imperio Rhætis originem dedisse his verbis declarat: *Tuscorum ante Romanum Imperium late terra, marique opes patuere, mari supero, inferoque, quibus Italia insula modo cingitur, quantum patuerint, nomina sunt argumento: quod alterum Tuscum communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum ab Adria Tuscorum Colonia vocavere Italica gentes: ii in utrumque mare vergentes ----- quæ post Padum omnia loca excepto Venerorum angulo usque ad alpes tenere. Alpibus quoque ea gentibus haud dubie origo est, maxime Rhætis, quos loca ipsa efferarunt, ne quid ex antiquo præter sonum linguae, nec eum incorruptum retinerent. Nec minus certa apud veteres nominis, quam gentis origo, omnemque operam sane perdunt ii recentiores, qui eam a Rheno fluvio, vel a cimbrica voce Rheten, nescio, quas rimas aquarum vi excavatas significante, aut a Rhæteo Troadis Urbe imperite derivant; siquidem in promptu est Plinius præcitatus, qui Tuscos testa-*

(a) Lib. 2.
c. 12.

(c) Lib. 3.
c. 20.

(d) Lib. 5.

(b) Lib.
20. c. 5.

Duce Rhæto alpes superasse diserte testatur; quod etiam clarissime ita scriptum reliquit præcitatus Justinus. *Tusci quoque Duce Rhæto, avitis sedibus amissis, alpes occupavere, & ex nomine Ducis gentes Rhætorum condiderunt.*

Immanem Rhætorum feritatem, qua Gallos, Italosque infestabant, ea produnt, quæ Dio Cassius, & Strabo suos in Commentarios retulere: eos scilicet, Pago aut Urbe obtenta non modo puberes omnes jugulasse, at ne infantibus quidem masculis pepercisse; imo ne hic quidem substitit sævities, sed gravidas etiam mulieres confodiebant, quas virilem fœtum utero ferre a suis vatibus didicerant. Eapropter Octavianus Augustus principio Drusum contra illos cum exercitu misit, qui Rhætos apud alpes Tridentinas sibi obviam factos haud magno certamine fudit, ejusque victoriæ ergo Prætorios honores adeptus est. Deinde cum ab Italia rejecti Rhæti nihilominus Galliam urgerent, Tiberium quoque in eosdem movere jussit. Quare Drusus, ac Tiberius simul, multis locis in Rhætiam Legatorum opera irrumpentes, eaque de causa exterritos hostes aggressi, facili negotio dispersas eorum copias prostrarunt, reliquosque exinde inferiores, & animis collapsos in suam potestatem redegerunt. Binas de hac victoria odas cecinit Horatius, in quibus est illud ad fortitudinis com-

mendationem insigne, quod Rhætos draconibus Romanæ aquilæ reluctantibus comparet, alios mox versus addens, non modo Romanorum, sed & Rhætorum gentem illustrantes.

(a) Videre Rhæti bella sub alpi-
bus (a) Lib. 4.
Od. 4.

Drusum gerentem, & Vindelici, quibus

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi

Dextras obarmet, quærere distuli:

Nec scire fas est omnia. Sed diu
Lateque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ.

Sensere, &c.

Alibi (b) vero nunc: *Devota morti pectora libera, nunc agmina ferrata* Rhætos vocitans palam fecit, quam late excelluerit Martia eorum virtus, cum vel ab hostibus præconia extorqueret. Ovidius certe abjectæ alias adulationis poëta, Augusti pavorem ex Rhætico bello conceptum haudquaquam dissimulans ait,

(c) Rhætica nunc præbent, Thracique arma metum. (c) Trist.
Lib. 2.

Hoc quidem Rhætis laudi fuit, illud autem vituperio, ad quod alpinos hosce populos a nimio liberatis, patriæque amore adactos retulit Florus. (d) *Quæ fuerit, inquit, callidarum gentium feritas, facile vel mulieres ostendere, quæ deficientibus telis, infantes ipsos afflictos humo, in ora militum adversa misere.* Debellata de-

mum

num Rhætia est anno ante Christi ortum 15., & in Provinciæ formam a Romanis redacta; in hunc enim modum scripsit de Augusto Paterculus, *Rhætiam autem, & Vin- delicos ac Noricos, Pannoniamque, & Scordiscos, novas Imperio nostro subjecit Provincias.*

Communem Tyrolis cum reliquis imperii Romani in Europa partibus sortem habuit, barbarorum facta Dominii, namque sæculo exeunte Quinto, Amalo Gothorum in Italia regi tota Rhætia qua & Tyrolim comprehensam diximus paruit; cum Gothorum in Italia sub Justiniano declinassent res, Bojoarii Francorum auspiciis quæ pars Ræthiæ sibi vicinior erat, invaserunt, reliquam autem Italiæ proximiorē occuparunt Longobardi qui e Pannonia illyricoque, a Narsete evocati Italiam invaserant. Ab ea tempestate qua in septentrionem vergit Tyrolis, iisdem cum Bavaria paruit Principibus; ast meridionalis pars illius quæ proprie Tyrolensem complectebatur Comitatum penes Longobardos fuit: cumque hi Alboino interfecto in varios minores Principes divisi essent & proprium suum comitem nancisci cœpit continuo, ut inter finitimos sit, vel bello, vel pace infida; atque adeo limites illius modo Longobardis modo Bavaris paruisse invenimus. Quare minus recte sentire videntur ii qui Tyrolim a præfectis qui Baviaræ

Ducibus obnoxii erant, gubernatam fuisse asserunt, nullum enim in Tyroli horum vestigium: Comites quidem Andecenses alique ex Bojoaria primates in septentrionali Tyrolis parte possiderunt bona, ast hæreditario illa, non fiduciario tenebant jure: nec minus errant qui Berchtoldo Istriæ Marchionis filio, primum tribuunt locum inter eos, qui Ducis nomine Tyrolensem Principatum tenuere: nam ex diplomatibus constat, dudum antea propriis suis Dominis Comitatum hunc paruisse, iisque pluribus: tota enim regio, præter agrum Tridentinum, & Brixinensem, qui suis Episcopis subjecti erant, illo ævo in plures describebatur Comitatus: diversisque dynastis suberat: in Valle Oenana præter *Andecenses*, *Merania* Duces *Wolfratshufani*, quoque *Hertenbergici*, & *Eschenlochi*, Comites e Bojoaria obtinebant Imperium: in Tridentina Diœcesi Comites Tyrolis, de Epiano, de Ultimis, de Flaono; Dynastæ *Arcenses*, *Castrobarcenses*, alique reguli suas tenebant terras. Episcopis Curienfibus sua etiam jura erant in Valle Venusta, uti & *Advocatis de Amacia*; in Pustrißam Comites *Goritienses* dominabantur: potentes quoque in finibus his erant dynastæ de Tuvers.

Defuncto absque prole mascula, Ottone II. Ducum Meranensium ultimo, anno 1248. Albertus Tyrolen-

lenfis arcis Comes, Vallis Oenanæ Inferioris Hæreditatem adiit, aliaque hinc inde dispersa illius bona accepit seu jure uxorio quod, ut aliqui inquirunt, Guta illius conjux e Meranensium stirpe fuerit; seu quod in hac bona, Ecclesiæ Brixinensis feudali jure subdita, vivo adhuc Ottone simultaneæ collationis & advocatiæ titulo, jus ab Episcopo accepisset, potentior hinc redditus Tyrolensis Comitatus nomine, neglectis priorum titulis regionem totam complexus est.

Elapso sexennio & ipse fato concessit, postquam duas tantum genuisset filias, nempe Adelheidam quam quidam volunt Henrico primum Romanorum Regi nuptam; id certum eam hoc tempore Meinhardi II. Goritienfis Comitis uxorem: & Elisabetham Gebhardi Hirsbergensis Comitis consortem; unde discisso inter earum maritos Comitatu, Gebhardo Oenana Vallis, Meinhardo autem reliqua cum Tyrolensis Comitis titulo Provincia obvenit: cujus post quatuor inde annos defuncti filii Meinhardus & Albertus diu quidem utriusque Comitatus, Tyrolensis scilicet, & Goritienfis proventibus indiscriminatum fruebantur: verum anno 272. instituta divisione Albertus Goritiam, Meinhardus Tyrolim occupavit. Hic autem decennio post Carinthiæ Ducatu, & opibus auctus, Oenana Valle quatuor argenti marcharum millibus redem-

Topograph. Aust. P. I.

pta, discissam antea Tyrolensem ditionem anno 1284. rursus conjunxit. Meinhardi demum ex Henrico filio neptis Margaretha Maultaschia amisso filio unico Meinhardo, quem ex Ludovico Bavaro Brandeburgi Marchione suscepit, anno 1363. diploma confecit a Gerardo de Roo contra eos, qui Margaretham Rudolpho Austriaco nupsisse, & ea ratione Tyrolim ad Austriacos devenisse putant, allegatum, in quo ad Rudolphum, Albertum & Leopoldum Austriacos fratres, tanquam proximos aliunde hæredes, utpote consobrinos, cunctas suas Provincias transtulit per donationem inter vivos factam, & a Carolo IV. Cæsare confirmatam. Hinc Tyrolensis Comitatus immortalis Austriæ Archiducum prosapiæ jugiter subjectus proprios ex ea Principes sæpius obtinuit, quorum præsentia bearetur. Verum post Sigismundi Francisci Oenipontani Archiducis sine prole mortui fatum, quod anno 1665. 7. cal. Junii contigerat, beatorem eum reddidit Augustissimus Cæsar Leopoldus. Atque ab eo tempore sub placido Cæsarum Austriacorum jure fuere, & hodie Augustissimæ Imperiis parent: soli quos & naturæ situs & sua fides tutos contra eos qui hocce sæculo impetivere Austriam hostes præstitit, quique proin a militum stationibus & præfidiis fuere immunes. Bavarico bello Provinciæ ordines

E e

anno

anno 1745. ut in commune aliorum pro Austria sua pugnantium civium meritum venient, suo ære legionem conscribere quæ & patriæ, unde etiam nomen accepit, perpetuo sit præsidio, & aliarum more, si res ita tulerit, castra etiam extra Provinciam sequatur.

Superest adhuc ut quod strictim superius attigimus, hic persequamur fusius: de metalli fodinis Tyrolensibus differentes: ditissimæ ac inter Germaniæ præcipuas illæ quondam fuere; hac autem ætate nostra, metalla non nisi parce admodum reddunt: plura tamen hominum millia in eis eruendis defudant quotidie, solo hoc Provinciæ & Principis lucro, eoque ingenti quod tot civibus hoc occupatis labore, vitæ ex eo proventus veniat: celebratissimæ sunt *Suacenses* ubi & supremus rei metallicæ per Tyrolim & anteriorem Austriam Magistratus Sedem habet. Argentum cupro mixtum gignunt: uti & Hoedicollenses, Clusienfes & Ratenbergicæ: plumbo abundant Temstenses; plumbum argento mixtum continent Sterzinganæ: Arinenfes, æris & chalybis feraces sunt: ferri Primerienfes, ad Volsanam, in valle solis, Pergini, ad Pillersee & aliæ plures. Nitrum Pergini, lapis calaminaris Nazareti effoditur: neque aurum deest in valle Celerina; proventus tamen dividuntur cum Salisburgensium Archiepiscopo. Plures olim metallo-

rum fodinæ per Tyrolim fossoribus frequentes ab iisdem sensim fuere desertæ: seu quod defecerint venæ, seu quod laborem fructus non æquaverint: putei tamen cuniculique hodie adhuc visuntur: ceterum æs Tyrolense omnium habetur tota præstantissimum Germania, cum & ductile sit, & facili labore malleis domari possit: ex eo, postquam lapide calaminari temperatum est, auricalchum conficitur, cujus fornaces in Achenrain, vallis Oenana & prope Loncium in valle Pustrißæ visuntur, cum officinis aliis ubi auricalchum varios in usus aptatur. His scatet divitiis regio montibus aspera: commercium tamen, quo Tyrolis ob mutuam Italicarum Germanicarumque mercium transvectionem, olim longe erat Florentissima, maximo nunc incolarum damno languet: Portu Tergestino ob viarum compendium omne fere commodum lucrumque ad se trahente. In Italiæ confinio incolarum industria se in Bombycum cura & sericis colligendis exercet: in sola civitate Roboretana plures visuntur officinæ ducendis filis Siricis aptatæ: filatoria ex eo vocantur, tam rotarum hydraulicarum certis legibus perpetuo se moventium mole, quam ingenio nobiles. Ligna larices præfertim, ac pini maxima copia ad Venetos, qui illa malis navibusque construendis destinant, aqua ut plurimum evehuntur. Assumptus

nunc

nunc rerum ordo postulat ut exordio a metropoli ducto celebriora Tyrolis loca singillatim persequamur.

OENIPONTUM.

OEnipontum, seu Oenipons vulgo Inspruck elegans, nobilisque Urbs longo plurium dierum itinere ab Austriæ Metropoli distita secus Oenum fluvium, qui eam ab amplo Suburbio disjungit, explicatur. Meminit quidem etiam in suo Itinerario Antoninus cuiusdam Pontis Oeni, quem Bedajo, & Isiniscæ interjicit, sed eum locum cum hac Civitate minime confundendum esse, demonstrat illius situs Juvaviæ, seu Salisburgo multo, quam Oenipontum, propinquior. Non magni nominis Oppidum hoc olim erat Wildenensi Cœnobio subiectum, quod Otto I. Meraniæ Dux promisso pretio a Meinhardo II. Tyrolensi Comite primum persoluto ad se attractum muro vallavit, & consuetis Civitatum privilegiis donatum ad altiorem ordinem evexit, prout sequentes versus in vetusta inscriptione exarati fidem faciunt.

Otto Meraniæ Princeps, cognomine Magnus

Inspruck circumdat muris, & mœnia fundat,

Tricesimo quarto post annos mille ducentos.

Magnis augmentis ampliabatur in-

dies Oenipontum, sed anno 1292. cum Albertus Austriæ Archidux, postea Imperator, illuc profectus cum Meinhardo locero suo consilia conferret de Styriæ Ducatu adversus Ottonem Bavarum, & Salisburgensem Præfulem propugnando; exortus de nocte dolo, aut casu ignis crescentem Civitatem non parum moratus est. Revixit tamen suis e cineribus illustrior, ita, ut Provinciæ totius primatum promerita, Austriacos Principes, quibus ante, vel post Maximilianum I. Cæsarem speciali jure Tyrolis obtigerat, ad figendam inibi Aulam, sua elegantia, locique amœnitate permoverit. Hinc plures admirata est nuptiarum pompas, quæ magnificentia tantis Principibus digna ibidem celebrabantur. Hujusmodi fuere anno 1494. inter prædictum Maximilianum, & Blancam Mariam Galeatii Mariæ Sfortiæ Mediolanensis Ducis filiam; anno 1622 inter Ferdinandum II Imperatorem, & Eleonoram Mantuanam; anno ejusdem seculi 26. inter Archiducem Leopoldum, & Claudiam de Medicis Magni Florentiæ Ducis filiam, & tandem anno 46. inter Archiducem Ferdinandum Carolum, & Annam ejusdem Medicæ stirpis Principem. Hodie vero, etsi præsentis suorum Principum aspectu huic Civitati frui minime licet, dignitatis tamen suæ jacturam fecisse dicenda non est, cum in ea etiamnum

resideant suprema Superioris Austriae, ut vocant, Tribunalia, quæ Cæsaris vices suppleant, & Provincias moderantur.

Celebriora Urbis ædificia obitu-
ris occurrit primo insignis Aula,
cui propinquum assurgit memora-
bile PP. Franciscanorum Templum
ab Imperatore Ferdinando I. e
quadrato lapide magnis impensis
constructum, & S. Crucis honori-
bus dicatum, ubi anno 1655. Chri-
stina Sueciæ Regina abjurata pu-
blice hæresi, Orthodoxam, Roma-
namque fidem professæ est. Hic
præter splendidum Ferdinandi Ar-
chiducis sarcophagum in meditu-
lio eminet Maximiliani I. Cæsaris
monumentum tam materiæ pretio,
quam operis elegantia eximium,
vereque augustum. Ex pretioso
marmore tota constat moles, uti &
24. scuta circa inferiorem ejus am-
bitum disposita, quibus excellenti
scalpro incisa gloriosa tanti Impe-
ratoris gesta intuentium oculos re-
creant, & erudiunt. Mirum his
decus addunt per intercolumnia di-
stributa 28. æneæ statuæ humana
statura majores, habitumque, &
armaturam juxta cujusvis seculi
morem raro artificio ad vivum re-
præsentantes, quarum syllabum,
seu heroum ab iis expressorum no-
mina una cum anno, quo quisque
decessit, ex Lambecio huc placuit,
prout sequuntur, transferre. Clo-
doveus I. Francorum Rex 510.;

Theodoricus Veronenfis Ostrogo-
thorum in Italia Rex 526.; Arthu-
rus Britannicæ Rex 542.; Theode-
bertus Austrasiæ Rex 613.; Go-
defredus Bullionius Lotharingiæ
Dux, & Terræ Sanctæ Rex 1100.;
Rudolphus I. ex Comite Habsbur-
gico Imperator 1291.; Albertus I.
Rudolphi I. filius ex Austriæ Ar-
chiduce Imperator 1308.; Alber-
tus Sapiens Alberti I. Cæsaris filius
Archidux Austriæ 1358.; Marga-
retha cognomine Maultschia Hen-
rici Ducis Carinthiæ, & Comitis
Tyrolensis filia 1366.; Leopoldus
Probus Archidux Austriæ 1386.;
Ernestus Ferreus Leopoldi Probi
filius Archidux Austriæ 1424 Cim-
burga Ernesti Ferrei conjux 1429;
Fridericus Leopoldi Probi filius
Archidux Austriæ 1439.; Alber-
tus II. ex Archiduce Austriæ Hun-
gariæ, & Bohemiæ Rex, ac tan-
dem Imperator 1439.; Elisabetha
Sigismundi Cæsaris filia Regnorum
Hungariæ, & Bohemiæ unica hæ-
res, atque Alberti II. uxor 1443.;
Philippus Bonus Joannis Valesii
Regis Franciæ Pronepos, Burgun-
diæ Dux, & Equestris aurei velle-
ris Ordinis primus fundator 1467;
Carolus Pugnax Philippi Boni fi-
lius Burgundiæ Dux 1477.; Maria
Caroli Pugnacis filia Ducatus Bur-
gundiæ, & septendecim Belgica-
rum Provinciarum unica hæres
Maximiliani I. Archiducis Austriæ,
postea Imperatoris conjux 1482;
Fridericus III. Ernesti Ferrei fi-
lius

lius ex Archiduce Austriæ Imperator 1496. Sigismundus Opulentus Archidux Austriæ 1496.; Philippus Maximiliani I. filius Archidux Austriæ, Belgii Princeps, atque per uxorem Joannam primus ex Austriacis vocatus Hispaniæ Rex 1506.; Blanca Maria Ducis Mediolanensis filia, & secunda Maximiliani I. conjux 1511.; Ferdinandus Catholicus Hispaniarum, Neapolis, & Siciliæ Rex 1516.; Cunegundis Friderici III. Imperatoris filia, & Alberti IV. Bavariæ Ducis conjux 1520.; Margarita Maximiliani I. Cæsaris filia, Caroli VIII. Franciæ Regis sponsa, dein Joanni Hispaniæ Infanti primo nupta, secundo vero Philiberto Sabaudia Ducis, tandem Belgii Gubernatrix 1550.; Joanna Ferdinandi Catholici Hispaniarum Regis filia, & Philippi Austriaci Belgarum Principis uxor 1555.; Carolus V. Philippi filius gloriosissimus Imperator 1558.; Ferdinandus I. Cæsar Caroli V. frater 1564. De quibusdam tamen, ac præsertim de posteris duabus statuis valde ambiguum est, an eæ prout circumferuntur, memoratos Principes exhibeant, cum ex subscriptionibus aut nunquam affixis, aut longo abhinc tempore oblitteratis id nequeat sicut in cæteris comprobari. Ipsius autem Cæsaris Maximiliani I. colossus ex ære pariter conflatus supremo monumenti apici incumbit, ubi Cæsareo nitens paluda-

mento genua flectit summam Templi aram respiciens. Tanti operis authorem profert epitaphium his verbis contextum.

IMPERATORI CÆSARI MAXIMILIANO PIO, FELICI, AUGUSTO PRINCIPI TUM PACIS, TUM BELLII ARTIBUS OMNIUM SUÆ ÆTATIS REGUM LONGE CLARISSIMO: SUB CULFUS FELICI IMPERIO INCLYTA GERMANIA, DULCISSIMA ILLIUS PATRIA, TAM ARMIS, QUAM LITTERARUM STUDIIS, PLUSQUAM ANTEHAC FLORERE, CAPUTQUE SUPER ALIAS NATIONES EXTOLLERE COEPIIT: CULFUS INSIGNIA FACTA TABELLIS INFERIORIBUS, QUAMVIS SUB COMPENDIO EXPRESSA CONSPICIUNTUR: IMPERATOR, CÆSAR FERDINANDUS, PIUS, FELIX, AUGUSTUS, AVO PATERNO PERQUAM COLENDO, AC BENEMERITO, PIETATIS, ATQUE GRATITUDINIS ERGO POSUIT. NATUS EST XXII MARTII ANNO DOMINI MCCCCLIX.; OBIIT ANNO DOMINI MDXIX XII MENSIS JANUARI.

Antequam ab immortali ejusdem Cæsaris memoria digrediamur, contemplandus est famosissimus ille S. Martini paries vulgo die Martinswand in sinistra Oeni ripa trium circiter horarum itinere Oeni-

pontum a natura erectus, * altissima quippe, & admiranda rupes eo nomine indicatur inter abruptissimos alios, & in Cœlum elatos scopulos prope quandam D. Martini Ecclesiam, & Cirellum Pagum sita, perquam Maximilianus in primo juventæ flore nimio venandi studio abreptus, usque adeo rupicapras infectatus est ut nec ulterius progredi, nec referre pedem potuerit nisi in præcipitium. Stabant conferti inferius Aulici Principem suum non sine lacrymis suspēctantes; namque consilii prorsus inopes, qua ratione ei opitulari possent, minime cernebant, cum a tergo, & lateribus indomabiles petrae omnem viarum accessum occluderent, desuper vero nivosa cacumina, & saxorum ingentes minæ capiti impenderent. Jamque altera labebatur dies, cum pius Princeps desperata in terris salute, cœpit ad cœlestem curas omnes convertere; magna proinde voce ad suos inclāmat, jubetque Venerabile Dominici Corporis Sacramentum adferri, & quam proxime fieri posset, sibi ostendi, ut eo eminus adorato, animum saltem suum ad tam diram mortem fortiter ferendam hoc religionis actu roboret, quando eodem propius refici non daretur. Satisfactum quantocyus ardenti in Sacrosanctam

Eucharistiam affectui, quo Maximilianus ab avita pietate nihil recedens æstuabat, atque interim circumlatus per Provinciam universam illius discriminis rumor ad divinam clementiam ferventibus suspiriis implorandam perculosos tam acerbo nuncio populos acciverat. Neque irrita fuere vota; Princeps enim, dum divinis contemplationibus unice vacaret, a propinquo strepitu advocatus, ignotum quendam juvenem intuetur rustica amictum veste per tesqua adrepere, & disjectis lapidum obicibus semitam explanare; porrectæ itaque ab eo dextræ innixus ad patientiorem viam incolumis descendit, ubi inter adgratulantium turbam sospitatore suum amisit, nunquam amplius, licet adhibita in eo perquirendo diligentia, repertum. In perpetuam porro rei memoriam Maximilianus, aperto per lapidas calle, in eodem periculi sui loco in quadrum exciso (non autem infra illum, sicut totius rei gestæ ichema apud Fuggerum perperam exhibet) ligneam Christi e cruce pendentis iconem inter Deiparae, & S. Joannis Evangelistæ statuas erigi jussit 40. circiter pedes altam, licet ab imo aspicientibus bipedalis tantummodo videatur. Sed tandem Oenipontum regressi cætera, præfer-

tim

* Auctor id ex Lambecio desumpsit paulo aliter id narrant genuina quadam temporis monumenta; atque ita quidem, ut humano Imperatorem auxilio evasisse pateat quæ tamen non refecanda duximus: quod a viris gravibus ætate licet posterioribus referantur.

tim sacra Urbis ædificia percurramus.

Paraciæ Templum D. Jacobo sacrum in quintum jam sæculum perdurat, utpote anno 1286. excitatum: antiquitati ejus recentior devotio magnificentiam conjunxit, namque ante 40. annos piorum civium ære collato, & in primis Caroli Philippi Palatini Electoris qui tunc Tyrolensem Provinciam Vicario Cæsaris nomine regebat, munificentia a fundamentis denuo est excitatum, & perampla testudine, columnis marmoreis, elegantibus picturis aliisque ornamentis & pretiosa ad rem sacram suppellectile ad omnem instructum majestatem. Inter altaria, quæ omnia surgunt ex marmore, princeps iconem exhibet prodigiis claram Beatissimæ Virginis ab *Auxiliis* dictæ: hæc a Leopoldo Archiduce Ferdinandi II. Cæsaris fratre Dresdæ in Georgii Saxoniae Electoris thesauro ex elegantioribus aliis, sed profanis pictorum, aut sculptorum laboribus, atque ex pretiosissimis cimeliis, inter quæ oblata illi fuerat optio, unice electa, pieque culta, ac tandem post Leopoldi obitum a Ferdinando filio solenni pompa ad hoc Templum translata: estque hæc illa imago, ex qua Passaviense ectypon non minus miraculis celebre Marquardus de Schwendi ejus Ecclesiæ Canonicus desumpsit. Oenipontanæ Virginis effigies diebus solemnioribus, remota Divo-

rum Templi Patronorum imagine in throno argenteo deaurato qui medius apparet, immensi operis ac pretii decentius collocatur: trophæa etiam Barbarica Turcis erepta, virtute Caroli Lotharingiæ Ducis qui una cum conjugæ Eleonora Austriaca Tyroli summa cum potestate sapientissime præfuit: tum & alia signa de Bavaris & Gallis anno 1703. a Tyrolensibus capta ad pompam spectanda exponuntur. Simulacra etiam ex votivo argento, Josephi Lotharingiæ Ducis, qui parentibus, in moderandis Provinciæ Gubernaculis successit, triumque fratrum in fasciis adhuc latentium, uti & Serenissimi Regii Principis & Archiducis Josephi ex auro, eo pondere quo quilibet eorum fuerat, cum in lucem ederentur, sub sacra imagine appenduntur, religionis Lotharo-Austriacæ in Deum, inque ejus matrem amoris veneranda pignora. Ceterum Maximilianum Archiducem sacra militiæ Teutonicæ supremum magistrum, geniculatum & obversa altari facie: ex altera vero parte D. Georgium Draconis victorem in ære sistit, atque simul egregium fusoriæ artis specimen præbet ejusdem principis sepulchræ monumentum quod in choro conspicitur. Succedit huic templum SS. Trinitati decatum, & pretiosis D. Pirminii Episcopi exuviis illustre quod in augustam formam redegit, amplissima testudine ac marmoreis
alta-

altaribus ornavit Leopoldus Archidux, eique Collegium a Patribus Societatis Jesu excolendum adjecit, qui & rei litterariæ in proximo Gymnasio ac studiosorum adolescentum Seminario, præsunt. In crypta templi subterranea Archiducum qui ultimi Tyrolensis stirpis fuere, cadavera sita sunt Sarcophagis Stanneis condita. Prima Societatis Jesu colonia Oenipontum perducta est e Vindobonensi Collegio Ferdinando I. Imperatore, uti Sachinus ait qui ita, deinde pergit: *Oenipontanos cives ob egregiam in retinenda fide constantiam præcipue dignos auxilio Canisius deprædicabat: eos pariter ac Bavaros tribui Judæ & Benjamin, quæ solæ non reliquerunt Dominum, solitus comparare. Et Cæsar ac Regina (quæ erant Cæsaris filiæ Virgines) vehementer instabant ut quamprimum Collegii incolæ mitterentur, minor erat Sociorum cohors quam ut in præsidia carpi tam multa posset, interim missus Vienna Carolus Grim, dum sedulo domum & cætera maurando operi necessaria curat, ipsummet inter prima substructionum decora esse Deo placuit.* (a) Capucinatorum asceterio adhæret rari exempli eremus, quam Maximilianus Archiduc an. 1618. vita defunctus, ut pietatis operibus solitario in secessu eo expeditius vocaret, condidit. Habent & servi servæque, ut se vocant, Beatæ Virginis, sua monasteria ab Anna Juliana Gonzaga Ferdinandi Archiducis altera conjuge excitata, quibus necdum pro pietate sua sat

liberalis, novum pro viduis asceterium cui & seipsam addixit, instituit singularibusque firmavit legibus: cui postmodum accessit aliud sanctimonialium Societatis S. Ursulæ. Nec desunt aliæ sacre ædes: S. Nicolai & Sebastiani paræciæ jure gaudentes: S. Spiritus ubi & nosocomium S. Joannis Nepomuceni: ad sepulchrum Christi, & illa quam Provinciæ Ordines B. Mariæ Auxiliatrici ex voto superiori sæculo, ob patriam belli tricennalis tempore servatam incolumem, excitarunt. Porro omnium oculos & vix non invidiam trahit famigeratissimum tectum quo veteris palatii quod olim principes Tyrolenses ulque ad Sigismundi Archiducis ætatem incolebant postea rationum Principis Collegio commissum, propylæum superbit: est autem illud denso auro obductum ferturque Austriæ Dux Fridericus anno 1425. ducenta aureorum millia in id opus profundisse, ut nempe orbi palam faceret immerito sibi *Friderici cum vacua Pera* cognomen a suis obtrectatoribus fuisse inditum. Aulæ, cujus pars an. 1728. incendio consumpta nondum, e cineribus surrexit, vicinum est Athenæum quod maximus litterarum fautor Leopoldus Cæsar anno 1669. ad Universitatis Studiorum decus evexit privilegiis, legibus, ædificiis ornavit. Nuper cum & hic e mandato Augustissimæ studiorum introduceretur reformatio, tribus

Cathedris Academia aucta est, scilicet linguæ Sacræ, Philosophiæ Morum, & Eloquentiæ Sacræ & Profanæ: eam ornat Museum Physicum experimentale, insigni apparatu instructum cujus commodo etiam Augustæ munificentia annuus proventus decretus est. Pluribus incrementis aliis emendata scientiarum ratione, commune cum provinciis aliis beneficium, ab Augustissima Tyrolis accepit: Bibliotheca publica quam anno 1745 Augusta Theresia omnium commodo patere iussit, ex arce Ambrasiana ubi antea premente fato, situ dudum squallida, & neglecta delitescbat, Oenipontum translata est, plurimisque libris optimæ notæ aucta: utque aliis deinceps instruatur eandem egregie dotavit Augusta nostra, accessit Museum minerologicum & metallicum privata industria Viri Clarissimi Ant. Roschmanni eidem Bibliotheca Præfecti.

AMBRASIA.

Ambrasia vulgo Ambras celebratissima Arx, quam Ameras, vel Umbras nonnulli vocarunt, stat in peramœno quodam clivo, qui in dextra Oeni ripa ad secundum ab Urbe Oenipontana lapidem attollitur, & ab altissimis alpium jugis ad Meridiem inumbratur, qua parte amnis Sylla ex Pyrenæo monte vulgo der Prenner defluens aureisque arenulis di-

Topograph. Aust. P. I.

ves in Oenum illabitur. Magnifica est prorsus hujus ædificii structura, plurium Archiducum sumptibus ad delicias, & majestatem summo artificio comparata: ad longum intus spatium excurrunt conclavia sumptuosis aulæis, pictisque tabulis undique coruscantia; foris amplis cingitur latifundiis, vineis, sylvis, piscinis, ferarumque vivariis: hinc exculti recreant horti, inde implexi fallunt labyrinthi: alibi jucunda patent spelæa, alibi perennes subsiliunt fontes, quorum scaturigines magno rivulorum ex vicinis montibus per subterraneos tubos ductorum multitudo affatim suppeditat. Sed hæc aliis sæpe communia: illud hic singulare, spatiosissimum scilicet armamentarium vulgo die Rüstammer eximia omnigeni apparatus bellici copia scatens, ubi admirandum præbet spectaculum incredibilis numerus veterum armorum ex omnibus fere Orbis terrarum Provinciis magno studio, & sumptu conquistorum, quibus diversi olim Imperatores, Reges, alique Principes, & clari Belliduces tam prospera, quam adversa fortuna ingentia militaris artis, roborisque specimina exhibuere. Inter hæc servatur Francisci I. Franciæ Regis armatura, quam Papiensis Francorum clades, ejusque captivitas reddidit famosior. Arma item Ruperti, Caroli V., Maximiliani I. & II. Imperatorum,

Ff *Ca-*

Caroli IX. Franciæ, Stephani Poloniæ, Ferdinandi, & Philippi Hispaniæ Regum: denique quotquot fere bellici heroes in Germania, Italia, Francia, Belgio, aut Hungaria a tribus seculis inclaruerunt, ad vivum effigiati longo istico ordine pendent, propria, qua olim utebantur lorica, casside, cæteroque Martiali cultu singulis affixo. Ex armamentario patet transitus ad gazophylacium vulgo Kunstkammer, ubi innumera illic conservata naturæ, & artis miracula obstupentes advenas diutissime morantur: magni ibi inter reliqua admiranda momenti sunt multa veterum numismatum millia a Romanis, Græcis, & Barbaris signata, atque ad illustrandas omnium pene gentium antiquitates mire conducunt. Demum ne quid ad absolutissimam ingeniorum culturam desideraretur, eximia ibidem Bibliotheca 5880 typis edita volumina anno 1665. continebat, quo Lambecius annuente Augustissimo Cæsare 1489. selectiora, una cum 569. manuscriptis in Viennensem Aulam inde asportavit.

BOZANUM.

BOzanum, quod Gerardus de Roo Pisonum, veteres Bauzanum, Germani Bozen, Itali Bolzano nuncupant, ad Atagin, seu Hifarcum amnem, paulo post in Athesim fluentem situm, aperta quidem est, sed ampla, populo-

que frequens Urbs, quem tertio quovis mense adaugent nundinæ magna tum ex Italia, tum ex Germania mercatorum affluentia celeberrimæ. Eam a multis jam seculis floruisse comprobant octavi seculi author Paulus Diaconus, dum hæc enarrat: *Alachis, cum Dux esset in Tridentina Civitate, cum Comite Bojariorum, quem illi Gravionem dicunt, qui Bauzanum, & reliqua Castella regabat, conflixit, eumque mirifice superavit.* Eiusdem quoque mentio extat in Theodosiano codice, ubi lex III. de Palatinis sacr. largitionum data dicitur Bauxare, quem locum Jacobum Gothofredum antiquitatum peritissimum Bauzanum interpretari, testis est Cellarius, (a) quamvis hic aberret (a) Geogra. ant. l. 2. c. 7. Bozanum, seu Bauzanum infra Athesin, & Atagin confluentes collocans, Endidas autem notam Antonino Urbem Bozani loco substituens. Civitatem hanc sub Tridentina ditione antiquitus comprehensam Meinhardus Carinthiæ Dux, & Tyrolis Comes armorum vi sibi vendicavit, sed sublato amica conventionione dissidio, restituit, manibus tamen suis nudatam. Tandem jus quod in hac civitate post varias temporum vices reliquum Episcopis manserat anno 1531. solenni permutatione Ferdinando I. pro Dynastia Perzini cessit. Non solum Martem, sed bina etiam elementa sibi sæpius adversa maximo suo damno sensit Bozanum: ignis

ignis quater in urbem defœviit sed præferim anno 1223. quo præter omnes ædes centum quinquaginta insuper homines in cineres abierunt. Inundationes quoque Hifarci & Talvernæ fluminum perpeffa est vix non exitiales: diriffimam illi cladem intulit annus 1757. quo immensa aquarum vis, quæ mense feptembri, facta quafi conjuratione, totam propemodum Tyrolis provinciam ingenti hominum pecudumque ftrage & ædium agrorum æque ac vinearum ruina fædum in modum depopulata est, adeo civitatem omni ex latere inffestabat, ut ab interitu prope abeffet. Decoris hodie ornatur ædificiis: inter facra eminet magnificum Parœciæ templum ab anno 1181. ufque ad fequentis fæculi 70. una cum præalta turri magnis fumptibus exffructum: non minor fuit noffa ætate civium pietas, cum in excitando altari principe, quo vix alibi fpectatur magnificentius, five molem & marmoris pretium, five artem confideres; tum in ornando novo, quod templo contiguum est, facello, ubi Deiparæ ftatuam in altari argenteo publicæ venerationi expofuerunt: SS. Francifci & Dominici cœnobianon multo poft horum religioforum ordinum institutionem fuerunt condita: alterius facram ædem negotiatorum focietas, fplendidiffimo ornavit facello. Capucinatorum domicilio quod Engelhardus comes

a Wolkenfftein anno 1600. fundavit, adjectum modo est facrarum virginum ab Annunciatione B. V. dictarum monafterium, extra civitatem. Ordinis etiam Teutonici equites fuam hic habent fedem admodum vetuftam non procul ab æde S. Ioannis Baptiftæ. Ceterum mercatores bozani magnis gaudent privilegiis, proprioque in caufis civilibus iudicio, quod nundinarum tempore in prætorio, magnis non ita pridem fumptibus ad omnem artis Architeftonicæ decorem ædificato exercetur. Prope Bozanum trans Talferum omnem, qui penes urbem Hifarum fubit, degunt Canonici Regulares S. Auguftini quibus Sæculo XII. Arnoldus comes quem aliqui a *Vallai*, alii a *Marit* vocant cum Mechtelde uxore in athefina ripa, Augia B. V. nunc Kaifer aue vulgo dicta, annuente Salomone Tridentino Præfule, Collegium fub Henrico primo Præpofito fundaverat. Verum cum anno 1417. intumefcens fluvius illud pene totum inundaffet, in locum, quem modo occupant, & Griefs appellant, transfugarunt, converfa in Collegium Arce, quam undecim annis prius Leopoldus Archidux eiffdem liberaliter contulerat.

BRUNECKIUM.

Bruneckium, five Brunecca, uti Gerardus de Roo fcribit,
Ff 2 vul-

vulgo Bruneck Urbs Byrro amni
vulgo Rienz adjacens a Brunone
Brixinenſi Epifcopo ex Conrado
Comite a Bullenfetten & Kirch-
berg, atque ex Bertha Meinhardi
Goritix, & Tyrolis Comitſis filia
nato, nomen accepit; poſtquam
ille anno 1288. hunc locum primo
extruxiſſet; aut ſaltem novis ædi-
ficiis ampliſſet. Quare non ad-
modum ſuffragatur nominis affini-
tas Gulero, qui apud Brandiſium
opinatur, antiquam hanc fuiſſe
Breonium, ſeu Breunorum Sedem:
hos enim in alpium aditu habitare
ex Venantio Fortunato quidem
diſcimus; at certam illis ſtationem
Bruneckii assignare arbitrii fuit,
nulla ratione, vel authoritate ſuf-
fulti; quinimo Oeni fluvio eos ma-
gis admoveſcere videtur ipſe Venan-
tius dum canit:

Pergis ad Auguſtam, quam Vir-
do, Lycuſque fluentat,

Si vacat ire viam, neque Boioa-
rius obſtat;

Qua vicina ſedent Breonium loca,
perge per alpem

Ingrediens, rapido qua gurgite
vertitur Ænus.

Imo diſerte ſententiam noſtram
idem Poëta confirmat in Epifto-
la ad Gregorium Turonenſem libro
primo carminum præfixa, ita ſuum
in Galliam iter deſcribens: *De Ra-
vena progrediens, Padum, Atheſim,
Brintam, Plavem, Lipientiam, Tilia-
mentumque tranſiens per alpem Juliam
pendulus montanis anfractibus, Dravum*

Norico, Oenum Breonio &c. tranſiens.
Hos Breones Paulus Diaconus Brio-
nes vocat, dum mirum hunc even-
tum de eorum regione proferat:
*Fuit tunc hyems frigida nimis, qualem
vix aliquis prius recolebat fuiſſe. In re-
gione quoque Brionum ſanguis de nubibus
fluxit, & intra Eui fluvii aquas rivulus
cruoris emanavit.* Sed Bruneckium
redeamus. Brixinenſibus Epifco-
pis hæc Civitas ſubeſt, habetque
præter Parochiale templum &
Noſocomium, duas alias ſacras
ædes, quarum una S. Catharinæ
dicata eſt, altera ab incolis nova
dicitur: accedunt Capucinorum &
S. Uſulæ monaſteria. Arx oppi-
do imminet edito loco ſita: nec
adeo procul abeſt Suneburgenſe
Sanctimonialium D. Benedicti Mo-
naſterium, quod anno 1018. Vol-
caldus B. Otwinii Goritiensis Co-
mitis filius larga dote fundavit,
flagitante id ſore Berchtunda
Langſenſis in Carinthia Cœnobii
Antiftita. Suneburgenſibus au-
tem Virginibus Abbatiffæ, ut
vocant, munere præeſſe cœpit
Wilpurgis ex Goritix Comitibus
oriunda.

B R I X I N U M.

Brixinum, ſeu Brixina (utrum-
que enim a diverſis uſurpa-
tur) vulgo Germanis Brixen, Ita-
lis Breſſanone venuſta Urbs a præ-
terfluente Hiſarco Rienzæ aquis
aucto alluitur, & a præcelſis mon-
tium

tium verticibus coronatur: ubi veteres Rhætiae populos a Plinio Brixantas vocatos etiamnum superesse, non vane conjicit Cellarius. (a) Primarium hujus Urbis decus, Episcopalem nempe sedem, Sabiona translatum esse longe certius, quam translationis author, tempusve innotuit: Bucelinus (b) id Hartvico adscribit anno 1039. Sabionenſi Cathedralæ imposito; Raderus, Hundius, alique plures S. Albini, seu Albuini auspicii, qui Hartvicum duobus interjectis præceſſerat, peractum contendunt; verum testatur Brunerus, (c) Richpertum, qui S. Alpino Mitram reliquit, ab Ottone II. Imperatore Brixinensem Episcopum in literis Brixinæ datis appellari, nulla Sabionæ memoria. Illud interim probabilius videtur, Herwardum Episcopum cœpiſſe Brixinam muris cingere, quos ſucceſſori ſuo Hartvico perficiendos tranſcripſit. Sabiona autem, ſeu Sabio, vel Savio, quam Sublavionis nomine Antoninus ſuis itineribus inferuit, decem paſſuum millibus Brixina recedens, & vulgo nunc Säben dicta primum obtinuit Præſulem S. Caſſianum a Fortunato Aquilegenſi Patriarcha anno circiter 360. initiatum, qui ab Ethnicis ejectus, & Imolam, ſeu Forum Cornelii ſe conferens ludum literarium aperuit, ac tandem puerorum graphis in fidei Orthodoxæ odium enecari juſſus, Martyrii lauream ſub Juliano Apoſtata adeptus

est, prout fert conſtans Imolenſis, ac Brixinenſis Eccleſiarum traditio, & Prudentius Calaguritanus anno 384. adhuc florens memoriæ commendavit. Nullus ab eo Episcopus ibi ſediſſe legitur uſque ad S. Lucanum anno 424. clarum, qui inſeſtos patiens adverſarios, ut ab illorum furore ſe ſubduceret, in Vallem Agordiam ſibi cedendum putavit, ubi voluntario exuli Avatia religioſa ſœmina victum miniſtrabat; mortui vero corpus Bellunum, cui Vallis illa ſubeſt, migrare noluit, niſi capite pignoris loco Agordiæ relicto. Altero poſt S. Lucanum ſeculo Sabionæ adhuc ſedit S. Ingenuinus, ſeu Genuinus, qui Gradenſi Synodo anno 531. vel ſequenti ab Elia Aquilegenſi Patriarcha convocata ſub nomine Ingenui Episcopi ſecundæ Rhæthiæ ſubſcriptus reperitur juxta MS. Barberinum apud Schönleben excuſum; in alio enim actorum ſynodali exemplari aliter, nempe: *Martianus Episcopus locum ſaciens viri Beatiffimi Ingenui Episcopi S. Eccleſiæ Sedereſtiæ*, id eſt ſecundæ Rhæthiæ. Sabionenſem autem Antiftitem, ſeu *ingenunum de Sabione* eundem expreſſe vocat Paulus Diaconus (a) trium Capitulorum contra Romani Pontificis ſententiam propugnatores in Merianenſi ſeu doſynodo ſub annum 588 congregatos recensens, de qua re diſſereus Bollandus (b) multis argu-

(a) Geog. ant. lib. 2. c. 7.

(b) Geom. ſacr. par. 1.

(c) Annal. Boic. lib. 9.

(a) De geſt. Lang. l. 3. c. 25.

(b) Acta. SS. ad Diem 5. Febr.

mentis ostendit, quam veritati consonum sit, hunc Sanctum Episcopum a commisso sibi errore resipuisse. Præter hætenus adductos Sabionensem Ecclesiam sanctitatis fama illustravit D. Constantinus; reliquorum enim nuda tantum nomina, atque ea sæpe incerta, teste Velfero, supersunt. Unde ad Brixinenses Hartvici successores transilienti primus occurrit Poppo mox ad Aquileiensem Cathedralam, dein anno 1048. ad summi Pontificatus apicem evectus, & Damasus II. appellatus, post quem Brixinensem Sedem triginta & amplius annis occupavit Altuvinus, si juxta Brunneri chronologiam verum est, sub illius regimine coaluisse teterrimum illud conciliabulum ab Henrico IV. Imperatore anno 1080. Brixinæ coactum, in quo a paucis Schismaticis Episcopis eximiæ Sanctitatis Vir Gregorius VII. Summus Pontifex in Cœlitum album postea translatus, tanquam Pseudomonachus, totius vesaniæ pestifer Princeps, Romanæ Sedis invasor, Ecclesiastici Ordinis subversor, inter scandala, & inter conjuges divortia seminans, sacrilegia, ac incendia prædicans, perjuria, & homicidia defendens, Catholicam Fidem de corpore, & sanguine Domini in quæstionem ponens, divinationum, & somniorum cultor, manifestus necromanticus, pythonico spiritu laborans, & id-

circo a vera fide exorbitans impudentissimo ausu condemnatus est. Porro Guibertum hominem scelestissimum in illius locum intrudere præsumunt, sed adversus hunc pro Gregorio apologiam edidit doctissimus æque ac Sanctissimus Episcopus Anselmus, cujus notissima virtus ab ipso Abbate Urspergenfi Henrici fautore encomium elicit; hic quippe postquam præmissa scommata enumeravit, & Anselmi epistolam ad Guibertum datam paucis contraxit, sic statim pergit: *Hæc priori sententiæ valde contraria scripsit Anselmus, vir literis apprime eruditus, ingenio acutissimus, facundia præcipuus, & quod omnibus majus est, in Dei timore, & sancta conversatione nominatissimus.* Inter reliquos post Altuvinum Præsules S. Hartmannus omnigena virtute illustris, prius Claustrineoburgensis in Austria Præpositus anno 1164. terris ereptus, atque insuper bini Archiduces Austriæ, & quinque Cardinalitia purpura micantes referuntur. Cæterum quamvis Brixinensis Ecclesiæ Antistes pari modo, ac Tridentini de quibus infra, ob jus advocatiæ, atque alias quasdam rationes Tyrolis Principem respiciant, symbola sua in ærarium Provinciæ conferant, nihilominus tamen Principibus Imperii accensentur, regalia ab Imperatoribus accipiunt, sessionemque, ac suffragium in Imperialibus Comitibus obtinent. Præterea gloriosissimum quid de hoc

hoc Episcopatu refert Brandifius, potentissimos nempe Principes Brixinensi Antistiti quondam servivisse, namque hæreditario Mareschalli munere Dux Baviaræ, Camerarii Dux Carinthiæ, Pincernæ Dux Meraniæ, & Dapiferi Dux Sveviæ fungebatur. Alios hujusmodi Ministros adfert Bucelinus; ait enim Dynastas de Rodnek Camerarium, de Schonek Mareschallum, de Castliruto Dapiferum, & de Seben Pinceram egisse. Hodie autem hæreditarii hujus Episcopi Mareschalli sunt Barones a Welsberg, Camerarii Barones a Vels, Pincernæ Comites de Thun, & Dapiferi Comites de Wolckenstein. Præter magnificum Episcopium exornat Brixinensem Civitatem Cathedrale Templum, in quo novendecim Canonorum Capitulum divina peragit, anno 1234. post diri incendii damna restauratum; Parochialis S. Michaëlis Ecclesia ab Hartvico prælaudato Episcopo erecta, Sacrarum D. Claræ Virginum Monasterium anno 1235. vivente adhuc fundatrice ex collectis eleemosynis constructum; Capucinatorum Coenobium, & sex insuper Tempa B. Dei Genitrici, Omnibus Sanctis, D. Joanni, D. Barbaræ, D. Erhardo, & Spiritui Sancto apud Nosocomium consecrata.

CLAUSTRUM.

Claustrum vulgo Italis Cavolo, Germanis Kofel percelebris mons est ad Venetæ ditionis fines, & qua Africum respicit, ad instar erecti muri per 50. & amplius orgias ascendens. In hujus lateris medio vasta hiat caverna, in qua erecta Arx, & copiosa semper annonæ, perennique fonte instructa, licet a quatuordecim tantum militibus cum suo Duce inhabitata, frequentem tamen infra se passum egregie tuetur; angustus enim est, & binos juxta se positos currus ægerrime admittens; cum hinc obftet rupes, inde terreat dehiscens ad præterlabentem Medoacum, seu Brentam præcipitium: ubi vero prædictæ Arci transitus subjacet, forti clauditur munimento, ex quo ad eam homines per funes attrahuntur, aut inde demittuntur; nulla quippe alia ad specum via, aut accessus patet.

CLUSIUM.

Clusium, seu Clusam vulgo Clausen exiguam Urbem inter Brixinam, & Bozanum Hifarcus amnis præterfluit: in proximis rupibus arx eminet Säben vulgo dicta ab hujus sæculi initio in Virginum quæ D. Dominici institutum sequuntur, monasterium mutata: antiquæ hic Sabionæ sunt rudera quam ab Attila Hunnorum rege everfam S. In-

geni-

genuinus Episcopus restauravit & de qua Anonymus Poeta quidam qui sæculo IX. floruit apud Mabilonium canit:

Hæc sedes Vallis Noricanæ dicta
Sabana

Ingenuinus habens primus quam
rexerat almus,

Templa duo Sabionæ Deiparæ, &
S. Cruci sacra, totidem Clusii,
nempe Parochiale D. Andreæ, &
aliud SS. Apostolis dedicatum.

S. GEORGII MONS.

S. Georgii Mons paucis infra
Oenipontum milliaribus attollitur, cui anno 1112., uti Brunnerus notat, potius quam an. 1000, ut Brandisius mavult, sanctitatem intulit Ratholdus vir nobilis, & Aiblingæ perveteris ad Mangaldam flumen Oppidi Dominus sacris initiatus, sociosque nactus nec sanguine, nec virtute impares, ex quibus Friendsbergeri, Selneri, & ii præsertim, qui de Sliters cognomentum gerunt, hodieque memorantur: hi enim in hanc præaltam, & undique abscissam rupem a duabus columbis divinitus, ut fama fert, invitati, ac rudibus primum mapalibus, vel antris verius abditi, ædem illic D. Georgio moliri cœperunt, cui paulo post, id est anno 1138. cultum & opes, instituto juxta D. Benedicti leges Cœnobio, Reginbertus ex S. Petri apud Salisburgenses Abbate Epi-

scopus Brixinensis adjecit, idemque Eberhardum loco præfecit. Monasterium incendiis sæpe vastatum, denuo hoc sæculo ignis in vicinis nemoribus casu ortus & sub terra per arborum radices mire propagatus, erumpente tandem flamma in cineres redegit, e quibus nondum surrexit, præter templum e ruinis excitatum venustius. Monachi e monte profugi, ad ejus pedem fixerunt stabilem sedem in loco Viacht dicto, e regione Suacii, ibique novum Cœnobium ædificaverunt, eleganti nunc templo ornatum. Ex vetustis cellis per montem sparsis unica B. Virgini dicata & S. Georgii Sacello pene cœva, etiamnum perstat ab adsita tilia nomen habens, in qua Virginis statua filium genibus exceptum lugens, cum antiquitate, tum miraculis celebratur. Addit hic Brunnerus in eadem Oeni ora, eademque fere tempestate Cœnobium aliud D. Petri honori in vertice Matronæ montis ab Andechiensibus Toparchis positum, sed bellorum postea injuriis oppressum solo Templo superstiti interiisse.

H A L A.

HAla vulgo Hal clara, amœnaque Urbs ad Oenum fluvium parum infra Oenipontum sita propriis olim obtemperabat Dominis, ex quibus Barbundus anno 1010. mundi pompis valedixit in reli-

religiosa claustra recedens. * Hunc æmulatus anno 1163. Gebhardus ejusdem territorii Dynasta in flore ævi, medio propitiæ fortunæ cursu recta a Babenbergensibus Comitibus, quibus inter reliquos Imperii Proceres adfuit, in Reichsbergense se abdidit Cœnobium, Hedwige matre in ejusdem loci Parthenonem, cui binas paulo ante filias consecraverat, concedente. Civitatum jura, & privilegia obtinuit Hala anno 1102. ab Ottoni I. Meraniæ Duce, ** magnaque fecit incrementa, postquam ibi salis invaluit commercium ante tria, & amplius secula inchoatum; unum enim ab Urbe milliare abfunt salisfodinæ, ubi consensu altissimo monte, in alpium viscera inter saxorum, & salis fossilis permixtos parietes, arte, ac industria humana fabrefactos penetratur. In harum fodinarum ad hoc effossas faveas immittitur certis temporibus aqua dulcis, quæ cum aliquot mensium spatio justam attraxit salledinem, ex monte per ligneos canales supra Urbem derivatur in ferreas incredibilis magnitudinis sartagines, in quibus adminiculo ignis, & folium aquaria rota motorum inflammatis ex-

Topograph. Austr. P. I.

coquitur; unde exsiccata materia, atque in niveum candorem redacta in oblongis, & acuminatis vasis in conum constipatur. Adeo feliciter hoc opus processit, ut anno 1448. detractis proventibus, qui in 800. operas impendebantur, 150. florenorum millia in Archiducis Sigismundi ærarium intulerit. Sua etiam Halam sacra ornant ædificia: Parochiale templum an 1352. condi cœptum: illustre sacrarum Virginum Collegium quod Regium nuncupatur, a tribus Ferdinandi I. Cæsaris filiabus Magdalena, Margarita & Helena, quæ & ipsæ anno 1568. idem ingressæ sunt erectum, & virtutum omnium exemplis a Magdalena præcipue, quæ prima illi præfuit illustratum est: adjecto non multo post Societatis Jesu Collegio. Adfunt præterea SS. Francisci & Claræ Cœnobîæ cum binis templis, quorum unum Christo Redemptori, alterum Spiritui Paraclito sacrum est. Notabilis quoque in hac Urbe habetur monetaria fabrica, in qua aureis, argenteis, æreisque nummis non alio labore, quam machinæ ferreæ rota per aquam mota, circumactæ impetu debiti singulis characteres magno temporis lucro expeditissime im-

G g

pri-

* Autor hic deceptus videtur: Comites enim illi Hallenses seu de Hallis suum Comitatum in Bavaria obtinebant *Hals* dictum. Nam sæculo XIII. Hala nostra ad Oenum vix existit: Sal enim tunc temporis excoquebatur non eo loco, quo nunc Hala sita est.

** Brandisius autorem decepit: non Ottoni Meranensi, sed Ottoni Duci Carinthiæ C. Tyrolensi Meinhardi filio qui anno 1310. e vivis sublatu est, jus civitatis in acceptis refert, Ut ex diplomatica liquet.

primuntur. Funestis Halæ memoriis insertus est ingens anni 1572. terræ motus, quem præcesserat fames, subsecuta lues; coëptus hic pridie nonas Januarias ad secundam noctis horam, jam ante Solis ortum Urbem, cunctamque viciniam magno omnium pavore quadrages concusserat; neque tunc desit, sed ad quadraginta dies, interjectis subinde modicis intervallis vim suam protraxit: annus etiam 1703. Civitati prope excidium attulit, ob Bavaros & Gallos, qui præsidio impositi fuerant, internecione deletos; quorum Stragem ulturus Maximilianus Elector, collectis suorum copiis jam imminabat a magistratu supplici ægre placatus.

INTICA.

Intica vulgo Innichen oppidum ad Dravum fluvium non procul ab ejus fontibus situm, veteris Aguntii rudibus insidere, Lambecius cum pluribus autumat, licet Cluverius in Oppido Doblaco unius horæ itinere hinc disito Aguntum statuatur, quorum opinionibus indicia suggestit sequens Antonini iter:

<i>Aquileja</i>	M. P.
<i>Ad Tricesimum</i>	XXX.
<i>Fulium Carnicum</i>	XXX.
<i>Loncium</i>	XXII.
<i>Aguntum</i>	XVIII.
<i>Littamum</i>	XXIII.
<i>Sebatum</i>	XXIII.

Vipitenum XXXIII.

Veldidenam XXXVI.

Et sane cum sub Veldidenæ nomine Wiltinensis Monasterii situm latere, solidis nixi rationibus infra explicandis plerique arbitrentur, & Loncium ipsam esse Urbem, quæ nunc Luenz dicitur, ex itineris ductu omnino pateat, nullus dubitandi locus superest, quin circa Inticam, aut Doblacum floruerit Aguntum: Lambecio tamen contra Cluverium libentius adstipulor; namque ex Paulo Diacono, & Fortunato aperte colligitur, prope Dravi fluenta hanc Urbem stetisse, quod Doblaco minime convenit: primus quippe ita ait:

(a) *Per alpem Fuliam, perquam Aguntum Castrum, Dravumque, & Byrrum fluvios.* Alter vero in metrica S. c. 13.

Martini Vita sic clarius ad rem nostram canit.

Per Dravum itur iter, qua se castella supinant.

Heic montana sedens in colle superbit Aguntus.

Unde longe a scopo declinant, qui Styram usque Austriæ Urbem Aguntum promoverunt: cumque hoc a Plinio (a), & Ptolomæo (b) Norici adjudicetur, manifestius elucet, quæ de Tyrolensi regione Rhætiae, & Norici partem occupante alibi differuimus. Demum Agunti Aulam suam Carinthiæ Duces, & nominatim Chotimerum ante mille circiter annos posuisse, scribit Megiserus. Inticæ nostra

ad-

(a) Degeß. Lang. l. 2. c. 13.

(a) Lib. 3. c. 24.
(b) Lib. 2. c. 14.

adhuc ætate superest Collegiata Ecclesia ad 4. Canonicos redacta, licet quondam viginti complecteretur, & S. Candidi Archiepiscopi, ac Martyris istic sepulti honoribus excitavit Otto * I. Imperator, consentiente Leone VI. Summo Pontifice, quod in annum 925. incidisse tradit Brandisius, sed ei adversatur recta chronologiæ ratio, cum anno 936. Germaniæ Regnum post Henrici Aucupis parentis mortem primo adiverit Otto, & Leo VI. non nisi 6. mensibus anni 929 D. Petri Cathedram obtinuerit.

KUFSTEINIUM.

Kufsteinium vulgo Kufftein parvum quidem sed probe munitum oppidum ad Oeni ripam in Tyrolis, & Baviariæ finibus positum superimminentem habet ex solida rupe excisam Arcem, præterquam unico calle undique inaccessam, nec minus arte, quam natura communitam. Hanc anno 1504. cum præsidio tenebat sub Ruperti Palatini auspiciis Penzenavius e familia nobilium a Pienzenau militari virtute clarus, qui etiam post illatam a Maximiliano Cæsare suo Principi cladem, loci arduitate fretus contempta victoris potentia

arroganter se gerebat. Quare irritatus Cæsar Arcis oppugnationem magno animo aggressus, majori quoque constantia urgere decrevit. Interim adversum quendam montem observat obsessorum situm non nihil excedentem, & collocandis machinis idoneum: in hunc igitur locum tormenta aliquod majora magno sudore attrahi curat, quorum ictibus non modo mœnia, & excubantes in illis, milites sed etiam intimi Arcis recessus patebant. Percussus hoc malo Præfectus deductionem fecit, veniamque cum Phrygibus petiit, incautam suam audaciam capite luens. Cæsar Arcem cum Urbe Tyrolensi Comitatu addixit, illumque montis verticem, ex quo illius muros, domosque verberaverat, ita decuti jussit, ut nulla inde labes Arci deinceps timeretur. Funestus oppido annus fuit hujus sæculi tertius, quo illud vix a Bavarico exercitu cinctum, incendium consumpsit; mox in arcem serpens, turrin corripuit, ubi pulvis pyrius asservabatur, ea in aërem vibrata, & præsidariis fuga dilapsis, in Electoris Maximiliani potestatem venit, qui inspecta loci natura, & situ, eum cuius in munitissimis Europæ arcibus parem censuit: anno sequenti post Hochstadia-

Gg 2

* Adjunt diplomata, sed valde subleste Fidei, quæ Ottonis donationem insignem huic Collegio factam referunt: nulla tamen ibi foundationis fit mentio. Imo constat Ecclesiam hanc ab Hattone Frisingensium Episcopo anno 787. fuisse institutam: Locus adhuc Frisingensi Pontifici paret.

stadianam victoriam vi conventionis Monacensis sub Cæsaris imperium rediit.

L O N C I U M.

L Oncium vulgo Lienz, vel Luenz Urbs cum Arce ad Dravi, Isolæque confluum sita, grandæva sua ætate merito gloriatur; Antoninus enim in itinere Aquileia Veldidenam directo post 82. passuum millia illud expresse collocavit. Goritiensibus olim Comitibus suberat una cum tota Valle, quam Pyrustrarum Aventinus, Pusterthal vulgus appellat, verius autem Pustrissa dicitur. Goritiæ comites per duo sæcula stabilem hic habuere sedem, sed Leonardo eorum postremo vita functo, ad Maximilianum I. Cæsarem, Austriæque Archiducem universa ditio devoluta, Tyrolenses fines latius produxit. Sanctimonialium Cœnobium D. Dominici regulis obstrictum anno 1286. exortum est, cui postea Euphemia Goritiæ comes, ordinis Carmelitarum cœnobium addidit: ante 30. circiter annos Loncium furente incendio in cineres refedit; sed pristino jam dudum decori est restituta.

M A R I Æ M O N S.

M Ariæ Mons, vulgo Marienberg elegans in Valle Venusta Ordinis S. Benedicti Cœnobium

in edito stat monte inter Oenum, & Athesim, ubi hi maxime ad invicem accedunt, eminente, quod advocati de Amatia vulgo Mettsch liberaliter dotatum excitarunt; Albertus primus Abbas usque ad annum 1152. rexit; S. Algotus Curiensis Episcopus largis muneribus ditavit, & tandem Matthias Langius trigessimus quintus Abbas anno 1640. e vivis sublatus magnis sumptibus a fundamentis restituit. Templum nostra ætate denuo instauratum nunc elegantiori forma gaudet.

M E R A N I A.

M Erania vulgo Meran Urbs olim Ducalis, & totius regionis caput in rara per Tyrolim planitie ad Passarum amnem mox Athesi illabentem jacet, a pluribus Arcibus in proximis clivis erectis coronata. Anno 1406. Leopoldus Archidux Austriæ, & secundus hujus nominis Tyrolis Comes muros circa Urbem duxit, quibus septem includuntur Tempia, Parochiale nimirum ad S. Nicolaum, terna alia minora S. Barbaræ, S. Catharinæ, & S. Leonardo dicata, Venerabile Capucinatorum Asceterium, & Sacrarum D. Claræ Virginum Cœnobium ab Euphemia Comitissæ Ottonis & Carinthiæ ducis uxore anno 1300. fundatum & paulo post ab Henrico Ottonis fratre peculiari patrocinio protectum, edito ea

de

de re diplomate, cujus hoc initium: Nos Henricus Dei gratia, Bohemiae, & Poloniae Rex, Marchio Moraviae, Dux Carinthiae, Comes Tyrolis, & Goritiae, & Ecclesiarum Aquileiensis, Trid. & Brix. advocatus proferimus, & universis praesentium inspectoribus declaramus. Quod dum Fr. noster charissimus quondam Otto Illustris Dux Carinthiae pia devotione, ac sincero affectu fundationi, & structurae novae Clausuli Sanctimonialium Ordinis S. Clarae in Merano per dilectam sororem nostram Osmium Ducissam Carinthiae relictam dicti nostri Germani inchoatae, & fundatae suum consensum voluntarium praebuerit, &c. finis vero erat hujusmodi: Actum & datum in Gries anno Domini millesimo, trecentesimo, undecimo, Kal. Martii, indictione nona. Anno 1312. Accessit tardius Virginum ut vocant Anglicarum asceterium, & Gymnasium quod a Monachis Benedictinis regitur. Spectavit Merania solennem nuptiarum pompam, quae inter Ludovicum Marchionem Brandeburgicum, & Margaretham Carinthiae Ducis filiam coram Ludovico Bavaro Imperatore sponsi Parente, & frequenti Principum conventu habebantur: sed non tantum inde hauserat laetitiae, quantum mœroris sensit anno 1419. ferale intuens spectaculum, quod fluvius Passarus Urbem inundans in 400. Civium cadaveribus eidem objecit. Inter circumfatas Arces vetustate praestat, quae nunc vulgo Tyrol dicitur, totique Comitatus

nomen dedit, olim vero Terioli in plurali numero vocabatur; In antiqua enim Imperii Occidentalis Notitia sub Duce Rhætiarum fuisse legitur; Praefectus Legionis tertiae Italicae transvectioni specierum deputatus Teriolis, & mox Tribunus Gentis per Rhætias deputatus Teriolis.

NOVA CELLA.

NOva Cella vulgo Neustift Canoniconum Regularium non procul Brixina remotum, fundatorem suum agnoscit Rambertum Sabionensem Dynastam, ejusque conjugem Christinam, qui hortante S. Hartmanno Brixinensi Antistite pio huic operi anno 1141. animum applicuere; primum vero Praepositum Henricum, qui anno 1164. communi mortalium sorti succubuit. Ex hujus successoribus Conradus Rodneckiana ortus stirpe, & Berchtoldus Friderici Archiducis antea Cancellarius ad Brixinensem Cathedram gradum fecerunt, post quos vigesimus secundus Praepositus Nicolaus Scheuber anno 1449. gestandae Infulae praerogativam a Nicolao V. Papa sibi, ac posteris impetravit. Collegii aedificium bis Vulcani crudelitatem passum, tandem anno 1477. non modo reparatum, sed etiam 20. circiter abhinc annos in magnificentiore formam evectum est, utpote in quod ornandum nec sumptibus nec industriae parvum est:

locus arcis instar, muris septus, anno tamen 1725. direptionem a tumultuantibus agricolis ut alia plura monasteria passus est.

RATENBERGA.

Ratenberga, vulgo Ratenberg Urbs est cum Arce validissima ad Oenum fluvium Kuffsteinio & Suacio interjecta, quam Rotenberg potius dicendam existimat apud Brandisium Bruschi, eo quod circumfiti montes copioso fœti cupro quondam rubuerint *, unde apertis, Sigismundo Archiduce, frequenti operarum labore fodinis, erutum inde metallum non modo per Germaniam, & Italiam, sed per Galliam, & Hispaniam distrahebatur. Hæc Urbs modo Tyrolensi Comiti, modo Bavariæ Duci quondam parebat; sed an. 1505. a Maximiliano Cæsare una cum Kuffsteinio recuperata Tyroli deinceps adhæsit.

R I P A.

Ripa, vulgo Italica Riva, Germanis Reiff amœnissimo gaudet solo, cui partim Benacus lacus, vulgo di Garda appellatus, partim citreæ aureæque mali in littoreis clivis perpetuo virentes copiosas instruunt delicias. Adne-

xa illi Arx, quam Rocca Itali vocant anno 1124. a Civibus excitata, ingentibus diffidiis anſam, & fomentum præbuit: nam Meinhardus Tyrolensium Comes Ripense Oppidum, Ecclesiæ Tridentinæ eripuit, & licet ejus restitutionem anno 1290. promississet, usque ad mortem tamen suam retinuit, nec nisi ab ipsius postmodum filiis redditum antiquo Domino rediit; sed Joannes Tridentinus Episcopus Ripam anno 1349. Mastino Scaligero Veronæ Domino, pignori obligavit; unde Scaligeri occasionem arripuerunt, oppidum cum adſita regione sibi afferendi: verum non multo post eam Mediolanensium Duci Joanni Galeatio relinquere coacti sunt; post cujus mortem Ripa cum suo agro ab Episcopis Tridentinis recepta sed anno 1440. a Venetis occupata est: hos inter, & Sigismundum Archiducem anno 1488. propter limitum controversiam inter Arcuanos Proceres, & Ripenses incolas exortam acre efferbuit bellum, his Republica, illis vero Archiduce patrocinate: sopita tamen est eodem anno flamma, intercedentibus Summi Pontificis, & Imperatoris Legatis, sed anno 1506. atrocius eruptura; & quamvis post biennium Ripam convenissent Cæsaris Maximiliani nomine Tridentinus Præsul, & Cypria-

* Ineptam hanc etimologiæ rationem esse vel inde evinces, quod metallorum venæ sub Sigismundo Archiduce detectæ primum fuerint; diu autem antea jam nomen idem locus tenuerit.

prianus Serentinus ab epistolis; ex Reipublicæ autem parte Zacharias Contarenus, quibus accesserant Jacobus Triultius, & Carolus Jufredus Mediolanensis Senatus Princeps, ibique inducias pepigissent; inito tamen mox Cameraci celeberrimo illo fœdere, in quo Summus Pontifex, Imperator, Galliæ. & Hispaniæ Reges in Venetos conspiraverant, sequenti anno ejus seculi nono Cæsareus miles Ripam expugnavit, quam Carolus V. anno 1521. Episcopo Tridentino restituit. Speciosum extra urbis mœnia Templum tum forma, ac magnitudine præcellit, tum auro, & picturis renidet, cujus erigendi occasionem Cardinali Madrucio præbuit B. Dei Genitricis effigies, in columna, quæ inter marmoreos aræ summæ ornatus hodieque spectatur, expressa, multisque ab anno 1603. illustrata prodigiis cujus jam nimium cultus deferbuit: D. Hieronymi Religiosis templi illius cura serius commissa est. Parochiale in urbe templum mole & marmore conspicuum præ reliquis eminet, e quibus illud, quod ciues S. Rocho posuere, elegans est. S. Francisci quoque familia monasterium Ripæ habet, in ipso portu statua pulcherrima surgit D. Joannis Nepomuceni quam supremus Cæsareæ militiæ Præfectus Antonius de Lindesheim anno 1735. erigi curavit.

ROBORETUM.

Roboretum vulgo Italis Rovalredo, Germanis Rotfreit, ampla populo frequens & opulenta urbs, Athesi fluvio tribus infra Tridentum milliaribus alluitur, ab antiqua quercuum sylva nomen sumens, per quam Proceres de Castel Barco, angustum antea locum ampliarunt: anno 1416. Veneti Roboretum cum valle Lagarina cujus caput est, suæ ditioni adjecerunt, impositaque arce muniverunt: dum Sigismundum Archiducem, Comitem Tyrolis inter, & Venetos bellum anno 1488. ferveret, Austriaci oppidum arcemque in suam potestatem rede gere, paulo post tamen a Venetis recuperata. Rursus Tyroli junxit Roboretum Maximilianus I. Imperator, cui Noviodunense fœdus an. 1516. in perpetuum adjudicavit, inter urbis templa Parochiale D. Marco sacrum est, amplum satis venustisque altaribus e nitidissimo marmore, cujus venæ non procul Roboreto varii coloris reperiuntur, egregie ornatum. Monasterium a Guilielmo de Castrobarco anno 1319. fundatum, cum elegantissimi B. V. templo a Carmelitis incolitur: nec desunt aliæ Religiosorum hominum familiæ: observantium S. Francisci, & Capucinatorum sanctimonialium D. Claræ, & quæ D. Francisci Salesii instituto vivunt, a visitatione B. V. dictæ; tum,

tum, & sacræ ædes Christi Redemptoris D. Thomæ Cantuariensis, suffragii pro animabus defunctorum S. Mariæ in monte, piorum hominum cultu frequens aliæque Literatorum quoque Societas M. Theresiæ Augustæ auspiciis recens hic instituta, non parum decoris urbi affert. Porro Roboretum incolas habet valde industrios, qui ferica omnis generis conficiendi, & coloribus tingendi artem plerumque exercent, cui urbs incrementum suum debet. Arcem Præfectus cum Præsidio militum tenet. Prætoris qui urbi & adsitæ regioni jus dicit, magna est auctoritas.

SALURNUM.

Salurnum oppidum ad Athesim Tridentum Bozanumque interjacet? inclaruit ob victoriam ab Euino Longobardo Tridenti Duce sub annum 576. adversus Francos partam, quod a mox addenis Pauli Diaconi (a) verbis diserte exprimitur, unde etiam de hujus oppidi vetustate solidum judicium ferri potest; sic enim ille scribit: *Dux Francorum Crannichis non multum post tempus Tridentum veniens, devastabat. Quem subsequens Euin Tridentinus Dux, in loco, qui Salurnis dicitur, suis cum sociis interfecit, prædamque omnem, quam ceperat, excussit, expulsisque Francis Tridentinum Territorium recepit. Salurnensem Paræciam Ludovicus Tyrolis Comes, consentiente In-*

nocentio IV. Summo Pontifice, anno 1360 contulit Regularibus S. Augustini Canonicis, in propinquo D. Michaelis Collegio, quod Welfch Michael apud Germanos audit, anno 1145. ab Udalrico, & Henrico Comitibus ab Eppan liberaliter fundato.

STAMBSENSE COENOBIMUM.

Stambsenfi Cisterciensis Ordinis Cœnobio, & ad Oeni fluvii ripam quaternis supra Oenipontum milliaribus magnifice assurgenti, initium dedit anno 1272. Meinhardus Carinthiæ Dux & Tyrolis Comes, Henrico ab Honstetten primi Abbatis muneri admoto; amplioribus autem donis illud cumularunt Austriæ Archiduces, ita ut inter præclara hujus eximie Religionis Domicilia merito celebretur. In insigni sacrarum reliquiarum, quæ hic coluntur, gazophylacio maximi æstimatur Caput S. Zachariæ Patris S. Joannis Baptistæ, quod an. 1360. ab Orientis Imperatore Joanne Palæologo transmissum fertur, Carolo V. Augusto, ab hoc Stambsenfi Cœnobio traditum est. Templi magnitudo ex altarium numero quorum XVIII. sunt, pro ipsius dignitate ad omnem elegantium insigniter ornata, arguere licet Solenne hic præterea fuit veteres Tyrolis Principes in exstructa a Meinhardo Crypta recondi,

(a) De
Gest. Lang
1. 3. c. 9.

di, in quam etiam Fridericus Austriae Archidux illiusque filius pluresque alii illati fuere.

STERCINGUM.

Stercingum, seu Stiriacium vulgo Sterzingen parva, sed comoda Urbs ad Hilarcum amnem, Oeniponto 7. milliariibus Brixinam versus recedit. Circumsitæ regionis vulgare nomen Wipthal ansam præbuit Cluverio, antiquum Vipitenum in Antonini Itinerarii fragmento superius memoratum, istic agnoscendi, cui non tam vocabuli affinitas, quam itineris ibi descripti ratio suffragatur. Prostratos hic aliquando ab hostibus Romanos nonnullis argumento fuit lapis cum hac inscriptione: *OSSA LEGIONIS DECIMÆ* in Parochialis novi templi fundamentis effossus, quæ an. 1494 jaciebantur. Ordinis quoque Teutonici equites hic sedem habent & Capucini monasterium.

SUACIUM.

Suacium vulgo Swaz trium horarum itinere infra Halam secus Oenum descendit, Oppidum ditissimis metallorum fodinis celeberrimum, nec solum propter amplitudinem, sed ob formam viarum, ac ædificiorum pulchritudinem, populique frequentiam conspicuis quibique Urbibus merito annumerandum. In hoc Lambe-

Topograph. Aust. P. I.

cus Laziū secutus, vetus statuit Sebatum, quod in allegato jam alibi Itinerario Antonini Aquileia Veldidenam euntibus ante Vipitenum occurrebat; verum cuius Tabulas consulenti patebit, nimis distorte, & per inutiles flexus sic institui iter, etiam si, prout suspicatur Lambecius, per Amanuensium lapsum Sebatum Vipiteno præponeretur, cui postponi debuisset; quare satius fuerit cum Cluverio fateri, certa Sebati vestigia evanuisse, cum solis milliarium numeris fidendum non sit, quos iterata toties descriptio non parum vitiauit. Interim nos invitant Suacienses thesauri in indicatis paulo ante fodinis reconditi. Detectæ hæ sunt anno 1448. sub Sigismundo Archiduce, cui Opulenti cognomen idcirco adhæsit, tantæque ibi multiplicis metalli, auri scilicet, argenti, æris, stanni, plumbique aliquando erat ubertas, ut anno 1560. triginta ferme operarum millia in iis laboribus occuparentur. Pereleganti descriptum stylo totum hoc metallicum opus ob oculos ponit Stephanus Vinandus Pighius, qui anno 1574. Carolum Fridericum Cliviæ, Juliæ, & Montium Ducem per illustriores Europæ Provincias comitatus, illud curiose perlustravit. Unde a proluxiore ejusdem relatione hanc synopsis excerpam. In præruptis itaque, ac præcellis circa Oppidum montibus permul-

H h

ta

ta hiant fodinarum antra, e quibus quidquid metallici excindunt, carris evehunt, superfluaque in tumulos egerunt, & veluti montes montibus imponunt: nec procul inde absunt officinæ, ubi rivi ingentes per tubos in diversas partes deducti non modo folles elevant, flammæque in fornacibus excitant, plura alia simul ministeria promptissimi peragunt. Antequam tamen metallica materia per has fornaces excoquatur, confleturque, diversimode paranda est; purarum enim venarum fragmina in capsulas conjiciunt, atque præferratis pistillis tundunt ab aquaria rota versatis, ac tenui mox cribro transmeantem pulverem secernunt, non transmeantem rursus pistillis subjiciunt, atque amplius tundunt. Lapidem vero quibus metalla sunt mixta, primum malleis minui tradit, dein in lacunulis lavari, palisque in alveo agitari, ac demum per cribrum transmitti. Sed ut aliquid etiam de fodinarum structura dicamus, ante earum ostium teste eodem Vinando, expectabant operarii plures trifilia habentes vehicula, in quatuor ferreis rotulis currentia, quibus singulos advenas excipiunt, atque prælucentibus tædis per montis trabibus suspensi cavernas, & cuniculos vehunt, ad tria fere millia passuum, priusquam perveniant ad puteos, & ad aquarias machinas; ubi interim strepitus ingens aquarum sub, ful-

cris per obscuros meatus labentium horrorem sæpius incutit. Post cæcam hanc viam patent profundissimi putei, ad quadringentas interdum orgyas excavati, e quibus metallica saxa lapidæ malleis acutis excindunt, omnemque materiam haustoriis vasis e machina tractoria, quam duo volvunt, pendentibus extrahunt, trifilibusque vehiculis per cuniculum evehunt. In puteorum fundum per funes descenditur, in quos etiam recens aura follibus, ac ventilabris ad hoc paratis immitti debet, ne impuro aëre oppressa lumina extinguantur, aut Metallici suffocentur. Magno econtra labore evehenda est aquarum vis per montium fissuras in fodinas, puteosque influens, quod per mirandi artificii machinas a Vinando fusius descriptas bini duntaxat operarii perficiunt. Non tantum sub Sigismundo Archiduce, sed & sub Ferdinando I. Cæsare ingentes divitiæ ex inexhausto hoc thesauro eruebantur; docent enim rationum codices ab anno 1515., usque ad ejusdem seculi 64., folius puri, ac liquati argenti 2328500. marchas prodiisse; ab illius autem obitu defecit plurimum metalli affluentia, ita ut eo ipso anno 1564., non nisi 17518. marchæ, nec ullo deinceps anno ultra 20000. ad ærarium pervenerint. Cupri copiam inde conjicere licet, quod quamvis argenti marcham quadraginta ad minimum

eupri pondo comitentur. Metallicorum hominum pietas, & gratus in Deum animus pro tam uberibus donis, sui insigne monumentum reliquit in Parochiali templo maximis sumptibus exstructo, quod altissimis columnis fulcitur, venusta turri ornatum ac ære tectum: D. Francisci quoque familia templum habet per amplum, marmoreis columnis incumbens. Præter sacrarum Virginum asceterum plures sacræ ædes numerantur.

TRIDENTUM.

TRidentum, vulgo Italis Trento, Germanis Trient, speciosa Urbs in plano fertilique solo, propinquis tamen alpium cacuminibus inumbrato, ad Athesim fluvium jacet, nomenque suum apud vetustos Geographos percelebre, quod a trium torrentium confluxu, vel a Neptuni hic præcipue culti tridente ortum creditur, etiamnum servat. Mentionem illius faciunt Strabo, Plinius, Ptolomæus, Antonini Itinerarium, & Peutingeriana Tabula: Justinus a Gallis conditum refert. quare conjiciunt quidam a Brenno Gallorum Duce eam initium sumpsisse; alii jam a Tuscis sub Rhæto huc commigrantibus inceptam malunt, & a Gallis postmodum ampliatam. Post Romani imperii ruinam, Ostrogothorum primo,

dein Longobardorum jugum subivit, qui singularem istuc Ducatum ab Evino primo Duce obtentum erexere. Qua autem ratione temporale quoque, ut vocant, Urbis dominium Episcopo collatum sit, nunc aperiemus: Tridentinæ Ecclesiæ initium ad quartum Ecclesiæ sæculum referri debere constans est eruditorum opinio inque eo conveniunt. Virgilium pro tertio illius Urbis Episcopo habendum: quidquid contra asserant Brandisus, Pincius aliique: hic Virgilius familia equestri Romana ortus, Theodosii & Maxentiæ filius, cum sub Damaso Papa, patria relicta cum binis fratribus in montana hæc loca secessisset, ab Abundantio Aquileiensi Patriarcha demandatam sibi Episcopalem Tridentinorum curam suscepit. Tanto interim studio munus pastorale gessit, ut paulo post viciniam idolis purgatam ad Christum adduxerit: tandem vero cum fanum Saturni in valle Rendra evertisset, ab Ethnicis in furorem actis, lapidibus obrutus Martyrii coronam obtinuit: crevit successu temporis piorum liberalitate Principumque munificentia Episcopatus, inter quos Conradus II. Cæsar extitit, qui Ecclesiam Tridentinam primus amplissima donatione, unde temporale ejus dominium fluxit, donavit. Atque licet crebras a Tyrolis Comitibus, & qui uxorio nomine Tyrolis imperabat, Ludovico Mar-

chione Brandeburgi Bavariae Du-
ce, Maultaschiæ marito, hæc Ec-
clesia sustulerit quibus illius atte-
rebatur potentia, Austriaci tamen
Principes Tyrolensi Comitatu po-
titi pristino statui cuncta restitue-
runt: hinc cum antiquissimis tem-
poribus Comites Tyrolis advoca-
ti essent Ecclesiæ Tridentinæ, Al-
bertus Episcopus ex Ortenbugicis
Comitibus prognatus, idem jus de-
nuo in Alberto & Leopoldo Ar-
chiducibus Austriæ illorumque
successoribus agnovit; nec solum
ad opem vicissim eisdem præstan-
dam se obligavit, sed alia quoque
pacta iniit quibus ditionem Eccle-
siæ illis aliquo modo obnoxiam
fecit. Hæc obligationis mutuæque
defensionis pacta cum Friderico
omnibusque deinceps successoribus
repetita sunt, sed salvo Jure
immedietatis, uti loquitur illorum
testis Wilhelmus Im Hoff, nec
non sessionis, ac suffragii in Impe-
rialibus Comitibus, quæ Tridenti
Præsules tanquam Imperii Princi-
pes semper obtinuerant. Constitutum
præterea a Maximiliano I. Cæ-
sare fertur an. 1511., ut Episcopus
Tyrolensis Provinciae Conventibus
interfit, de pace publica, salute ac
defensione patriæ consilium confe-
rat, suam æris partem secundum
exigentiam pendat, econtra vero
Tyrolis Comes, ea quæ Diocesis
Imperio debet, exceptis tantum
impensis Cameralibus persolvat:
Officiales hæreditarii hujus Epi-

scopatus sunt, Pincernæ Comites
de Thun, Marefchalli Barones de
Firmian nunc Comites, Camerarii
Comites ab Arzio, Dapiferi Barones
de Prato. Ab Episcopali dignita-
te ad reliqua Tridenti decora con-
versi spectabimus præter sublime,
splendidumque Principis Palatium
non pauca Tempia, inter quæ ex-
cellit Cathedralis Basilica a S. Vi-
gilio Episcopo, Martyre primum
erecta & DD. Gervasii, & Prota-
sii MM. cultui dicata, in quam
cum illatum fuisset sacrum ipsius
conditoris corpus, S. Vigilius Tem-
plum dici cæpit, ad magnificum,
quod hodie nitet, splendorem per-
pam Urbis liberalitatem postea
evectum: ejus structura, cum ve-
tustissima sit ac ex solido lapide
majestatem spirat; in media mole
testudo surgit: latera peristiliis
sunt ornata: in fronte forum am-
plissimum patet. Sacellum in quo
Christi Crucifixi effigies antiquissi-
ma colitur eo picturæ & statua-
riæ artis ornatu resplendet, ut ni-
hil ad ejus decorem desiderari am-
plius possit. Altaris statuas cele-
berrimi Pauli Strudel Tyrolensis
manus e pario marmore effinxit.
Inter parochialia templa primum
est S. Mariæ Magdalena, Clerico-
rum Congregationis de somasca di-
ctæ: alterum S. Mariæ majoris e
solido marmore exstructum, orga-
num habet, ob singularem artis
præstantiam toto orbe celebratissi-
mum: tertio S. Petri Sacellum
ad-

adhæret, tumba S. Simonis Martyris Tridentini insigne, ubi pueruli hujus nondum triennis corpus, in quod Judæorum crudelitas an. 1485. Christianæ Religionis odio delæviit, reverenter asservatur. Præter Societatis JESU Collegium & templum marmore aliisque architecturæ ornamentis auctore P. Andrea Puteo Tridentino nitidissimum 5. numerantur in Urbe Religioforum Familiæ: nempe Præbyterorum Congregationis S. Philippi Nerii, Eremitarum S. Augustini Monialium S. Claræ, Congregationis S. Urfulæ & fæminarum tertii Ordinis S. Francisci. Extra mœnia degunt Prædicatores ordinis S. Dominici, Minores & Reformati S. Francisci, Carmelitæ, Capucini & alterum S. Claræ monasterium. Sunt præterea oratoria & sacra ædes quam plures decenti cultu & quædam ad omnem elegantiam adornatæ: videlicet B. Dei Genetricis a Carmelo dictæ, S. Martini, B. V. ab Angelo salutata, suffragii pro animabus defunctorum. Porro Urbs non minus superbit palatiis & splendidis nobilium ædibus, quas inter Galassianæ mole & decore eminent, a maximi nominis heroe Mathia Comite Galasso Tridentino Cæsareorum exercituum Duce ædificatæ. Nobilium familiarum ingens Tridenti est numerus: incolæ alacri sunt ingenio & felici, si ab otio ad artes scientiasque excitentur: cumque

inter Germaniam & Italiam sint medii, utraque lingua utuntur. Loci vetustatem plures, qui supersunt, Romani lapides testantur, Verum maximam Tridento famam, gloriamque peperit Oecumenicum Concilium a Paulo III. Summo Pontifice ibi anno 1545 convocatum, cui initium datum est idibus Decembris, ex Sanctissimæ Triadis Parthenone ad S. Vigiliæ Basilicam instituta supplicatione, procedentibus tribus S. R. E. Cardinalibus legatis, Cardinali Madrucio Episcopo Tridentino, quatuor Archiepiscopis, viginti Episcopis, quinque Religioforum Ordinum Præsidibus, & Ferdinandi Romanorum Regis Oratoribus. Accesserunt deinceps alii quam plurimi, ita ut universim septem Cardinales, tres Patriarchæ, triginta tres Archiepiscopi, ducenti triginta quinque Episcopi, septem Abbates, totidem Religionum summi Præsides, præter diversorum Regum, Principumque Oratores, & 146. alios Theologos numerati fuerint. Interim habitæ sunt in prædicto S. Vigiliæ Templo octo sessiones usque ad annum 47., quo ob grassantem Tridenti epidemicam luem translatus est Concilium Bononiam, Hispanis Præsulibus Tridenti sustinentibus; donec anno 1515. a Julio III. pristinae stationi restitutum, & in S. Mariæ Majoris Templo deinceps congregatum, tandem anno 1563. sedente

dente in Petri Cathedra Pio IV. felicem exitum fuerit sortitum, cui præsentes subscripsere sex Cardinales, tres Patriarchæ, viginti quinque Archiepiscopi, centum sexaginta octo Episcopi, triginta novem absentium Præsulum Procuratores, septem Abbates, & totidem Religiosorum Generales, nimirum Ordinis Prædicatorum, Minorum Observantium, Minorum Conventualium, Eremitarum S. Austini, Servorum B. Virginis, Carmelitarum, & Societatis Jesu. Est extra urbis mænia trans Athesim mons humilis quidem sed arduus & omni ex parte præruptus, quem accolæ dorsum Tridentinum vocant, vulgo Dostrent; admirandum naturæ opus, saxæ molis instar se effert, in cujus crepidine celebre apud antiquos Verrucæ castrum stetit: id Theodoricus Gothorum rex apud Cassiodorum his verbis

(2) Lib. 4.
cap. 48.

describit (a) *est in mediis campis tumulus saxæus, in rotunditate confurgens --- totus mons quasi una turris efficitur, cujus ima graciliora sunt quam cacumina, & in mollissimi fungi modo superius extenditur, cum inferiori parte tenuetur --- hunc Athesis inter fluvios honoris, amæni gurgitis puritate prætersluit, causam præstans muniminis & decoris, castrum pene in mundo singulare tenens claustra Provinciæ; quod ideo probatur magis esse præcipuum, quia feris gentibus constat objectum; hoc opinabile munimen mirabilem securitatem, cui desiderium, non sit habitare quam vel externos delectat invi-*

sere? igitur longissime a vero aberrant, qui Verrucam sive ad Roboretum, sive in clusa Veronenſi ad Athesim sive in castro Petræ ad Calianum quærunt. In dorſo Tridentino adhuc rudera arcis exſtant, cujus etiam in medii ævi tabulis frequens memoria.

WILTINENSE COENOBIIUM.

Wiltinense Cœnobium, vulgo Wiltan, vel ut ab aliquibus scribitur Wiltau, & Wiltheim prope Oenipontum ad Meridionalem plagam situm, pervetustam quidem jactat originem, sed etiam fabulis involutam: Tutius itaque fidem habebimus Brandisio narranti, Candidi Ordinis Canonicos a Reginberto Brixinensi Episcopo, abscedentibus, aut prius dilapsis (si tamen aliquando fuerant) Benedictinis, in hoc Monasterium fuisse inductos anno 1130., decennio scilicet postquam S. Norbertus illius Ordinis fundamenta Præmonstrati in Diœcesi Laudunensi jecisset, Marquardo Bruntrutano reliquis præesse jussu. Sub hujus decimo sexto successore Dominico Leor novam, eamque magnificam Templi molem Sigismundus Alphonsus Brixinensis Antistes coram Augustissimo Cæsare Leopoldo an. 1565. consecravit, nuper etiam sacra ædes B. V. sub quatuor columnis dictæ haud inelegans magnisque
sump-

sumptibus excitata, in locum veteris successit. Premit hoc Wiltenense Cœnobium Veldidenæ ruinas, cujus pervêtusta celebritas, ac situs ex quatuor Antonini itineribus, quorum unum jam alibi dedimus, affatim elucet; indeque peculiaris ejus dignitas arguitur, quod terna itinera Veldidenæ terminet; id enim non nisi in famosioribus Civitatibus usurpare consuevit. Deprædicant ejusdem excellentiam circumjacentes agri, in quibus sæpe etiam nunc antiqua numismata Romana, aliaque varia veteris Veldidenæ indicia fortuito reperiuntur. Inter hæc maxime eruditioni servit columna milliaria ex candido marmore cum hac inscriptione. *IMP. CÆS. L. SEPTIMIUS SEVERUS PIUS PERTINAX AUG. ARABICUS ADIABENICUS PARTHICUS MAX.*

PONT. MAX. TRIB. POT. VIII. IMP. CÆS. M. AURELIUS ANTONIUS PIUS. AUG. TRIB. POT. III. PRO. COS. ET IMP. P. SEP. TIMIUS GETA ANTONINUS VIAS, ET PONTES REST. AB. AUG. MIL. PAS. CX. Stabat itaque olim circa viam publicam hæc columna ante Cœnobii portam, signabatque viam militarem, quæ ex Italia per alpes Augustam Vindelicorum ducebat, ab Imp. L. Septimio Severo, ejusque filiis M. Aurelio Antonino Caracalla, & P. Septimio Geta per millia passuum centum & decem Augusta scilicet Veldidenam usque restauratam: verum anno 1587. Ferdinandi filius una cum tribus aliis ejusdem generis columnis milliariis in illa ad Oenum planitie hinc inde repertis in Ambrosianam Arcem transferri curavit.

S V E V I Æ P A R S.

Suevia nobilissima Regio, cui a Septentrione adjacet Franconia, ab Ortu Bavaria, a Meridie Helvetiæ, Rhætiæque pars, & ab Occasu Alsatia, olim Regnum, dein Ducatus audiebat, hodie vero in diversa prorsus dominia discriminetur. Ager illi fertilis, cujus nulla portio inculta jacet, præterquam ubi lacus, aut sylvæ terram

occupant; in quibus tamen frequens piscatio, nec minor venatio aliarum rerum defectum ubertim supplent. Cæterum alibi frumentorum abundantia, quorum magna vis. Tota Provincia salubri aëre gaudet, celebratissimis Urbibus, Vicis, & Castellis referta. Arces excellæ natura, & arte munitæ. Circa montes, ferrum, argentum, alia-

aliaque metalla procreat. Gens populosa, & bello clara, Germanorum præstantissima a Plutarcho habita, cujus paulo altius originem repetemus, postquam antiquiores hujus oræ incolas descripsimus.

Maximam Sveviæ partem a Vindeliciis quondam inleßam, & ab iisdem Vindeliciam appellatam nemo veteris geographiæ peritus in dubium revocat. De eorum tamen ortu, & genere non parum disputatur. Eos Servius Liburnorum, hos Amazonum propaginem autumat. Porphirio a Thracibus, quos Amazones patria ejecerint, eosdem derivat. Servii narratio, qua Amazones attingit, avide a pluribus excipitur, quibus allegati alias Horatii versus favere videntur; ab eruditissimo tamen

Vellero (a) inter fabulas merito rejicitur. Ab Illyriis saltem eos provenisse credidit Cluverius. (b) Sed longe magis arridet Vellerus Vindelicos Rhætorum familiam ab initio arbitratus, qui privatam nuncupationem a Vindone, & Lyco penes Augustam confluentibus desumpserint, ubi primariam eos fixisse sedem non obscure apparet. Certe sub unius Rhætiæ nomine, non Rhætorum tantum, sed & Vindelicorum terras fuisse a Romanis interdum comprehensas plerique fatentur, quod compluribus veterum testimoniis confirmat Clu-

verius, idque ex Rhætiæ finibus quos a Ptolomæo statutos alibi vidimus, clarius elucet; quinimo in Notitia Imperii Romani, in Antonini Itinerario, & apud Paulum Diaconum Rhætiæ secundæ nomine Vindelicia indicatur. Hinc de finibus, qui illam a propria, seu prima Rhætia distinguebant, haud minor, quam de origine controversia. Lycum quidem fluvium posuit Ptolomæus, sed in hoc passim erroris arguitur, plurium veterum scriptorum textibus convictus. Horum (c) Lib. 7. non infimus Strabo, (c) qui Vindelicos ad lacum Brigantinum usque pertingere non semel asseruit. Cui regioni. inquit, *Isiri, & Rheni fontes proximi sunt. Inter utrumque lacus, & effusa de Rheno paludes - - lacus habet insulam, qua velut Arce ad invadendos Vindelicos commodissime usus in navalibus pugnis Tiberius - - Ad eum lacum Rhæti paululum adsunt, amplius Helvetii, & Vindelici.* Unde certo videntur Vindelici ab Oeno fluvio, qua se in Danubium exonerat ad lacum Brigantinum, extensi fuisse, atque hinc Rhætiæ propriæ partem, & Helvetos, inde Noricum spectasse. A Germania magna Danubio arcebantur. Australes in alpihus terminos, quibus a reliqua Rhætia separentur, et si, uti innuimus, difficile sit definire, propius tamen est, extremas tantum, & humiliores coluisse, quod ex Strabone colligit Vellerus, ubi ille ait: *Vindelici autem, & Norici*

(a) Rer.
Aug. l. 2.

(b) Vind.
& Nor. c. 3.

montana exteriora tenent. Hæc de Vin-
delicis, a quibus ad Svevos eo-
rum successores pergamus.

(a) De ma-
re Ger.

Amplissimam olim fuisse Svevo-
rum gentem, diserte nos docet
Tacitus (a) sic eos describens: *Nunc de Svevis dicendum est, quorum non una, ut Cattorum, Teutætorumque gens: majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus, nominibusque discreti, quamquam in commune Svevi vocentur. Insigne gentis obliquare crinem, nodoque substringere. Sic Svevi a cæteris Germanis; sic Svevorum ingenui a servis separantur. Consonat Tacito apud Cluverium Æthicus: Germania, inquit, ubi plurimam partem Svevi tenent, quorum omnium gentes sunt LIV. Verum uno atque altero seculo post Taciti ætatem, cum Alemanni, Franci, ac Saxones, Svevorumque trans Salam, atque Albim nationes, Gothi, Burgundiones, Vandali, Quadi, Marcomanni, propriis, ac distinctis ab invicem nominibus clari haberentur, solos eos a Romanis dictos fuisse Svevos Cluverius censet, qui Borealem Danubii plagam Norimbergam versus extensam incolabant, favetque utcumque illi Jordanes conterminos Svevis populos enumerans, quos in secundo ejus authoris textu videre est, a nobis, dum de Gotschevia ageremus, alias allegato. Interim certum illud est, non amplius tam late patuisse Sveviam, sed tantum Topogr. Austr. P. I.*

in aliqua vastæ illius regionis parte subsequenter post Tacitum temporibus hoc nomen perdurasse; sic enim scribit Orosius, (b) qui (b) Lib. 8. c. 15. *runt gentes Marcomanni, Quadi, Vandali, Svevi, atque omnis pene Germania. Et Æthicus apud Cluverium: Oceanus Occidentalis habet gentes Gothos, Thuringos, Herulos, Marcomannos, Longobardos, Svevos, Francos, Alemannos. Cum tamen ex his populis Marcomanni, Quadi, Longobardi a Tacito inter Svevos referantur, quorum alia, apud eundem mentio etli ad situs intelligentiam non pertineat, eruditionis tamen gratia non prætereundam putavi, ubi nimirum de Romanorum sacris ita differit: Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem, ac Martem concessis animalibus placant: pars Svevorum, & Isidi sacrificat. Unde causa, & origo p. regrino sacro parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum Liburnæ figuratum, docet advectam religionem. Cæterum Svevi jam a prædictis gentibus discreti ad Danubii fontem paulatim ascenderunt, Alemannis, quorum sedes inde ad Rhenum, & Mœnum usque protendebatur, aut ex Germania prorsus recedentibus, uti Cluverio (c) visum est, aut novos ho- (c) Germ. ant. l. 2. Hinc est illud Pauli Diaconi: (d) (d) Lib. 2. Liguria usque ad Gallorum fines extendi- c. 15.*

tur. Inter hanc & Sueviam, hoc est, *Allemanorum patriam, quæ versus septentrionem est posita, duæ provincie, id est, Rhætia prima & Rhætia secunda infra alpes consistunt.* Tandem trajecto Danubio in Vindeliciam seu secundam Rhætiam penetrantes Suevi, hodiernum Sueviæ nomen huic regioni indiderunt. Ex ea autem non nisi, quæ Clementissimo Austriacæ Domus Imperio hæreditario jure subjacent, modo breviter exponenda seligemus.

Marchionatus Burgovienfis inter Lycum & Ilarum fluvios comprehensus, a primaria Urbe Burgovia nomen sumit, quæ vulgo Burgow dicta a Mindela amne uno, antequam in Danubium influat, milliari alluitur, & quatuor milliariibus Ulma in ortum recedit. Aliam præterea non ignobilem Urbem hæc ditio complectitur, nimirum Guntiam seu Guntsbergam, sex milliariibus Augusta remotam, quam Danubius, Guntia fluvio auctus præterfluit, & cujus præclaram memoriam nobis suppeditat panegyricus Maximiano Cæsari Diocletiani collegæ ab incerto authore dictus, dum cladem Alemannis, perpetuis Rhætiae hostibus an. 284. ab eo inflictam his verbis deprædicat: *Captus scilicet Rex ferocissimæ nationis inter ipsas, quas moliebatur, insidias, & a ponte Rheni usque ad Danubii transitum Gutiensem devastata atque exhausta penitus Alemannia.* Urbibus

adjicio celebriores religionum Aedes per hunc Marchionatum dispersas. Wettenhaufianum Canonorum Regularium S. Augustini Collegium fundarunt Conradus & Wernherus Comites de Rockenstein, nec non Gertrudis eorum mater. Conditus in hoc jacet Henricus Marchio Burgovienfis, qui anno 1213. sine prole mascula e vivis sublatus, nobilissimæ suæ Prosapiae finem imposuit. Fultenbachense Ordinis S. Benedicti cœnobium Augustam inter & Dilingam longam jam numerat ætatem, utpote an. 730. a S. Vicerpo Augustano Episcopo constructum. Elegans Virginum Ordinis S. Benedicti Monasterium vulgo Holtz nuncupatum, egregium est monumentum S. R. I. Mareschallorum Pappenheim, Dornsberg, & Biberach, qui illud primitus, incertum quo anno erexere. Transiit hic Marchionatus ad Habsburgicam Domum anno 1282., quo Rudolphus I. Imperator in Augustanis Comitibus, habito Imperii Ordinum consensu, Rudolpho filio illum contulit, etiam Sueviæ Duci renunciato, cum anno 1269. Conradinus ultimus ex veteri stirpe Sueviæ Dux Neapoli in Italia a Carolo Andegavensi capite plexus orbata successoribus hæreditatem reliquisset.

Hohenbergensis Comitatus, qui a nonnullis solo Dynastiæ titulo indicat-

dicatur, in Inferiorem, & Superiorem ab Arnolfo dividitur. Hic ad Nicri vulgo Necker vocati fontes jacet; ille vero cum eodem fluvio descendit. Superioris Caput est Castrum Hohenberga; Inferioris Rotenburgenfis Arx in lævo Nicri littore, uno supra Tubingam milliario affurgens; quam Carmelitarum, & Capucinatorum Cœnobita nobilitant. In adverfa autem Nicri ripa Rotenburgo respondet Collegiata Ecclefia a Comitibus Hohenbergicis anno 1320. fundata, in qua Præpofitus, duodecim Canonici, & quatuor Vicarii,

ut in Blavii Atlante legere eft opulenti redditibus fruuntur. In valle infuper Rotenburgica profilit acidus fons certiffima plurium morborum medicina

Speftant præterea hæreditario jure ad Auguftiffimam Auftriacorum Heroum Proſapiam ipſe Landgraviatus Sueviæ a Wenceslao Imperatore anno 379 Archiduci Leopoldo pro 40. aureorum milibus Francofurti oppignoratus. Nellenburgenfis Dynaftia inter Danubium, & Brigantium lacum inclufa, aliaque minoris nominis loca.

R H Æ T I Æ P A R S.

Rhætia propria feu prima, quatenus fcilicet a Vindelicia difcernebatur, præter Iuſtratum antea Tyrolis Comitatum, & Grifonium feu Canorum Rempubicam, quos vulgo Graubünder dicimus, nonnullas alias Regiones complexa eft; Auftriaco Sceptro hodieque ſubjectas, quas ſub hoc titulo conjungemus.

Brigantinus Comitatus nomen ſuum vel a præcipua Urbe Brigantia in littore Conſtantienſis, olim Brigantini lacus ſita vel a Brigantio fluvio in eundem lacum

(a) Lib. 2. prope Urbem illabente mutuatur.
c. 12. Hanc Rhætia expreſſe inferit Pto-
(b) Lib. 7. lomæus (a); Strabo (b) autem Vin-

delicia eam attribuere quamplurimis viſus eſt, dum ita ab iis latine redditur: *Eſtiones*, & *Brigantii ad Vindelicos pertinent: eorum Oppidum eſt Brigantium*, & *Campodunum*: Verum non defunt alii, inter quos *Ægidius Schudus* apud *Schardium* hunc *Strabonis* locum ſic aliter interpretantes. *Ferociſſimi inter Vindelicos Licatii*, & *Clautenacii* cenſebantur. *Rhæthorum autem Rhucantii*, & *Corvanti*. *Eſtiones* vero, & *Brigantii Vindelicos* attigunt: eorum Oppidum eſt *Brigantium*, & *Campodunum*. In quam lectionem magis propendeo, cum poſt *Rhætos* *Strabo* *Brigantios* jungat, eos potius additurus *Vindelicos*,

fi ad hos illos pertinere voluisset. Brigantinae porro Civitatis, lacusque frequens est apud alios quoque veteres Scriptores mentione. Plinius (a) postquam mungiles, aliosque pisces caeteris praetulit: ita prosequitur: *Proxima est his mensa generis duntaxat mustellarum, quas, mirum dictu, inter Alpes lacus Rhetiae Brigantinus æmulas marinis gene-*

(a) Lib. 9.
c. 17.

(b) Lib. 15.
c. 6.

rat Ammianus Marcellinus (b) ipsum lacum Brigantiam vocat communem cum Oppido nomine: *Relegens, inquit, margines lacus Brigantiae. Et paucis interjectis. Rhenus lacum invadit, quem Brigantiam accola Rhætus appellat.*

(c) Cap. 24.

Solinus (c) quoque hoc illum encomio celebrat: *Si Thracia e Gallia petenda, excipit ager Rhæticus opimus, & ferax, Brigantino lacu nobilis.* Brigantius vero amnis ex ejusdem nominis sylva profluens, antequam in lacum se exoneret, valles irrigat vini, frumentique feracissimas multis Pagis quasi confitas; at statim post fontes austeritas multa, nec aliud fere, quam nemorum horror oculis observatur. Parum infra Brigantiam Urbem in eleganti, commodaque lacus crepidine obviat Augia Major, alias Brigantina venustissimum Ordinis S. Benedicti Cœnobium a SS. Columbano, Gallo, & Magno inchoatum, quod postero tempore præclare restituit sub annum 1037. Udalricus Brigantiae Comes; eximia autem vitæ sanctimonia præter

tres Conditores consecrarunt SS. Theodorus, Attalus, Walbertus, Deicola, Walericus, Bebo, Waredolenus, Kilianus, & recentiori ævo BB. Marbotus, & Diethus. Cæterum Brigantinum Comitatum Rudolphus Comes Montfortius, quem sub initium decimi tertii seculi vixisse tradit apud Wilhelmum Im Hoff Arzetus, una cum uxore Elisabetha Palatina Tubingenſi ex ea stirpe primus obtinuit, a qua ad Austriacam tota hæc ditio transiit, partim anno 1450. ab Elisabetha Wilhelmi Montfortii, filia Sigismundo Archiduci, partim anno 1525. ab Hugone Montfortio Ferdinando Archiduci vendita.

Feldkirchenſem Comitatum cognominat Feldkirchia, parva, sed elegans Urbs juxta Illam amnem non multo post in Rhenum influentem sita, vino abundans, & mercimonio frequens, quam alii Valcurium a Latinis dictam, nescio quo fundamento, arbitrantur. Alii congruentius ab antiquis Rhætis Campi nomen accepisse putant, ibique postea ab iisdem Christiana sacra edoctis, erecta D. Petro Ecclesia, Campi Ecclesiam, seu germanice Feldkirch eum locum audivisse. Certe a mercatoribus ex Italia huc sæpe adventantibus Campo di S. Pietro etiamnum appellatur, & in vetustioribus Curienſis Episcopatus monumentis ita de hoc loco legitur: *De Ecclesia S. Petri ad Cam-*

Campos, id est, Feldkircha Beneficium, &c. Quin imo si secundæ Strabonis interpretationi paullo ante allegatæ pressius inhæreamus, sane pro Campoduno Feldkirchiam Brigantinis propiorem potius intelligemus, quam Urbem Kampten ab iis remotiorem, & antiquæ Vindeliciæ certo inclusam. Comitatum hunc anno 1376. Leopoldus Archidux a Rudolpho Montfortio triginta sex aureorum millibus emit, cui adjecit Dynastias Pludenz, Sargans, & Sacrum Montem ab Alberto Comite Werdenbergico, iis tuendis impari divenditas. Anno dein 1416. cum Archidux Ernestus Feldkirchiam Comiti Friderico Tockenburgico oppignorasset, nu-

merataque jam ab hoc pecunia, Archidux Fridericus Ernesti frater Urbem tradere detrectaret, hæc a Comite obfessa, in ejus potestatem devenit, sed a Friderico III. Cæsare postmodum redempta ad Austriam rediit. Fuggero (a) tamen ^{(a) Spec. 10. lib. 4. c. 5.} ista docenti advertebatur Gerardus de Roo, (b) qui non ab Ernesto, ^{(b) Hist. An. lib. 4.} sed a Sigismundo Imperatore post proscriptum Fridericum Archiducem oppignoratam aliis Feldkirchiam refert.

Inter has duas ditiones hactenus descriptas interjacet Montfortensis Comitatus ab Austriæ Archiducibus persoluto pretio pariter comparatus.

CONSTANTIENSE TERRITORIUM.

Constantia, vulgo Costanz, vel Costniz percelebris Urbs cognomini imminet lacui, sex, vel septem miliaribus longo, qui a Mela Venetus, ab aliis Brigantinus, & Podamicus, vulgo Bodensee vocatur, quæmque Rhenus non procul Roschago ingressus interfuit, coram Constantia in inferum seu Cellensem lacum transiturus, olim a Mela Acronium, nunc vulgo Cellersee vel Untersee appellatum:

quamvis alii in Acronio superum, in Veneto autem inferum a Mela expressum autument. Antiquam esse Urbem nemo ambigit, Romanam enim in ipso nomine præfert originem, licet apud nullum veterem authorem ejus memoria habeatur; nec nisi in tenebris palpant, imo prorsus a vero aberrant, qui Ptolomæi Ganodurum, seu Gavanodurum istic stetisse pronunciant. Proferunt alii, hanc Urbem

bem a Constantio Constantini Magni parente muris circumdatam, ab eo etiam nomen fuisse adeptam, sed verosimilius conjicit apud Braunium Picus, Constantio Imperatori Constantini Magni filio nomen Urbemque deheri, dum ita de Constantiensibus canit:

Quos Constantini proles oriente subacto

Occiduas repetens stellanti murice terras

Concidit, & proprio signavit nomine.

Constantiam illustrat Episcopus Vindonissæ Helvetorum Pago nunc Windisch dicto, & sex milliaribus hinc in Occasum distito a S. Beato, quem Apostolorum Princeps D. Petrus consecrasse fertur, inceptus, & a S. Maximino, vel Maximo Episcopo sub annum 570. in hanc Civitatem translatus; inter cujus successores sanctitatis fama præ reliquis claruere: D. Gebhardus I. ex illustri, ut quidam censent, Habsburgicorum Comitum sanguine, eoque pro Christi nomine anno 885. gloriose profuso longe illustrior: B. Nottingus Veringensis Comes ex S. Galli Monasterio ad Episcopalem Cathedram, hinc ad cœlestis regni solium seculo decimo evehctus: D. Conradus Rudolphi Comitis Altorfensis filius ob terna Templi SS.

Joanni, Mauritio, & Paulo Constantiæ extructa, atque universum patrimonium Episcopatu donatum de Constantiensis Ecclesiæ optime meritis, & anno 974. ab hac ad triumphantem translatus: S. Gebhardus II. Brigantinus Comes, & Petrusiani Cœnobii fundator an. 995. terris ereptus: B. Gebhard. III. Zeringiæ Dux, Bertholdi Alemanniæ Ducis frater ex Hirsaugiensis Asceterio ad Insulam, & an. 1110. ad immarcescibilem coronam evocatus. Capitulum 24. Canonicis constat, quorum Cathedralis Basilica D. Stephano sacra non modicam ædificii magnificentiam ostendat. Porro Constantiensis Diœcesis omnium Germanicorum amplissima præteritis sæculis habebatur, idque maxime patuit sub Friderico Præsule ex Comitibus de Zellern, qui coacta anno 1435. Diœcesana Synodo, initoque Ecclesiasticorum censu, sibi subesse reperit 350. Monasteria. 1760. Paræcias, & supra 17000. Sacerdotum: & quamvis grassante postmodum per Sueviam, ac Helvetiam hæresi complures Civitates ejus jurisdictioni se subdixerint, late tamen adhuc Episcopi in sacris potestas extenditur. Neque minus prædiis, ditionibusque ditatur; tenet enim præter varia in Turgoia loca, Civitates Mersburg, & Marchdorff, quarum illa Comitibus de Rordorff quondam paruit,

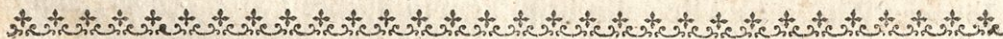
ruit, nunc sedem, ac domicilium Constantiensi Antistiti, & S. R. I. Principi præbet. Inscribitur præterea hic Episcopus Reichenoviæ Dominus, quæ alias Dives Augia dicitur, estque Ordinis S. Benedicti Cœnobium olim longe potentissimum, ex quo tredecim Archiepiscopi, & triginta quatuor Episcopi prodire, & in quo Cœnobia S. Marcum Evangelistam, indignantibus Venetis, sepultum prætendunt. Jacet in situ ad miraculum eleganti, in insula nempe Cellensis lacus omnibus naturæ gratiis exulta, in qua illud condidit circa annum 742. S. Pirminus Meldenensis Episcopus, primusque Augiæ Abbas, liberalibus Caroli Martelli subsidii instructus, cumque non nisi nobili orti prosapia ab initio reciperentur, tot in eo aggestæ sunt opes, ut annui proventus ad sexaginta millia aureorum ascenderint. An. autem 1540. quinquagesimus nonus Abbas Marcus a Kneringen post longas cum Episcopatu Constantiensi disceptationes, Abbatiae administrationem Joanni a Welza ejus Ecclesiæ Præfuli transcripsit, a quo, annuente Summo Pontifice Episcopatu inserta est, auctusque Episcopi titulus. Verum Constantiam repetamus, quæ inter liberas Imperii Urbes olim recensita, Austriæ Archiducibus jam diu subjicitur, ab anno scilicet 1548., quo Carolus

V. Imperator desertæ Catholicæ Religionis causa eam proscripfit, & postea libertate multatam Ferdinando I. fratri suo subjecit, his conditionibus a Wilhelmo iam Hoff allegatis: ut ipsum, ejusque liberos, & hæredes pro suis Dominis impofterum agnoscant, eique fidem omnem, & obedientiam præstent, nec ab eis ullo tempore deficiant, neque sædus ullum ineant: decretis, quæ Ferdinandus, ejusque Præfecti de religione facturi sunt, omnino pareant: in bellicis, aliisque negotiis ipsi, ejusque hæredibus præsto sint, & imperata faciant, sicut reliqui Provinciales.

Celebratur quoque in annalibus Constantia ob famosissimum, & Oecumenicum Concilium an. 1414. ad tollendum schisma convocatum, quod in tres partes Catholicam Ecclesiam distraxerat, cum totidem sederent Summi Pontifices, nempe Gregorius XII., Joannes XXIII., & Benedictus XIII., nec, quisnam legitimus foret, discerni posset, multis Regnis, ac Provinciis cuivis illorum adhærentibus; Deo tamen favente res feliciter cessit; namque Joanne, & Gregorio sponte abdicantibus, atque Benedicto, qui licet ab omnibus derelictus, ad obitum usque Paniscolæ Hispaniæ Oppido Pontificatus insignia pertinaciter gessit, ex Concilii sententia depositus, electus est in verum Pontificem a Cardinalibus Constantiæ degentibus, & triginta aliis probis, eruditisque

viris pro ea tantum occasione ad jus suffragii admittis, Otto Columna, postea Martinus V. vocatus, atque ab universa Ecclesia ingenti solatio agnitus, & adoratus. Animadversum insuper est ab hoc Concilio in binos Hæreticorum primipilos Joannem Hussum, & Hieronymum Pragensem, ambos in suo errore contumaces, ideoque momentaneis flammis exustos, quæ æternis præluferunt. Dissolutum tandem est Concilium anno 1418. a Summis Pontificibus, & posterioribus Conciliis non integre approbatum, cui præter Joannem XXIII. Papam, & Sigismundum Cæsarem ferventem publicæ in Ecclesia pacis promotorem, interfuere teste Cochlæo Cardinales viginti novem, Patriarchæ quatuor, Archiepiscopi 47., Episcopi 260., & cum his Abbatum, Præpositorum, & omnis generis Clericorum ingens numerus: secularium præterea Principum, Comitum, Baronum, Nobilium, & Oratorum maxima multitudo.

Si post Constantiam cum Rheno descenderis, post longum fluminis flexum, qui Scaphusiæ incipit, & in Urbe Keyserstuel fere desinit, in quatuor Urbes, quas sylvestres vocant, incidet Austria cum Imperium itidem agnoscen-tes: ex quibus prima obviabit Valdhusta, vulgo Valdhust in Klegovix Regiuncula, quinque miliaribus Scaphusia distans: secunda Lauffenburgum in rupe erectum, atque ab arte simul, & natura munitum: tertia Seckinga, seu Sanctio, aut Secconium vulgo Seckingen a Rheni undis circumdata; quarta Rheinfelda, vulgo Rheinfelden Urbs munitissima duobus supra Basileam miliaribus posita, nec procul a ruinis Augustæ Rauracorum, sive Pago Augst remota, quæ magnam bellis materiam sæpius subministravit, & elapso nuper seculo, uti & Lauffenburgum, sæpius ab hostibus capta, ac recepta, tandem juxta Monasteriensis Pacis statuta ad legitimos suos Dominos, Austriæ nempe Archiduces remigravit.

BRISGOIÆ PARS.

Brisgoiam, vulgo Brisgow regionem frumenti, ac vini feracissimam secus Orientale Rheni latus protensam Austriæ Archiduces, ac Badensium Marchiones

inter se quondam partiti sunt. Præclariores illius Urbes merito habentur Friburgum & Brisacum alternas belli vices sæpius expertæ? Friburgum vulgo Freyburg totius Pro-

Provinciae Metropolis hodie censetur. Urbs est situ amoenissima inter montes excellens, a Bertholdo IV. Conradi I. Zeringensis Ducis filio anno 1118. ex tenui Pago in Civitatis formam redacta & magnificis postmodum ædibus, Templis ac Cœnobiis exornata; immunitatibus prædita tantis ita crevit, sui ut ipsa juris fieri tentaverit: nuptiis postea in domum Comitum a Furstenberg illata, sæpius pro immunitatibus suis, cum novis his suis Principibus lites habuit persolutisque ducentis marcharum argenti millibus ab eorum se imperio exemit; sed cum persolutam a se pecuniam Austriacis Principibus a quibus mutuam acceperat, restituere nequisset, maluit eorum se subicere Principatui. Sub his, vallis propugnaculisque instructa inter firmissimas Germaniæ Arces olim numerabatur. Annis 1632. 1634. 1638. Suecicis armis; Gallorum autem oppugnationi annis 1677. 1713. & 1745. succubuit; ab his operibus omnibus externis exuta militaris esse statio desit. Brisacum olim Brisgoiæ metropolis Rheni littori in rotundum collem elevato incumbens, ab Antonino in itineralio, & a Luitprando Ticinensi qui sub Ottone I. Imperatore floruit, sub Brisaci montis nomine memoratur

Topogr. Austr. P. I.

Urbs est valde elegans, populoque frequens, ob propinquas metallorum fodinas, uti apud Blavium legitur, maxime aucta. Olim inter Imperiales recensebatur Urbes: ab Ludovico V. Bavaro Imperatore Ottoni Austriæ Duci anno 1331. pignoris loco tradita est: & a Carolo V. 1548. Principum Austriacorum Dominio in perpetuum transcripta, claustrum Rheni adjectis operibus munitissimum ab iis redditum est: alternante crebro in bellis fortuna Dominum mutare aliquoties hæc Urbs coacta est: anno 1683. a Gallis expugnata ad Austriacos 1697. rediit: parem habuit hoc sæculo sortem: anno 1703. Francis cessit: pace Rastadiensi Austriæ reddita anno 1715. Tam remota a reliquis Austriacorum Provinciis, arx cum minus defendi & servari commode posset, ne hostile deinceps receptaculum fieret, Augustissimæ Mariæ Theresiæ jussu anno 1741. Vallis operibusque nudata fuit: in ejus arce perduravit diu vetusta turris a Bertholdo III. Zeringensi Duce excitata. Nomen suum hi Duces traxerant a Castro quodam Zeringhen cujus ruderæ, medio infra Friburgum miliario in excelso monte etiamnum supersunt.

K k

F I N I S.

MATERIA
TENTAMINIS
PUBLICI

QUOD
EX ANNI HUIUS SCHOLASTICI
PRÆLECTIONIBUS
QUOVIS, CUI LIBUERIT, PERICLITANTE
SUBIBIT
IN
COLLEGIO REGIO THERESIANO
SOCIETATIS JESU,
ILLUSTRISSIMUS DOMINUS
MAURITIUS
L. B. DE BRABECK,
PHILOSOPHIÆ IN SECUNDUM ANNUM
AUDITOR.

DIE MENSE SEPTEMBRI ANNO M. DCC. LIX.

VINDOBONÆ,
TYPIS JOANNIS THOMÆ TRATTNER, CÆS. REG.
AULÆ TYPOGRAPHI ET BIBLIOPOLÆ.

MATERIA
TENTAMINIS
PUBLCI

EX ANNI HUIUS SCHOLASTICI
PREFLECTIONIBUS
QUOVIS CUI LIBERIT, PERICULANTE
SUBIIT

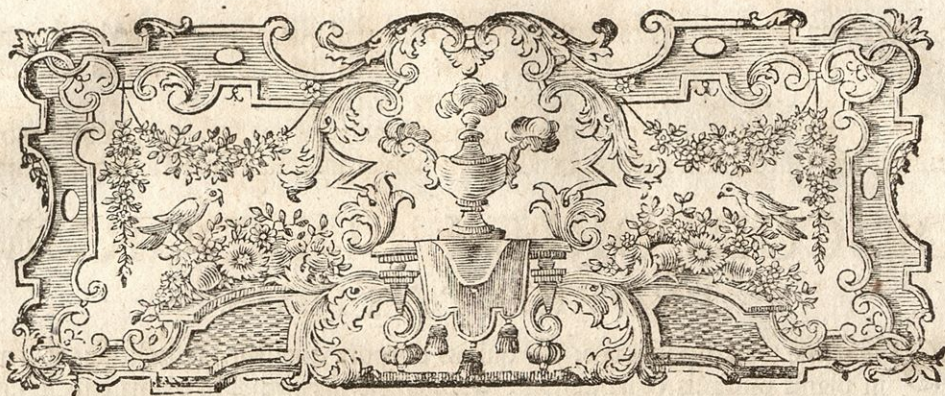
IN
COLLEGIO REGIO THERESIANO
SOCIETATIS JESU

ILLUSTRISSIMUS DOMINUS
MAURITIUS
L. B. DE BRABECK

PHILOSOPHIE IN SECUNDUM ANNUM
AUDITOR

DIE MENSE SEPTEMBRI ANNO M. DC. CXX

VINDOBONA
TYPIS JOHANNIS THOMAE TRAUTNER, CAL. PAB.
ANNO M. DC. CXXII

THESES PHYSICÆ.

ASSERTIO

PHYSICÆ FUNDAMENTUM.

Atractio, repulsio, vis inertię sunt tres generalissimę omnium Corporum proprietates, in sensu Newtoni acceptę. Ultimam qui vocare velit vim flatus *Conservativam*, id pace nostra fecerit.

LEGES.

In minimis materię portionibus. Si Contiguę sint, 1mo attractio proportionalis est magnitudini & extensioni Contactus. 2do infinities major est attractione in modica distantia; imo etiam gravitatem partium, quę punctum contactus constituunt, infinities superat. At si 3tio minimę massę portiones contiguę non sint, attractio non reciprocam quadraticam, sed reciprocam cubicam distantiarum sequitur rationem.

In magnis materię portionibus 1mo omnium corporum attractio est mutua. 2do proportionalis massę. 3tio reciproce ut quadrata distantiarum si massę sint æquales. 4to in ratione composita ex reciproca distantiarum & directa massarum si eadem sint inæquales. 5to si massę portio in superficie sphærę collocata a singulis ejusdem partibus trahatur in ratione distantiarum reciproca quadratica, erit tota illius attractio passiva inverse proportionalis quadrato distantię a Centro sphærę,

ræ. 6to intra sphæram pars quæcunque massæ undique æqualiter trahitur. 7mo si corpus attrahens sphæricum fuerit, Attractionis directio erit versus centrum. In sphæroide Corpora tendent versus focum viciniorem.

Vis inertiae Corporis quiescentis proportionalis est massæ, corporis in motu constituti æquat totam motionis quantitatem; universim actio & reactio æquales sunt.

DE CORPORUM SOLIDORUM PROPRIETATIBUS.

1. **S**I minimæ massæ portiones, ex quibus corpora constant, se contingant 1mo in planis plurimis & sat amplis, Corpus erit *durum*; si in planis paucissimis, erit *molle*; si in minimis, & fere in solis punctis, erit *fluidum*.

2. Si *menstrua* divisionem efficiant, dicetur solutio; effectus majoris attractionis inter menstruum & partes corporis, quam partium inter se. Si motus intestinus accedat, vocabitur *effervescentia*, *fermentatio*; effectus auctæ continuo celeritatis ex attractione & elasticitate. Si partes a menstruo attractæ per alterius Corporis accessum separentur, erit *præcipitatio*, si mere subsidant; si leviter concresecant, *coagulum*. Utrumque turbatae attractionis effectus.

3. Si *ignis* divisionem corporis causet, partesque extra sphæram activitatis ejiciat dicetur *combustio*. Si partes separentur quidem, sed intra sphæram activitatis maneant, erit *rarefactio*. *Transpiratio* fiet paucis extra sphæram ejectis cæteris intra eandem remanentibus. Hæc in omnibus tribus regnis locum habet.

4. Si *vis quæcunque* extranea partes dividat paucis extra activitatis sphærum ejectis, Cæteris omnibus remanentibus, erit *fractio*. Si nulla ita ejecta fuerit, separatæ tamen omnes extiterint, dicetur *elasticitas*. Hujus sequentes sunt leges: 1mo actio & reactio æquales sunt. 2do post impactum ad eandem altitudinem Corpus resilit. 3tio si oblique impingat, vi tanto majore agit, quanto magis ad perpendicularum accedit.

5. Corpora alia *electricæ* sunt originarie, alia per communicationem. Effectus omnes explicandi sunt per vorticem non nunquam simplicem; aliquando duplicem materiæ cujusdam summe fluidæ, elasticæ; intra poros corporis tanquam tubulos capillares detentæ.

DE CORPORUM FLUIDORUM PROPRIETATIBUS.

1. **C**omponuntur ex minimis, duris, figura diversis, levissime se attrahentibus partibus. 2do gravitant in loco proprio. 3tio in solidis trans eandem perpendiculariter motis quantitatem motionis imminuunt; in oblique transeuntibus

bus insuper directionem mutant a perpendiculari, si ex rariore in densius trans-
eant; & e contra. Sub angulo 5. graduum æqualiter resiliunt, atque inciderunt.
4to fluidorum pressio basi in altitudinem ductæ æqualis est. 5to in tubis com-
municantibus quibuscunque altitudo & vires utrimque æquales sunt in homoge-
neis. Si heterogenea sint fluida altitudines sunt reciproce ut gravitates specificæ.
6to si solidum intra fluidum demergatur amittit pondus æquale fluido extruso,
quod tamen toti fluido accrescit.

A Q U A.

1. **N**ulla datur pura. Modi eam examinandi sunt varii. Etiam marina po-
tabilis reddi potest. 2. Si aqua in terra superficiei in vaporem solvatur
is intra aeris poros & meatus tanquam intra tubulos capillares ascendet. Hic
effectus nec expansioni aeris intra bullas, nec effluviis igneis solaribus, unum
cum vaporibus Corpus constituentibus, attribui potest. Si igniculi quacunque
de causa abscedant, nascentur ex vaporibus intra aerem receptis pluvia, nix,
grando, ros &c. 3. Si aquæ in vaporem solutio intra terræ succedat viscera, is
varia strata pervadet, subinde igniculis recedentibus in guttas concrecet: hæ hi-
drophilatia replebunt & perennibus dabunt originem fontibus. Unde fontes
Fluviique a pluviis & nivibus ortum habere non possunt. 4. *Aqua frigida* ob
ignium defectum concrecet primum in fila gracilia testante Maërano; tum in an-
gulos, ac subinde in Corpus solidum. Non est nisi attractionis effectus. 5. Pro
pluviarum & nivium quantitate metienda est cubus interne vacuus; præcognita
provinciæ extensione. Vaporum copia exploratur sale, funibus, hydrometris &c.

A E R.

1. **E**st fluidum sui generis. Gravitationem perpetuo mutat; id quod jam ventis
tribuendum est, jam diverso vaporum intra aerem statui. 2. *Densitas*
aeris exploratur *manuscopio*, gravitas barometro. Hujus tres sunt species: Tor-
ricellii, Hugenii, Hockii usitatissimæ; nullum omnibus incommodis vacuum.
3. *Corpora sonora* præter motum oscillatotium etiam tremulum singularum par-
tium habent. Si aer ab iis motum recipiat. *Sonus* dicitur. 4. *Tonorum di-*
versitas efficitur a pulsuum intervallis; *densitas* autem aeris clariorem aut remif-
siores causabit tonum. *Intensitas* soni in diversis distantis ut quadrata distantia-
rum reciproce decrescit. *Propagatio* tonorum undarum propagationi analoga
est; unde omnes toni æquali celeritate progrediuntur. Trans Solida
corpora si sonus propagetur; id vel sparso aeri, vel partium elasticita-
ti tribuendum est. Trans fluida propagatur non tam mediante aere sparso, quam
potius ob mobilitatem ipsius fluidi, omni impulsui se facile accomodantis. 5.
Echo dependet ab aeris & obstaculi elasticitate. Syllabæ tanto plures redibunt,

quanto sæpius 63. pedes inter obstaculum & instrumentum sonorum contineantur. Alia soni reflexi genera ad ellipsis aut parabolæ proprietates referenda. 6. *Augmentum soni* habetur ab aeris densitate, parietum elasticitate, crebris reflexionibus. Unde explicatio petenda tubarum, fidium, vocis humanæ &c. 7. *Ventus* oritur a turbato aeris æquilibrio; Causæ esse possunt calor, frigus, potissimum vapores terrestres. Venti perennes intra tropicos oriri nequeunt a rotatione terræ circa axem, sed oriuntur a calore solari potentissimo. Unde etiam dependet perpetua maris malatia in tractibus æquatori proximis, ventus periodicus maris indici. 8. Atmosphæræ altitudo certo determinari nequit, licet ejus gravitas certo sit cognita. Ex stupendo suo pondere multa creat incommoda, plura tamen aliis ex Capitis commodis adfert.

I G N I S.

1. **S**ola corporum expansio verum est præsentis ignis indicium. 2. Calor & frigus sunt motiones turbatæ & celerrimæ minimarum partium corporis, ita ut illa intensior sit hæc remissior: has anima numquam absolute, sed semper comparative respicit, ita ut calorem dicat, si minori motioni succedat major, & e contra. 3. Ignis non est mera minimarum partium motio, sed est fluidum proprii generis, subtilissimum, summe elasticum, per Corpora omnia dura, mollia &c. æqualissime distributum & sola activitate diversum, ita ut id quod nos ignem appellamus, quodve sensus nostros diversimode afficit, non sit nisi fluidi per omnia corpora æqualissime distributi, inæqualis vis & activitas; utpote quæ attritu potissimum nascitur, præcipue partium, quæ facile oscillant. 4. Pabulum ignis est oleum & alcohol tenacitate sua oscillationes igneas facile retinens, donec potentissimæ evadant. Reliqua combustibilis corporis principia vim ignis aliquando promovent. 5. Flamma non est nisi fumus ardens; fumus sunt partes crassiores corporis combusti, vi ignis excussæ. 6. Phosphorus & Pyrophorus a tractionibus & elasticitate partium acidarum dependent, celeritate fluido igneo communicata; idem principium habet ignis fatuus, dempto, quod parum pabuli adsit; unde vis levior vixque sensibilis evadit. Fugientem sequitur, & e contra, eleuatus in auras stellas format cadentes. 6. Fulmen oriri potest primo per *excussionem*, dum pars nubis accensa per modum globi ignei ejicitur; Secundo per *electricitatem*, torrentibus binis electrici fluidi opposita directione incurrentibus; tertio per *propagationem* halituum ex nube & objecto illo, quod fulmine feriri judicamus, promanantium, & in spatiis intermediis accensorum. 7. Ignes *artificiales* ab aeris dependent rarefactione; potissimum autem a vaporum celeriori progressu atque diffusionem, quam quidem aer circumfluius possit removeri, ut adeo pro hypomoclio iis deserviat, dum in corpora agunt eademque elevant. 8. Limites caloris & frigoris certi & determinati adhuc inventi non sunt. 9. Mensura caloris sunt Thermometrum

trum pro fluidis, aut minutis corporibus, Pyrometrum pro solidis. Multa sunt, quæ ad horum instrumentorum perfectionem desiderantur. Sunt autem Trebbeli, Florentinum, Farnheitii.

L U X.

1. **L**ucis particula à Capillo quantumcunque exili quinquies millies billiones magnitudinis diametro superatur. Diffunditur a quocunque puncto luminoso versus omne punctum sphaeræ mundanæ non tamen instantanee, sed successive, & ita ut a sole octo circiter minorum tempore propagetur. Non obstante tanta celeritate vis & impactus lucis adeo est exiguus, ut ad sensum sit nullus, dempta, retina oculi ob texturæ tenuitatem. 2. Partes, quæ radium componunt, diversam habent *inflexibilitatem refrangibilitatem & reflexibilitatem*; sunt adeo partes heterogeneæ natura & magnitudine diversæ, quæ sola celeritate dempta differunt in omnibus. Inflexio & refractione explicari non possunt a minore densioris medii resistentia, in quod in utroque casu lux perveniret; utraque non nisi attractionis est effectus. Inflexio lucis non fit in immediato contactu superficie, sed in aliquantula ab eadem distantia. 3. Origo lucis requiri non potest seu in materia subtili Cartesiana, seu in Æthere quodam subtilissimo & infinitis vacuolis prædito. Dicendum est materiam luminis non esse, nisi corporum luminosorum profluvium, ab eorundem substantia avulsum atque ad modum tenuissimæ flammæ in omnem partem sparsum & diffusum; insuper fluidum luminosum a fluido igneo distinctum non est. 4. Corporum *Diaphanorum & Opacorum* natura repeti non potest a situ pororum ordinato, aut inordinato: in causa sunt partium, quæ Corpus constituunt, natura heterogenea, major aut minor adhæsiō, pororum amplitudo varia; unde tractionum, fractionum diversitas, atque inde orta lucis confusio, disiectio, absorptio, adhæsiō. 5. *Color* est heterogenearum lucis partium diversus in retina oculi impactus atque impressio, quæ pro diversitate virium atque motus, quem causat, denominationem obtinet jam coloris rubri, aurancini &c. Omnium partium simultaneus impactus vocatur candor; Hinc autem falsum est colores dependere ab homogenei cujusdam fluidi modificatione, ut Cartesiani sentiunt. Ex iisdem Principiis pendet *Halo, Parelium, Paraselene*. 6. *Colores permanentes* præter partium lucis heterogeneitatem, habentur ex diversa superficie & lamellarum, ex quibus corpus constat, densitate & magnitudine; Hinc varia lucis reflexio & refractione, radiis aliis transmissis, aliis absorptis, aliis versus oculum reflexis, prout ipsarum lucis partium natura, & ad objecti superficiem proportio poposcerit. Objecta, quæ omnem lucem reflexerint, alba dicuntur; quæ nullam, denominationem obtinebunt nigri. Alia Colorem illum exhibebunt, cujus naturæ reflexerint radios. Ex colorum horum combinatione infinita propemodum varietas existet. 7. Optica radium contemplatur via recta procedentem, qui ad modum conii lu-

minosi abscedit, ita ut illius intensitas in diversis distantis sit reciproce ut quadrata earundem distantiarum; Unde objecti claritas, umbra, varius oculi status, & pupillæ perpetua mutatio dependent. Dum radii in retina oculi imaginem pingunt, ea erit primo inversa; secundo tanto major, quanto objectum est propinquius. Hinc iudicium illud dependet, quo de objectorum distantia solo obtutu decernimus. Hinc porro est, quod objecta situ parallelo posita convergere, circulum occupantia in linea recta consistere, alia protendi, alia introrsum cedere appareant. 8. *Catoprica* fundamentum est, quod angulus incidentiæ semper sit æqualis angulo reflexionis in speculis quibuscunque vitreis, metallinis, planis, convexis &c. Si speculum sit planum, objectum tanto intervallo post illud apparebit, quanto extra illud abest; idque in puncto intersectionis Catheti incidentiæ & radii reflexionis. In uno speculo plano non nisi unum apparere potest objectum. In machina Catoprica objectorum numerus eo major exhibebitur, quo duorum speculorum minor extiterit angulus. Si speculum sit convexum radii incidentes post reflexionem divergent, Imago objecti in ea, qua extra speculum abest, distantia non exhibebitur, sed multo propinquius ad speculi existet convexitatem; minor etiam, quam reipsa sit apparebit. In speculo concavo radii convergunt; illi qui sub minori quam 60. graduum angulo inciderint, reflectentur ad sensum versus commune punctum, quod focus dicitur. Pro speculis ustoriis segmenta sphaeræ 18. gradus excedentia gratis adhibentur. Ex contemplatione viæ quam radius reflexus tenet, erit focus in aliquantum minore a speculo cavo distantia quam quartæ diametri partis illius sphaeræ, cuius portio & speculum. In speculis Cylindricis & conicis deformatæ exhibentur imagines. 9. *Dioptrica* de radiis agit refractis, dum ex uno in aliud trans-eunt medium. Lentes vitreæ convexæ radios in focum convergere faciunt; trans-Concavas radii divergunt; hinc objecta trans illas majora, trans has minora apparent. 10. *Oculus* quinque componitur membranis, tribus humoribus: singulorum insignis est usus. Ab humoris Crystallini dispositione alii dicuntur *myopes*, alii *Presbitæ*. *Strabonismus* non bene repetitur cum de la Hire a male affecta retina oculi in eo loco, quo axis opticus dirigi deberet; forte D. Jurin malum hoc felicius derivat a diversa binorum oculorum dispositione, quorum unus myops alter sit presbita, unde oculorum contorsio ad procurandam utrobique æqualem anguli visorii magnitudinem. Probabilissime refundi potest in brevitate & rigorem nervorum, quibus oculus appensus est. *Cataracta* si humorem Crystallinum obfuscaverit nullum superest remedium, nisi ejusdem exactio. Homo ejusmodi, nisi firmatis supra nasum lentibus neque remota, neque propinqua videbit objecta. 11. *Instrumenta dioptrica. Perspicillia*, seu lentes binæ, aliæ serviunt myopibus aliæ presbitis & senibus. *Camera obscuræ* quis usus & constructio? quis *Polemoscopi*? Telescopii hollandici rarus est usus. cur? quomodo construendum ut terrestre evadat? telescopia ob lentes vitreas, quibus constant vitis sunt subjecta; Gregorius Aberdeen construere cœpit Cato-dioptrica, quæ ob-

observationibus astronomicis accommodavit Newtonus. Quæ horum constructio, usus, radii via? *Microscopii* simplicis augmentum æquale est quoto ex divisione distantiae octo digitorum per distantiam foci: unde, si in microscopio Wilsoniano assumatur lentícula — $\frac{2}{10}$ pollic: erit augmentum objecti in soliditate 64. millionum. Microscopia composita objecta sub majore campo exhibent, quam simplicia; sunt tamen iis longe postponenda: Augmentum eorum commodissime exploratur tentando ope scalæ & Circini, relictis calculis, qui sunt intricatissimi. Alius modus Levenhoeckii, alius schmithii. Microscopium solare non est nisi laterna magica, illius augmentum invenitur dividendo distantiam parietis per focum lentis.

DE CORPORUM CÆLESTIUM PROPRIETATIBUS.

1. **O**bservator nocturnus cur stellas alias vocabit fixas, alias erraticas & planetas? quid de fixarum magnitudine, constellationibus notandum?
 2. qua methodo astronomi advertant planetas circa solem revolvī, & circa axem proprium? Via planetarum quæ sit?
 3. Inæqualitas, quæ in motu planetarum advertitur, partim est apparens & optica, partim realis.
 4. Non moventur in orbitis circularibus sole seu in medio sicut Ptolemaici asserunt, seu extra centrum orbitæ collocato ut prætendunt Tychonici. Eorum orbitæ sunt veræ ellipses sole unum focorum occupante.
 5. Si corpus quodcunque duabus viribus, horizontali una, altera versus punctum stabile directæ agatur, fiet ut curvam describat virium mutuæ habitudini proportionalem, in qua radius vector æqualibus temporibus æqualia conficiet triangula.
 6. Planetæ gravitant in solem, & ab eodem attrahuntur: vicissim autem sol mutuam eorum tractionem patitur. Unde
 7. Planetæ non moventur in vorticibus ellipticis quos materia quædam subtilis affectaret;
 8. Revolvunt circa solem propter vires binas, quibus aguntur, unam centripetam, alteram centrifugam; ex quibus diametrorum & celeritatis partim vera partim optica dependet mutatio.
 8. Rotatio planetarum circa axem peculiaribus tribuenda est tractionibus.
 9. *Cometæ* non sunt corpora ex planetarum exhalationibus temere orta; sunt mundo cœva, quorumve motus cum illo planetarum exactissimam habet analogiam; Neque in alio differunt, nisi in directione, orbitæ excentricitate, quæ apud hos non nunquam in immensum abit: unde eorum motus in accessu ad solem non raro rectilineus, nunquam autem spectabilis per totam revolutionem. Quod omnium reditus certo prædici non possit, plures sunt causæ. In iis dignoscendis attentandum est ad solam orbitæ directionem & velocitatem angularem.
 10. *Cauda* Cometarum ortum habet partim a calore & situ solis, partim ab ipso Cometæ motu celerius atmosphæræ suæ parte promotæ.
 11. *Systemata* planetaria

celebriora extiterunt: Ptolemaicum, quod a nullo jam sustinetur. Tychonicum non placet. Copernicanum reliquis anteponendum; Unde terram tanquam verum planetam in orbita sua circa solem revolvi asserimus. 12. Seriem & successionem orbitalium, in quibus planetæ moventur, ostendimus ex eorum revolutionibus, dimensionibus astronomicis, & eclipsibus, quas unus ab altero suffert. 13. Saturnus jam ansatus apparet, jam fasciatus, jam brachiatus; sunt apparentiæ ex diversa ad oculum positione. Jupiter jam pluribus zonis cinctus apparet, jam unica; id fit a maculis diversimode oppositis: revolvitur circa axem, quemadmodum & Mars. Venus phases patitur, Mercurius raro conspicuus. 14. Luna superficie irregulari in montes protuberante. Maria, Lacus, flumina an contineat, atmosphæra an circumdetur incerta sunt omnia. Inter tempus illius periodicum & Synodicum qualis distinctio? Illius Phases oriuntur a differenti situ respectu terræ & solis. 15. Sol maximam partem est igneus. Magnitudo & copia macularum est varia; moventur ab ortu in occasum, in limbo diutissime hærent, in averso solis hemisphærio longius morantur; sunt meræ apparentiæ opticiæ, ex quibus tamen motus solis circa axem deducitur. 16. Eclipsis solaris & lunaris qua ratione accidunt? quis limbus prior obscuratur? Quando futura centralis, totalis, partialis? 17. Terra figuræ est ellipticæ ad polos compressæ; illius motus circa axem diem & noctem efficit. At vero ex motu illius annuo in orbita sua & ex axis parallelismo dependent diversa anni tempora, & dies jam longior jam brevior.

Q U Æ S T I O N E S

EX

HISTORIA,

Ab extincto Imperio Romano usque ad interitum
Imperii Orientalis.

Quis Status orbis Sæculo V. ad finem vergente, & quæ regna ex ruina Imperii Romani orta?

Qui Franci, quis genius & character Clodovei. Quo pacto Franciæ fundavit regnum. Qui Burgundiones & Visigothi ab eo victi?

Quomodo divisit regnum: Quæ causæ civilium bellorum?

Quid de Theodorico Ostrogothorum Rege? Quomodo occupavit Italiam?

Quid

Quid de Zenone & Anastasio. Qui pervenit ad coronam Justinus?

Quid de Justiniani Imperio? Unde Barbari sub illo debiliores? Quæ sua debant expeditiones contra eos? Quibus mediis susceptæ? Quæ causa successum? Unde turbæ sub Justiniano? Quid de illius juris prudentia, quid de Zelo religioso sentiendum? Quid de arcibus & ædificiis ab eo exstructis? Quid de Theodora ejus conjugæ? Quomodo Longobardi Italiam sub Justino II. occuparunt? Unde tot privilegia Francis concessa ab Imperatoribus Orientalibus? Quomodo se illi & Reges præsertim Austrasiæ tum gesserunt in bellis Italiæ, & quis eorum finis?

Quæ Francorum prima contra Hispaniam expeditio, & quid de Leuvigilde notandum? Quid de Vitiza, cur arces destruxit omnes, & quam imprudenti consilio? Quis character Roderici, a quo evocati eo regnante Saraceni, Quæ fors Roderici & Hispaniæ, quæ causa tam cito eversæ hujus Monarchiæ?

Quæ Saracenorum origo? Quid de Mahomete? Quis status Imperii Orientalis cum ille prodivit? Quis Heraclius. Quæ sub eo turbæ in Ecclesia?

Quomodo debilitatum Imperium? Unde Mahomet suæ sectæ ideam concepit?

Quæ illi immiscuit dogmata, & quare? Quomodo gentis suæ gerio adaptavit?

Unde tot ad eum accurrere profelyti? Quæ initia & successus? Quare Saraceni primum movere in Persas, unde hi debiliores? Unde tam rapidæ victoriæ? Quas occuparunt Provincias?

Quomodo post Dagobertum I. Merovingiorum regnum corrui in Francia cæpit? Qui Majores Domus, quale olim illorum munus fuerat? Qui creverunt? Quis hic regum defectus?

Quo prætextu Pippinus Heristallius arma in Theodoricum III. movit? Quæ initia Caroli Martelli: cur nec regium ipse nomen assumpsit, & tamen Theodorico IV. defuncto thronum tamdiu reliquit vacuum? Quibus mediis Pippinus thronum conscendit? Cur Pontificis ad hoc usus est opera?

Quæ ergo Pontificis conditio & quid coëgit Zachariam ad Francorum opem recurrere? Quid de hæresi Iconoclastarum? Quis Leo Isauricus, quomodo ad imperium pervenit? Qui se gessit erga Imperatorem Gregorius II.? Quid populi Italiæ accepto de abolendis imaginibus decreto fecerunt?

Quo jure imploravit Papa subsidium Pippini? Quæ hujus in Italiam expeditiones? Quid Pontifici dedit?

Quid Carolo M. ad potentiam profuit maxime, an juste exclusis nepotibus occupavit Franciam?

Quare Hadriano I. Papæ adstitit, unde facile illi fuit victis Longobardis tantum fundare Imperium?

Quid de ejus bellis cum Saxonibus, Slavis, aliisque septentrionalibus populis?

Qui Imperium refuscitavit? Quid de zelo illius pro Ecclesia?
 Quæ eo regnante facies orbis Politica, Oeconomica, Militaris, Religiosa?
 Quis C. M. Character? Quæ causa corruentis tam cito Monarchiæ a
 C. M. fundatæ?
 Quis Ludovici Pii successoris & filii character?
 Quid de divisione Imperii ab eo facta? Quomodo mortuus?
 Quæ divisio Franciæ post mortem Ludovici Pii?
 Quandonam Germaniæ primum Regnum separatum a Francico?
 Quomodo stirps Lotharii I. extincta? Quid notatu dignum in elevatio-
 ne Caroli Calvi ad Imperium?
 Quis genius Caroli Crassi? Quæ de Arnolde Ludovico IV. in Germa-
 nia, Carolo simplice in Francia?
 Quomodo invalescere cæpit Regimen Feudale? Quæ prima in Histo-
 ricis Feudorum indicia?
 Qui cœpere in Franciam & Germaniam introduci? An Regibus con-
 sentientibus?
 Qui majores & minores Vasalli, Duces, Comites, Barones, Seniores,
 Pares &c.
 Quis sub hoc Regimine Reipublicæ status in Oeconomicis, Politicis,
 Militaribus?
 Unde potestas Episcoporum & Monachorum temporalis?
 Quomodo hi facti a Principibus independentes?
 Quæ origo præcipuorum Episcopatum in Germania?
 Quomodo Carolovingii excidere Throno Francico & Germanico? Qui
 hoc in Francia sine turbis contigit?
 Quis iis extinctis status Italiæ? Quando invaluit Regum electio in Germania?
 Qui Normanni, qui sub Arnolde Germaniam Franciam & Galliam vasta-
 bant? Unde a sæculo IV. usque ad hoc, ex Septentrione tanta colluvies
 hominum prodiit?
 Quomodo se sub Rollone stabilierunt Normanni in Francia?
 Quomodo penetrarunt in Angliam?
 Quæ summarie Angliæ Historia ab excessu Romanorum ex hac insula?
 Quis Alfredus M.? Quid de ejus victoriis & Politicis institutionibus?
 Quis ejus character?
 Quis genius Henrici Aucupis? Quomodo statum in Germania ordinavit
 Civilem & Militarem?
 Unde Hunni Imperio facti erant molesti? Quomodo domiti?
 Quid Ottonem in Italiam vocavit? Quo successu ibidem cum Guidone
 & Berengerio pugnavit?
 Quid de Roma, & iis, quæ cum Pontificibus gessit Otto, notandum?
 Quis Ottonis M. character?

Quod

Quod systema politicum cedere cæpere Itali sub Ottone II ?
 Quid de Henrico II. ? Quid de Periodo Imperatorum Saxoniorum
 memorandum ?
 Qui tituli, quæ domus præcipuæ in Imperio ?
 Quid de Imperio Græco & schismate Pothii ? Qui in hoc se gesserunt Pontifices ?
 Quæ expeditio Normannorum in Italia ?
 Quid de Henrico III. Imp. ? Quo successu in Italiam ivit ?
 An recte Normannis admisit, sedem ut in Italia figerent ?
 Cur Leo IX. & Nicolaus II. cum iis inivere foedus ?
 Quæ jura Regibus Siciliæ in Sacra ? Unde hæc iis collata ?
 Quæ origo opinionis de superioritate temporali Pontificis ? Quomodo refur-
 tatur ? Quæ causa veræ famosæ litis Gregorii VII. cum Henrico IV. ?
 Quæ causæ faciebant, ut Pontifices se opponere auderent Imperatoribus ?
 Quare Mathildis ita animata erat in Henricum ? Quid de donatione ter-
 rarum ab ea sedi Apostolicæ facta sentiendum ?
 Quomodo mortuus Henricus IV. ? Quid de ejus filio Henrico V. ?
 Quomodo finitæ cum Papa turbæ primis Concordatis ?
 Quid de Lothario II. ? Quæ causæ debilitatæ sub Periodo Imperatorum
 Franconum Cæsareæ potentia ?
 Quid de Philippo I. & Ludovico Crasso in Francia ? Quo jure & qui-
 bus mediis Guilielmus Conquirens occupavit Angliam ?
 Quid hic peccatum a Regibus Franciæ ?
 Quæ origo expeditionum Cruciarum, qui Turcæ ? Quis Petrus Here-
 mita ? Quare Pontifices has expeditiones probarunt, unde tantus ad eas con-
 fluxus, quis primæ successus ?
 Quæ origo Ordinum Militarium S. Joannis & Templariorum ?
 Quomodo domus Suevica ad Imperium pervenit ? Quæ origo factionum
 Guelphorum & Gibelinorum ?
 Quid de Friderico Barbarossa ? Unde tot bella habuit cum Italis.
 Quod horum systema tum Politicum invaluerat ? Quæ origo litis cum
 Pontificibus, cur renuit agnoscere Alexandrum II. ?
 Quæ causæ, ob quas succubuerit Imperator ? Quæ revolutio in Germa-
 nia, domo Guelphica terris suis ejecta ?
 Quæ causa novæ expeditionis cruciatæ ? Qui capta a Saracenis Jerosoly-
 ma ? Quomodo mortuus Fridericus ?
 Quæ origo Ordinis Teutonici ? Quid regimen municipale ? Quare
 tota Europa a Principibus & quando introduci cœpit ?
 Quomodo Neapolim & Siciliam acquisivit Henricus VI. ? Quid de Philip-
 po & Ottone IV. Imperatoribus notandum ?
 Quæ expeditio Ottonis contra Francos ? Quid de Philippo Augusto
 Joanne sine terra ?

Quomodo Anglia Pontifici facta tributaria? Quæ origo Parlamenti Anglici?
quas habuit sequelas? Quo pacto successit in Germania Ottoni IV. Fridericus II.?

Quæ revolutio sub eo contigit Constantinopoli?

Quæ ratio vera, quæ prætenſa diſſidiorum Friderici cum Gregorio IX.?

Quid de Concilio Lugdunenſi? Quæ turbæ in Germania? Quomodo exſtin-
cta domus Babenbergica in Austria & Landgraſſorum Thuringiæ? Quibus ſeque-
lis? Unde tot privilegia Auftriaciſ ab Imperatoribus Suevis conceſſa?

Quomodo mortuus Fridericus II.? Quid poſt ejus mortem contigit?

Quid de S. Ludovico Franciæ Rege? Quomodo domus Andegavenſis ad
thronum Neapolitanum pervenit?

Quo pacto exſtincta domus Suevica? Quid de interregno? Quid de Collegii
Electoralis exordio, de Vicariis Imperii, de confœderationibus Rhenana, An-
ſeatica, de Ganerbinatibus, Aufreguis, pactis confraternitatum & ſucceſſionum?
Quidque de iis omnibus cenſendum?

Quis Rudolphus Habsburgicus? Quid de ejus ſtirpis origine? Quomodo ad
Imperium pervenit?

Quæ ſub eo initia domus Hohenzollerianæ? Quomodo Austriam, Sueviam-
que domui ſuæ intulit Rudolphus?

Quid cum Ottocaro Bohemiæ Rege actum?

Quid de Philippo Pulchro Franciæ Rege & Bonifacio VIII. P. M.?

Quare ſe ſœdere conjunxit Albertus Auftriacus cum Philippo pulchro?

Quæ ſub Alberto orta lis de Bohemiæ Regno? Quomodo Domus Luxem-
burgica ad hunc thronum pervenit?

Quæ origo Helveticæ libertatis? Quæ facies Italiæ ſub Henrico VII.

Quomodo & cur Pontifices Romani Avenione poſt Clementem V. manſerunt?

Quid de Templariorum ordinis exſtinctione ſentiendum, hæc quomodo peracta?

Quæ cauſæ odii contra eos in Philippo Pulchro?

Quid de Ludovico Bavaro, quomodo Imperii coronam ſibi aſſeruit?

Quid de lite illius cum Joanne XXII.

Quid in hujus electione notandum, an accuſatur merito erroris in fide?

Quæ Auftriacorum ſub Ludovico incrementa, cur tam pertinaciter illi ne-
gata a Pontificibus abſolutio?

Quæ machinationes contra eum Joannis Bohemiæ Regis?

Quomodo domui ſuæ intulit Hollandiæ Comitatum?

Quid de Philippo Valeſio & Eduardo III. notandum? Unde origo odii Gal-
los inter & Anglos? Quomodo Carolus IV. pervenit ad Imperium? quis ejus
character?

Quid de Bulla aurea ab eo edita?

Quas habuit ſequelas, reditus Pontificum Romam?

Quis Character Wenceslai Imperatoris, cur deſcriptus?

Quis ſtatus Italiæ ſub Roberto Bavaro? Unde infelix illius in eam expeditio?

Quæ

Quæ origo Circulorum in imperio? quo pacto successit Sigismundus? Quo modo Regnum Hungariæ obtinuit?

Quæ initia Hussitarum? Quid de Conciliis Pisano & Constantiensi? Quæ facies Franciæ sub Joanne?

Quæ origo Domus II. Burgundicæ, quæ incrementa? quid de factionibus Burgundorum & Aurelianensium sub Carolo VI. quæ bella & revolutiones sub Richardo II. in Anglia? Quid de Henrico IV. & V. Quæ hic in Francia fecit? Quibus mediis Carolus VII. restitutus?

Quid de Virgine Aurelianensi sentiendum?

Quæ exordia factionum Eboracensium & Lancastriorum in Anglia?

Quæ causæ expeditionis cruciatæ in Bajazethum sub Sigismundo susceptæ?

Quid de clade ad Nicopolim? Qui periit Bajazethus? Quid de Tamarlano? Quid de Amuratho II.

Quid de Conciliis Basileensi ac Florentino?

Quomodo successit Sigismundo Albertus II. Quo Austriacorum incremento? Quid de Friderico III. & Concordatis sub eo initis?

Quæ tum Bohemiæ & Hungariæ fors?

Quæ expeditiones Amurathi in Christianos? Quid de Joanne Hunniade, Joanne Scanderbek? Quis Mahomet II. Quæ ejus expeditio in Constantinopolim?

Quomodo imperium tamdiu stare potuit?

Quomodo corruiere duobus ultimis sæculis cæpit?

A S S E R T I O N E S.

HÆreditarium fuit imperium restituto per Carolum Magnum occidentali imperio.

Electio introducta fuit usurpatione & scissa feudali Regimine Republica; quare non eadem semper eligendi forma fuit & ab initio magnates & populus, postea soli magnates, iique tam sacri quam profani omnes eligeant.

Electiois jus ad septem dumtaxat restrictum, consuetudine circa Seculum XIII. introduci cœpit, nec lege ante Bullam auream scripta, stabilitum fuit.

Partim jure belli, partim libero populi Romani consensu renovatum est in Carolo Magno imperium occidentale.

Carolus Magnus verus fuit Romæ dominus.

Imperatores in diuturnis his discordiis quibus Sacerdotium & Imperium divisa fuere, nihil egerunt unquam ex quo pars iis opposita jus sibi quodpiam natum fuisse prætendere potuisset, atque adeo juri independentiæ derogarunt nunquam.

Dominium temporale Papæ in Italia, longa munitum præscriptione, perperam ex Historicis prætenditur injustitiæ argui posse.

EX PHILOSOPHIA MORALI.

Quæstiones.

Quid jus naturæ affirmativum, & negativum, & quod inter hæc quo ad obligandi modum discrimen?

Quæ juris proprietates?

Quæ morum honestatisque regula?

Quæ conditiones ad actus honestatem requiritæ?

Quæ ignorantia eam turbet? cur id non faciat aut metus aut vis?

Quid dictamen conscientiæ & cur, si hoc etiam sit erroneum, sequendum sit.

Quomodo in dubiis formetur dictamen, quid requiratur ut opinio vere sit probabilis, cur præstet inter probabiles, adhærere probabiliori?

Quid officium perfectum & imperfectum?

Unde officia erga Deum deducuntur?

Quæ erga se ipsum, officia & quibus comprehenduntur regulis?

Quæ sui suarumque rerum præscripta cura?

Quæ erga alios officia, quis in his ordo?

Quid mendacium & cur semper illicitum?

Quamdiu juramentum promissorium obligat?

Quid communio negativa & positiva bonorum?

Cui natura jus maris & indivisarum rerum reliquit dominium?

Quæ sit causa cur ad restitutionem injuriæ obligetur, & quando?

Quid Philosophia moralis quæ partes, quod singularum objectum, quis finis?

Quæ sint maxima felicitatis publicæ instrumenta?

Quomodo Religio censetur primum Reipublicæ fundamentum?

Quam graviter noceat patriæ Superstitio?

Cur disputationes suppressendæ? cur tamen Ecclésiæ Heraclii & Typus Constantis reprobata sunt?

An in Hæreticos sæviatur juste? cur tamen præstet moderatione cum iis uti?

Quid de Ærario?

An thesauri in ærario si conserventur nimii, id non sæpe Reipublicæ obsit?

Quid de fontibus ærarii, vectigalibus præsertim, & tributis, & quæ circa hæc observationes civiles?

Quomodo justitia est patriæ necessaria?

Quantum commutativa profit ad veram potentiam?

Quæ in justitia distributiva & vindicativa observanda?

Quæ sunt media quibus Reipublicæ crescit potentia?

Quare multitudo populi est certissimum potentiæ indicium, ut ex omnibus historiis colligitur?

Quo-

Quomodo deprehenditur huic non officere vel restituta ab Evangelio Monagamia, vel introductus ab Ecclesia Cælibatus sacer?

Qui sunt varii in Republica civium ordines?

Qui augent tantum, & qui conservant patriam, quare de primis multiplicandis, non autem secundis est laborandum?

Cur Agricolæ sunt præstantissima civium portio, & quid illis debetur?

Quid de opificibus & mercatoribus notandum, & quid vere commercium dicitur?

Quid de Legibus, Magistratibus, Militia? quæ debet hodie esse portio militum ad cives?

Quis bonus vir? Quis bonus civis?

Quæ subditorum in Principem officia?

Unde Nobilitatis origo? quæ ejus in patriam & principem officia?

Quid magnificentia? quid luxus? quid prodigalitas? quid liberalitas?

Quid amicitia, quæ in illa cautelæ?

Quid inimicitia, quomodo cum inimicis procedendum?

Quid prudentia, quæ hujus circa loquelam regulæ?

A S S E R T I O N E S.

Finis hominis ultimus Deus est, in cujus per actus sibi proprios possessione, suprema illius felicitas sita est: ast: cum hanc quamdiu corpori unitus vivit perfecte obtinere nequeat, summa, quam in hoc mundo assequi potest, consistit beatitudo in illa animi quiete quam sola illi virtus parit.

Jus naturæ est Dei voluntas, qua absoluta & immutabilia præscribit media, quibus ad finem suum homo dirigitur.

Ad finem hunc si actiones exploret homo, infallibiliter dirigitur in cognitione juris naturæ, cujus proin cognoscendi principium est Deus ut infinite perfectus. *Socialitatis appetitus* quod vult *Puffendorff*; *felicitas humana* quod *Wolffius*, *amor Dei*, *sui ipsius*, & *proximi*, quod *Heineccius*; *fines creaturarum medii*, quod recentiores alii volunt; certitudinem talem parere nunquam possunt.

Inter officia quæ Deo debet homo, jus naturæ Religionem quoque externam præscribit: & frustra cum *Thomasio* (Juris pr. Div. l. 2. c. 1.) id negante, quæritur dispar inter externam & quæ præscribitur, internam Religionem ratio.

Quare contra Bailium (in opere de cometa) adstruimus, quod politica etiam societas ex Atheis formari non possit: Deistas etiam qui cum Deo nostrum orbem hominumque mores curæ non esse asserunt, alio nomine Athei veri sunt, a conditione civium excludimus, utpote cum, quod tamen unicum se ambire jactant, veri honesti homines esse nequeant.

Sui ipsius violentam occisionem omni casu proscribit natura.

Fama sua cuilibet cordi ut sit, natura dictat; ast eam alterius cæde conservare, omnino est illicitum.

Tantum quilibet jus in vitæ suæ conservationem accepit, ut violentum invasorem etiam illata morte repellere queat, si tamen concessa facultate usus non fuerit, legem naturæ non transgreditur.

Omnia quæ proximo debentur officia, his continentur capitibus, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; omnia vero quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.

Natura quidem a mundi exordio in communione, reliquerat externa corporis bona, non tamen contra eam introducta est bonorum divisio.

Tantum abest legitimam Magistratui subjectionem naturæ repugnare, ut status potius civilis illi maxime sit conformis, ad quem, hominem ipsa natura formasse videtur. Quare societatum originem qualem Hobbesius Carneadem secutus adstruit, hominesque aliquando pecorum instar vagatos ut juris consulti quidam antiqui ad invenerunt, negamus, societatesque ab initio conditi orbis semper fuisse adstruimus, deferentes potius Historicæ narrationi quam Scriptura proponit, quam futilibus recentiorum quorundam rationibus, quorum opinio, non Religioni tantum, sed & civili tranquillitati opponitur.

Hæreditario jure firmata Monarchia regimen est humanæ felicitati, quam maxime aptum.

Obedientia Principi debita tot nobis præscripta est titulis, ut nullo unquam casu ab hac sit exemptio, nisi ubi Deo manifeste contrarium præciperetur: atque tum nihil nisi passive inobedire licet, neque hoc vinculo cives ab humana potestate liberari queunt, neque hoc officium limitare ipsi valent, cum potestas regimini a solo Deo collata sit; adversarii qui hic nos tanquam despotismi fautores insimulant, pro licentia populari, qua inter homines pejus nihil est, se pugnare non advertunt.

Bonus vir a bono cive nihil differt, vitam ergo qui patriæ non ducit utilem, non otiosus tantum sed & malus est.

Post Deum, patriæ Principisque amor reliquis rebus omnibus præferendus est. Huic officio cedunt reliqua humana omnia: sacrilegus est, qui patriæ suæ iniquus est.

Cum e Republica sit Thesauros publicos opulentos esse, manifestum est, civem quemlibet teneri bona sua in eos conferre: patriæ ergo injurius est, qui dissipatione quacunque se huic auxilio ineptum reddit.

Militaris vita, gloriæ seges & patriæ fulcrum convenientissima est homini natalibus illustri.

Scientiæ vitæ nobilis ornamentum sunt, nec hæ ut voluit J. J. Roussau in dissert. Academ. Divione coronata 1754.) corruptelæ morum contulere quidpiam.

In divitiis conquirendis primam ponere curam ingenuum dedecet, ast moderate parandis, & conservandis vacare, est de patria bene mereri.

Cum primus nobilitatis finis sit, patriæ Principique assistere, non apparet, quomodo huic adversaretur vel nobilitate excideret, qui commerciis incumberet.